

ገጽ ፩ ፡ ምዕራብ ፡ የተገኘ ፡ ።

የሚገኝ ፡ ሰዎች ፡ ።

ከተገኘ ፡ መርህ ፡ ገንጠል ፡ ወልደ ፡ ቤርሐኑ ፡
ተገኘ ፡ ።

የሚገኝ ፡ ሰዎች ፡ በገንጠል ፡ ገንጠል ፡ ።

አዲስ ፡ አበባ ፡ ለገንጠል ፡ ገንጠል ፡ ።

በአርባ ፡ ገንጠል ፡ ገንጠል ፡ ገንጠል ፡ ።

ለሁሉም ፊርማዎች፣ ፊርማዎች፣ ማግኛ፣ ወይም ግንኙነት፣ ማለት፡፡

ALL RIGHTS RESERVED

ማንኛውም ጊዜ፣ በማንኛውም ሀገር፣ በሰርዓት፣ ለሌሎች ግንኙነት፣ ቤት፣ ታተሙ ።
 ሀገራት፣ ጊዜ፣ በማንኛውም ሀገር፣ ለሌሎች ግንኙነት፣ ላይ፣ ታተሙ ።
 ሀገራት፣ ጊዜ፣ በማንኛውም ሀገር፣ ለሌሎች ግንኙነት፣ ላይ፣ ታተሙ ።
 ሀገራት፣ ጊዜ፣ በማንኛውም ሀገር፣ ለሌሎች ግንኙነት፣ ቤት፣ ታተሙ ።

መቅደም ።

ይህን ሰዎች፣ ለመጻፍ፣ ያሰብሁበት፣ ምክንያት፣ የሚከተለው፣ ነው ። በ፲፱፻፺፭፣
 ዓ.ም. ሚያዝያ፣ ፲፱፣ ቀን፣ የተፈረፈ፣ መኩንን፣ ተማሪ፣ ቤት፣ አዲስ፣ አበባ፣ ላይ፣
 መጀመሪያ፣ ሲከፈት፣ እኔ፣ በግዕዝና፣ በአማርኛ፣ አስተማሪ፣ ነበርሁ ።

በተማሪ፣ ቤቱ፣ ደንብ፣ የተወሰነውም፣ የትምህርት፣ ዓይነት፣ እንግሊዝኛ፣ ፈረንሳይኛ፣ ግዕዝና፣ አማርኛ፣ ደግሞ፣ ሥዕል፣ ጅምርና ስቲክ፣ ሌላም፣ ተግባር፣ እድ፣ (አናጠፊነትና ሸማኔነት፣ ...) ነበር ። ለእንግሊዝኛውና ለፈረንሳይኛው፣ ትምህርት፣ አስፈላጊ፣ የሆነው፣ መጽሐፍ፣ ሁሉ፣ በደረጃ፣ በደረጃው፣ ተሰናድቶ፣ ቀረበ ። ለሥዕልና ለሌላውም፣ ተግባር፣ እድ፣ እንደዚሁ፣ የሚያሻው፣ መግሪያ፣ ተዘጋጅቶ፣ ነበር ። ስለ ግዕዝና ስለ አማርኛ፣ ትምህርት፣ ግን የተሰበሰቡት፣ መጻሕፍት፣ አብዛኞቹ፣ በጣም ታላላቅ፣ የሆኑ፣ የንባብና የትርጓሜ መጻሕፍት፣ ነበሩ ። የቀሩትም፣ ወንጌላውያን፣ መምህራን፣ ያሳተሙ አቸው፣ እንዳንድ፣ የግዕዝ፣ ወይም የአማርኛ መጻሕፍት፣ ነበሩ ።

እንደ ተማሪ፣ ቤቱ፣ ደንብ፣ ግዕዙንና አማርኛውን፣ በተወሰነው ሰዓት፣ ማስተማር፣ ጀመርሁ ። ዳሩ ግን የማስተምርላቸው መጻሕፍት፣ እንደ ሌላው፣ ትምህርት፣ በረድፍ፣ በረድፉ፣ ሆነው፣ አልተሠሩምና፣ ትምህርቱ ለልጆች፣ ከባድ፣ ይሆን ባቸው፣ ነበር ።

የትምህርቱ ሥራ፣ በትጋት፣ ይከሄድ፣ ጀመር ። ተማሪዎቹም፣ ለእንግሊዝኛውና ለፈረንሳይኛው፣ ትምህርት፣ ከሌላው፣ ሁሉ፣ ይልቅ፣ ይጣጣሩለት፣ ነበር ። የተማሪ፣ ቤቱ፣ ሹም፣ ክብር፣ ሐኪም፣ ወርቅነህ (አሁን እዛዥ፣ ወርቅነህ) «ልጆቻችን፣ በአገራችን፣ ትምህርት፣ በግዕዝና፣ በአማርኛ፣ አስቀድሞ እንዲሠለጥን ያስፈልጋል» እያሉ፣ በየጊዜው ያሰንገቡኝ፣ ነበር ። እኔም፣ ትምህርቱን፣ በቀላሉ ለማስጠናት፣ ስለ በልዩ፣ ልዩ ስልት፣ እያሰናዳሁና በጥቁር ሰሌዳ ላይ እየጻፍሁ፣ አስተምር፣ ነበር ። ዳሩ ግን እንደ አዲሱ ለመን፣ ትምህርት፣ ደረጃ፣ በደረጃ፣ ሆኖ የተሠራ፣ የአማርኛ መጽሐፍ ስላልነበረ፣ ተማሪዎቹ ወደ ትምህርቱ የማያዘነብሉ ሆኑ ። እንዲያውም እንደመሰልቸት አሉትና፣ በአማርኛው ሰዓት ሌላውን፣ ትምህርታቸውን ለመቀጠል፣ ይከጅሉ፣ ነበር ።

ይህን ሁሉ ከተመለከትሁ በኋላ፣ አማርኛን፣ ከማስተማር አስቀድሞ ማስተማሪያውን ማሰናዳት አስፈላጊ እንደሆነ ተረዳሁ ። አሠራሩም በአዲሱ ለመን፣

ቅምጥርት፣ ዓይነት፣ ቢሆን፣ እንደሚሻል፣ ተመለከትሁ ። ለጊዜው፣ ትምህርተ፣ ሕፃናት፣ የምትበል፣ ትንሽ፣ የማንበቢያ፣ መጽሐፍ፣ ጽሑፍ፣ አሳተምሁ ።

ከዚያም፣ በኋላ፣ የአማርኛን፣ ስዋሰው፣ ለመጻፍ፣ አሰብሁ ። ስለዚህም፣ የአዲሱን፣ ዘመን፣ የትምህርት፣ አካሄድ፣ ለማወቅ፣ ስል፣ በትርፍ፣ ጊዜያዊ፣ እንግሊዝኛ፣ ለመማር፣ አጣጣር፣ ጀመር ። በዚህ፣ ነገር፣ ከአስተማሪዎችም፣ ከተማሪዎችም፣ መልካም፣ እርዳታን፣ አግኝቼ፣ ነበር ።

ይ፡ ዓመት፣ ያህል፣ ቁዳቹ፣ የአማርኛውን፣ ስዋሰው፣ ለመጻፍ፣ ጀመርሁ፣ በአጻጽ ጽፋም፣ የቋንቋው፣ ኃይል፣ እስከፈቀደልኝ፣ ድረስ፣ የአዲሱን፣ ዘመን፣ ትምህርት፣ አካሄድ፣ ለመከተል፣ ተጣጣርሁ ። ዳሩ፣ ግን፣ ቋንቋ፣ ለራሱ፣ ነፃነት፣ አለው ። ምንም፣ አንኳ፣ የአከፋፈልንና፣ የአካሄድን፣ ምሳሌ፣ ከሌላ፣ ብንከተል፣ አማርኛ፣ ለራሱ፣ ሌላ፣ ውሳኔ፣ ድንጋጌ፣ ብያሄ፣ የሚያስፈልገው፣ ሆነ ። ስለዚህም፣ የቋንቋውን፣ ባሕርይ፣ በመመርመርና፣ አማርኛውን፣ ከግዕዙ፣ ጋር፣ በማስማማት፣ ተጽፎ፣ የመጀመሪያው፣ ክፍል፣ አለቀ ። ወዲያው፣ በጥቁር፣ ስሌዳ፣ ላይ፣ ጥቂት፣ በጥቂት፣ እየተጻፈ፣ ተማሪዎች፣ ይማሩበት፣ ጀመር ። አካሄዱ፣ ከአዲሱ፣ ዘመን፣ የሰዋሰው፣ ትምህርት፣ ጋር፣ ስለተመሳሰለ፣ በተማሪዎችም፣ ዘንድ፣ የተወደደ፣ ሆነ ። ያ፣ ሁሉ፣ መሰልገት፣ ቀረና፣ ተማሪዎቹ፣ አነሳን፣ ጨምርልን፣ እያሉ፣ ፋታ፣ የማይሰጡኝ፣ ሆነ ። በየቀኑ፣ የምሰጣቸውን፣ የሰዋሰው፣ ትምህርት፣ ተማሪዎቹ፣ በማጥኛ፣ ደብተራቸው፣ ላይ፣ እየጻፉ፣ እንደመጽሐፍ፣ አድርገው፣ ይቀጽሉት፣ ነበር ። በዚህ፣ ምክንያት፣ ስዋሰው፣ ከጀነ፣ በሚበልጡ፣ ተማሪዎች፣ ዘንድ፣ ተጽፎ፣ ነበር ።

ከዚህ፣ በኋላ፣ ጅምሩን፣ ስዋሰው፣ ለክቡር፣ አዛዥ፣ ወርቅነህ፣ አሳየኋቸው ። ቀጥሎም፣ በሙጭ፣ ቋንቋ፣ የሚነገረው፣ የመጀመሪያው፣ ትምህርት፣ ሁሉ፣ ወደ፣ አማርኛ፣ በተረጎም፣ ኖሮ፣ ትምህርትን፣ ለማፋጠን፣ በረዳ፣ ነበር፣ ብዬ፣ ምኞቴን፣ ገለጥሁ ላቸው ። እሳቸውም፣ በዚህ፣ ነገር፣ ሲያስቡበት፣ ቁድተው፣ ኖሮ፣ ከጽፎ፣ ዓመት፣ በፈት፣ ያስተረጎሙባቸውን፣ አንድ፣ የቁጥር፣ መጽሐፍና፣ አንድ፣ የዓለም፣ ጅምግራፊ፣ አሳዩኝ ። እኔም፣ ጅምግራፊውን፣ ተመልክቼ፣ በቶሎ፣ ታትሞ፣ ማስተማሪያ፣ እንዲሆን፣ ወተወት ኋቸው ። ዳሩ፣ ግን፣ በትልቁ፣ ጦርነት፣ ምክንያት፣ ጅምግራፊው፣ ተለውጦ፣ ነበርና፣ እንደ፣ ገና፣ ለማረም፣ አስፈላጊ፣ ሆነ ። በዚህ፣ ምክንያት፣ ጅምግራፊውን፣ አዛዥ፣ ወርቅነህ፣ ሲያርሙ፣ እኔም፣ ያለ፣ ምንም፣ መለየት፣ በሥራው፣ እረዳቸው፣ ነበርና፣ ጅምግራፊውን፣ ለማጥኛት፣ የተመቻ፣ ጊዜ፣ ሆነልኝ ። የማረሙ፣ ሥራ፣ ከተፈጸመ፣ በኋላ፣ ጅምግራፊው፣ ታትሞ፣ በገገገጽ፣ ዓ፣ ም፣ ወጣ ።

እኔም፣ የጀመርሁትን፣ ስዋሰው፣ ወዲያው፣ ለማሳተም፣ ምኞት፣ ነበረኝ፣ ዳሩ፣ ግን፣ ጊዜው፣ በይፋቅድ፣ ቁዩ ። በዚያን፣ ጊዜ፣ የጻፍሁት፣ ስዋሰው፣ ከኔ፣ ጋር፣ ሊኖር፣ ጠላት፣ በወረረን፣ ጊዜ፣ በገገገጽ፣ ዓ፣ ም፣ ተሠረፈብኝ ። በዚህ፣ እያዘንሁ፣ ስኖር፣ አቦሌ፣ ዳፈራ፣ የሚበል፣ ቀድሞ፣ በተፈሪ፣ መኩንን፣ ተማሪ፣ ቤት፣ ይማር፣ የነበረ፣ ልጅ፣ በዚያን፣ ጊዜ፣ ጽፎት፣ የነበረውን፣ አንድ፣ ግልባጭ፣ አገኘልኝና፣ በገገገጽ፣ ዓ፣ ም፣ ሰጠኝ ። በዚህም፣ አቶ፣ አቦሌን፣ አመሰግንዋለሁ ። ከዚህ፣ በኋላ፣ የቀድሞውን፣ መውረት፣ አድርጌ፣ እንደገና፣ እያረምሁ፣ ጻፍሁት ።

ይህን፣ ስዋሰዌን፣ ስለ፣ «ተፈሪ፣ መኩንን፣ ተማሪ፣ ቤት፣» መታሰቢያ፣ ጽሑፍ ለሁ ። ሥራውን፣ ወደፍጻሜ፣ ለማድረስና፣ ለማሳተም፣ የረዳኝን፣ የትምህርትና፣ የሥነ፣ ጥበብ፣ ሚኒስትር፣ ክቡር፣ አቶ፣ መኩንን፣ ደስታን፣ አመሰግናቸዋለሁ ። ዳግም፣ በሥራ ላገዙኝ፣ ወዳጆቹ፣ ሁሉ፣ ምስጋናን፣ አቀርባለሁ ።

ብላታ፣ መርስዔ፣ ጎዘን፣ ወልደ፣ ቂርቆስ ።

መግቢያ ለ

ይህን ስዋሰው ለሚመለከቱ ሰዎችና ለአስተሳሰቦች ማስተዋወቅ እንደ ትሆን ይህችን መግቢያ እጽፋለሁ ለ

የሰዋሰው አከፋፈል ለ

ሰዋሰው ሰደ፣ ታላላቅ ክፍሎች ተከፍሎ የመደብል ለመሆን ለሚችል ለ «የንግግር ክፍል ፤» ይኖረው ለአገባብ ፤ ይባላል ለ

መጀመሪያው ታላቅ ክፍል ለ

«የንግግር ክፍል ፤» የተባለው መጀመሪያው ታላቅ ክፍል ከፍተኛ ለይተኛ ክፍሎች የታላቅን ንብረት እያደራጀ ይመድባል ለ

ስምንተኛ ክፍሎች ለስምንተኛው ለመሆን ተወላግ ለሆኑ ለተወላክ ለሆኑ ለመስተዋድድ ለመስተገምር ለቃለ አጋፍ ፤ ተባለው ለአዲስ ለውሳኔ ለተመድበዋል ለ

ከነዚህ ክፍሎች በጀኖው አገልግሎት የማይገኝ ቃል እንደሚኖር ለዘርዘር ለተደንግጎ አል ለ «ግሥ ፤ ቅጽ ፤ ቃለ አጋፍ ፤» የተባሉት ለግዕዝ ሰዋሰው ያለውን ስማዊ

ውን እንደያዙ ለተባለው ለገር ፤ ለገር ፤ ይባሉ ለየበሩት አሁን ለስም ፤ ተባለው ለተሰይመዋል ለየቀሩት አረቁት ክፍሎች ግን ለአዲስ ስም ለየተጻፉ ሲኖሩ ለ

«ተወላግ ስም ፤» የተባለው ለግዕዝ ሰዋሰው ለአገልግሎት ለተባለው ለአርባ ቅምርና ለንኲስ ለአገባብ ለደቂቅ ለርባታ ለሌላም ክፍል የሚገኘው ለእርሱን የመሰለ ሁሉ ነው ለግዕዝ ግሥ ክፍል ሆኖ አይገኝም ለአሁን ግን ቃላት በየወገናቸው እንዲጠቀሱ ለአተረጓጎም ለራሱን ችሎት ለክፍል ሆኖአል ለ «ተወላክ ግሥ ፤» የተባለው ለግዕዝ ሰዋሰው አብዛኛው ለንኲስ ለአገባብና ለተረፈ ግሥ የሚገኘው ነው ለመስተዋድድ ፤ የተባለው ለግዕዝ ሰዋሰው ደቂቅ ለአገባብ ለተባለው ጋር የተስማማ ነው ለመስተገምር ፤ የተባለው ለግዕዝ ሰዋሰው ሀይል ለአገባብን ይመስላል ለ

በግዕዝ ሰዋሰው የተለመዱት ክፍሎች (ወይም አገባብን ከሱ አገባብን ደቂቅ ለአገባብ) በዚያው በቀድሞው ስማቸው ጸንተው ለሚገኙ ሰዋሰዎችን እንዲገቡ ታስቦበት ነበር ለዳሩ ግን ከአዲሱ አላብ ጋር አብዛኛው የማይገጠም ሆነና ተትረፈ ለስምንት ማለት ለአገባብ ለውሳኔ አሁን የተገኘ ክፍሎች የምንላቸው ዘንቅ ሆነው ለአንድነት ተነግረዋል ለአሁን ለየመደብራቸው መለየት አስፈላጊ ስለሆነ ነው ለ

ሁለተኛው ታላቅ ክፍል ለ

«አገባብ ፤» የተባለው ይኖረው ታላቅ ክፍል ቃላት በሀረፍተ ነገር ለሁለተኛው ለተነገሩ ጊዜ የቃላት አሰካክ የሚደራጅበት ክፍል ነው ለመሆን ለ

ያው፡ ክፍል፡ ከተነገሩት፡ ከጅቱ፡ ክፍሎች፡ እየተጠቀሰ፡ ትርጓሜያቸውና፡ ሥርዓታቸው፡ በዐረፍተ፡ ነገርም፡ እንዴት፡ እንደሚሳኩ፡ ይነገርበታል ። አገባቡ፡ በዚህ፡ በአሁኑ፡ መጽሐፍ፡ በሙሉ፡ ሆኖ፡ አልተፈጸመም ። ይሁን፡ እንጂ፡ ወደፊት፡ አገባቡ፡ በሰፊ፡ ሆኖ፡ እንዲወጣ፡ ተስፋ፡ አለኝ ።

ስለማጥበቅና ስለማላላት

ከቃላት፡ ውስጥ፡ ጽሕፈቱ፡ አንድ፡ ሆኖ፡ ሳለ፡ በመጥበቅና፡ በመላላት፡ ድምፅ፡ የሚለይ፡ ነገር፡ አለ ።

ምሳሌ ፤ አስተማሪው፡ ተማር፡ አለኝ ፤ (አላላ፡)

እኔ፡ አንድ፡ መጽሐፍ፡ አለኝ ፤ (አጥብቅ፡)

እነሆ፡ በመጀመሪያው፡ ምሳሌ፡ የተጻፈው፡ «አለኝ፡» ሳልቶ፡ ይነበብና፡ የመናገርን፡ ምግባር፡ ያመለክታል ። በጃኛው፡ ምሳሌ፡ የተጻፈው፡ «አለኝ፡» ጠብቆ፡ ይነበብና፡ የመናገርን፡ ወይም፡ የማግኘትን፡ ምግባር፡ ያመለክታል ። ይህን፡ የመሰለ፡ ቃል፡ በጣም፡ ብዙ፡ ነው ። ይህንንም፡ ለመወሰን፡ አስበን፡ በፊደሉ፡ ራስጌ፡ የማጥበቂያ፡ ምልክት፡ (ይዘት) አድርገን፡ ነበር ። ጻፍ፡ ግን፡ የፊደሉ፡ ቅርጽ፡ ከሁን፡ በፊት፡ በማተማያ፡ ቤት፡ ስለሌለ፡ አዲስ፡ ለማስቀረጽም፡ ጊዜው፡ ስላልፈቀደ፡ ቀርቷል ። ስለዚህም፡ አስተማሪዎች፡ የሚጠብቀውንና፡ የሚላላውን፡ ቃል፡ ስይቶ፡ ለማስረጃት፡ ማስተዋልና፡ መመርመር፡ አለባቸው ።

ስለቃላት፡ ውሳኔ

የአ፡ ፊደል ፤ የተከተለውን፡ ቃል፡ አናገር፡ ራሱ፡ ተውጦ፡ እንደሚጠፋ፡ በሰዋስው፡ ውስጥ፡ በየስፍራው፡ ተነግሮአል ። ከዚህም፡ የተነሣ፡ ሥረ፡ ቀለሙ፡ እየጠፋ፡ የቃላት፡ ውሳኔ፡ ከመፋለስ፡ ይደርሳል ፤ ስለ፡ አ፡ ፊደል፡ በየስፍራው፡ ልዩ፡ ልዩ፡ ውሳኔን፡ ማድረግ፡ በላስቸገረም፡ ነበር ። ጻፍ፡ ግን፡ የውሳኔ፡ ብዛት፡ ለተማሪ፡ ብርቱ፡ ሸክም፡ ይሆንበታል ።

የተለመደውን፡ ንግግር፡ በዚያው፡ በልማዱ፡ ብቻ፡ ለመወሰን ፤ ወይም፡ አሻሽሎ፡ ለመወሰን፡ ከሊቃውንት፡ ልዩ፡ ልዩ፡ አሳብ፡ ተሰምቶአል ። ምን፡ ጊዜም፡ ቢሆን፡ ከሊቅ፡ የሚገኝ፡ አሳብ፡ በለማስረጃና፡ በለምክንያት፡ ስለሆነ፡ ሁሉም፡ በየክፍሉ፡ የተመሰገነ፡ ነው ። ጻፍ፡ ግን፡ ብዙዎቹን፡ አሳቦች፡ መርምሮ፡ ጉባኤ፡ ሊቃውንት፡ በብያጌ፡ ሊወስነው፡ የሚገባ፡ ነው ።

የደራሲው፡ ምኞት ፤ ቃላት፡ ሥረ፡ ነገራቸውን፡ ሳያፋልሱ፡ እንዲጻፉ፡ ነው ። ይኸውም፡ «ያንተን፡ መጽሐፍ፡ ወስጃለሁ፡» በማለት፡ ፈንታ፡ «የአንተን፡ መጽሐፍ፡ ወስጃአለሁ፡» እንዲባል፡ ማለት፡ ነው ። ጻፍ፡ ግን፡ ይህ፡ ሁሉ፡ የሚጻፍው፡ ጉባኤ፡ ሊቃውንት፡ የሚስማማበት፡ ከሆነ፡ በኋላ፡ ስለሆነ፡ እስከዚያ፡ ድረስ፡ በሁለቱ፡ ዓይነት፡ ቢጻፍ፡ ከጻፍኛት፡ ሊቋቋረው፡ የሚችል፡ የለም ።

የፊደላት፡ ተራ

ይህ፡ ሰዋስው፡ የተጻፈው፡ ተለምዶ፡ በቁየው፡ « ሀ ለ ሐ መ » በሚለው፡ የፊደል፡ ተራ፡ ነው ። ነገር፡ ግን፡ « አ በ ገ ደ » በሚለው፡ ተራ፡ እንዲነገር፡ አሳባቸውን፡ ያቀረቡ፡ ሊቃውንት፡ አሉ ። ይኸውም፡ « አ በ ገ ደ » የፊደል፡ ጥንታዊ፡ መደቡ፡ ስለሆነ፡ የተወደደና፡ የተመሰገነ፡ አሳብ፡ ነው ። ስለ፡ ፊደላት፡ ሥርዓት፡ ከደራሲው፡ የተጀመረ፡ ጽሕፈት፡ ነበረ ። ይሁን፡ እንጂ፡ በዚህ፡ በአሁኑ፡ መጽሐፍ፡ ለመጨመር፡ ስላልደረሰ፡ ቄይቶአል ።

በ፡ ፈደላት ፡ ሥርዓት ፡ ሊቁ ፡ አሳብ ፡ ቢላን ፡ ወልድ ፡ ከፍሌ ፡ የጸላትን ፡ መጽሐፍ ፡ መመልከት ፡ እስከላሊ ፡ መሆን ፡ ለአስተማሪዎች ፡ እናስገንገላለን ።

ሰዋስውን፡ ለመጻፍ፡ የተመረጠው፡ ንግግር

ይህ፡ ሰዋስው፡ የተጻፈው፡ ከመምህራንና፡ ከሊቃውንት፡ አንደበት፡ ከሚሰማው፡ ንግግር፡ በአብዛኛው፡ ስፍራ፡ የተለመደውን፡ መሠረት፡ በማድረግ፡ ነው ። በልዩ፡ ውሳኔ፡ ከሌሎች፡ በቀር፡ ያልተማሩ፡ በላገሮች፡ የሚናገሩበትን፡ ቋንቋ፡ መደበኛ፡ አላደረገውም ። እነሆ፡ በያገሩ፡ ልዩ፡ ልዩ፡ ቃል፡ ይሰማል ።

ያንድ፡ አገር፡ በላገሮች፡ “ገብረ፡ መድከን፡ ሚሃኤል” እያሉ፡ ሲናገሩ፡ የዚያው፡ አገር፡ ተወላጆች፡ የሆኑት፡ ሊቃውንቱ፡ ገብረ፡ መድከን፡ ሚካኤል፡ ይላሉ፡ እንጂ፡ እንደ፡ በላገሮቹ፡ አይናገሩም ። በሌላው፡ ሀገር፡ ደግሞ፡ በላገሮቹ፡ “ጥቂት ወረቀት” እያሉ፡ ሲናገሩ፡ የዚያው፡ ሀገር፡ ተወላጆች፡ የሆኑት፡ ምሁራኑ፡ “ጥቂት፡ ወረቀት” ቢሉ፡ እንጂ፡ እንደ፡ በላገሮቹ፡ አይናገሩም ። በየሌላውም፡ ወረዳ፡ ያልተማሩ፡ ጫዎች፡ የሚናገሩበት፡ አንዳንድ፡ የልማድ፡ ቋንቋ፡ መናፍቅ፡ የተረገጠ፡ ነው ። አሁን፡ የያገሩን፡ ጻፍ፡ ለመልቀም፡ አስፈላጊ፡ ስላልሆነ፡ ትተነዋል ። ስለዚህም፡ ለዚህ፡ ሰዋስው፡ የተመረጠው፡ ቋንቋ፡ (በልዩ፡ ውሳኔ፡ ከተመደበው፡ በቀር) በሊቃውንት፡ አንደበት፡ የተለመደው፡ ንግግር፡ ነው ።

ፊደላትን፡ ስለማሻሻል

ፊደል፡ የቋንቋ፡ መሣሪያ፡ ነው ። መሣሪያ፡ በየጊዜው፡ እንዲሻሻል፡ እንዲሳል፡ እንዲሰነገል፡ ፊደልም፡ እንደዚህ፡ ጥሻሽሎ፡ ሊታደስ፡ የሚያስፈልግ፡ ነው ። የአግርኛን፡ ፊደል፡ ለማሻሻል፡ ከብዙ፡ ሊቃውንት፡ ልዩ፡ ልዩ፡ አሳቦች፡ ቀርበዋል ። የሁሉም፡ አሳብ፡ በአናጋሪ፡ ፊደል፡ (በዋዳ) ይነገር፡ በማለት፡ የተበበረ፡ ሆኖአል ።

(ሀ) መደቡ፡ ግዕዝ፡ ወይም፡ ሳድስ፡ ሆኖ፡ በአ፡ ፊደል፡ አናጋሪነት፡ እንዲነበብ፡ አሳብ፡ ያቀረቡ፡ አሉ ። ደግሞ፡ በአ፡ ፊደልና፡ በተመደቡ፡ በሌሎች፡ ፊደላት፡ አናጋሪነት፡ እንዲነበብ፡ የወሰኑ፡ አሉ ። የሁሉም፡ አሳብ፡ የተመሰገነ፡ ነው ። ይኸውም፡ ሲሆን፡ የፊደላቱ፡ ቅርጽ፡ « ሀ ለ ሐ መ » ወይም፡ አ ፡ በ ፡ ገ ፡ ደ ፡ በሚለው፡ ቅርጽ፡ እንዲጻፍ፡ ወስነዋል ።

(ለ) በአናጋሪ፣ ፊደል፣ እንዲነበብ፣ አስፈላጊ፣ ከሆነ፣ ፊደሉም፣ በአዲስ ሥርዓት፣ መጻፍ፣ ከልቀረ፣ ስሥራ፣ እንዲቀና፣ የሳቲን፣ ፊደል፣ እንቀበለው፣ ብለው፣ የሚሞኙ፣ አሉ።

ስለ አገዝ

አውሮፓውያን፣ ከዐረቦች፣ ወርሰው፣ በተሸሸለ፣ ቅርጽ፣ ያሰናፍቅ፣ የአገዝ፣ ፊደል፣ ለሒሳብ፣ የሚመች፣ ስለሆነ፣ በአገራችን፣ የተለመደ፣ ሆኗል። ስለዚህም፣ ይህን፣ አገዝ፣ ተጨማሪ፣ ፊደል፣ አድርገን፣ በዚህ፣ ሰዋዕድ፣ ውስጥ፣ አስገባተናል። አገዙም፣ ይህ፣ ነው። «1.2.3.4.5.6.7.8.9.0» የሰዋዕድ፣ ተረ፣ ቁጥር፣ በዚህ፣ የአገዝ፣ ፊደል፣ ተጽድክል።

መልመጃ

በየክፍሉ፣ ወይም፣ በየምዕራፉ፣ መጨረሻ፣ ለትምህርት፣ ማሰለጫ፣ የሚሆኑ፣ ቃላት፣ ተጽፈዋል። “መልመጃ” ያልነው፣ በግዕዝ፣ ትምህርት፣ ቤት፣ “ቅጽፋ” ወይም፣ “ክለሳ”፣ የሚባለውን፣ የመሰለ፣ ነው። በየመልመጃው፣ ውስጥ፣ ለግዕዝኛ፣ የሚሆኑ፣ ምንባቦች፣ ተጨማሪውን ቃል፣ ከምንባቦቹም፣ በአንዳንዶቹ፣ ላይ፣ አቶ፣ አርአያ፣ ሥላሴ፣ ወረታ፣ ከሰበሰቡት፣ የመሳፍንት፣ ታሪክ፣ ባጭሩ፣ እየተጠቀሰ፣ ገብቶበታል።

አስተማሪው፣ በየመልመጃው፣ የሚገኙትን፣ ጥያቄዎችና፣ ምሳሌዎች፣ መጨረሻ፣ አድርጎ፣ ሌላም፣ ማስረጃ፣ አያቀረበ፣ እንዲያስተምር፣ ሊሆን፣ ይገባዋል።

ምንጻረ፣ ቃል፣ (የቃል፣ ማሳጠሪያ)

በዚህ፣ መጽሐፍ፣ በምንጻረ፣ ቃል፣ (በክፊል)፣ ተጽፈው፣ የሚገኙት፣ ከዚህ፣ ቀጥሎ፣ የተመለከቱት፣ ናቸው።

መዋ.	=	መስተዋድድ፣	ተ.ግ.	=	ተውሳክ፣ ግሥ፣
መዓ.	=	መስተጻምር፣	አጅ.	=	አስረጅ፣
ቁ.	=	ቁጥር፣	እ.ማ.	=	እንደ፣ ግለት፣
ቃ.አ.	=	ቃለ፣ አጋና፣	እን.	=	እንስት፣
ተ.ስ.	=	ተውላጠ፣ ስም፣	ዐ.ኃ.	=	ዐረፍተ፣ ነገር፣
ተ.ባ.	=	ተባት፣	ገ.ግ.	=	ገቢር፣ ግሥ፣
ተገ.ግ.	=	ተገብር፣ ግሥ፣			

ደረሰው፡

ብላታ፣ መርሰኔ፣ ጎዘን፣ ወልደ፣ ቂርቆስ።

ተረ፣ ተገር	አርእስተ፣ ነገር፣ (ማውጫ)	ገጽ
—	መቅደም፣	፫
—	መግቢያ፣	፮
—	ምንጻረ፣ ቃል፣ (የቃል፣ ማሳጠሪያ)	፶
—	አርእስተ፣ ነገር፣	፲፩
	<u>መጀመሪያ፣ ቃላት፣ ክፍል፡</u>	
—	ምዕራፍ፣ ፩፣ የንግግር፣ ክፍሎች።	፲፮
1	ጠቅላላ፣ መግለጫ።	»
—	፩ኛ፣ መልመጃ፣ (የዕንቅፋት ሪፖርት፣ ምሳሌ።)	፳
—	ምዕራፍ፣ ፪፣ ስዋዕት።	፳፩
10	ክፍል፣ ፩፣ የስም፣ ዓይነቶች።	»
11	የተጻውያ፣ ስም።	፳፪
17	የወል፣ ስም።	፳፫
20	የጥቅል፣ ስም።	፳፬
21	የቁሳቀሱ፣ ስም።	»
23	የነገር፣ ስም።	፳፭
—	፪ኛ፣ መልመጃ፣ (ምንባብ፣ - የሸዋ፣ ባላባቶች።)	፳፮
25	ክፍል፣ ፪፣ የተፈጥሮ፣ ጸቃ።	፳፯
—	፫ኛ፣ መልመጃ፣ (ምንባብ፣ - የሸዋ፣ መሳፍንት።)	፴
28	ክፍል፣ ፫፣ ቁጥር፣ (አንድና፣ ብዙ።)	፴፪
—	፬ኛ፣ መልመጃ፣ (ምንባብ፣ - ነጋሣ፣ ክርስቶስ።)	፴፫
36	ክፍል፣ ፬፣ ሙያ።	፴፬
—	፭ኛ፣ መልመጃ፣ (ምንባብ፣ ስብስታዎች።)	፴፭
45	ክፍል፣ ፭፣ የስምች፣ ዝርዝር፣ አፈታት።	፴፩
—	ምዕራፍ፣ ፮፣ ተውላጠ፣ ስም።	፴፫
47	መግለጫ።	»
49	ክፍል፣ ፮፣ የተውላጠ፣ ስም፣ ዓይነቶች።	»
50	(ሀ) ምድብ፣ ተውላጠ፣ ስም።	»
53	ድርብ፣ ተውላጠ፣ ስም።	፴፱
56	መዘክር፣ ተውላጠ፣ ስም።	፴፳
59	(ለ) አመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም።	፴፮
66	አጸፋ፣ ተውላጠ፣ ስም።	፴፯
75	(ሐ) መጠይቅ፣ ተውላጠ፣ ስም።	፴፪
—	፮ኛ፣ መልመጃ፣ (ምንባብ፣ - መርድ፣ አዝማች፣ አብዬ።)	፴፫
80	ክፍል፣ ፯፣ የተውላጠ፣ ስም፣ ዝርዝር፣ አፈታት።	፴፩

ተ.ተ. ቁጥር	አርእስት ስም (ማውጫ)	ገጽ
—	ምዕራፍ ሀ ፡ ቅጽ ለ	97
81	መግለጫ ፡	»
85	ክፍል ለ ፡ የቅጽ ለ ፡ አመራረት ፡	97
97	ክፍል ለ ፡ የቅጽ ለ ፡ ዓይነቶች ፡	97
98	(፩ኛ) የዓይነት ፡ የግብር ፡ ቅጽ ለ ፡	98
—	የወገን ፡ ቅጽ ለ ፡	»
100	የግብር ፡ ቅጽ ለ ፡	98
102	የዓይነት ፡ ቅጽ ለ ፡	98
103	(፪ኛ) የአገገና ፡ የመጠን ፡ ቅጽ ለ ፡	»
104	የተወሰነ ፡ አገገ ፡	98
108	ያልተወሰነ ፡ አገገ ፡	98
110	(፫ኛ) አመልካች ፡ ቅጽ ለ ፡	»
111	የተወሰነ ፡ አመልካች ፡	98
112	ያልተወሰነ ፡ አመልካች ፡	»
113	ጠቃሽ ፡ አመልካች ፡	98
114	አዛማጅ ፡ ቅጽ ለ ፡	»
115	ክፍል ለ ፡ የግንዛዤ ፡ ደንብ ፡	98
—	፯ኛ ፡ መልመጃ ፡ (ምንብብ ፡ — መ.አ.አ.ም.ሪ.የ.ስ.፡ አስፋ.፡ ወሰን)	98
—	ምዕራፍ ለ ፡ ር ፡ ግሥ ፡	98
119	መግለጫ ፡	»
122	ክፍል ለ ፡ የግሥ ፡ ጠባይ ፡ ዓይነት ፡	98
123	ገቢ ፡ ግሥ ፡	»
125	ተገቢ ፡ ግሥ ፡	»
126	ወላዎይ ፡ ግሥ ፡	98
129	ተሻጋሪ ፡ ግሥ ፡	»
131	የማይሻገር ፡ ግሥ ፡	98
132	ነባር ፡ ግሥ ፡	»
»	፳ኛ ፡ መልመጃ ፡ (ምንብብ ፡ — መ.አ. ወሰን ፡ ሰገድ ፡)	98
138	ክፍል ለ ፡ የ፤ አሰማር ፡	98
—	መግለጫ ፡	»
142	የአሰማር ፡ ዓይነት ፡	98
148	የአሰማር ፡ ጠባይ ፡	98
151	የአሰማር ፡ በሰድ ፡ መነሻ ፡	98
—	፷ኛ ፡ መልመጃ ፡ (ምንብብ ፡ — ንጉሥ ፡ ግህላ ፡ ሥላሴ ፡)	98

ተ.ተ. ቁጥር	አርእስት ስም (ማውጫ)	ገጽ
133	ክፍል ለ ፡ የግሥ ፡ ረዳት ፡	98
—	፲ኛ ፡ መልመጃ ፡ (ምንብብ ፡ — ኃይለ ፡ መለኮት ፡)	98
172	ክፍል ለ ፡ የአርባታ ፡ መሪዎች ፡	»
173	የየቀሀ ፡ አርባታ ፡ መሪዎች ፡	»
176	የዝርዝር ፡ አርባታ ፡ መሪዎች ፡	98
187	መስተዋድድዎች ፡ የአርባታ ፡ መሪዎች ፡	98
—	፲፩ኛ ፡ መልመጃ ፡ (ምንብብ ፡ — መሳፍንት ፡ በጎንደር ፡)	98
188	ክፍል ለ ፡ የግሥ ፡ ስልት ፡ ጊዜያት ፡	»
»	መግለጫ ፡	»
191	(ሀ) ዐቢይ ፡ አንቀጽ ፡	98
192	(ለ) ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡	»
193	(ሐ) አዋቀይ ፡ አንቀጽ ፡	98
196	(መ) ንኡስ ፡ አንቀጽ ፡	»
—	፲፪ኛ ፡ መልመጃ ፡ (ምንብብ ፡ — አጼ ፡ ቴዎድሮስ ፡)	98
201	ክፍል ለ ፡ የግሥ ፡ አረባ ፡	98
»	የመሆን ፡ ግሥ ፡ አርባታ ፡	»
203	የመኖር ፡ (የአለኝ ፡ ግለት ፡) ግሥ ፡ አርባታ ፡	98
205	ክፍል ለ ፡ የግሥ ፡ መ.ሉ ፡ አርባታ ፡	98
209	የግሥ ፡ መረለግ ፡ የቀሀ ፡ አርባታ ፡	98
210	የግሥ ፡ መረለግ ፡ ዝርዝር ፡ አርባታ ፡	98
213	ሕገ ፡ ወጥ ፡ የሆኑ ፡ ግሥ ፡	98
218	የግሥ ፡ አስትግቡኦ ፡	98
219	የማያቋርጥ ፡ ግሥ ፡	98
220	ሥሉጥ ፡ ግሥ ፡	98
221	ሰያፍ ፡ ግሥ ፡	»
222	የግለት ፡ ግሥ ፡	»
226	የግለት ፡ ግሥ ፡ የቀሀ ፡ አርባታ ፡ በአዎንታና ፡ በአሉታ ፡	98
—	፲፫ኛ ፡ መልመጃ ፡	98
—	ምዕራፍ ለ ፡ ከ ፡ ተውሳክ ፡ ግሥ ፡	98
227	መግለጫ ፡	»
228	የተውሳክ ፡ ግሥ ፡ ክፍሎች ፡	98
229	(ሀ) የቀሀ ፡ ተውሳክ ፡ ግሥ ፡	»
230	(ለ) መጠይቅ ፡ ተውሳክ ፡ ግሥ ፡	98
231	(ሐ) ከሶሀ ፡ የሚገኝ ፡ ተውሳክ ፡ ግሥ ፡	98

ተረጎሞ	አርእስተ ፡ ነገር ፡ (ማውጫ ።)	ገጽ
232	የማወቅደር ፡ ደረጃ ፡	የ፳፮
233	የተውሰከ ፡ ግሥ ፡ አመዳደብ ፡	»
—	፲፬ኛ ፡ መልመጃ ።	የ፳፰
—	ምዕራፍ ፡ ፮ ፡ መስተዋድድ ፡	የ፳፱
238	መግለጫ ፡	»
239	የመስተዋድድ ፡ አመዳደብ ፡	የ፶
250	የመስተዋድድ ፡ ተሳቢዎች ፡	የ፶፫
—	፲፮ኛ ፡ መልመጃ ፡	የ፶፬
—	ምዕራፍ ፡ ፳ ፡ መስተፃምር ።	የ፶፭
251	መግለጫ ፡	»
253	ወደረፍ ፡ መስተፃምር ፡	»
259	ጥገኛ ፡ መስተፃምር ፡	የ፶፰
—	፲፯ኛ ፡ መልመጃ ።	የ፶፯
—	ምዕራፍ ፡ ፱ ፡ ቃለ ፡ አጋኖ ፡	የ፶፱
262	መግለጫ ።	»
263	የቃለ ፡ አጋኖ ፡ ዓይነቶች ፡	»
267	መጠይቃን ፡ ወይም ፡ ቃላት ፡ ጥያቄ ፡	የ፷፬
268	(1.) ረዳሳውያን ፡ መጠይቃን ፡	የ፷፭
271	(2.) ድምፃውያን ፡ መጠይቃን ፡	የ፷፮
—	፲፰ኛ ፡ መልመጃ ።	የ፷፯
	<u>ውስተኛ ፡ ቃላት ፡ ክፍል ፡ አገባብ ።</u>	
272	ምዕራፍ ፡ ፲ ፡ ፀረፍተ ፡ ነገር ፡	የ፷፰
274	መግለጫ ፡	»
275	ባለቤትና ፡ አንቀጽ ፡	የ፷፱
277	ሐረግ ፡	የ፷
»	የፀረፍተ ፡ ነገር ፡ አመዳደብ ፡	የ፷፩
»	ነጠላ ፡ ፀረፍተ ፡ ነገር ፡	»
286	ነጠላ ፡ ፀረፍተ ፡ ነገርን ፡ መተንተን ፡	የ፷፪
289	የመተንተን ፡ ሰሌዳ ፡	የ፷፫
290	ድርብ ፡ ፀረፍተ ፡ ነገር ፡	የ፷፬
291	ድርብርብ ፡ ፀረፍተ ፡ ነገር ፡	»
—	፲፱ኛ ፡ መልመጃ ፡ (ክፍል ፡ አሀጉር ፡)	የ፷፭
—	ምዕራፍ ፡ ፲፮ ፡ የቃላት ፡ አገባብ ፡	የ፷፬
293	መግለጫ ፡	»

ተረጎሞ	አርእስተ ፡ ነገር ፡ (ማውጫ ።)	ገጽ
294	ባለቤትና ፡ አንቀጽ ፡	የ፷፱
299	የባለቤት ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ተቀጣይ ፡	የ፸፩
302	የአንቀጽ ፡ ተሳቢ ፡	የ፸፪
304	ተውላጠ ፡ ስም ፡	»
307	ቅጽ ፡	የ፸፫
311	ተውሰከ ፡ ግሥ ፡	የ፸፬
313	ቅርብና ፡ ሩቅ ፡	የ፸፭
—	፲፱ኛ ፡ መልመጃ ፡	የ፸፮
315	ምዕራፍ ፡ ፲፪ ፡ የቃላት ፡ መወራረስ ፡	»
316	ምዕራፍ ፡ ፲፫ ፡ የቃላት ፡ ዝርዝር ፡ አረቃት ፡	የ፸፱
»	መግለጫ ፡ (የአረቃት ፡ አርእስቶች ፡)	»
326	የአረቃት ፡ ምሳሌ ፡	የ፸፬
327	የአንቀጽ ፡ ተሳቢ ፡ ከባለቤት ፡ ሲቀድም ፡	የ፸፭
—	ጾኛ ፡ መልመጃ ፡	የ፸፮
—	ምዕራፍ ፡ ፲፫ ፡ ስለ ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ነገሮች ፡	የ፸፯
328	ክፍል ፡ ፩ ፡ ባዕድ ፡ መነሻና ፡ ባዕድ ፡ መድረሻ ፡	»
331	ክፍል ፡ ፪ ፡ ከግዕዝ ፡ የተወረሱ ፡ ቃላት ፡	የ፸፯
334	ከውጭ ፡ ሀገር ፡ ቋንቋ ፡ የተወረሱ ፡ ቃላት ፡	የ፸፮
335	ክፍል ፡ ፫ ፡ ነጥቦችና ፡ ምልክቶች ፡	የ፸፯
336	ክፍል ፡ ፬ ፡ የአማርኛ ፡ መዝሙር ፡	የ፸፰
338	የዜማ ፡ ስልት ፡	የ፸፱
339	የአማርኛ ፡ ዘረጋ ፡	»
340	የአማርኛ ፡ መዝሙር ፡	የ፸፲
341	የዜማ ፡ ምልክት ፡	የ፸፲፩
342	የግጥም ፡ ዓይነቶች ፡	የ፸፲፪
343	ስምና ፡ ወርቅ ፡	የ፸፲፫
344	የአማርኛ ፡ ቅኔ ፡	የ፸፲፬
345	ምሳሌ ፡ (ተረት ፡)	የ፸፲፭
346	ስለ ፡ ጽሕፈት ፡	የ፸፲፮

የአግርኛ ስዋሰው ፤

መጽሐፍ ፡ ታላት ፡ ክፍል ።

ፖሪቲክ ፡ ስ ፡ የገገገር ፡ ክፍሎች ።

-1-

ጠቅላላ ፡ መግለጫ ።

ሰው ፡ አባቡን ፡ በገገገር ፤ የሚገልጽባቸው ፡ ታላት ፡ በየወገን ፡ በየወገናቸው ፡ ሆነው ፡ ሲመደቡ ፤ በስምንት ፡ ታላላቅ ፡ ክፍሎች ፡ ይከፈላሉ ።

እነርሱም ፡ የሚከተሉት ፡ ናቸው ።

ጸኛ ፡ ስም ፤	ጸኛ ፡ ተውላክ ፡ ግም ፤
ጸኛ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፤	ጸኛ ፡ መስተዋድድ ፤
ጸኛ ፡ ቅጽ ፤	ጸኛ ፡ መስተግምር ፤
ጸኛ ፡ ግም ፤	ጸኛ ፡ ቃል ፡ አጋኖ ፤

-2-

ስም ፡ ግናቸውም ፡ ሃገር ፡ በተለይ ፡ ሆኖ ፡ የሚጠራበትና ፡ ለአንዱ ፡ ሃገር ፡ ወይም ፡ ለአንዱ ፡ ግድነት ፡ የተሰጠው ፡ ስም ፡ ስም ፡ ይባላል ።

ምሳሌ ፡ አብርሃም ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ ፈረስ ፡ መጽሐፍ ፡ ሕልም ።

እነሆ ፡ አሁን ፡ በተሰጠው ፡ ግስረጃ ፤ «አብርሃም ፡ የሰው ፡ ስም ፡ ነው ፤ «አዲስ ፡ አበባ ፡ የከተማ ፡ ወይም ፡ የቦታ ፡ ስም ፡ ነው ። «ፈረስ ፡ የአንድ ፡ ግድነት ፡ እንስሳ ፡ ስም ፡ ነው ። «መጽሐፍ ፡ የዕቃ ፡ ስም ፡ ነው ። «ሕልም ፡ ሀ ፡ ረቂቅ ፡ የሆነ ፡ የሃገር ፡ ስም ፡ ነው ።

ስለዚህ ፡ መጠሪያ ፡ የሆነ ፡ ግናቸውም ፡ ቃል ፡ ስም ፡ ይባላል ። (ቁ ፡ 11-14. እይ.)

-3-

ተውላጠ ፡ ስም ፤ በስም ፡ ፈንታ ፡ ተተክቶ ፡ የሚገባ ፡ ቃል ፡ ሁሉ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ ይባላል ።

ምሳሌ ፡ እኔ ፡ አንተ ፤ እርሱ ፡ እርስዋ ፤
እስረኛ ፡ እኔ ፡ እናቱን ፤ እወዳለሁ ፤ እርስዋም ፡ ተወደኛለች ።

እነሆ ፡ «እኔ ፡ እርስዋ ፡ የሚለው ፡ ቃል ፡ በስም ፡ ፈንታ ፡ ተተክቶ ፡ እንደገባ ፡ አስተውል ።

ስለዚህም ፡ በስም ፡ ፈንታ ፡ ተተክቶ ፡ የሚገባ ፡ ቃል ፡ ሁሉ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ ይባላል ። ትርጓሜው ፡ የስም ፡ ምትክ ፡ ወይም ፡ የስም ፡ ልዋጭ ፡ ማለት ፡ ነው ። በብዙ ፡ ቀጥር ፡ ሲሆን ፡ ተውላጣተ ፡ ስም ፡ ወይም ፡ ተውላጠ ፡ ስምች ፡ ይባላል ።

-4-

ቅጽል ። ዓይነትንና ፡ ግብርን ፡ መጠንንም ፡ ለመግለጽ ፡ በስም ፡ ወይም ፡ በተውላጠ ፡ ስም ፡ ላይ ፡ የሚጨመር ፡ ቃል ፡ «ቅጽል» ይባላል ። ስሙ ፡ እንደሚያመለክት ፡ ቅጽል ፡ ማለት ፡ ቅጥያ ፡ ወይም ፡ ተጨማሪ ፡ ማለት ፡ ነው ።

ምሳሌ ። ጥቁር ፡ ፈረስ ፡ ብርቱ ፡ ፈረስ ፡ አጭር ፡ ፈረስ ።

እነሆ ፡ ቅጽል ፡ የተባሉት ፡ ጥቁር ፡ ብርቱ ፡ አጭር ፡ ናቸው ። ፈረስ ፡ የአንድ ፡ እንስሳ ፡ ስም ፡ ነው ። «ጥቁር» ፡ ፈረስ ፡ ሲል ፡ ዓይነቱን ፡ «ብርቱ ፡ ፈረስ» ሲል ፡ ግብሩን ፡ አጭር ፡ «ፈረስ» ሲል ፡ መጠኑን ፡ የቅጽሉ ፡ ቃል ፡ ያስረዳል ። ስለዚህም ፡ በስምና ፡ በተውላጠ ፡ ስም ፡ ላይ ፡ እየተቀጠለ ፡ ዓይነቱን ፡ ግብሩን ፡ መጠኑን ፡ የሚገልጽ ፡ ቃል ፡ ሁሉ ፡ «ቅጽል» ይባላል ። (ቁ. 97-102 እይ ።)

-5-

ግሥ ። የግድረግንና ፡ የመሆንን ፡ ስሜት ፡ የሚገልጽ ፡ ቃል ፡ ሁሉ ፡ ጠቅላላ ፡ ስሙ ፡ ግሥ ፡ ይባላል ። ግሥ ፡ የቃላት ፡ ማሰሪያና ፡ መሰብሰቢያ ፡ ስለ ፡ ሆነ ፡ ቃላት ፡ ያለ ፡ ግሥ ፡ እንደሚሰሙ ፡ ሆነው ፡ ለመሳካት ፡ አይችሉም ።

ምሳሌ ። ወደደ ፡ አሰበ ፡ ሄደ ፡ ተቀመጠ ፡ ፈለገ ።

አጅ ፡ ያዕቆብ ፡ ይማራል ።

እነሆ ፡ የግሥ ፡ ቃል ፡ የተባለው ፡ ይማራል ፡ ነው ። «ያዕቆብ» ፡ ብቻ ፡ ብሎ ፡ ቢቀር ፡ ኖሮ ፡ ያዕቆብ ፡ ምን ፡ እንደሆነ ፡ ወይም ፡ ምንን ፡ እንዳደረገ ፡ ለማወቅ ፡ ባልተቻለም ፡ ነበር ፡ ነገር ፡ ግን ፡ የግሡ ፡ ቃል ፡ «ይማራል» ፡ የተጨመረበት ፡ እንደ ፡ ሆነ ፡ ያዕቆብ ፡ ምን ፡ እንዳደረገ ፡ ለማወቅ ፡ ይቻላል ። የነገሩም ፡ ኖራ ፡ የተምላ ፡ ሆኖ ፡ ይገለጻል ።

ስለዚህም ፡ ንግግሮችን ፡ የሚሰበሰቡቸውና ፡ የሚፈጽሟቸው ፡ ቃል ፡ ግሥ ፡ ይባላል ።

-6-

ተውላክ ፡ ግሥ ፡ ከግሥ ፡ በፊት ፡ እየገባ ፡ የአንቀጽን ፡ ጠባይ ፡ የሚገልጽ ፡ ቃል ፡ «ተውላክ ፡ ግሥ» ይባላል ። ትርጓሜው ፡ በግሥ ፡ ላይ ፡ የሚጨመር ፡ ወይም ፡ የሚደረግ ፡

ማለት ፡ ነው ። በብዙ ፡ ቀጥር ፡ ሲሆን ፡ ተውላክተ ፡ ግሥ ፡ ያሰኛል ። ወይም ፡ ተውላክ ፡ ግሥች ፡ ይባላል ።

አጅ ፡ ያዕቆብ ፡ ትምህርትን ፡ በጣም ፡ ይወዳል ። ወደትምህርት ፡ ቤትም ፡ ሁልጊዜ ፡ ይሄዳል ።

እነሆ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ በተሰጠው ፡ ማስረጃ ፡ ተውላክተ ፡ ግሥ ፡ «በጣም ፡ ሁልጊዜ» ፡ ናቸው ። በቀላሉ ፡ ለመናገር ፡ ብንፈልግ ፡ ኖሮ ፡ «ያዕቆብ» ትምህርትን ፡ ይወዳል ። ወደትምህርት ፡ ቤትም ፡ ይሄዳል ። ማለት ፡ በበቃ ፡ ነበር ፡ ነገር ፡ ግን ፡ የአንቀጽችን ፡ ምግባር ፡ ለመግለጽ ፡ ሁለት ፡ ተውላክተ ፡ ግሥ ፡ ተጨመሩ ።

ስለዚህም ፡ በአንቀጽ ፡ ላይ ፡ እየተጨመረ ፡ የአንቀጹን ፡ ምግባርና ፡ ጠባይ ፡ እያገኘ ፡ የሚገልጽ ፡ ቃል ፡ ሁሉ ፡ ተውላክ ፡ ግሥ ፡ ይባላል ።

-7-

መስተዋድድ ። በስምና ፡ በተውላጠ ፡ ስም ፡ ላይ ፡ በመነሻ ፡ ብቻ ፡ ወይም ፡ በመነሻና ፡ በመድረሻ ፡ እየተጠቀሱ ፡ የንግግርን ፡ ገምድና ፡ የሚያመለክት ፡ ቃል ፡ «መስተዋድድ» ይባላል ። ትርጓሜውም ፡ የሚያስማማ ፡ ወይም ፡ አስማሚ ፡ ማለት ፡ ነው ። ብዙ ፡ ቀጥር ፡ ሲሆን ፡ መስተዋድድን ፡ ያሰኛል ። ወይም ፡ መስተዋድድች ፡ ይባላል ።

አጅ ፡ ያዕቆብ ፡ ከልጆቹ ፡ ጋር ፡ ወደ ፡ ግብፅ ፡ ሄደ ።

እነሆ «ከ ፡ ጋር ፡ ወደ» መስተዋድድን ፡ ናቸው ። «ከ ፡ ጋር» የተባለው ፡ መስተዋድድ ፡ ልጆቹ ፡ የሚለውን ፡ ቃል ፡ ከመካከል ፡ አድርጎ ፡ በመነሻና ፡ በመድረሻ ፡ ላይ ፡ ተጠቅሞ ፡ ያዕቆብ ፡ ከልጆቹ ፡ ጋር ፡ እንደሄደ ፡ እንጂ ፡ ብቻውን ፡ እንዳልሄደ ፡ እየገለጸ ፡ የበታወቀ ፡ ንብረት ፡ ያመለክታል ። «ወደ» የተባለውም ፡ መስተዋድድ ፡ ግብፅ ፡ በሚለው ፡ ስም ፡ ላይ ፡ በመነሻ ፡ ብቻ ፡ ተጠቅሞ ፡ ያዕቆብ ፡ የሄደበትን ፡ ስፍራ ፡ ያመለክታል ።

ስለዚህም ፡ በስምና ፡ በተውላጠ ፡ ስም ፡ ወይም ፡ እነዚህን ፡ መሰላው ፡ በሚገኙ ፡ ነገሮች ፡ ላይ ፡ እየተጠቀሱ ፡ ግብፁን ፡ የንግግርን ፡ ገምድና ፡ የሚያመለክት ፡ ቃል ፡ ሁሉ ፡ «መስተዋድድ» ይባላል ።

-8-

መስተዋድድ ። በግሰሪያ ፡ አንቀጽ ፡ ላይ ፡ እየተጠቀሱ ፡ የአንቀጹን ፡ ማሰሪያነት ፡ የሚያስቀርጥ ፡ ስምን ፡ የሚመስሉ ፡ ነገሮችን ፡ የሚያሟኖሩ ፡ ቃል ፡ «መስተዋድድ» ይባላል ። ትርጓሜው ፡ የሚያያይዝ ፡ ወይም ፡ አያያዥ ፡ ማለት ፡ ነው ። በብዙ ፡ ቀጥር ፡ ሲሆን ፡ መስተዋድድን ፡ ያሰኛል ። ወይም ፡ መስተዋድድች ፡ ይባላል ።

-11-

የተጸውያ፡ ስም።

የተጸውያ፡ ስም፡ የተባለው፡ ሰው፡ ወይም፡ ሌላ፡ ነገር፡ በተለይ፡ የሚጠራበትና፡ ተለይቶ፡ የሚታወቅበት፡ ሰው፡ ነው። እነሆ፡ ለምሳሌ፡ ከዚህ፡ ቀጥሎ፡ በየግድኑ፡ ጽፈን፡ እናሳያለን።

የሰው፡ ስም፡ - ሰሎሞን፡ ምኒልክ፡ መኰንን፡ የሺአመዬት፡

የአገር፡ ስም፡ - አፍሪካ፡ ኢትዮጵያ፡ ሸዋ፡ ጅሩ፡

የከተማ፡ ስም፡ - አዲስ፡ አበባ፡ ጎንደር፡ ሱጉዳን፡ ፓሪስ፡

የተራራ፡ ስም፡ - መቅደላ፡ ራስ፡ ዳህን፡ ጅባላ፡ ክሊግንጃር፡

የወንዝ፡ ስም፡ - ዐባይ፡ ተከቢ፡ ሐዋሽ፡ ቀበና፡

የባሕርኞችና፡ የኩራዎች፡ ስም፡ - ኤርትራ፡ ጣና፡ ዙዋይ፡ ሐረማያ።

-12-

የተጸውያ፡ ስም፡ በወል፡ ስምና፡ በወገን፡ ቅጽል፡ ደንብ፡ ካልሆነ፡ በቀር፡ ብዛት፡ የለውም።

ምሳሌ፡ ሰሎሞን፡ ምኒልክ፡ ያለውን፡ ሰሎሞናች፡ ምኒልክች፡ ብሎ፡ አንዱን፡ ሰው፡ ለማብዛት፡ አይቻልም። ነገር፡ ግን፡ በየወል፡ ስም፡ ደንብ፡ ሆኖ፡ «በኢትዮጵያ፡ የነገሡ፡ ምኒልክች፡ ሁለት፡ ናቸው፡ ቧል። ወይም፡ በወገን፡ ቅጽል፡ ደንብ፡ ሰሎሞናዊ፡ ምኒልክዊ፡ ያለውን፡ ሰሎሞናውያን፡ ምኒልክውያን፡ ብሎ፡ ቧያበዛ፡ አያስከለክልም።

-13-

በተጸውያ፡ ስም፡ ላይ፡ እየተደረሰ፡ የሚገቡ፡ ለወንድም፡ ለሴትም፡ የሚሆኑ፡ ድርጭት፡ ስሞች፡ አሉ። እነርሱም፡ የማዕርግ፡ ስምና፡ የአክብሮት፡ ስም፡ ናቸው።

(ሀ) የማዕርግ፡ ስም፡ ከቤተ፡ መንግሥት፡ ወይም፡ ከቤተ፡ ክህነት፡ በሹመት፡ የሚገኝ፡ ነው።

ምሳሌ፡ አዲስ አበባ፡ አዲስ አበባ፡ አዲስ አበባ፡ ፋዲስ ራስ፡ ደጃዝማች፡ ሬታውራሪ፡ መልክ፡ ፀሓይ፡ ግራ፡ ጌታ፡ ይህን፡ የመሰለ፡ ሁሉ፡ ነው።

(ለ) የአክብሮት፡ ስም፡ የሚባለው፡ በሹመት፡ ሳይሆን፡ በፈቃድና፡ በልማድ፡ የሚደረግ፡ ሰም፡ ነው። ለእርሱም፡ ላይ፡ ላይ፡ ስልት፡ አለው።

የአክብሮት፡ ስም።
ተባዕት፡ ጸታ፡ አቶ፡ ጌታ፡ የጌታ፡ ሊያ፡ ወይም፡ አይዋ፡
እንስት፡ ጸታ፡ ወይም፡ አሙዮ፡ ጌታ፡ እንኩዩ፡

የተዘምዶ፡ ስም።

ተባዕት፡ ጸታ፡ አባባ፡ ጋሺ፡ አጉቲ።

እንስት፡ ጸታ፡ እማማ፡ እተዩ፡ አክስቴ።

-14-

ድርብ፡ ስሞች፡ በተጸውያ፡ ስሞች፡ ላይ፡ ተደርቦው፡ ሲገቡ፡ ከፍላጎት፡ ከተጸውያ፡ ስም፡ ነው። ተንጥሎው፡ ሲነገሩ፡ ግን፡ ከፍላጎት፡ ከወል፡ ስም፡ ይሆናል። የሚከተለውን፡ ተመልከት።

የማዕርግ፡ ስም፡ «አዲ» ምኒልክ፡ የኢትዮጵያ፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ነበሩ። (የተጸውያ፡

የኢትዮጵያ፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ «አዲ» ይባላል። (የወል።)

የአክብሮት፡ ስም።

አቶ፡ «ብርሃን»፡ ባለቤቱን፡ «ወይዘሮ»፡ ተዋቦችን፡ ያከብራል። (የተጸውያ፡)

አቶ፡ የሚባል፡ ወንድ፡ ነው። «ወይዘሮ»፡ የምትባል፡ ሴት፡ ናት። (የወል፡)

-15-

በአግርኛ፡ ቋንቋ፡ የተጸውያ፡ ስም፡ ከስም፡ ከፍል፡ ብቻ፡ ሳይሆን፡ ከተውላጠ፡ ስምና፡ ከቅጽል፡ ከግሥና፡ ከሌሎችም፡ የንግግር፡ ከፍሎች፡ ጋር፡ እየተቀላቀለ፡ ወይም፡ ሳይቀላቀል፡ ይገኛል።

ከተውላጠ፡ ስም፡ «የጌ፡ ነሀ፡ አንተን፡ ይሰጠኝ፡ እሱ፡ እንዳለ፡»...

ከቅጽል፡ «ላሩይ፡ ሥዩም፡ መኰንን፡ ዐቢይ፡»...

ከግሥ፡ «ከበደ፡ ዘለቀ፡ አየለ፡ ድፋብቸው፡ ይጨነቅ፡ ይጋርዱ፡ ተዋቦች፡ ፈለቀች፡ አየለች፡»...

ከመስተዋድድ፡ «አንደ፡ ልቡ፡ በጋሻው፡ በፈቃዱ፡ በፍርዱ፡»...

ከቃል፡ አጋኖ፡ አብዶ፡ ሆይ፡ አትሞችሆኖ፡»...

-16-

በዕለተ፡ ጥምቀት፡ ቀላውስት፡ የሚሰይሙት፡ የክርስትና፡ ስም፡ ግድኑ፡ ብዙ፡ ነው።

ሀ) የቅዱስን፡ ስም፡ በቁሙ፡ መጠሪያ፡ ይሆናል።

ምሳሌ፡ አብርሃም፡ (ሊዋርዕ) ሚካኤል፡ አስቴር፡ ጣራ፡ እንደግለት፡ ነው።

ለ) ወልደ፣ ወለተ፣ ገብረ፣ ዓመተ፣ ተክለ፣ ኃይለ፣ . . . እዚህን፣ የመሰሉ፣ ቃላት፣ የቅዱሳንን፣ ስም፣ ዘርፍ፣ እያደረጉ፣ ተገጣጥመው፣ መጠሪያ፣ ይሆናሉ ።

ምሳሌ፣ ወልደ፣ ግርያም፣ ወለተ፣ ሚካኤል፣ ገብረ፣ ሥላሴ፣ ዓመተ፣ ጳጳስ፣ ተክለ፣ ጊዮርጊስ፣ ገብረ፣ ክርስቶስ፣ ኃይለ፣ ሥላሴ፣ እንደግለት፣ ነው ።

ሐ) ልዩ፣ ልዩ፣ የሆኑ፣ የምስጢር፣ ቃላትን፣ በመመርመር፣ የተሰየሙ፣ ብዙ፣ ዓይነቶች፣ ስሞች፣ ይገኛሉ ።

ምሳሌ፣ ሥምረተ፣ አብ፣ ስርጉተ፣ ግርያም፣ ሰዋስወ፣ ድንግል፣ አርአያ፣ ሥላሴ፣ አርአያ፣ የሐንበስ፣ እንደ፣ ግለት፣ ነው ።

ስለዚህም፣ በዕለተ፣ ጥምቀት፣ የሚሰየሙት፣ የክርስትና፣ ስሞች፣ ብዙ፣ ዓይነቶች፣ ናቸው ።

-17-

የወል ስም ።

የወል ስም፣ የተባለው፣ ዓይነቱ፣ አንድ፣ ሆኖ፣ የሚገኝ፣ ነገር፣ ሁሉ፣ በጠቅላላ፣ የሚጠራበት፣ ስም፣ ነው ።

ምሳሌ፣ ሰው፣ አገር፣ ተራራ፣ በሕር፣ ወንዝ፣ መጽሐፍ፣ መሬት፣ ዝግባ፣ ጎመን፣ ስንደ፣ ስንደዶ፣ በግ፣ አንበሳ፣ እንደግለት፣

እነሆ፣ ከላይ፣ እንደተጻፈው፣ ቃል፣ «ሰው»፣ በተባለ፣ ጊዜ፣ በጠቅላላ፣ የሁሉ፣ ስም፣ መሆኑን፣ ያመለክታል። እንጂ፣ «ሰሎሞን»፣ ምኒልክ፣ እንደግለት፣ ለአንድ፣ ሰው፣ የሚሰጥ፣ ልዩ ስም፣ አይደለም ።

አገር፣ በተባለ፣ ጊዜ፣ ከዓለም፣ ክፍል፣ የሆኑ፣ ቦታዎች፣ የሚጠሩበት፣ ስም፣ መሆኑን፣ ያመለክታል። እንጂ፣ «ኢትዮጵያ»፣ ግብጽ፣ ሸዋ፣ እንደግለት፣ ላንድ፣ ቦታ፣ ብቻ፣ የተሰጠ፣ ልዩ ስም፣ አይደለም ።

አንበሳ፣ በተባለም፣ ጊዜ፣ ከአራዊት፣ ክፍል፣ የሆነ፣ በያገሩ፣ ያለው፣ አንበሳ፣ ሁሉ፣ የሚጠራበት፣ ጠቅላላ ስም፣ እንጂ፣ በተለይ፣ ሆኖ፣ ለምናየው፣ ለአንድ፣ አንበሳ፣ ብቻ፣ የሚሰጥ፣ ስም፣ አይደለም ። እንግዲህ፣ ሌላውን፣ ሁሉ፣ በዚሁ፣ ምሳሌ፣ መመርመር፣ ነው ።

-18-

ወል፣ ግለት፣ የጋራ፣ «የጋር» ግለት፣ ስለሆነ፣ የወል፣ በተባለ፣ ጊዜ፣ የጋርዎቻችን ግለት፣ ነው ። ለዚህም፣ ማስረጃ፣ ጻኛ፣ የሁሉ፣ ነው፣ ሲባል፣ «ጻኛ፣ የወል፣ ምስሰ፣ የመኻል»፣ ተብሎ፣ ይተረታል ።

-19-

የወል ስም፣ በነጠላና፣ በብዙ፣ ቁጥር፣ ሊነገር፣ ይቻላል ።

ነጠላ፣	ብዙ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣
ሰው፣	ሰዎች፣	ከተማ፣	ከተሞች፣
አገር፣	አገሮች፣	አንበሳ፣	አንበሶች፣
ወንዝ፣	ወንዞች፣	በግ፣	በጎች፣

የተደውሎ ስም፣ እንደ፣ የወል ስም፣ ይሆናል ። ይህንንም፣ በተ፣ ቁ፣ 12 ተመልከት ።

-20-

የጥቅል ስም ።

የጥቅል ስም፣ የሚባለው፣ ብዙው፣ የወል ስም፣ ወደ፣ አንድ፣ ወገን፣ ተጠቅልሎ፣ የሚጠራበት፣ የግንባር፣ ወይም፣ የነገድ ስም፣ ነው ።

ምሳሌ፣ ፍጥረት፣ ሠራዊት፣ መንጋ፣ እንጨት፣ እህል፣ እንደግለት ።

እነሆ፣ የፍጥረት፣ ዓይነቱና፣ ክፍሉ፣ ብዙ፣ እንደሆነ፣ እናውቃለን ። ነገር፣ ገን፣ ሁሉንም፣ በአንድ፣ ቃል፣ ለመናገር፣ ብንፈልግ፣ ፍጥረት፣ በግለት፣ ስብስብን፣ በዘጎብረት፣ እንናገራለን ።

የእንስሳትም፣ ዓይነታቸውና፣ ስማቸው፣ ብዙ፣ እንደሆነ፣ እናውቃለን ። ነገር፣ ገን፣ አንድነት፣ ተቀላቅለው፣ በተሰማሩ፣ ጊዜ፣ በግ፣ ፈረስ፣ በሬ፣ ብሉ፣ በመጥራት፣ ፈንታ፣ መንጋ፣ ብለን፣ በግንባር፣ ስማቸው፣ እንናገራለን ።

በግ፣ ወይም፣ በሬ፣ መባል፣ በየሰፍራው፣ ያለ፣ በግና፣ በሬ፣ ሁሉ፣ የሚጠራበት፣ የወል ስም፣ ነው ። መንጋ፣ የሚባለው፣ ስም፣ ገን፣ ለበግ፣ መይም፣ ለበሬ፣ ብቻ፣ ሳይሆን፣ እንስሳት፣ ሁሉ፣ በዘጎብረት፣ የሚጠሩበት፣ ስም፣ እንደሆነ፣ አስተውል ።

-21-

የቋሳቀስ ስም ።

የቋሳቀስ ስም፣ የሚባለው፣ ለሰው፣ አገልግሎት፣ የሚገባ፣ የቤት፣ ዕቃ፣ ነው ። ከማናቸውም፣ ዓይነት፣ የተሠራ፣ ዕቃ፣ ወይም፣ ሌላ፣ ነገር፣ ሁሉ፣ ለሰው፣ ጉዳይ፣ የሚገባ፣ ስሆን፣ ቋሳቀስ፣ ይባላል ።

ምሳሌ፣ ለብስ፣ አልጋ፣ ወንበር፣ ጫማ፣ እንደግለት፣ ነው ።

የቂሳቀስ ስም፣ የወል ስም፣ ይወራረሳሉ ልዩነታቸውም፣ የሚታወቀው፣ በአንጋገር፣ አገባብ፣ ብቻ፣ ነው። እንጂ፣ በተረፈ ልዩነት፣ የለባቸውም ።

ምሳሌ፣ ዓሣ፣ ጨው፣ ብረት፣ ሥጋ፣ ስንደ፣

(ሀ) የወል ስም	(ለ) የቂሳቀስ ስም
«ዓሣ» በባሕር፣ ውስጥ፣ ይኖራል ።	«ዓሣን» መብላት፣ በብልሃት፣ ነው ።
«ጨው» ከባሕር፣ ይነበራል ።	«ጨው» ወጥን፣ ያጣፍጣል ።
ከሥጋ፣ የተወለደ፣ «ሥጋ» ነው ።	«ሥጋን» የሚበላ፣ ይጠነክራል ።
አገራ፣ «ስንደን» ያበቅላል ።	«የስንደ» ዳቦ፣ ይጣፍጣል ።

እነሆ፣ ከዚህ በላይ፣ አንዳየነው፣ በ«ሀ» ክፍል፣ የተጻፉት፣ ሁሉ፣ ለሰው፣ ጉዳይ፣ ወይም፣ ለቤት፣ ጉዳይ፣ የሚገቡ፣ መሆናቸውን፣ ንግግሩ፣ አያመለክትምና፣ «ዓሣ፣ ጨው፣ ሥጋ፣ ስንደ፣» የተባሉት፣ የወል ስሞች፣ ናቸው ። በ«ለ» ክፍል፣ ግን፣ ለሰው፣ ጥቅም፣ እንደገቡ፣ ንግግሩ፣ ያመለክታልና፣ የቂሳቀስ ስሞች፣ ይባላሉ ።

ስለዚህም፣ የወልና፣ የቂሳቀስ ስም ልዩነት፣ በአንጋገር፣ ምሥጢር፣ ብቻ፣ ነው ።

የነገር ስም

በዓይን፣ የማይታይ፣ በእጅ፣ የማይዳስስ፣ በሕይወት፣ ሥራን፣ የሚያመለክት ሃላፊ፣ ሁሉ፣ የነገር ስም፣ ወይም፣ የግብር ስም፣ ይባላል ።

ምሳሌ፣ ንጽሕፍ፣ ጤና፣ ኃጢአት፣ ድቅ፣ ወዳጅነት፣ ጠላትነት፣ አሳብ፣ ድምፅ፣ ብርሃን፣ ጨለማ፣ . . . ይህን፣ የመሰለ ሁሉ ።

የነገር ስሞች፣ በብዙ፣ የሚገኙት፣ ከግሥ፣ ክፍል፣ ነው ። ስለዚህም፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ ግላውያን፣ ስሞች፣ ይባላሉ ። በቅኔ፣ ትምህርት፣ ቤት፣ ገን፣ ጥራ፣ ዘር፣ አርእስት፣ የሚባሉት፣ ናቸው ። እነዚህም፣ ሁሉ፣ የግብር ስሞች፣ ናቸው ።

ምሳሌ፣ መረጃ፣ አላላግ፣ ፍለጋ፣ ፍላጎት፣ መልበስ፣ አለባበስ፣ ልብስ፣ መልበጃ፣ እንደግለት፣ ነው ።

በእነዚህም፣ ሌላ፣ በቅጽል፣ ላይ፣ «ነት» የሚል፣ ትርፍ፣ ረዶልን፣ እየጨመሩ ። የመሆንን፣ ስሜት፣ የሚገልጹ፣ የግብር ስሞች፣ አሉ ።

ምሳሌ፣	ቅጽል፣	የግብር ስም ።
ክፍ፣		ክፍነት ።
ጨካኝ፣		ጨካኝነት ።
በደለኛ፣		በደለኛነት ።

ይን፣ መልመኝ ።

(ሀ) የስም፣ ዓይነቶች፣ ስንት፣ ናቸው ። ? - ስማቸው፣ ግን፣ ግን፣ ይባላል ። ? - የተጻውዎ ስም፣ ግለት፣ ምን፣ ግለት፣ ነው ። ? - የወል፣ ትርጓሜ፣ ምን ድር፣ ነው ። ? - የጥቅል ስም፣ የተባለበት፣ ምክንያት፣ ምንድር፣ ነው ። ? - የቂሳቀስ ስም፣ የተባለውስ ምን፣ ዓይነት፣ ነው ። ? - የነገር ስም፣ እንደት፣ ያለ፣ ዓይነት፣ ነው ። ?

ጌ፣ የተጻውዎ ስሞች፣ - ጌ፣ የወል ስሞች፣ ጸፍ ። ከቀሩትም፣ የስም፣ ዓይነቶች፣ ከያንዳንዳቸው፣ ጌ፣ ጌ፣ ታላትን፣ ጸፍ ።

(ለ) ከዚህ በታች፣ ከተጻፈው ምንባብ ስሞችን፣ በየዓይነታቸው፣ እየለየህ፣ አመልክት ። (ምንባብ፣ የግላዊ፣ ቃል፣ ነው ። ትርጓሜው፣ ማንበቢያ፣ ወይም፣ ግሉ በቢያ፣ ግለት፣ ነው ።)

ምንባብ ።

ከግራኝ፣ ሽብር፣ በኋላ፣ ሺዋ፣ በብዙ፣ በላባት፣ የተከረለ፣ አገር፣ ነበር ። ባላ ባቶቼም፣ አንድ፣ ዘር፣ አንድ፣ ወገን፣ ነበሩ ። በየአገሩ፣ የነበሩት፣ በላባቶች፣ ከዚህ በታች፣ ተመልክተዋል ።

በአንጠቢያ፣ መርድ፣ አዝማች፣ ዘሚሳኤል ። - በአፍራታ፣ ወልደ፣ ገብርኤል ። - በግድም ለታ ። - በመንዝ፣ ከይጫ፣ እስከ፣ ጭግ፣ ግግ፣ ከርይ፣ እስከ፣ አንጃትላ፣ ባላምባራስ፣ ላሎ ። - በግሼ፣ አውላባቸስ ። - በደብ፣ ጌታቸው ። - በምሑድ፣ እዛኸ፣ መህደ ። - በመርሐጬቷ፣ ወልዱ ። - በሞረት፣ ጥፋ ። - በተጉለት፣ ይገባዋል ። - በወገኑ፣ ሕርያቸው ። - በሙልጋ፣ ቀይ፣ አብዬ፣ ጥቅር፣ አብዬ ። - በጠራ፣ ሊቁ፣ ወረቁ፣ ይባሉ፣ ነበር ።

እነዚህ ሁሉ፣ በየራሳቸው፣ በየወገናቸው፣ ይኖሩ፣ ነበር፣ እንጂ፣ በአንድ፣ አባጋዝ፣ ተጠቅልለው፣ አይገዙም፣ ነበር ። የሆነ፣ ሆኖ፣ ከጎን፣ ለሚመጡ፣ ባለጋራ፣ መልያየት፣ አልነበረም ።

ክፍል ፣ ደ ፣ የተፈጥሮ ፣ ጸታ ።

የሕይወት ፣ ነፍስ ፣ ያለው ፣ ፍጥረት ፣ ሁሉ ፣ ሰው ፣ እንስሳም ፣ ቢሆን ፣ በባሕርይ ፣ የወንድነት ፣ ወይም ፣ የሴትነት ፣ መለዎ ፣ ይገኝበታል ። የሕይወት ፣ ነፍስ ፣ የሌለበት ፣ ፍጥረታት ፣ ግን ፣ የወንድነትና ፣ የሴትነት ፣ መለዎ ፣ የለባቸውም ። እነዚህም ፣ ሁሉ ፣ በሰዎች ፣ ደንብ ፣ የተወሰነ ፣ ስም ፣ አላቸው ።

(ሀ) በተፈጥሮ ፣ በሕርይ ፣ ወንድ ፣ የሆነ ፣ ሁሉ ፣ <ጸታው ፣ ተባዕት ፣ > ነው ፣ ይባላል ። የወንድ ፣ ወገን ፣ ማለት ፣ ነው ።

(ለ) በተፈጥሮ ፣ በሕርይ ፣ ሴት ፣ የሆነ ፣ ሁሉ ፣ ጸታው ፣ <እንስት ፣ > ነው ፣ ይባላል ። የሴት ፣ ወገን ፣ ማለት ፣ ነው ።

(ሐ) የሕይወት ፣ ነፍስ ፣ የሌለው ፣ ፍጥረት ፣ ግን ፣ የወንድነት ፣ ወይም ፣ የሴትነት ፣ በሕርይ ፣ የለውምና ፣ <ግቡዝ ፣ > ጸታ ፣ ይባላል ። ነፃ ፣ የሆነ ፣ ወይም ፣ ከሁለቱ ፣ የተለየ ፣ ወገን ፣ ማለት ፣ ነው ።

በግዕዝ ፣ ተባዕት ፣ እንስት ፣ የሚለው ፣ ቃል ፣ ወደ ፣ ቅጽልነት ፣ ሲለወጥ ፣ ተባዕታይ ፣ እንስታይ ፣ ያሰኛል ፣ ተባዕታይ ፣ እንስታይ ፣ ማለት ፣ ከግዕዝ ፣ ቃል ፣ የተመዘገቡ ፣ ነው ። በአማርኛም ፣ ለከብቶች ፣ ብቻ ፣ ተባዕት ፣ እንስት ፣ ተብሎ ፣ ይነገራል ። በአማርኛ ፣ ወንድ ፣ ሴት ፣ የሚባል ፣ ቃል ፣ በእንጨቶች ፣ ላይ ፣ ሲነገር ፣ ይኖራል ። ከዚህም ፣ የተነሣ ፣ ከሊቃውንት ፣ ወገን ፣ ወንድ ፣ ጸታ ፣ ሴት ፣ ጸታ ፣ ያሰኛል ፣ ብለው ፣ የበየኑ ፣ አሉ ። ደራሲውም ፣ ይህን ፣ አሳብ ፣ በሙሉ ፣ ይቀበለዋል ።

(መ) የሕይወት ፣ ነፍስ ፣ ያለው ፣ ፍጥረት ፣ ስም ፣ ወንድ ፣ ወይም ፣ ሴት ፣ መሆኑን ፣ የማይለይ ፣ የሆነ ፣ እንደሆነ ፣ ጸታው ፣ <የወል ፣ > ነው ፣ ይባላል ። ይኸውም ፣ ልጅ ፣ አያት ፣ አስተማሪ ፣ እንደማለት ፣ ያለ ፣ ነው ። ወል ፣ ማለት ፣ ምን ፣ እንደሆነ ፣ ቁ. 18 ፣ ተመልክት ።

ተባዕት ፣ ወይም ፣ እንስት ፣ ያልሆነ ፣ ስም ፣ ሁሉ ፣ በወንድ ፣ ወይም ፣ በሴት ፣ አንቀጽ ፣ ቢጠራ ፣ አያስከለክልም ። ይሁን ፣ እንጂ ፣ እንደልማድ ፣ ሆኖ ፣ በወንድ ፣ ስም ፣ የሚጠራ ፣ ነገር ፣ አለ ።

ምሳሌ ፣ ነፋስ ፣ ነፈስ ፣ ገፍም ፣ ዘንግ ፣ ወንድ ፣ ደረቀ ፣ ውኃው ፣ ደፈረሰ ፣ ጎሕ ፣ ቀደደ ፣ መከር ፣ ደረሰ ፣ ገደል ፣ ተናደ ፣ ይባላል ።

እንደዚህም ፣ ደግሞ ፣ በሴት ፣ ስም ፣ የሚጠራ ፣ ነገር ፣ አለ ። ምሳሌ ፣ ጨረቃ ፣ ወጣች ፣ የአጥቢያ ፣ ኮከብ ፣ ታዮች ፣ ኢትዮጵያ ፣ እጃቿን ፣ ወደ ፣ እግቢአብሔር ፣ ታደርሳለች ፣ ይባላል ።

ስምች ፣ በተባዕትና ፣ በእንስት ፣ ጸታ ፣ ሊገቡ ፣ ልዩ ፣ ልዩ ፣ ጠባይ ፣ አላቸው ። ጠባያቸውም ፣ (ሀ) ቃል ፣ ለሞጭ ፣ (ለ) ቅጽል ፣ ፈላጊ ፣ ተብሎ ፣ በሁለት ፣ አካሄድ ፣ ይመደባል ።

ቃል ፣ ለሞጭ ፣ የሚባለው ፣ ለወንድ ፣ ስም ፣ በተነገረው ፣ ቃል ፣ አንጻር ፣ ስለ ፣ ሴት ፣ ስም ፣ የሚነገረው ፣ ቃል ፣ ግብሩ ፣ አንድ ፣ ሁኖ ፣ ሳለ ፣ በፍጹም ፣ ልዩ ፣ ሲሆን ፣ ነው ።

ምሳሌ ፣ ወንድን ፣ አባት ፣ ብሎ ፣ በአንጻሩ ፣ ሴቲቱን ፣ እናት ፣ ይላል ። ይህም ፣ በፍጹም ፣ የተለየ ፣ ቃል ፣ እንደሆነ ፣ አስተውሎ ፣ በዚህ ፣ ዓይነት ፣ የሆኑ ፣ ቃላት ፣ ብዙ ምች ፣ አይደሉም ።

ቅጽል ፣ ፈላጊ የሚባለው ፣ ወንድና ፣ ሴትን ፣ የማያስለይ ፣ ቃል ፣ ነው ። ጸታው ፣ የወል ፣ ነው ።

ምሳሌ ፣ ልጅ ፣ አያት ፣ አስተማሪ ፣ ሲባል ፣ ወንድ ፣ ወይም ፣ ሴት ፣ መሆኑን ፣ ለይቶ ፣ አያታውቅም ፣ ሴቶችም ፣ ወንዶችም ፣ ሊጠሩበት ፣ ይቻላል ፣ ማለት ፣ ነው ። ነገር ፣ ግን ፣ ለይቶ ፣ ለመናገር ፣ ያሰብን ፣ እንደሆነ ፣ <ወንድ ፣ ወይም ፣ ሴት ፣ > የሚል ፣ ቃል ፣ እየጨመርን ፣ ወንድ ፣ ልጅ ፣ ሴት ፣ ልጅ ፣ ወንድ ፣ አያት ፣ ሴት ፣ አያት ፣ ወንድ ፣ አስተማሪ ፣ ሴት ፣ አስተማሪ ፣ አያልን ፣ እንናገራለን ።

ልጅ ፣ ማናቸውም ፣ ሰው ፣ ሲሞት ፣ ወንድ ፣ ልጅ ፣ በይኖረው ፣ ርስቱ ፣ ለሴት ፣ ልጁ ፣ ይሰኛል ። (ዘጉል ፣ ሸጸ ፣ ፳፱)

ስለዚህም ፣ ወንድንና ፣ ሴትን ፣ የማያስለዩ ፣ ቃላት ፣ ቅጽል ፣ ፈላጊዎች ፣ ይባላሉ ። በአማርኛ ፣ ቋንቋ ፣ በዚህ ፣ ደንብ ፣ የሚገቡ ፣ ቃላት ፣ ብዙዎች ፣ ናቸው ።

እነዚህንም ፣ ሁሉ ፣ ከዚህ ፣ በታች ፣ ጽፈን ፣ እናመለክታለን ። (ሀ) ቃል ፣ ለሞጭ ።

ተባ.ጸታ.	እን.ጸታ.	ተባ.ጸታ.	እን.ጸታ.	ተባ.ጸታ.	እን.ጸታ.
አፄ	አቲጌ	ወንድም	እኅት	ጎረምሳ	ኩረሳ
አቶ	ወይገሮ	አኅት	አክስት	ሎሌ	ገረድ
ጌታ	እመቤት	ወንድ	ሴት	በሬ	ሳም
አባት	እናት	ባል	ሚስት	ወይፈን	ጊደር

ለ) ቅጽ ለፈላጊዎች

ስም	የሰ. ስ. ስ.	እን. ስ. ስ.	ስም	የሰ. ስ. ስ.	እን. ስ. ስ.
አጅ	ወንድ	ሴት	ገብር	ወንድ	ሴት
ጥገቤ	ወንድ	ሴት	አገልግሎት	ወንድ	ሴት
አስተማሪ	ወንድ	ሴት	ወፍ	ወንድ	ሴት
አገልጋይ	ወንድ	ሴት	አጋዥ	ወንድ	ሴት
አፈት	ወንድ	ሴት	አህያ	ወንድ	ሴት

የፍ ስሌት

ሀ) የተፈጥሮ ጸታዎች ስንት ናቸው? ስንት ማን ማን ይባላሉ? ከተባዕት ጸታ ጅ፣ ከእንስሳት ጸታ ጅ፣ ከወል ጸታ ጅ፣ ስላት ጸፍ

ለ) ከዚህ በታች የተጻፈውን ቃል በየጸታው ለይተህ ተናገር

ላም	በሬ	አባት	ወይረን	ወረቀት
አገዛዝ	ተከላ	አስተማሪ	ዘሆን	ወለማ
ፍጥረት	ፍርስት	አያት	ደመና	አውሎስ
ርግብ	ኃይል	አጎት	ጅብ	አጥሮስ
ሰማይ	ገብር	አክሲት	ጊታ	ወሐይ
ቀን	አናት	ወንድም	ጊደር	ፈረስ

ሐ) ከዚህ በታች ከተጻፈው ምንባብ ስምንት በየጸታቸው ለየለሁ ተናገር

ምንባብ

በግራኝ፣ ሽብር፣ ጊዜ፣ ከአጼ፣ ልብ፣ ድንገል፣ ልጆች፣ አንደኛው፣ አቤቶ፣ ያዕቆብ፣ በሸቀ፣ ቀርቶ፣ ነበር፣ እርሱም፣ ገራም፣ ፋሲልገና፣ ሥግግር፣ ደወልዳል፣ ገራም፣ ፋሲል፣ የሱስንጥስ፣ አባት፣ ነው፣ ገራም፣ ፋሲል፣ ሱስንጥስን፣ የወለደው፣ ከወ ግዳው፣ በላዕት፣ ከአርያቆስ፣ ልጅ፣ ከወይዘሮ፣ ሐሙሳም፣ ነው።

ሥግግር፣ ቃል፣ የሸቀ፣ ሙሉናንት፣ አባት፣ ነው፣ የምስፍናው፣ ገዛት፣ የተጀመረውና፣ እየተላም፣ የሚገነጠው፣ ከነጋሚ፣ ክርስቶስ፣ ወዲህ፣ ነው።

እነሆ፣ ከሥግግር፣ ቃል፣ ጀምሮ፣ ያሉትን፣ የሸቀ፣ ሙሉናንት፣ እንደ፣ ትውልዳቸው፣ ተረ፣ ጽፈናቸው

ሥግግር፣ ቃል፣ ወረደ፣ ቃልን፣ ይወልዳል። — ወረደ፣ ቃል፣ ልብ፣ ቃልን፣ ይወልዳል። ልብ፣ ከወይዘሮ፣ ስንበልት፣ ነጋሚን፣ ይወልዳል። — ነጋሚ፣ ስንበ ስቴን፣ ይወልዳል። — ስንበቴ፣ መርድ፣ አዝማች፣ አብዬን፣ ይወልዳል። መርድ፣ አዝ ማች፣ አብዬ (ስመ፣ ጥምቀቱ፣ ወረደ፣ ቃል፣) መርድ፣ አዝማች፣ አምሳይን፣ ይወ ልዳል። — መርድ፣ አዝማች፣ አምሳይን፣ ከወይዘሮ፣ ዕውብና፣ መርድ፣ አዝማች፣ አስ ፋውስንን፣ ይወልዳል። — መርድ፣ አዝማች፣ አስፋውስን፣ (ስመ፣ ጥምቀቱ፣ ተምድሮስ፣ መርድ፣ አዝማች፣ ወሰን፣ ሰገድን፣ ይወልዳል። — መርድ፣ አዝማች፣ ወሰን፣ ሰገድ፣ (ስመ፣ ጥምቀቱ፣ ወልደ፣ ጊዮርጊስ) ከወይዘሮ፣ ዘንብ፣ ወርቅ፣ ንጉሥ፣ ሣህለ፣ ሥላ ሴን፣ ይወልዳል። — ንጉሥ፣ ሣህለ፣ ሥላሴ፣ ኃይለ፣ መለከትን፣ ይወልዳል። — ኃይለ፣ መለከት፣ ከወይዘሮ፣ እጅግአየሁ፣ አጼ፣ ምኒልክን፣ ይወልዳል።

የአረ፣ ምኒልክን፣ አልጋ፣ የያዙ፣ በፈት፣ የሴት፣ ልጆቻቸው፣ የወይዘሮ፣ ሸቀረ ገድ፣ ልጅ፣ አቤቶ፣ ሊያሱ፣ ናቸው። በኋላም፣ ሌቲቱ፣ ልጆቻቸው፣ ንግሥት፣ ዘውዲቱ፣ ምኒልክ፣ ናቸው።

የተወዳጅ፣ ንጉሣችን፣ የአጼ፣ ኃይለ፣ ሥላሴ፣ ትውልድ፣ በንጉሥ፣ ሣህለ፣ ሥላሴ፣ ላይ፣ ሲደርስ፣ በአንደኛው፣ ዘርፍ፣ ይወርዳል።

ንጉሥ፣ ሣህለ፣ ሥላሴ፣ ወይዘሮ፣ ተናኘ፣ ወርቅንና፣ ሌሎችንም፣ ይወልዳሉ። — ወይዘሮ፣ ተናኘ፣ ወርቅ፣ የደባውን፣ በላዕት፣ ደጃዝማች፣ ወልደ፣ ሚካኤልን፣ አግብተው፣ ለፀላ፣ ራስ፣ መኩንንን፣ ይወልዳሉ። — ለፀላ፣ ራስ፣ መኩንንም፣ ከወ ይዘሮ፣ የሺ፣ አመቤት፣ ንጉሠ፣ ነግሥት፣ ቀዳማዊ፣ አጼ፣ ኃይለ፣ ሥላሴን፣ ወለዱ።

የአቤቱ፣ ግዛትህን፣ ለንጉሡ፣ ስጠው፣ ጽድቅህንም፣ ለንጉሡ፣ ልጅ።

* ልብ፣ ቃል፣ የግሎት፣ በጥራት፣ እውነት፣ ወረደ፣ ቃል፣ ስንበልትን፣ ወረደ፣ ስንበልት፣ ነጋሚን፣ ወረደ፣ የጊላ፣ ታላቅ፣ ይገኛል።

ክፍል ፣ ፣ ቁጥር

— 28 —

አንድ፣ ነገር፣ በነጠላው፣ በተነገረ፣ ጊዜ፣ ያ፣ የተነገረው፣ ቃል፣ የአንድ፣ ቁጥር፣ ወይም፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ይበላል። በነጠላ፣ የተነገረውም፣ ያ፣ ቃል፣ በብዙነት፣ በተነገረ፣ ጊዜ፣ የብዙ፣ ቁጥር፣ ይበላል። ስለዚህም፣ በሰዋሰው፣ ደንብ፣ ማለት፣ በአንድ፣ ቃል፣ የተነገረ፣ ማለት፣ በብዙነት፣ የተነገረ፣ ማለት፣ ነው።

ቁጥር፣ በተባለው፣ ክፍል፣ የምናገኘው፣ ጥቅም፣ አንዱን፣ ቃል፣ ወደ፣ ብዙ፣ ተለውጦ፣ ግድ፣ ነው።

— 29 —

ከሰሞኑ፣ ክፍል፣ የተጻውሮ፣ ስም፣ ብዛትን፣ አደፈላጊም፣ ሁልጊዜ፣ በነጠላ፣ ብቻ፣ ይነገራል። ነገር፣ ግን፣ መደቡን፣ ለቅቆ፣ ከወል፣ ስም፣ መደብ፣ የገባ፣ አንደሆነ፣ በብዙ፣ መጠራት፣ አለበት።

ምሳሌ፣ በግብጽ፣ ፲፯፣ ፈርዖኖች፣ ነገሠዋል፣ ይበላል። በዚህ፣ ምሳሌ፣ የተጻፈው፣ የተጻውሮ፣ ስም፣ የነበረው፣ ፈርዖን፣ ወደ፣ ወል፣ ስም፣ ተለውጦ፣ እንደበዛ፣ አስተውል።

የወል፣ የቴላቶስ፣ የነገር፣ ስሞች፣ በነጠላም፣ በብዙም፣ ይነገራሉ።

ምሳሌ፣ ፈረስ፣ ፈረሶች፣ ቤት፣ ቤቶች፣ ብልሃት፣ ብልሃቶች፣ እንደሚለት፣ ነው።

— 30 —

የጥቅል፣ ስሞች፣ በነጠላ፣ ወይም፣ በብዙ፣ ይነገራሉ።

ምሳሌ ፣ መንጋ ፣ መንጎች ፣ ግንባር ፣ ግንባሮች ፣ ወራጭ ፣ ወራጭች ፣ እንደ ማለት ፣ ነው ። ዳሩ ፣ ግን ፣ የጥቅል ፣ ስሞች ፣ ውስጠ ፣ ብዛት ፣ ያላቸው ፣ ስለሆኑ ፣ ቃላቸው ፣ ወደ ፣ ብዙነት ፣ ሳይለወጥ ፣ በአንድ ፣ ወይም ፣ በብዙ ፣ ቃል ፣ ቢነገሩ ፣ አያስነውሩም ። ይህም ፣ እንደዚህ ፣ ነው ። መንጋ ፣ ግንባር ፣ የጥቅል ፣ ስም ፣ ነው ። መንጋው ፣ ወይም ፣ ግንባሩ ፣ ተሰበሰበ ፣ ቢል ፣ እንደዚህም ፣ ደግሞ ፣ መንጋው ፣ ወይም ፣ ግንባሩ ፣ ተሰበሰቡ ፣ ቢል ፣ መንጎቹ ፣ ግንባሮቹ ፣ ካላለ ፣ ተብሎ ፣ አያስነክፍም ፣ ማለት ፣ ነው ።

—31—

ለብዙ፣ ቁጥር፣ መደቡ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ነው። ስለዚህም፣ ብዙ፣ ቁጥር፣ ሁልጊዜ፣ በነጠላው፣ ቁጥር፣ ይመሠረታል። ስሞችን፣ ብዙ፣ ለማድረግ፣ ስንፈልግ፣ በነጠላው፣ ስም፣ ላይ፣ የማብዛ፣ ቅጥያ፣ ምች፣ ወይም፣ ች፣ እያልን፣ እንደምራለን። የአጫማመሩም፣ ደንብ፣ እንደሚከተለው፣ ነው።

(ሀ) መድረሻው፣ ራብስ ፣ ሳድስ ፣ የሆነ፣ ቃል፣ የመጨረሻ፣ ፊደሉን፣ ሳብዕ፣ አድርጎ፣ ች፣ ይጨመርበትና፣ ብዙ፣ ይሆናል። ምሳሌ፣ ጌታ፣ ጌቶች፣ ሰው፣ ሰዎች፣ እንደሚለት፣ ነው።

(ለ) መድረሻው፣ ሳብዕ፣ የሆነ፣ ቃል፣ የመጨረሻ፣ ፊደሉ፣ ሳይለወጥ፣ ች፣ ይጨመርበትና፣ ብዙ፣ ይሆናል። ምሳሌ፣ በቅሎ፣ በቅሎች፣ መሰንቆ፣ መሰንቆች፣ እንደሚለት፣ ነው።

(ሐ) መድረሻው፣ ከዕብ፣ ማለት፣ ኃምስ፣ የሆነ፣ ቃል፣ መጨረሻ፣ ፊደሉ፣ ሳይለወጥ፣ ምች፣ ይጨመርበትና፣ ብዙ፣ ይሆናል።

ምሳሌ፣ ክፍ፣ ክፍቶች፣ ፊታውራሪ፣ ፊታውራሪዎች፣ ገበሬ፣ ገበሬዎች፣ እንደሚለት፣ ነው።

ከሌላውንት፣ ወገን፣ ርኬ፣ በሚባል፣ ክፍል፣ ያሳየውን፣ ውሳኔ፣ የማይፈቅዱ፣ አሉ። እንዳሳዩትም፣ ክፍ፣ ክፍች፣ ፊታውራሪ፣ ፊታውራሪች፣ ገበሬ፣ ገበሬች፣ ያሳኛል፣ ብለው፣ ያውጃሉ። አንዳንዶቹ፣ ደግሞ፣ ማናቸውም፣ ስም፣ ብዙ፣ ሲሆን፣ የመጨረሻ፣ ፊደሉ፣ ሳይለወጥ፣ ምች፣ ይጨመርበት፣ ያስፈልጋል። ብለው፣ አንድ፣ ዓይነት፣ የሆነ፣ ውሳኔን፣ ያበጃሉ። ይኸውም፣ ክፍ፣ ክፍቶች፣ ፊሪ፣ ፊሪዎች፣ ጌታ፣ ጌታዎች፣ ገበሬ፣ ገበሬዎች፣ በቅሎ፣ በቅሎዎች፣ እንደሚለት፣ ነው። ይህ፣ ውሳኔ፣ በአንድ፣ ዓይነት፣ ደንብ፣ የተደነገገ፣ ስለሆነ፣ ስለሌላና፣ የሚሰማ፣ ነው።

(መ) የብዛት፣ ደንብ፣ በተውላጠ፣ ስምና፣ በግሥ፣ በኩል፣ ሲሆን፣ የላይኛውን፣ ውሳኔ፣ ሮች፣ ምች፣ የተባለውን፣ አይከተልም። ስነርሱ፣ ልዩ፣ ደንብ፣ አላቸው።

ተውላጠ፣ ስም፣ በብዙ፣ ሲነገር፣ እኔ፣ የሚለው፣ እኛ፣ አንተ፣ የሚለው፣ እነአንተ፣ ይሆናል። በግሥ፣ በኩልም፣ የብዛትን፣ ምልክት፣ የሚለጥ፣ የእርባታ፣ መሪ፣ የሚባለው፣ ገርገር፣ ነውና፣ ከስፍራው፣ ስንደርስ፣ እንናገረዋለን። ቀ፣ የፎቆ፣ የፎቆ፣ እይ።

-32-

ስሞች፣ ብዙ፣ የሚሆኑት፣ ውሳኔ፣ ዘዘህ፣ ባታች፣ ተጽፎ፣ ይቃያል ።

(ሀ) ደንበኛው፣ የአማርኛ፣ ቋንቋ፣ «ች» ወይም «ዎች» እየተሠራ መረበት፣ ብዙ፣ ይሆናል ። የሚከተሉውን፣ ተመልክት ።

ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ
ብዙ	ብዙዎች	አማራ	አማሮች	ቤት	ቤቶች
ክፍ	ክፍዎች	ወይራ	ወይሮች	ስም	ስሞች
ኩሩ	ኩሩዎች	ጋላ	ጋሎች	ልጅ	ልጆች
ቀጣሪ	ቀጣሪዎች	ጌታ	ጌቶች	ፈረስ	ፈረሶች
አውንጎስባሪ፣ ሰውንጎስባሪዎች		ገበሬ	ገበሬዎች	በቅሎ	በቅሎች
ፈረ	ፈረዎች	አንክሴ	አንክሴዎች	መሰንቆ	መሰንቆች
ፈቃድ፣ ፈቃድራዎች		በሬ	በሬዎች	ማንቆ	ማንቆች

(ለ) አማርኛ፣ የወረሰቸው፣ አንዳንድ፣ የግዕዝ፣ ቃላት፣ እንደ፣ ግዕዝ፣ ደንብ፣ ይበዛሉ ።

ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ
ሊቅ	ሊቃውንት	ነፍስ	ነፍሳት	ነቢይ	ነቢዮች
መልእክ	መልእክት	ንጉሥ	ንጉሥት	ጸድቅ	ጸድቃን
መኩንን	መኩንንት	መጽሐፍ	መጽሐፍት	ቃል	ቃላት
መምህር	መምህራን	ሐዋርያ	ሐዋርያት	ልዑል	ልዑላን

(ሐ) ፍጹም፣ ግዕዝ፣ ሳይሆን፣ ከግዕዝ፣ ጋር፣ ገምድና፣ ያለው፣ የአማርኛ፣ ቃል፣ እንደ፣ ግዕዝም፣ እንደ፣ አማርኛም፣ ሊበዛ፣ ይችላል ።

ነጠላ	ብዙ
ቄስ	ቄሶች፣ ወይም፣ ቀሳውሰት
መነኮሴ	መነኮሴዎች፣ ወይም፣ መነኮሳት
ገዳም	ገዳሞች፣ ወይም፣ ገዳማት
ደብር	ደብሮች፣ ወይም፣ እድብራት

(መ) አንዳንድ፣ ቃል፣ መደቡ፣ ግዕዝ፣ ሆኖ፣ ሳለ፣ ብዙቱ፣ በአማርኛ፣ ደንብ፣ ይሆናል ።

ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ
እግር	እግሮች	መሠረት	መሠረቶች	ልቁስ	ልቁሶች
ገይጉ	ገይጎች	ጠረጴዛ	ጠረጴዮች	እገት	እገቶች
ፈረስ	ፈረሶች	ባሕር	ባሕሮች	ጸም	ጸሞች
እንባ	እንባዎች	ቤተ-መንግሥት	ቤተ-መንግሥቶች	ባሕርይ	ባሕርዮች
ጭንቀት	ጭንቆች	መገኛ	መገኛዎች	ቤት	ቤቶች

-33-

ከዚህ፣ በላይ፣ በቀ. 32 «ለ» ይመለከትነውን፣ ውሳኔ፣ አንዳንድ፣ ሊቃውንት፣ አይፈቅዱትም ። እንደ፣ አላባቸውም፣ ስሞች፣ ሁሉ፣ ወደ፣ ብዙነት፣ በተለወጡ፣ ጊዜ፣ ከግዕዝ፣ ሳይደባለቁ፣ በአማርኛው፣ ደንብ፣ ብቻ፣ እንዲበዙ፣ ይፈልጋሉ ። ይኸውም፣ እንደሚከተለው፣ ነው ።

ምሳሌ

ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ
ሊቅ	ሊቆች	ነፍስ	ነፍሶች	ነቢይ	ነቢዮች
መልእክ	መልእክት	ንጉሥ	ንጉሥት	ጸድቅ	ጸድቆች
መኩንን	መኩንኖች	መጽሐፍ	መጽሐፍት	ቃል	ቃሎች
መምህር	መምህሮች	ሐዋርያ	ሐዋርያዎች	ልዑል	ልዑሎች

ይህ፣ አላባቸው፣ አንድ፣ ውሳኔን፣ ብቻ፣ የሚያዝዝ፣ ስለመሆኑ፣ ለተማሪው፣ ድክምን፣ የሚያቀል፣ ሊሆን፣ በቻለ፣ ነበር ። ነገር፣ ግን፣ የአማርኛ፣ ቋንቋችን፣ በግዕዝ፣ የተገለጸና፣ ከግዕዝ፣ ጋር፣ የተሰበሰበ፣ ስለሆነ፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ የግዕዝን፣ ደንብ፣ መክተቱ፣ የማይቀር፣ ነው ።

-34-

ከግዕዝ፣ የተወረሱ፣ የብዙ፣ ቃላት፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ እንደ፣ ልማድ፣ ሆኖ፣ በጸያፍ፣ አበዛዝ፣ ይነገራሉ ።

ምሳሌ፣ ጸድቃን፣ የሚለውን፣ ጸድቆች፣ መልእክት፣ የሚለውን፣ መልእክቶች፣ ከሆኑት፣ የሚለውን፣ ከሆኑት፣ ቀሳውሰት፣ የሚለውን፣ ቀሳውሰቶች፣ ከሩብ፣ የሚለውን፣ ከሩቤሎች፣ . . . አንደሚለት፣ ነው ።

ይህን፣ የመሰለውን፣ የብዛት፣ ደንብ፣ ልማዳዊ፣ ጸያፍ፣ እንለዋለን ።

ማናቸውንም፣ ነገር፣ በየወገኑ፣ ጠቅልሎ፣ ለመናገር፣ በሰፊ ለገ፣ ጊዜ፣ በአንዱ፣ ስም፣ ላይ፣ ለ እን፣ ለየተጨመረ፣ የብዙ፣ ይሆናል።

ምሳሌ፡ (ሀ) እን፣ በቀለ፣ ወደ፣ ተማሪ፣ ቤት፣ መው።

(ለ) እን፣ እርሱ፣ (እነርሱ፣) ሰዎቻቸውን፣ ይማራሉ።

(ሐ) የትምህርት፣ ጠላቶች፣ እን፣ ስንጥና፣ እን፣ ሀኪት፣ ርቀው።

በለዚህ፣ ለ እን፣ የተባለው፣ ቃል፣ ወገን፣ አብገር፣ ወይም፣ እንዳን፣ አብገር፣ ተባሎ፣ ይጠራል። እን፣ ስእ፣ ፊደል፣ በቀር፣ ሌሎቹ፣ ፊደላት፣ ሲከተሉት፣ በነጥብ፣ ቢከፈል፣ ጸያ፣ እያሰኝም፣ የአ፣ ፊደል፣ ሲከተለው፣ ግን፣ በነጥብ፣ አይከፈልም። ምክንያቱም፣ የአ፣ ፊደል፣ ድምፁን፣ ለተከታዩ፣ ጥሎ፣ እርሱ፣ ፊሱ፣ መጥፋት፣ ልማዱ፣ ስለሆነና፣ በዚያ፣ ፈንታ፣ የሚተካ፣ ስለሆነ፣ ነው።

ጻፍ፣ መልመኛ

(ሀ) በሰዎቻቸው፣ ደንብ፣ ስሞችን፣ የምናጠቀሳቸው፣ ክፍል፣ ስሙ፣ ማን፣ ይባላል? ጽኑ ነጠላ፣ ስም፣ ጽኑ የብዙ፣ ስም፣ ጸኑ።

(ለ) ከዚህ፣ በቃች፣ በነጠላነት፣ የተጻፉትን፣ ምላት፣ ወደ፣ ብዙነት፣ በብዙነት፣ የተጻፉትንም፣ ወደ፣ ነጠላነት፣ እኩራቸው።

ሀብት፣	መሳፍንት፣	ቁስ፣	አገሮች፣	ዳገት፣
ሃይማኖት፣	መላእክት፣	ባላባት፣	ኪሩብ፣	ገደል፣
ሊቃውንት፣	መዝሙር፣	ቤተ-መንግሥት፣	ወንዝ፣	ጥበብ፣
ልብ፣	ሥራ፣	ተሰፋ፣	ዓይን፣	ሚሮች፣
ሕግ፣	ርስት፣	ችንክሮች፣	ዛፍ፣	ጽጋግ፣
መንግሥታት፣	ርግብ፣	ኅዘን፣	የትምህርት-ቤቶች፣	ፍየል፣

(ሐ) ከዚህ፣ በቃች፣ ከተጻፈው፣ ምንባብ፣ ስሞችን፣ እየለየህ፣ አመልክት፣ በነጠላ፣ ቁጥር፣ የተጻፈውን፣ ወደብዙነት፣ ለውጠው።

ምንባብ

ነጋሚ፣ ክርስቶስ፣ የሚባል፣ አንድ፣ የሸዋ፣ መስፍን፣ ነበረ። አንዳንድ፣ ጊዜም፣ ዘርፋ፣ ቀርቶ፣ ነጋሚ፣ ተብሎ፣ ይጠራል። እርሱ፣ በገጸጸጸጽ፣ ዓ፣ ም፣ ዓይኔ፣ የምትባል፣ ከተማውን፣ መመረቱ፣ በከተማውም፣ አንድ፣ ቤተ-ክርስቲያን፣ በእግዝእትን፣ ገርፍግጽ፣ ጸፈ።

ከዚህም፣ በኋላ፣ ነጋሚ፣ በምሥራቅና፣ በደቡብ፣ ያለውን፣ አገር፣ እያቀና፣ ምድርን፣ በገመድ፣ እየለከ፣ ለሕዝቡ፣ ያከፍል፣ ጀመረ። መሪትን፣ በግብር፣ እያደረገ፣ ገባር፣ ግንደበል፣ ቁስ፣ አወዳሽ፣ እያለ፣ መትክል፣ የጀመረ፣ ነጋሚ፣ ክርስቶስ፣ ነው። ይዘላል።

በግራኝ፣ ምክንያት፣ ዋናው፣ ቤተ-መንግሥት፣ ከሸዋ፣ አልፎ፣ ወደ፣ ጎንደር፣ ተዛውሮ፣ ነበር። በዚያን፣ ጊዜም፣ የሸዋ፣ መሳፍንት፣ ከዋናው፣ ቤተ-መንግሥት፣ ጋር፣ የነበረውን፣ ግንኙነት፣ ይብዛ፣ ይነስ፣ እንጂ፣ አልተውትም፣ ነበር። ስለዚህም፣ ነጋሚ፣ ክርስቶስ፣ በአድያም፣ ሰገድ፣ እያሰ፣ ጊዜ፣ ወደ፣ ጎንደር፣ ተጠርቶ፣ ሄዶ፣ ሳለ፣ በገጸጸጸ፣ ዓ፣ ም፣ በዚያው፣ ሞተና፣ ሬት፣ አቦ፣ በሚባል፣ ደብር፣ ተቀበረ። አልጋውንም፣ ልጁ፣ ስብስቱ፣ ወረሰ።

ክፍል፣ ሀ፣ ሙያ።

ስሞች፣ ወይም፣ ስሞችን፣ መስለው፣ የሚገኙ፣ ቃላት፣ በሀረፍተ-ነገር፣ ሙስጥ፣ ተገጣጥመው፣ በተነገሩ፣ ጊዜ፣ የቃሉን፣ ንብረት፣ የምናውቅበት፣ ክፍል፣ ሙያ፣ ይባላል። ይኸውም፣ ስም፣ (ሙያ) በቀኔ፣ ትምህርት፣ ቤት፣ የታወቀና፣ የተለመደ፣ ነው።

የስሞች፣ ሙያ፣ እንደሚከተለው፣ በ፣ ተመድቦአል።

(ሀ) ባለቤት።

(ለ) ተሳቢ። { ተጠቃሽ፣ ተሳቢ።
የመከተዋድድ፣ ተሳቢ።

(ሐ) ዘርፍ።

ባለቤት፣ የሚባለው፣ አንቀጽ፣ የሚነገርለት፣ ስም፣ ነው። ተሳቢ፣ የሚባለውም፣ ስለ፣ አንቀጽ፣ የሚነገረው፣ ነገር፣ ነው። ዘርፍ፣ የሚባለውም፣ በባለቤት፣ ወይም፣ በተሳቢ፣ ላይ፣ ተጨምሮ፣ የሚገባ፣ ቃል፣ ነው።

የተሳቢ፣ ዓይነቱ፣ ሁለት፣ ነው። አንቀጽ፣ ገቢር፣ ሲሆን፣ ለአንቀጽ፣ ቀጥተኛ፣ ተገኝ፣ የሆነው፣ ቃል፣ ተጠቃሽ፣ ወይም፣ ርቱዕ፣ ተሳቢ፣ ይባላል። ከመከተዋድድ፣ ቃላት፣ አንዳንዶቹን፣ እያስከተለ፣ በገቢር፣ ወይም፣ በተገብሮ፣ አንቀጽ፣ የሚገዛው፣ ቃል፣ የመከተዋድድ፣ ተሳቢ፣ ይባላል።

ባለቤትን፣ ለማወቅ፣ ብንፈልግ፣ የተነገረውን፣ የገሥ፣ አንቀጽ፣ ያዘን፣ ማን? ወይም፣ ምን? ብለን፣ በመጠየቅ፣ ባለቤቱን፣ እናገኛለን።

ምሳሌ ፣ ያዕቆብ ፣ ደክመ ።

እነሆ ፣ በዚህ ፣ በተጻፈው ፣ ዐረፍተ ፣ ነገር ፣ የአንቀጹ ፣ ባለቤት ፣ ያዕቆብ ፣ ነው ።
(ደክመ) ፣ ባለ ፣ ነገሩን ፣ ያቆመ ፣ እንደሆነ ፣ ግን ፣ ወይም ፣ ምን ፣ ብሎ ፣ መጠየቅ ፣ አለ
ብን ፣ በዚህም ፣ ጊዜ ፣ እገሌ ፣ ወይም ፣ ያዕቆብ ፣ የሚል ፣ መልስ ፣ ለማግኘት ፣ እንችላለን ።

ስለዚህም ፣ አንቀጹ ፣ የተነገረለትን ፣ ሰው ፣ ወይም ፣ ነገር ፣ የሚያስታውቀን ፣ ቃል ፣
ባለቤት ፣ ይበላል ። እንደ ፣ ግብሩ ፣ በሆነ ፣ ስም ፣ ጠሪ ፣ ወይም ፣ ተገዥ ፣ ሊባል ፣ በተ
ገባው ፣ ዘር ፣ ነገር ፣ ግን ፣ «ባለቤት» ፣ የተባለው ፣ ቃል ፣ በቅኔ ፣ ትምህርት ፣ ቤት ፣ ተለ
ምዶ ፣ የኖረ ፣ ስለሆነ ፣ በዚህ ፣ አጽንቶናል ።

-39-

ስሞች ፣ በባለቤትነት ፣ የሚከተለውን ፣ ሙያ ፣ ይይዛሉ ።

የአንቀጽ ፣ ባለቤት ፣ { ስለ-ሞን ፣ ነገሠ ፣ (አንቀጹ ፣ ተገብር ፣ ነው) ፣
ስለ-ሞን ፣ ቤተ-መቅደስን ፣ ወረ ፣ (አንቀጹ ፣ ገቢር ፣ ነው) }

ሰሚ ፣ ባለቤት ፣ { አጭን ፣ ሀይ ፣ ስም ፣ ይቀደስ ፣ } ፣
የሌላ ፣ ተምህርትን ፣ አጥፍ ፣ } ፣ እንዲ ፣ የሆነ ፣ መደብ ፣ ሊሆን ፣ ይገባል ።

-40-

ተጠቃሽ ፣ ተሳቢ ፣ የተባለውን ፣ ለማወቅ ፣ ብንፈልግ ፣ የተነገረውን ፣ የግሥ ፣
አንቀጽ ፣ ይዘን ፣ ግንን ፣ ወይም ፣ ምንን ፣ ብለን ፣ ስንጠይቅ ፣ ተሳቢውን ፣ ለማግኘት ፣
እንችላለን ። እንደዚህም ፣ የሚደረገው ፣ አንቀጹ ፣ ለቢ ፣ ወይም ፣ ገቢር ፣ የሆነ ፣ እንደ
ሆነ ፣ ነው ።

ምሳሌ ፣ ያዕቆብ ፣ የሴፍን ፣ መረቀው ።

እነሆ ፣ በዚህ ፣ በተጻፈው ፣ ዐረፍተ ፣ ነገር ፣ የአንቀጹ ፣ ተሳቢ ፣ የሴፍ ፣ ነው ።
ያዕቆብ ፣ መረቀ ፣ ብቻ ፣ ብሎ ፣ ነገሩን ፣ ቢያቆም ፣ ምንን ፣ ወይም ፣ ግንን ፣ ብለን ፣ መጠ
የቅ ፣ ያስፈልገናል ። በዚህም ፣ ጊዜ ፣ እገሌን ፣ ወይም ፣ የሴፍን ፣ የሚል ፣ አንድ ፣ መልስ ፣
ለማግኘት ፣ እንችላለን ።

ስለዚህም ፣ አንቀጹ ፣ የተነገረበትን ፣ ምክንያት ፣ የሚያስታውቀን ፣ ቃል ፣ ሁሉ ፣
ተጠቃሽ ፣ ተሳቢ ፣ ይበላል ። ተጠቃሽ ፣ የተባለውም ፣ ቃል ፣ በቅኔ ፣ ትምህርት ፣ ቤት ፣ የተ
ለመደ ፣ ነው ።

-41-

ተጠቃሽ ፣ ተሳቢን ፣ ለማድረግ ፣ በስሞች ፣ ላይ ፣ የምንጨምረው ፣ ቃል ፣ «ን»
ነው ።

ስሞች ፣ ከዚህ ፣ በቃች ፣ እንደ ፣ ተጻፈው ፣ በተጠቃሽ ፣ ሙያ ፣ ይውላሉ ።
ምሳሌ ፣ ውብሸት ፣ አንበሳን ፣ ገደለ ። (ተጠቃሽ ፣ ተሳቢ ፣)
ከቦደ ፣ የዱር ፣ አንበሳን ፣ ገደለ ። (ባለዘርፍ ፣ ተሳቢ ፣)
ዠሚንህ ፣ አርጊ ፣ አንበሳን ፣ ገደለ ። (ባለቅድል ፣ ተሳቢ ፣)
በላይን ፣ መዝሙሩን ፣ ዘመረ ። (ዘመዳዊ ፣ ተሳቢ ፣)

-42-

የመስተዋድድ ፣ ተሳቢ ፣ የተባለውን ፣ ለማወቅ ፣ ብንፈልግ ፣ የተነገረውን ፣ አን
ቀጽ ፣ ይዘን ፣ ለማን ፣ ዘምን ፣ ወይም ፣ ዘየት ፣ እስከየት ፣ ከማን ፣ ጋር ፣ ብለን ፣ ስንጠ
ይቅ ፣ ምክንያቱን ፣ ለማግኘት ፣ እንችላለን ።

እነዚህንም ፣ ሁሉ ፣ የሚያዋህዱና ፣ የሚያስማሙ ፣ የመስተዋድድ ፣ ቃላት ፣ ናቸው ።

ምሳሌ ፣ ያዕቆብ ፣ በረከቱን ፣ ለየሴፍ ፣ ሰጠ ፣ (ለ) ተቀባይ ።
ጥሩን ፣ ተቀባዮችን ፣ በአለንጋ ፣ ገረፋት ፣ (በ) ማድረጊያ ።
ጌታን ፣ ወደ ፣ ቤቱ ፣ ሄደ ። (ወደ) መገሰገሻ ።
ከአብርሃም ፣ እስከ ፣ ዳዊት ፣ ፲፬ ፣ ትውልድ ፣ ነው ። ከ እስከ ፣ መነሻና ፣
መድረሻ ።

ያዕቆብ ፣ ከልጆቹ ፣ ጋር ፣ ተሰደደ ። (ከ ጋር) ተጫፋሪ ።

እነሆ ፣ ከዚህ ፣ በላይ ፣ በተሰጠው ፣ ምሳሌ ፣ «ተቀባዩ ፣ የሴፍ ፣ ማድረጊያው ፣ አለ
ንጋ ፣ መገሰገሻው ፣ ቤት ፣ መነሻው ፣ አብርሃም ፣ መድረሻው ፣ ዳዊት ፣ ተጫፋሪው ፣ ልጆች ፣»
የሚለው ፣ ቃል ፣ ነው ።

-43-

ዘርፍ ፣ የሚባለው ፣ በባለቤት ፣ ወይም ፣ በተሳቢ ፣ ላይ ፣ እየተደረበ ፣ በመስተዋ
ድድ ፣ ተዛምዶ ፣ በለገንዘብን ፣ የሚያመለክት ፣ ቃል ፣ ነው ። ዘርፍ ፣ አያያዥ ፣ «የ» ነው ።

በተጠቃሽ ፣ ተሳቢ ፣ ላይ ፣ ሲገባ ፣ ግን ፣ የራሱን ፣ እያያዥ ፣ የን ፣ ውጤ ፣ የተሳ
ቢዎቹን ፣ መስተዋድድ ፣ ተሸክሞ ፣ ይጓዛል ።

ምሳሌ ፣ የሳኦል ፣ ቤት ፣ ፈረሰ ፣ (የባለቤት ፣ ዘርፍ ።

ዳዊት ፣ የሳኦልን ፣ መንግሥት ፣ ወሰደ ። (የተጠቃሽ ፣ ተሳቢ ፣ ዘርፍ ።)

ሌዲቅያስ ፣ ለፋርስ ፣ ንጉሥ ፣ ገዘረ ። (የተቀባይ ፣ ተሳቢ ፣ ዘርፍ ።)

ኤልያስ ፣ በእሳት ፣ ስረገላ ፣ ፀረገ ። (የማድረጊያ ፣ ተሳቢ ፣ ዘርፍ ።)

ጥላሁን ፣ ወደ ፣ ጌታውን ፣ ቤት ፣ ሄደ ። (የመገሰገሻ ፣ ተሳቢ ፣ ዘርፍ ።)

ያዕቆብ ፣ ከፈርዖን ፣ አገር ፣ ደረሰ ። (የመድረሻ ፣ ተሳቢ ፣ ዘርፍ ።)

ያዕቆብ ፣ ከግብጽ ፣ ስሞች ፣ ጋር ፣ ኖረ ። (የተጫፋሪ ፣ ተሳቢ ፣ ዘርፍ ።)

እነሆ ፣ ከዚህ ፣ በላይ ፣ በተሰጠው ፣ ምሳሌ ፣ የሳኦል ፣ ቤት ፣ ፈረሰ ፣ የሳኦልን ፣ መን

ግሥት፡ ወሰደ፡ በላጊዜ፡ ዘርፍ፡ እያያዝ፡ ምልክት፡ «የ» አልጠፋም ። በሌሎቹ፡ ላይ፡ ግን፡ «የ» ተውጦ፡ ጠፍቶ፡ የመስተቀድዱ፡ ቃል፡ ብቻ፡ እንደቆመ፡ አስተውሎ ። በጭሩም፡ «ለየፋርስ፡ ንጉሥ፡ ገዢ ። በየአሳት፡ ስረገላ፡ ዐረገ፤ ወደ፡ የጌታሁን፡ ቤት፡ ሄደ ። ከየፈርዖን፡ አገር፡ ደረሰ ። ከየግብጽ፡ ሰዎች፡ ጋር፡ ኖረ ።» አይባልም፡ ግለት፡ ነው ።

-44-

ከግዕዝ፡ የተወረሱ፡ ባለዘርፍ፡ የሆኑ፡ ቃላት፡ በአጭርና፡ ይገኛሉ ።

ምሳሌ ። ቤተ፡ መንግሥት፤ ቤተ፡ ክርስቲያን፤ ቤተ፡ ክህነት፤ ሥነ፡ በዓል፤ ቤተ፡ መቅደስ፤ እንደግለት፤ ነው ። እነዚህም፡ እንደገና፡ ዘርፍ፡ ሆነው፡ በሚገቡበት፡ ጊዜ፡ የአግርኛውን፡ ደንብ፡ ይከተላሉ ። ይኸውም፡ የቤተ፡ ክርስቲያን፡ ጉልላት፡ የቤተ፡ መቅደስ፡ ጅም፡ እንደግለት፡ ነው ።

ጅኝ፡ መልመጃ ።

(ሀ) ሰዎች፡ በዐረፍተ፡ ነገር፡ ውስጥ፡ የሚመደቡበት፡ ሙያዎች፡ ስንት፡ ናቸው? ። ተጠቃሽ፡ ተሳቢ ፤ ምን፡ ዓይነት፡ ነው? ። የመስተቀድድ፡ ተሳቢ ፤ ምን፡ ዓይነት፡ ነው? ። በለቤት ፤ ዘርፍ፡ የተባሉት፡ ቃላት፡ ዓይነታቸው፡ እንዴት፡ ያሉ ነው? ።

(ለ) ከባለቤትና፡ ከዘርፍ፡ ጅ፡ ጅ፡ ቃላት፡ ጸፍ፡ ስተጠቃሽ፡ ተሳቢ፡ ፤ ቃላት፡ ጸፍ ። ከመስተቀድድ፡ ተሳቢ፡ ፤ ጅ፡ ቃላት፡ ጸፍ ።

(ሐ) ከዚህ፡ ቦታች፡ ከተጻፈው፡ ምንባብ፡ ላይ፡ የሰዎችን፡ ሙያ፡ እየለየህ፡ ተናገር ።

ምንባብ ።

በሸዋ፡ ስብስታዎች፡ የሚባል፡ መስፍን፡ ነበር ። የቅልም፡ ስሙ፡ ስብስታ፡ ይባላል ። በ፲፯፻፶፬፡ ዓ.ም፡ አባቱ፡ ነጋሚ፡ ክርስቶስ፡ ተንደር፡ ላይ፡ ቢሞት፡ አልጋውን፡ ወረሰና፡ ወገኑንና፡ በላገሩን፡ ስብስቦ፡ ስለ፡ አባቱ፡ ሞት፡ ከአስልቀስ፡ በኋላ፡ «እንግዲህ፡ ስሜ፡ መርድ፡ አገገማች፡ ነውና ፤ መርድ፡ አገገማች፡ ብለህ፡ ጥራኝ፡ አልዘያ፡ እቀጣሃለሁ፡» ብሎ፡ ለሕዝቡ፡ አስታወቀ ። ስምን፡ መልክ፡ ያመጣዋል ።

መርድ፡ አገገማች፡ ስብስታዎች፡ ጋሎችን፡ ወግቶ፡ ካይፋት፡ እስከጥቶአቸዋል ። መላ፡ ግዛቱ፡ ፲፭፡ ዓመት፡ ያህል፡ ነው ። ቆይቶም፡ ልጁ፡ አባይ፡ ሸፈተበትና፡ ጽላ፡ ሚዳ፡ በሚባለው፡ ስፍራ፡ ላይ፡ በ፲፯፻፶፬፡ ዓመተ፡ ምሕረት፡ በግንቦት፡ ወር፡ ተዋግቶአል ። በዚህም፡ በውጊያው፡ ላይ፡ ስብስቱ፡ ሞተ፡ ይባላል ። ከዚህ፡ በኋላ፡ ልጁ፡ አባይ፡ አልጋውን፡ ወረሰ ።

ክፍል ፡ ጅ ፡ የሰዎች ፡ ዝርዝር ፡ አፈታት ።

-45-

በዐረፍተ፡ ነገር፡ ውስጥ፡ የሚገኘው፡ ቃል፡ በየወገን፡ በየወገኑ፡ ተለይቶ፡ ሙያው፡ እየተነገረ፡ በተፍታታ፡ ጊዜ፡ ተዘርዘሮ፡ ተፈታ፡ ይባላል ። አሁንም፡ የሰዎችን፡ ዝርዝር፡ አፈታት፡ ስናመለክት፡ ዓይነታቸውንና፡ ቁጥራቸውን፡ ጸታቸውንና፡ ሙያቸውን፡ ለይቶ፡ መናገር፡ ያስፈልገናል ።

-46-

ከዚህ፡ በታች፡ የተጻፈው፡ ሠንጠረዥ፡ ሰዎች፡ በያንዳንዳቸው፡ የሚዘረዘሩበት ሰዎች፡ አርአክቶች፡ ያመለክታል ።

ዓይነት ፡	ጸታ ፡	ቁጥር ፡	ሙያ ፡
የተጻውያ ፡ ስም ፡	ተባዕት ፡	ነጠላ ፡	ባለቤት ፡
የወል ፡ ስም ፡	እንስት ፡	ብዙ ፡	ተሳቢ ፡
የጥቅል ፡ ስም ፡	ግዑዝ ፡		ዘርፍ ፡
የቄላቀስ ፡ ስም ፡	የወል ፡		
የነገር ፡ ስም ፡			

ምሳሌ ፡ (ሀ) ልጆች ፡ ትምህርትን ፡ ይወዳሉ ።

«ልጆች» የወል ፡ ስም ፤ የወል ፡ ጸታ ፤ የብዙ ፡ ቁጥር ፤ ሙያ ፤ በለቤት ፤ በለቤት ነቱ ፤ ለአንቀጽ ፡ ይወዳሉ ፡ ነው ።

«ትምህርት» የነገር ፡ ስም ፤ ግዑዝ ፡ ጸታ ፤ ነጠላ ፡ ቁጥር ፤ ሙያ ፤ ተሳቢ ፤ ተሳቢ ነቱ ፤ የአንቀጽ ፡ ይወዳሉ ፡ ነው ።

ን ፡ የገቢር ፤ ወይም ፡ የርቀፊ ፡ ተሳቢ ፡ ምልክት ።

ይወዳሉ ፡ ገቢር ፡ አንቀጽ ፡

(ለ) የጥሩነህ ስምጽ ስራ፣ በወረቀት ጥሪ ስም አይደለም ።

«የ» መስተዋድድ፣ ዘርፍ፣ አያያዝ፣ ጥሩነህ፣ የሚባለውን፣ ዘርፍ፣ አያያዝ አይደለም ።

«ጥሩነህ» የተጸውያ፣ ስም፣ ተባብሮ፣ ጸታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያ፣ ዘርፍ፣ በመስተዋድድ፣ የ፣ ተያይዞ ለመጽሐፍ፣ ዘርፍ፣ ሆኖ አይደለም ።

«መጽሐፍ» የቂሳቀስ፣ ስም፣ ግዑዝ፣ ጸታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያ፣ ባለቤት፣ ባለቤትነቱ፣ ለአንቀጽ፣ ተሸፍኖ አይደለም ።

«በ» መስተዋድድ፣ ሙያው፣ ማድረጊያ፣ ወረቀት፣ በሚለው፣ ተሳቢ፣ ላይ፣ ገዥ፣ ሆኖ አይደለም ።

«ወረቀት» የቂሳቀስ፣ ስም፣ ግዑዝ፣ ጸታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያ፣ ተሳቢ፣ በመስተዋድድ፣ «በ» ተገዝቶ፣ የማድረጊያ፣ ተሳቢ፣ ሆኖ አይደለም ።

«ተሸፍኖ አይደለም» ተገብሮ ለአንቀጽ ነው ።

(ሐ) ተዋቢነት ለመጽሐፍዎን፣ ይዘ፣ ከጓደኞችዎ ጋር፣ ወደ ትምህርት፣ ቤት፣ ሄደች ።

«ተዋቢነት» የተጸውያ፣ ስም፣ አንስት፣ ጸታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያ፣ ባለቤት፣ ባለቤትነቱ፣ ለአንቀጽ ሄደች ነው ።

«መጽሐፍዎን» የቂሳቀስ፣ ስም፣ ግዑዝ፣ ጸታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያ፣ ተሳቢ፣ ተውሳክ፣ ግሥ፣ (በዝ፣ አንቀጽ)፣ «ይዘ» ስለአይደለም ።

«ይዘ» ተውሳክ፣ ግሥ፣ (በዝ፣ አንቀጽ)

«ከጓደኞችዎ ጋር» የነገር፣ ስም፣ የወል፣ ጸታ፣ የብዙ፣ ቁጥር፣ ሙያ፣ ተሳቢ፣ በመስተዋድድ «ከ» ጋር፣ ተገዝቶ፣ የአንቀጽ ሄደች፣ ተሳቢ፣ ሆኖ አይደለም ።

«ወደ» መስተዋድድ፣ ሙያው፣ መገንጠጥ፣ ትምህርት፣ ቤት፣ በሚለው፣ ተሳቢ፣ ላይ፣ ገዥ፣ ሆኖ አይደለም ።

«ትምህርት፣ ቤት» የቂሳቀስ፣ ስም፣ ግዑዝ፣ ጸታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያ፣ ተሳቢ፣ በመስተዋድድ «ወደ» ተገዝቶ፣ የአንቀጽ «ሄደች» ተሳቢ፣ ሆኖ አይደለም ።

ምዕራፍ፣ ስ፣ ተውላጠ፣ ስም

-47-

መግለጫ

ተውላጠ፣ ስም፣ የሚባለው፣ በስም፣ ፈንታ፣ እየተተካ፣ የሚገባ፣ ቃል፣ ነው ።
የተነገረውን፣ ስም፣ አንጻይደጋግም፣ ለማድረግ፣ ብንፈልግ፣ በእርሱ፣ ስፍራ፣ ሌላ፣ ቃል፣ እንተካሰን፣ ይህም፣ ተተክቶ፣ የሚገባው፣ ቃል፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ይባላል ።
ትርጓሜው፣ የስም፣ ልዋጭ፣ ወይም፣ የስም፣ ምትክ፣ ማለት፣ ነው ።

ምሳሌ። «ገጣሚነት» የገጣሚነት፣ መጽሐፍ፣ ትውፊት ። በመጽሐፍም፣ የገጣሚነት ስም፣ ትምህርት፣ ታጠናል ። በማለት፣ ፈንታ፣ «ገጣሚነት» መጽሐፍዎን፣ ትውፊት ። በእርሱም፣ ትምህርትዎን፣ ታጠናል ። ስለን፣ እንናገራለን ።

እነሆ፣ «የ» እርሱ፣ ች፣ በስምዎ፣ በገጣሚነት፣ በመጽሐፍ፣ ስፍራ፣ እንደ፣ ተተክቶ፣ አስተውሏል ።

-48-

ተውላጠ፣ ስም፣ በስም፣ ስፍራ፣ የሚገባ፣ ስለ፣ ሆነ፣ የሰም፣ እኩል፣ መሰል፣ ነው ። ስለዚህም፣ ጸታውና፣ ቁጥሩ፣ ምትክ፣ የሆነበትን፣ ስም፣ እንዲመስል፣ ያስፈልጋል ።

ክፍል ፡ ስ ።

የተውላጠ ስም ፣ ዓይነቶች ።

-49-

ተውላጠ፣ ስም፣ ከዚህ፣ በታች፣ በተጻፉት፣ በደ፣ ታላላቅ፣ ክፍሎች፣ ይከፈላል ።
ሀ) ምድብ፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ምሳሌ ። እኔ፣ አንተ፣ እርሱ፣
ለ) አመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ምሳሌ ። ይህ፣ ያ፣ ው፣
ሐ) መጠይቅ፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ምሳሌ ። ግን፣ ምን፣ የት፣
ከዚህም፣ ሌላ፣ ድርብ፣ መዘክር፣ አጻፋ፣ አገናዘቢ፣ የሚባሉ፣ ንኡሳን፣ ክፍሎች፣ አሉ ። ሁሉም፣ በየቦታቸው፣ ይነገራሉ ።

-50-

(ሀ) ምድብ፣ ተውላጠ፣ ስም ።

ምድብ፣ ተውላጠ፣ ስም፣ የሚባለው፣ ከሰነት፣ ላይ፣ ተመድበው፣ በሚነገሩት፣ ስምች፣ ስም፣ እየተተካ፣ የሚገባው፣ ቃል፣ ነው ።

ራሱ፣ ተናጋሪ፣ ሲሆን፣ በጅም፣ መደብ፣ ያለ፣ ሰው፣ ይባላል ። ይኸውም፣ «እኔ፣ እኛ» የሚለው፣ ነው ።

በአጠገብ ሆኖ የሚነጋገሩት ሲሆን በደኛ መደብ ያለ ሰው ይባላል ። ይኸውም አንተ፣ አንቺ፣ አርሰም፣ እነአንተ፣ የሚለው ነው ።

በሩቅ ሆኖ የሚነገርለት ወይም የሚነገርበት ግን በደኛ መደብ ያለ ሰው ይባላል ። ይኸውም አርሱ፣ አርሰቀ፣ እነርሱ፣ እርሳቸው፣ እነእርሳቸው የሚለው ነው ።

-51-

ምድቦች የተባሉት የነጥብ፣ የሰም፣ ምትኮች፣ ከዚህ በታች በዝርዝር የተጻፉት ናቸው ። ከሬላ፣ ቃል፣ ተባ፣ ማለት፣ ተበሰት፣ እን፣ ማለት፣ እንሰት፣ ማለት ነው ።

መደብ	ጾታ	ነጠላ	ብዙ	የአጠቃላይ ቃል	
				ነጠላ	ብዙ
ሶኛ	ተባ. እን.	እኔ፣	እኛ፣	አርሰም፣	እነአንተ፣
ደኛ	ተባ.	አንተ፣	እነአንተ፣	አርሰም፣	እነአንተ፣
	እን.	አንቺ፣	እነአንተ፣	አርሰም፣	እነአንተ፣
፫ኛ	ተባ.	አርሱ፣	እነእርሱ፣	እርሳቸው፣	እነእርሳቸው፣
	እን.	አርሰቀ፣	እነእርሱ፣	እርሳቸው፣	እነእርሳቸው፣

-52-

ከዚህ በላይ በቁ፡ 51፣ እንደሚታየው አንተ፣ ብሉ፣ እነአንተ፣ አርሱ፣ ብሉ፣ እነእርሱ፣ ተብሉ፣ እንደተጻፈ አስተውል ።

የሩቅ ሆኖ ልዩ ልዩ ስም ሲሆን ለሌሎች ስም ሲሆን በተለመደው ንግግር እነርሱ፣ እነእርሳቸው፣ ተብሎ፣ ይጻፋል ። ነገር ግን የ፣ አ፣ ድምፅ ምንም እንኳን በንግግር ሊገለጽ የማይችልም ቢሆን በጽሕፈት ጊዜ ሥርወ ፊደሉ እንዳይጠፋ ለማድረግ ደራሲው ያስብበታል ።

የአ፣ ፊደላት የሚቀሩበት ወይም የማይቀሩበት ውሳኔ በየደኛ ይገኛል ።

-53-

ድርብ፣ ተውላጣት ስም ።

ነገርን አስረግጦ ለመናገር በሰራለን ጊዜ ስለ አጽንዖት ነገር በምድቦች ተውላጣት ስም ላይ አየተደረሰ የሚነገሩ ቃላት አሉ ። እነእርሱም፣ ራሱ፣ በገዛ፣ እጅ፣ ቅል፣ ናቸው ። በሰዎች ደንብ ድርብ ተውላጣት ስም ተብለው ይጠራሉ ።

ድርቦች ተውላጣት ስም በዋናነት ተውላጣት ስም ደንብ እየተዘረዘሩ ይገባሉ ።

ምሳሌ፡ እኔ፣ ራሱ፣ አንተ፣ ራሱ ፣ እኔ፣ በገዛ፣ እጅ፣ አንተ፣ በገዛ፣ እጅ ። እኔ፣ ለቅሌ፣ አንተ፣ ለቅሌ ። . . . እንደሚሉት ነው ።

-54-

«ቅሉ» ሳይዘረዝር አንተ፣ ቅሉ፣ እርሱ፣ ቅሉ፣ እያለ፣ በገዛ፣ ጊዜ፣ ከፍሉ፣ ከመስተጻምር ነው። እንጂ ከተውላጣት ስም አይደለም ። የትርጓሜውም ስሜት ራሱን ሳይለቅ እንኳ ማለት ነው ።

ምሳሌ፡ «እኔ፣ ቅሉ» ወይም «እኔ፣ ራሱ፣ አንኳ» ቢል አንድ ነው ።

ከሌሎች ወገን «እኔ፣ ቅሌ፣ አንተ፣ ቅሌ ፣ እርሱ፣ ቅሉ፣ እርሰቀ፣ ቅልቀ ፣ እኛ፣ ቅላችን፣ እነአንተ፣ ቅላችሁ» እነእርሱ፣ ቅላቸው፣ እያለ፣ በገዛ፣ መደቦች ይዘረዘራል የሚሉ አሉ ። ነገር ግን ደራሲው የሚያጸናው የላይኛውን ውሳኔ ነው ።

-55-

ነገሩን በጣም ለማጠናከር በተፈለገ ጊዜ «እኔ፣ ራሱ፣ በገዛ፣ እጅ፣ እርሱ፣ ራሱ፣ በገዛ፣ እጅ፣ አንተ፣ ራሱ ፣ በገዛ፣ እጅ ።» እያለ እየተደራረበ ይገባል ። እንደዚህም ሲሆን እጽፍ፣ ድርብ፣ ተውላጣት ስም ይባላል ።

-56-

መዘክር፣ ተውላጣት ስም ።

የተዘነጋ ወይም ያልተረጋገጠ ነገርን ለማስታወስ በስም ፈንታ እያለ ገባን የምንነጋገርበት ቃል መዘክር ተውላጣት ስም ይባላል ። ትርጓሜው አስታዋሽ የሰም ምትክ ማለት ነው ። ይህንን በሚከተለው አናሳያለን ።

ዓይነት	ጾታ	ነጠላ	ብዙ
የሰው ስም	ተባ.	እገሌ፣	እነእገሌ፣
	እን.	እገሌት፣	እነእገሌት፣
መዘክር	ተባ. አን.	አንተን፣	እነአንተን፣
	ግዑዝ.	አንትን፣	አንትኖች፣

ምሳሌ፡ «ያሌቆብ፣ መጥቶ ነበር፣ ለማለት አስቦ ሰላ ስሙ ስጊዜው የተዘነጋው እንደሆነ» «እገሌ» መጥቶ ነበር፣ ወይም «አንተን» መጥቶ ነበር፣ ባለፈው

ስሙን፣ እያሰላሰለ፣ ይናገራል። «እንተን፣» በማለት፣ ፈንታ፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ «እንተና፣» ብሎ፣ በማጋነን፣ ይናገረዋል።

እንደዚሁም፣ ደግሞ፣ «መጽሐፍን፣ ስጠኝ፣» ለማለት፣ እስከ፣ ሳለ፣ ስሙ፣ ከአፋ፣ የጠፋበት፣ እንደሆነ፣ «እንትኑን፣» ስጠኝ፣ ይላል። የሚናገረው፣ ስለ፣ በታ፣ ሲሆን፣ ግን፣ «እንትና፣» ይላል፣ ይኸውም፣ ወደ፣ አንኮበር፣ እሄዳለሁ፣ በማለት፣ ፈንታ፣ ወደ፣ «እንትና፣» እሄዳለሁ፣ ይላል፣ ማለት፣ ነው።

-57-

«እገሌ፣ የሚለው፣ ቃል፣ በምድብ፣ ተውላጠ፣ ስም፣ እየተመራ፣ ስሙ፣ ላልታወቀ፣ ሰው፣ ሁሉ፣ መዘክር፣ ሆኖ፣ ስለሚገባ፣ «እኔ፣ እገሌ፣ ነኝ፣ እንተ፣ እገሌ፣ ነህ፣ እርሱ፣ አገሌ፣ ነው።» . . . አያለ፣ በመሆን፣ አንቀጽ፣ ብቻ፣ በየቀኑም፣ መደቦች፣ ሊረባ፣ ይታላል።

በሌሎች፣ አንቀጾች፣ ግን፣ ሰሚ፣ በላይት፣ ሲሆን፣ በየኛው፣ መደብ፣ በትእዛዝ፣ አንቀጽ፣ ይነገራል።

ምሳሌ፣ «እገሌ፣ ወይም፣ አንተን፣ ጥምህርትን፣ አጥኛ» ይላል። በዚህም፣ ጊዜ፣ ቃል፣ አጋኖ፣ «ሆይ» ውስጠ፣ ታዋቂ፣ ሆኖ፣ ተሠውሮ፣ ቀርቶአል።

ሰሚ፣ በላይት፣ ያልሆነ፣ እንደሆነ፣ ግን፣ በየኛው፣ መደብ፣ በማንኛውም፣ አንቀጽ፣ ይነገራል። ይኸውም፣ «እገሌ፣ መጣ፣ እንተን፣ መጥቶ፣ ነበር፣ ወይም፣ ይምጣ» እንደማለት፣ ነው።

«እንተን፣ እነእንተን፣» በማለት፣ ፈንታ፣ «አንቶ፣ እነአንቶ፣» ተብሎ፣ የሚነገርበት፣ አገር፣ አለ። «አን» አንዳች፣ አብገር፣ ነው። (ተ. ቁ. 35፣ እይ።)

-58-

ምድብ፣ ተውላጠ፣ ስም፣ እንደሌላው፣ ስም፣ ሁሉ፣ ተጠቃሽ፣ ተሳቢ፣ ዘርፍ፣ የመስተዋድድ፣ ተገኘ፣ ይሆናል።

ተጠቃሽ፣ ተሳቢ፣ ሲሆን፣ እኔን፣ እንተን፣ አንቶን፣ . . . ይላል።

ዘርፍ፣ ሲሆን፣ የእኔ፣ የአንተ፣ የአንቶ፣ . . . ይላል።

የመስተዋድድ፣ ተገኘ፣ ሲሆን፣ ለእኔ፣ ለአንተ፣ ለአንቶ፣ . . . ይላል።

ሌሎችም፣ መስተዋድድን፣ በ፣ ወደ፣ ስለ፣ ከ-፣ ፖር፣ . . . እንደዚሁ፣ ይገባሉ።

-59-

(ለ) አመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም።

አመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም፣ የሚባለው፣ በፊት፣ ወይም፣ በኋላ፣ ለሚነገረው፣ ስም፣ አጻፋ፣ የሚሆን፣ ቃል፣ ነው። በስተፊት፣ ወይም፣ በስተኋላው፣ የሚገኘውም፣ ስም፣ አጻፋ፣ ተቀባይ፣ ይባላል።

- 60 -

አመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ አጻፋጭ፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ተብሎ፣ ይጠራል። አጻፋ፣ በብዙ፣ ቃል፣ ይተረጎማል። በዚህ፣ ክፍል፣ ግን፣ ድጋሚ፣ ማለት፣ ነው።

-61-

በአመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ክፍል፣ ከሚነገሩት፣ ቃላት፣ ዋናዎቹ፣ እነዚህ፣ የሚከተሉት፣ ናቸው።

ጾታ፣	ነጠላ፣		ብዙ፣	
	የቅርብ፣	የሩቅ፣	የቅርብ፣	የሩቅ፣
ተባ.	ይህ፣ (ይኸ)	ያ፤	እነዚህ፣ ወይም፣ እኒህ፣ (እነያህ፣)	እነዚያ፣ ወይም፣ እኒያ፣ (እኒያ፣)
እን.	ይህች፣	ያች፣	እሊህ፣	እሊያ፣
የወል.	ኛው፣	ኛው፣	ኞች፣	ኞች፣

ከዚህ፣ በላይ፣ የተጻፉት፣ ቃላት፣ አመልካች፣ ቅጽል፣ ወይም፣ አመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ለመሆን፣ ይችላሉ። (ቁ 110-113፣ እይ)። ልዩነታቸውም፣ የሚታወቀው፣ በአገባባቸው፣ ነው።

ስምን፣ ተከትለው፣ በገቡ፣ ጊዜ፣ ከፍላጎት፣ ከአመልካች፣ ቅጽል፣ ነው። ስምን፣ ሳይከተሉ፣ በቂ፣ ሆነው፣ በተነገሩ፣ ጊዜ፣ ግን፣ ከፍላጎት፣ ከአመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ይሆናል።

ምሳሌ። «ይህ» መጽሐፍ፣ የሙባሽት፣ ነው። (አመልካች፣ ቅጽል) የሙባሽት፣ መጽሐፍ፣ «ይህ» ነው። (አመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም።)

- 62 -

«ይህ፣ ያ» ከመስተዋድድን፣ ጋር፣ ሆነው፣ በተገነዙ፣ ጊዜ፣ የግዕዙ፣ ቃል፣ «ዘ» ጥንቃቄ፣ ስፍራውን፣ ሊፈልግ፣ ይታያል።

ምሳሌ። እንደዚህ፣ ለዚህ፣ በዚህ፣ ስለዚህ፣ እንደዚያ፣ ለዚያ፣ በዚያ፣ ስለዚያ፣ ከላይ፣ በቁ. 61፣ የተጻፈው፣ «ይህ፣ ያ» የሚለውም፣ ቃል፣ ወደብዙነት፣ ሲለወጥ፣ እነዚህ፣ እነዚያ፣ እንዳሰኘ፣ አስተውሉ።

አማርኛ፣ ከግዕዝ፣ የተወለደ፣ ስለሆነ፣ የግዕዙን፣ ቃል፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ ጣልቃ፣ አስገብቶት፣ ይገኛል።

- 63 -

«ይህ፣ ያ» እነዚህ፣ እነዚያ፣ . . . » በተባሉት፣ አመልካች፣ ተውላጣተ፣ ስም፣ ላይ፣ በነጠላ፣ «ኛው» እየተጨመረባቸው፣ ይነገራሉ። በብዙ፣ ሲሆን፣ ግን፣

«ጥቅ» ያስኖሉ፣ ወይም፣ ያለምንም፣ ተጨማሪ፣ አጻፋ፣ ይሆናሉ፣ በዚህም፣ ጊዜ፣ የግ ረጋገጥን፣ ምግባር፣ ያመለክታሉ ።

ምሳሌ ። (ሀ) «ያኛው» መጽሐፍ፣ የውበሽት፣ ነው። (አመልካች፣ ቅጽል፣)

የውበሽት፣ መጽሐፍ፣ «ያኛው»፣ ነው። (አመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም፣)

(ለ) አጋዘኖችና፣ ላሞች፣ ሁሉም፣ እንስሳ፣ ናቸው ።

«እነዚያ»፣ ወይም «እነዚያኞች» (=አጋዘኖች)፣ የጥር፣ እንስሳ፣ ይበላሉ ።

እነዚህ፣ ወይም እነዚህኞች፣ (=ላሞች)፣ የቤት፣ እንስሳ፣ ይበላሉ ።

- 64 -

ሁለት፣ ነገሮች፣ ተጨናረው፣ በተነገሩ፣ ጊዜ፣ የሩቁ፣ አጻፋ፣ ለፈተኛው፣ የቅ ርቡ፣ አጻፋ፣ ለኋለኛው፣ ስም፣ አመልካች፣ ይሆናል ።

ምሳሌ ። እኔ፣ ዜግንና፣ ቅኔን፣ ተምራክለው ። ይኸኛውን፣ (=ቅኔ) ከጎጃም፣ ያኛውን፣ (=ዜግ) ከቤገምድር፣ ተማርሁት ።

- 65 -

መድረሻውን፣ ሳድስ፣ ከሚያደርግ፣ ቃል፣ በቀር፣ የቀሩት፣ ቃላት፣ አንድ፣ ዓይ ነት፣ በሆነ፣ ነገር፣ በተነጻጻፋ፣ ጊዜ፣ «ው» የሚል፣ ቃል፣ ለዚያ፣ ለተነገረው፣ ስም፣ ተተክቶ፣ አጻፋ፣ ይሆናል ። መድረሻውን፣ ሳድስ፣ የሚያደርገውም፣ ቃል፣ ሳድሱ፣ ወደ፣ ክፍለ-ነት፣ ይለወጣል፣ ወይም፣ ሳድሱ፣ ሳይለወጥ፣ አጻፋ፣ ይሆናል ።

ምሳሌ ። (ሀ) የቂላ፣ አየር፣ ከደጋው (=አየር) ይልቅ፣ ይቀዘቅዛል ።

(ለ) የጨረቃ፣ ብርሃን፣ እንደ፣ ዐሐዶ፣ (=ብርሃን) አይደለም ።

የፀሐይ፣ (=ብርሃን) ይሞቃል፣ የጨረቃው (=ብርሃን) አይሞቅም ።

- 66 -

አጻፋ፣ ተውላጠ፣ ስም ።

በግምች፣ ላይ፣ እየተጫኑ፣ የአርባታ፣ መሪ፣ የሚሆኑት፣ ቃላት፣ በግብራቸው፣ ግግውያን፣ አጻፎች፣ ይበላሉ ። ክፍላቸውም፣ ከአመልካች፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ነው ።

እነዚህ፣ ቃላት፣ የባለቤት፣ ገርገር፣ የተሳቢ፣ አጻፋ፣ ተብለው፣ ይመደባሉ ። እንደ፣ ግብራቸውስ፣ ድርብ፣ ባለቤት፣ ድርብ፣ ተሳቢ፣ መባል፣ በተገባቸው፣ ነበር ።

ግግውያን፣ አጻፎች፣ በጠቅላላ፣ ከዚህ፣ በታች፣ የተጻፉት፣ ናቸው ።

መደብ፣	ጸታ፣	የባለቤት፣ ገርገር፣		የተሳቢ፣ አጻፋ፣	
		ነጠላ፣	ብዙ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣
፩ኛ	ተባ. እን.	ሁ፣ ገ፣	ን፣	ኛ፣	ን፣
፪ኛ	{ ተባ. አን.	ሀ፣	(አ) ችሁ፣	ሀ፣	(አ) ችሁ፣
		ሸ፣	(አ) ችሁ፣	ሸ፣	(አ) ችሁ፣
፫ኛ	{ ተባ. አን.	(ክፍለ)	(አ) ችሁ፣	ም፣	(አ) ችሁ፣
		ግፅዝ፣ ወይም፣	(ክፍለ)	ው፣	(አ) ችሁ፣
፬ኛ	{ ተባ. አን.	ፈብፅ፣	(ክፍለ)	(አ) ች፣	(አ) ችው፣
		(አ) ቅ፣	(ክፍለ)	(አ) ች፣	(አ) ችው፣

ይህ፣ (.) ምልክት፣ በተደረገበት፣ መስመር፣ ላይ፣ የተጻፉት፣ ቃላት፣ በአካባ ርት፣ መንገድ፣ ለወገድ፣ ወይም፣ ለሌት፣ የሚነገሩ፣ ናቸው ።

በቅንፍ፣ ተከበው፣ የሚቃዩት፣ የ፣ (አ) ፈደላት፣ በሥርወ፣ ነገሩ፣ እያሉ፣ በንግ ግር፣ ለማድ፣ ተውጠው፣ የሚቀሩት፣ ናቸው ። ግፅዝ፣ ክፍለ፣ ፈብፅ፣ ተብሎ፣ ምልክት፣ የተደረገባቸውም፣ ስፍራዎች፣ የየግውን፣ መድረሻ፣ ከመለወጥ፣ በቀር፣ አንደሌሎች፣ ልዩ፣ ፈደላ፣ የሌላቸው፣ ቃላት፣ ናቸው ።

- 67 -

ግግውያን፣ አጻፎች፣ የግሥ፣ አርባታ፣ መሪ፣ በሚሆኑበት፣ በዚያው፣ ጊዜ፣ የአ ጻፋነት፣ ግብራቸውን፣ ይፈጽማሉ ። የባለቤት፣ ገርገር፣ ወይም፣ የተሳቢ፣ አጻፋ፣ የሚ ሆኑበትን፣ ግብር፣ ከዚህ፣ በታች፣ በያንዳንዱ፣ እየዘረዘርን፣ እንገልጻለን ።

- 68 -

የባለቤት፣ ገርገር ። ፈለግ፣ በሚል፣ አንቀጽ፣ እያረባገ፣ እናላያለን ።

መደብ፣ ጸታ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣
፩ኛ	ተባ. እን.	ን፣ = እኛ፣ (ፈለግን፣)
፪ኛ	{ ተባ. አን.	ሀ፣ = አንተ፣ (ፈለግህ፣)
		ሸ፣ = አንቺ፣ (ፈለግሽ፣)
፫ኛ	{ ተባ. አን.	(ግፅዝ፣ ይነገራል፣)
		(ክፍለ፣ ይነገራል፣)
፬ኛ	{ ተባ. አን.	ኛ፣ = እርስዎ፣ (ፈለግኝ፣)
		»

የባለቤት ፡ ዝርዝር ፡ የተባሉት ፡ ተውላጣተ ፡ ስም ፡ በመሆን ፡ ግሥ ፡ ላይ ፡ ሲረቡ ፡ ጥቂት ፡ አመል ፡ ይለውጣሉ ፤ እነእርሱም ፡ የሚከተሉት ፡ ናቸው ።

መደብ ፡	ጾታ ፡	ነጠላ ፡	የብዙ ፡
ጆኛ ፡	ተባ. እን.	ኛ ፡ = እኔ ፡ (ነኛ ፡)	ን ፡ = እኛ ፡ (ነን ፡)
ዪ ፡	{	ተባ.	ሀ ፡ = አንተ ፡ (ነሀ ፡)
		እን.	ሽ ፡ = አንቺ ፡ (ነሽ ፡)
		ተባ. እን.	ዎ ፡ = እርሰዎ ፡ (ነዎ ፡)
፫ ፡	{	ተባ.	ው ፡ = እርሱ ፡ (ነው ፡)
		እን.	(አ)ት ፡ = እርሷዎ ፡ (ነት ፡)

ከዚህ ፡ በላይ ፡ ያመለከትነው ፡ የመሆን ፡ አንቀጽ ፡ ርን፡፡ ብቻ ፡ መሆኑ ፡ ነው ። በእርሱም ፡ ላይ ፡ የእርባታ ፡ መሪዎች ፡ እንደተጨማሪት ፡ አስተውሉ ።

የተሳቢ ፡ አጻፋ ።

የተሳቢ ፡ አጻፋ ፡ ነገሩ ፡ አንድ ፡ ሆኖ ፡ ሳለ ፡ ሁለት ፡ ዓይነቶች ፡ አሉት ። እነእርሱም ፡ በየግብራቸው ፡ (ሀ) የተጠቃሽ ፡ ተሳቢ ፡ አጻፋ ፡ (ለ) የተቀበይ ፡ ተሳቢ ፡ አጻፋ ፡ ይባላሉ ።

(ሀ) የተጠቃሽ ፡ ተሳቢ ፡ አጻፋ ፡ «ሲጠ» በሚል ፡ አንቀጽ ፡ እያረባን ፡ እናሳያለን ።

መደብ ፡	ጾታ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
ጆኛ ፡	ተባ. እን.	ኛ ፡ = እኔ ፡ (ረላገኛ ፡)	ን ፡ = እኛ ፡ (ረላገን ፡)
ዪ ፡	{	ተባ.	ሀ ፡ = አንተ ፡ (ረላገሀ ፡)
		እን.	ሽ ፡ = አንቺ ፡ (ረላገሽ ፡)
		ተባ. እን.	ዎ ፡ = እርሰዎ ፡ (ረላገዎ ፡)
፫ ፡	{	ተባ.	ው ፡ = እርሱ ፡ (ረላገው ፡)
		እን.	(አ)ት ፡ = እርሷዎ ፡ (ረላገት ፡)

(ለ) የተቀበይ ፡ ተሳቢ ፡ አጻፋ ፡ «ሲጠ» በሚል ፡ አንቀጽ ፡ እያረባን ፡ እናሳያለን ።

መደብ ፡	ጾታ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
ጆኛ ፡	ተባ. እን.	ኛ ፡ = ለእኔ ፡ (ሰጠኛ ፡)	ን ፡ = ለእኛ ፡ (ሰጠን ፡)
ዪ ፡	{	ተባ.	ሀ ፡ = ለአንተ ፡ (ሰጠሀ ፡)
		እን.	ሽ ፡ = ለአንቺ ፡ (ሰጠሽ ፡)
		ተባ. እን.	ዎ ፡ = ለእርሰዎ ፡ (ሰጠዎ ፡)
፫ ፡	{	ተባ.	ው ፡ = ለእርሱ ፡ (ሰጠው ፡)
		እን.	(አ)ት ፡ = ለእርሷዎ ፡ (ሰጠት ፡)

በዚህ ፡ ሕግ ፡ የሚረቡ ፡ ግሥ ፡ በጣም ፡ ጥቂቶች ፡ ናቸው ። እነእርሱም ፡ የመስጠት ፡ ግብር ፡ የሚያሳዩት ፡ ብቻ ፡ ናቸው ። እንግዲህ ፡ ዝርዝሩን ፡ በግሥ ፡ ክፍል ፡ ተመልክት ፡ (ቁ. 172 እይ ።)

ግለንገዘሊያ ። ከዚህ ፡ በላይ ፡ በፈ ፡ ተ. ቁ. የተጻፉት ፡ የተጠቃሽና ፡ የተቀበይ ፡ አጻፎች ፡ የረቡት ፡ ከጭቁ ፡ የእርባታ ፡ መደቦች ፡ በአንደኛው ፡ ርክሱ ፡ በሚለው ፡ መደብ ፡ ብቻ ፡ እንደሆነ ፡ አስተውሉ ። የተራትም ፡ ፤ ተ. መደቦች ፡ እንደ ፡ ሕግ ፡ በዚህ ፡ ዓይነት ፡ ይረባሉ ።

በቁ. 70 ፡ የተጻፉት ፡ አጻፎች ፡ ከመስተዋድኝ ፡ ክፍል ፡ ርክብ ፡ እየተጨመሩ ፡ ሆነው ፡ ይህረዘራሉ ። ከእነእርሱም ፡ አብዛኞቹ ፡ ትራስ ፡ የሚሆናቸውን ፡ የአ ፡ ራደ ፡ ላት ፡ እየዋጡና ፡ ድምጻቸውን ፡ እየወረሱ ፡ ይነገራሉ ።

- ጆኛ ፡ መደብ ፡ ርክብ ፡ ለኛ ፡ ብኛ ፡ (ለን ፡ ብን ፡) ይላል ።
- ዪ ፡ መደብ ፡ ለሀ ፡ ለሽ ፡ ለዎ ፡ ብሀ ፡ ብሽ ፡ ብዎ ፡ ብሆ ፡ ይላል ።
- ፫ ፡ መደብ ፡ ለት ፡ ለት ፡ ብት ፡ ብት ፡ ለሆ ፡ ብሆ ፡ ይላል ።
- ለ ፡ የበ ፡ ርክብ ፡ ለፍ ፡ ይሆናል ።

ፍላጭ ፡ ረላገላኛ ፡ = ስለእኔ ፡ ወይም ፡ ስለእኔ ፡ ብሎ ፡ ረላገ ።
ረላገብኛ ፡ = በእኔ ፡ ላይ ፡ ወይም ፡ እኔን ፡ ለመጥጣት ፡ ብሎ ፡ ረላገ ።
የተረውንም ፡ ሁሉ ፡ በዚህ ፡ አካሄድ ፡ መመልከት ፡ ነው ።

- 73 -

አገናዛቤ ፡ አጸፋ ።

በለሞች ፡ ላይ ፡ እየተጨመሩ ፡ በለገንህብን ፡ የሚጠቅሱ ፡ ተውላጣተ ፡ ስም ፡ አገናዛቤ ፡ አጸፋ ፡ ይባላሉ ። ጥቂቶች ፡ ብቻ ፡ ሲለወጡ ፡ የቀሩት ፡ በፎ ፡ ተ ፡ ቁ ፡ የተጻፉት ፡ ፍቀው ። እነአርሱንም ፡ በሚከተለው ፡ እናላያለን ።

መደብ ፡ ጾታ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
፩ኛ ፡ ተባ. አገ.	ዩ=የአኔ (ጌታዩ=የአኔ ፡ ጌታ)	አ) ችግ፡የእኛ (ጌታችን=የእኛ ፡ ጌታ)
፪ኛ ፡ ተባ.	ሀ=የአንተ (ጌታህ=የአንተ ፡ ጌታ)	አ) ችሀ=የእነአንተ=ጌታችሁ
	አገ.	=የእነአንተ ፡ ጌታ ፡)
፫ኛ ፡ ተባ.	ሸ=የአንቺ (ጌታሽ=የአንቺ ፡ ጌታ))
	አገ.)
፬ኛ ፡ ተባ.	ዎ=የእርስዎ (ጌታዎ=የእርስዎ ፡ ጌታ)	አ) ጥው=የእነርሱ ፡ ጌታዎው ፡
	አገ.	=የእነርሱ ፡ ጌታ ፡)

- 74 -

በግሰዝ ፡ ቋንቋ ፡ « የ » የነበረው ፡ ቃል ፡ በአግርኛ ፡ « ዩ » ተብሎ ፡ ተለውጦ አል ። ይኸውም ፡ ቃል ፡ መድረሻው ፡ ሳድስ ፡ በሆነ ፡ ስም ፡ ላይ ፡ ሲገባ ፡ ራሱ ፡ ተውጦ ፡ ሳድሱን ፡ ኃምስ ፡ ያደርገዋል ።

ምሳሌ ፡ « ቤትዩ ፡ ፈረሰዩ ፡ » በግሰት ፡ ፈንታ ፡ (ቤቱ ፡ ፈረሰዩ ፡ ያላል ።

እንደዚህም ፡ ደግሞ ፡ በአ ፡ ፈደል ፡ የሚነሱት ፡ አገናዛቤዎች ፡ ድምፃቸውን ፡ ለተከታዮቻቸው ፡ እያወረሱ ፡ ተውጠው ፡ ይቀራሉ ።

ምሳሌ ፡ « ጌታአችን ፡ ፈረሰአችን ፡ በግሰት ፡ ፈንታ ፡ (ጌታችን ፡ ፈረሰችን ፡ ያላል ።

- 75 -

(ሐ) መጠይቅ ፡ ተውላጣ ፡ ስም ፡

መጠይቅ ፡ ተውላጣ ፡ ስም ፡ የሚባለው ፡ አንዳች ፡ ነገር ፡ የሚጠየቅበት ፡ ቀል ነው ። « መጠይቅ ፡ » ከግሰዝ ፡ የመጣ ፡ ቃል ፡ ነው ። ትርጓሜው ፡ የሚያረጋግጥ ፡ ጠያቂ ፡ አረጋጋጥ ፡ ግሰት ፡ ነው ።

- 76 -

መጠይቅ ፡ ተውላጣተ ፡ ስም ፡ እነዚህ ፡ ፍቸው ።

« ግን ? ምን ? የቱ ? »

« ግን » ለሰው ፡ « ምን » ለነገር ፡ « የቱ » ለሰውም ፡ ለነገርም ፡ ጥያቄ ፡ መጠየቂያ ፡ ይሆናል ። ሁሉንም ፡ (ከዚህ ፡ በታች ፡ እንዘረዝራቸዋለን) ።

ዓይነት ፡	የሰው ፡ መጠየቅ ፡		የነገር ፡ መጠየቅ ፡	
	ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
ባለቤት ፡	ግን ?	እነግን ?	ምን ?	ምናች ?
ተሳቤ ፡	ግንን ፡ ግን ?	እነግን ፡ እነግን ?	ምንን ፡ ምን ?	ምናችን ?
አገናዛቤ ፡	የግን ?	የእነግን ?	የምን ?	የምናች ?
አግራጭ ፡	የቱ ?	የትኞች ?	የቱ ?	የትኞች ?

ከነዚህ ፡ ከተጻፉት ፡ ጥቂቶቹን ፡ በምሳሌ ፡ እንገልጻለን ።
ከሰግዬ ፡ ግን ፡ ወረደ ? ፡ (የግሥ ፡ ባለቤት)
ምን ፡ ትላለህ ፡ (የግሥ ፡ « አለ » ተሳቤ)
ነቢይ ፡ ስለግን ፡ ይናገራል ? (የመስተዋድድ ፡ ተገዥ)
ያ ፡ የግን ፡ መጽሐፍ ፡ ነው ? (አገናዛቤ)
ከእነዚህ ፡ ልጆች ፡ የቱ ፡ ይበልጣል ? (አግራጭ)

- 77 -

« ምን » የመሆን ፡ አንቀጽ ፡ ሲጨመርበት ፡ ፊደሉን ፡ ቀንሶ ፡ በጠበቀ ፡ ድምፅ ፡ ይነገራል ። ምንው ? (= ምን ፡ ነው ?)

ምሳሌ ፡ « ምንድን » ወይም ፡ « ምንድር » (= ምን ፡ ነገር) በስም ፡ ላይ ፡ ተጭኖ ፡ ስለገባ ፡ በአመል ፡ ወደትጽል ፡ ያላባል ።

- 78 -

« ግን ? የቱ ? » እንደ ፡ አመልካች ፡ ተውላጣ ፡ ስም ፡ « ኗው » ፡ እየተጨመረ ባቸው ፡ ግንኛው ? የትኛው ? ተብለው ፡ ይነገራሉ ፤ በዚህም ፡ ጊዜ ፡ ግብራቸው ፡ አግራጭነት ፡ ነው ።

- 79 -

« ምን » ፡ በግድገት ፡ አካላን ፡ ሲነገር ፡ የአንክር ፡ ተውላጣ ፡ ስም ፡ ይባላል ። ምሳሌ ፡ ምን ፡ ሰነፍ ፡ ልጅ ፡ ነው ፡ ምን ፡ ልጅ ፡

ጸና ፤ መልመጃ ።

1. ተውላጠ ስም ፣ በስንቅ ፣ ክፍሎች ፣ ይከፈላል ?

ምድብ ፣ ተውላጠ ስም ፣ የሚባለው ፣ እንዴት ፣ ያለ ፣ ነገር ፣ ነው ?

(ሀ) የመጀመሪያውንና ፣ የሁለተኛውን ፣ መደብ ፣ የስም ፣ ምትክች ፣ ንገረኛ ።

(ለ) የሶስተኛውን ፣ መደብ ፣ የስም ፣ ምትክች ፣ ጻፍ ።

2. ድርብ ፣ ተውላጠ ስም ፣ የሚባለው ፣ ምን ፣ ዓይነት ፣ እንደሆነ ፣ ተናገር ፤

ክድርብ ፣ ተውላጠ ስም ፣ ፀ ፣ ቃላት ፣ ጻፍ ፤

3. መዘከር ፣ ተውላጠ ስም ፣ ምን ፣ ዓይነት ፣ እንደሆነ ፣ ንገረኛ ።

ቃሉንም ፣ በያንዳንዱ ፣ ለይተህ ፣ አስታውቀኝ ፤

4. ከአመልክች ፣ ተውላጠ ስም ፣ ክፍል ፣ ፲፪ ፣ ቃላትን ፣ ተናገር ፤

(ሀ) < ደህ ፣ ያ > የተባሉትን ፣ በምሳሌ ፣ አድርገህ ፣ አስታውቀ ።

(ለ) ግሣውያን ፣ አጻፎች ፣ የተባሉትን ፣ ቆጠራጥው ።

(ሐ) የባለቤት ፣ ዝርዝር ፣ ከተባሉት ፣ ላይ ፣ የግሥ ፣ ቃላትን ፣ እየጨመርህ ፣ አርባ ።

(መ) የተጠቃሽ ፣ ተሳቢ ፣ አጻፎች ፣ በተባሉት ፣ ላይ ፣ ፣ የግሥ ፣ ቃላትን ፣ እየጨመርህ ፣ አርባ ። የተቀበይ ፣ ተሳቢ ፣ አጻፎች ፣ የተባሉትንም ፣ በዚያ ግምት ፣ አርባጥው ።

5. አገናዛቢ ፣ አጻፋ ፣ ምን ፣ ዓይነት ፣ እንደሆነ ፣ ግለጽ ።

በጅ ፣ በሞች ፣ ላይ ፣ እየዘረዘርህ ፣ ምሳሌ ፣ ስጠኝ ።

6. መጠየቅ ፣ ተውላጠ ስም ፣ የተባሉትን ፣ ቀጠራጥው ። (ምን ፣ ግን ፣ የቀ ፣)

እንዴት ፣ እንደሚገቡ ፣ ፣ ምሳሌ ፣ ጻፍልኝ ።

7. ከዚህ ፣ በታች ፣ ከተጻፈው ፣ ምንባብ ፣ በተውላጠ ስም ፣ ደንብ ፣ የሆኑትን ፣

ቃላት ፣ እየለየህ ፣ አስታውቀ ።

ምንባብ ።

የስብስቲን ፣ አልጋ ፣ የወረሰ ፣ ልጅ ፣ መርድ ፣ አጭግች ፣ አብዬ ፣ ነው ። እርሱ ፣ ደጋ ፣ ደጋውን ፣ ለቤተ ፣ ክርስቲያን ፣ ርስት ፣ እያደረገ ፣ ቂላ ፣ ቂላጭጅ ፣ ለባላገርና ፣ ለወታደር ፣ እየሰጠ ፣ አገሩን ፣ ያቀናው ፣ ጀመር ።

በዘመኑ ፣ የነበሩት ፣ የጎንደር ፣ ንጉሥ ፣ የአዲ ፣ በካፋ ፣ ልጅ ፣ ገግግግ ፣ ሊያሱ ፣ ነበሩ ። እናታጥው ፣ አቴ ፣ ምንትጥባብ ፣ የቆራ ፣ በላባት ፣ ልጅ ፣ በለሆኑ ፣ አንዳንድ ፣ ጊዜ ፣

ደረኛ ፣ ሊያሱ ፣ ይበላሉ ። እርሳቸውም ፣ መኳንንቱን፣ ራስ ፣ ወልደ ፣ ልዑልንና ፣ ራስ ፣ ወዳጆን ፣ የጦር ፣ አዝማች ፣ አድርገው ፣ ጦር ፣ ላኩበት ።

መርድ ፣ አዝማች ፣ አብዬ ፣ ዓይኔ ፣ የምትባለውን ፣ የነጋሣን ፣ ከተማ ፣ ምስግ ፣ አድርጎ ፣ ቂያቸውና ፣ ሁሉን ፣ የጦር ፣ አበጋዞች ፣ ገጠማቸው ፣ ራስ ፣ ወልደ ፣ ልዑል ፣ ድል ፣ ሆኖ ፣ ተማረከ ። ራስ ፣ ወዳጆ ፣ ግን ፣ በጭንቅ ፣ አመለጠ ።

በዚህ ፣ ጊዜ ፣ ብዙ ፣ የጎንደር ፣ ጭፍራ ፣ ተማረከና ፣ አገሩን ፣ አጥለቀለቀው ። ከዚህ ፣ በኋላ ፣ የሸዋ ፣ ቤተ ፣ መንግሥት ፣ የጎንደርን ፣ ሥነ ፣ ሥርዓት ፣ ተማረ ፣ ይበላል ።

መርድ ፣ አዝማች ፣ አብዬ ፣ ንጉሥ ፣ ለመሆን ፣ ምን ፣ ማድረግ ፣ እንደሚገባ ፣ ምርክኞቹን ፣ እየጠየቀ ፣ ሥርዓቱን ፣ ደንቡን ፣ ይከዘብ ፣ ጀመር ። መርድ ፣ አዝማች ፣ እንዲህ ፣ አድርጎ ፣ ሀያ ፣ አምስት ፣ ዓመት ፣ ሃህል ፣ እንደገዛ ፣ ሞተና ፣ በሐር ፣ አምባ ፣ ቀዳስ ፣ ሚካኤል ፣ ቤተ ፣ ክርስቲያን ፣ ተቀበረ ። ልጄ ፣ አምሳያሱ ፣ አልጋውን ፣ ወረሰ ።

ክፍል ፣ ፪ ፣ የተውላጠ ስም ፣ ዝርዝር ፣ አፈታት ።

ተውላጠ ስም ፣ እንደ ስም ፣ ተዘርዝር ፣ ይፈታል ። በዚህም ፣ ጊዜ ፣ ዓይነቱን ፣ መደቡን ፣ ጾታውን ፣ ቁጥሩን ፣ ሙያውን ፣ ለይቶ ፣ መናገር ፣ ያስፈልጋል ።

ከዚህ ፣ በታች ፣ የተጻፈው ፣ ሠንጠረዥ ፣ ተውላጠ ስም ፣ የሚዘረዝርበት ፣ አርአስጥ ፣ ያመለክታል ።

ዓይነት ፣	መደብ ፣	ጾታ ፣	ቁጥር ፣	ሙያ ፣
ምድብ ፣	ጸኛ ፣	ተባዕት ፣	ነጠላ ፣	ባለቤት ፣
አመልክች ፣	ጸኛ ፣	እንስት ፣	ብዙ ፣	ተሳቢ ፣
መጠይቅ ፣	ጸኛ ፣	የወል ፣		ክርና ፣
		ግዑዝ ፣		አገናዛቢ ፣
				አጻፋ ፣

ምሳሌ ፣ እኔ ፣ እናቴን ፣ አወዳለሁ ፣ እርስዎም ፣ ትወደኛለች ።

«እኔ» ምድብ ፣ ተ.ስ. ጸኛ ፣ መደብ ፣ የወል ፣ ጾታ ፣ ነጠላ ፣ ቁጥር ፣ ሙያው ፣ ባለቤት ፣ ባለቤትነቱ ፣ ለአንቀጽ ፣ አወዳለሁ ።

«እናቴን» ፣ (እናት ፣ ዩን) የወል ፣ ስም ፣ እንስት ፣ ጾታ ፣ ነጠላ ፣ ቁጥር ፣ ሙያው ፣ ተሳቢ ፣ ተሳቢነቱ ፣ የአንቀጽ ፣ አወዳለሁ ።

(ዬ) አመልካች፣ ተ.ሰ. ስኛ፣ መደብ፣ የወል፣ ጾታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያው፣ አገናዛቢ፣ እናት፣ ከሚለው፣ ቃል፣ ጋር፣ ተስማምቶ፣ ሳይሱን፣ ኃምስ፣ አድርጎ፣ ውስጠ፣ ቀሪ፣ ሆኖ፣ በለገንዘቡን፣ ያመለክታል ። አናትዬ፣ በግለት፣ ፈንታ፣ እናቱ፣ ባለ ል ። (ን)፣ አመልካች፣ ቅጽ ለ፣ ነው ።

« እውላላው » (=እውድ፣ አለ፣ ሁ) ግሥ፣ ገቢር ። አንቀጽ ።

« ሁ » አመልካች፣ ተ.ሰ. ስኛ፣ መደብ፣ የወል፣ ጾታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያው፣ አጻፋ፣ አጻፋነቱ፣ ለባለቤቱ፣ ለእኔ፣ ነው ።

« አርስዋም » (=አርስዋ፣ ም) ምድብ፣ ተ.ሰ. ስኛ፣ መደብ፣ አንስት፣ ጾታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያው፣ ባለቤት፣ ባለቤትነቱ፣ ለአንቀጽ፣ ትወደኛለች፣ ነው ።

« ትወደኛለች » (=ትወደ፣ ች፣ አለች) ግሥ፣ ገቢር ። አንቀጽ ።
« ች » (=አኔን) አመልካች፣ ተ.ሰ. ስኛ፣ መደብ፣ የወል፣ ጾታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ሙያው፣ ተሳቢ፣ ተሳቢነቱ፣ የአንቀጽ፣ ትወድ፣ አለች፣ ነው ። የወደረሰውን፣ ፈደል፣ ግዕዝ፣ አድርጎ፣ የወደፊቱን፣ ፈደል፣ አን፣ ውጠ፣ ራሱ፣ ኛ፣ (ትወደኛለች) ተብሎ፣ በራሳብ፣ ተነግርክል ።

ምዕራፍ ፡ ፩ ፡ ቅጽ ለ

መግለጫ ፡ በስምች፣ ወይም፣ በነገሮች፣ ላይ፣ እየተወሰነ፣ ትርጓሜያቸውን፣ የሚገልጽ፣ ቃል፣ ሁሉ፣ ቅጽ ለ፣ ይባላል ። በሀረፍተ፣ ነገር፣ ውስጥ፣ እንዳች፣ ነገር፣ በተነገረ፣ ጊዜ፣ ምን፣ ዓይነት? ስንት? የቱ? ወይም፣ የትኛው? የሚል፣ ጥያቄ፣ ይገባቸዋል፣ ይሆናል ። ይህን፣ የጥያቄውን፣ ቃል፣ ለመምላትም፣ ሌላ፣ ቃል፣ አንድንወያርበት፣ ግድ፣ ይሆንብናል ። በዚህ፣ ጊዜ፣ እየወሰነ፣ የነገሩን፣ ትርጓሜ፣ የምንገልጽበት፣ ቃል፣ ቅጽ ለ፣ የሚባለው፣ ነው ።

ምሳሌ ፡ መከፋፈን፣ ፈረስ፣ አለው ።

ጥ. ስንት? ም. አንድ፣ ፈረስ፣

ጥ. ምን? ዓይነት? ም. ጥቁር፣ ፈረስ ።

ጥ. የትኛው? ነው? ም. ይኸኛው፣ ፈረስ፣ ነው ።

እነሆ፣ ከዚህ፣ በላይ፣ የተነገሩት፣ «አንድ» (ይህ) ጥቁር () ቅጽ ለች፣ ናቸው ። ስለ፣ ፈረሱ፣ አኳኋን፣ ለተጠየቀውም፣ ጥያቄ፣ የሚያስፈልገውን፣ ትርጓሜ፣ እየገለጹ፣ እንዳስረዱ፣ አስተውል ።

ቅጽ ለ፣ በስም፣ ላይ፣ ተወያኖ፣ በተነገረ፣ ጊዜ፣ ተከታይ፣ ወይም፣ ዘርፍ፣ አስተኔ፣ ይባላል ። ይኸውም፣ ጥቁር፣ ፈረስ፣ ነጭ፣ ልብስ፣ እንደግለት፣ ነው ። ስምን፣ ላይከተለ፣ ለባይቸው፣ በተነገረ፣ ጊዜ፣ ግን፣ በቂ፣ ይባላል ። በቂ፣ መባሉም፣ ለሚነገረው፣ የግሥ፣ ቃል፣ ባለቤት፣ ወይም፣ ተሳቢ፣ ሆኖ፣ ሲገባ፣ የሚችል፣ ስለሆነ፣ ነው ። ይኸውም፣ «ፈረሱ፣ ጥቁር፣ ነው፣ ከፋን፣ በክፍ፣ አትቃወሙት» እንደግለት፣ ነው ።

ቅጽ ለ፣ ውስጠ፣ የ፣ ግልጽ፣ የ፣ የሚባል፣ አመል፣ አለው፣ ውስጠ፣ የ፣ የሚባለው፣ ግብዓትን፣ መስተገምሬን፣ (የ፣ የም፣ የሚ፣ የግ፣) በንባብ፣ ሳይወሰንበት፣ በምሥጢር፣ ባቻ፣ የሚገኙበት፣ ቃል፣ ነው ። ግልጽ፣ የ፣ የሚባለው፣ ግን፣ (የ፣ የም፣ የሚ፣ የግ፣) በዐቢይ፣ አንቀጽ፣ ላይ፣ እየገቡ፣ የሚገኙበት፣ ቃል፣ ነው ።

ምሳሌ ፡

ተከታይ፣ ቅጽ ለ	{ ጥቁር ፣ ፈረስ ፣ አለኝ ፣ የጠቆረ ፣ ፈረስ ፣ አለኝ ፣	{ ውስጠ፣ የ፣ (ግልጽ ፣ የ፣)
በቂ ፣ ቅጽ ለ	{ ፈረሱ ፣ ጥቁር ፣ ነው ፣ ፈረሱ ፣ የጠቆረ ፣ ነው ፣	{ ውስጠ፣ የ፣ (ግልጽ ፣ የ፣)

«የ» ዘርፍ፣ አያያዥ፣ ሆኖ፣ የሚገባበት፣ ስም፣ ወይም፣ ነገር፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ ቅጽ ለ፣ ይሆናል ። በንባብ፣ ዘርፍ፣ እየመሰለ፣ በምሥጢር፣ ግብርን፣ ያመለክታል ። ይህን፣ የመሰለ፣ ቃል፣ ሁሉ፣ ዘርፍ፣ አስተኔ፣ ቅጽ ለ፣ ተብሎ፣ ተሳይሞክላል ።

ምሳሌ ፡ «የገግግነህ ሴት» ትልቅ ነው፣ (ዘርፍ ፣)

«የገንብ ሴት» ብዙ ህመም ይኖራል ። (ዘርፍ ፣ አስተኔ ፣ ቅጽ ለ)

እነሆ፣ «የሆግነህ ሴት» የሚለው፣ ቃል፣ የሴቱ፣ ጌታ፣ ሆግነህ፣ መሆኑን፣ ስለሚያመለክት፣ ዘርፍ፣ ነው ። «የገንብ ሴት» የሚለው፣ ግን፣ ሴቱ፣ የተገነባ፣ መሆኑን፣ ነው ። እንጂ፣ የሴቱ፣ ጌታ፣ ግንብ፣ መሆኑን፣ አያስረዳንም ። ስለዚህም፣ ይህን፣ የመሰለው፣ ቃል፣ ሁሉ፣ ዘርፍ፣ አስተኔ፣ ቅጽ ለ፣ ተብሎክል ።

ክፍ ለ ፡ ፩ ።

የቅጽ ለ፣ አመሠራረት ።

ቅጽ ለ፣ ከስሞች፣ ላይ፣ ሊመሠረት፣ ይችላል ። እንደ፣ ግዕዝ፣ ደንብ፣ ዊ፣ በስሞች፣ ላይ፣ በተወሰነ፣ ጊዜ፣ የወገን፣ ወይም፣ የግብር፣ ቅጽ ለ፣ ይሆናል ። ተባ ጾታ

በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ዊ ፡ በብዙ ፡ ቁጥር ፡ ወያን ፡ እን ፡ ጸታ ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ዊት ፡ በብዙ ፡ ቁጥር ፡ ወያት ፡ ያሰኛል ፤ ይኸውም ፡ እንደሚከተለው ፡ ነው ።

ስም ፡	ተባ ፡ ጸታ ፡		እን ፡ ጸታ ፡	
	ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
ያዕቆብ ፡	ያዕቆባዊ ፡	ያዕቆባውያን ፡	ያዕቆባዊት ፡	ያዕቆባውያት ፡
አስራኤል ፡	አስራኤላዊ ፡	አስራኤላውያን ፡	አስራኤላዊት ፡	አስራኤላውያት ፡
ኢትዮጵያ ፡	ኢትዮጵያዊ ፡	ኢትዮጵያውያን ፡	ኢትዮጵያዊት ፡	ኢትዮጵያውያት ፡
እንግሊዝ ፡	እንግሊዛዊ ፡	እንግሊዛውያን ፡	እንግሊዛዊት ፡	እንግሊዛውያት ፡
እንስሳ ፡	እንስሳዊ ፡	እንስሳውያን ፡	እንስሳዊት ፡	እንስሳውያት ፡
መጽሐፍ ፡	መጽሐፋዊ ፡	መጽሐፋውያን ፡	መጽሐፋዊት ፡	መጽሐፋውያት ፡
ብርሃን ፡	ብርሃናዊ ፡	ብርሃናውያን ፡	ብርሃናዊት ፡	ብርሃናውያት ፡

ከዚህ ፡ በላይ ፡ የተጻፈው ፡ የቅጽ ፡ ደንብ ፡ በተጻፈው ፡ ስም ፡ ላይ ፡ ሲገባ ፡ የወገን ፡ ቅጽ ፡ ይሆናል ። በሌሎቹ ፡ ስሞች ፡ ላይ ፡ ሲገባ ፡ ግን ፡ የግብር ፡ ቅጽ ፡ ነው ።

የወገን ፡ ቅጽ ፡ በአገርኛ ፡ ደንብ ፡ ሲነገር ፡ እንደሚከተለው ፡ ይሆናል ።

(ሀ) መድረኛው ፡ ከሰብ ፡ ወይም ፡ ሳብሰ ፡ የሆነ ፡ የቦታ ፡ ስም ፡ ይፋ ፡ እየተጨመረ በት ፡ የወገን ፡ ስም ፡ ይሆናል ።

(ለ) መድረኛው ፡ ሣልስ ፡ ወይም ፡ ራብሰ ፡ ወይም ፡ ሳድስ ፡ የሆነ ፡ የቦታ ፡ ስም ፡ የመድረኛ ፡ ፊደሉን ፡ ወደ ፡ ኃምስነት ፡ ለውጦ ፡ የወገን ፡ ቅጽ ፡ ይሆናል ።

(ሐ) መድረኛው ፡ ኃምስ ፡ የሆነ ፡ የቦታ ፡ ስም ፡ ግን ፡ ምንም ፡ ሳይለወጥ ፡ ያው ፡ ፊሉ ፡ የወገን ፡ ቅጽ ፡ ይሆናል ። ይህንንም ፡ ሁሉ ፡ በሚከተለው ፡ እናመለክታለን ።

የቦታ ፡ ስም ።	ወገን ፡ ቅጽ ።
ክዕብ ፡	የኧ፣ (—የየኧ ፡ ስው ፡)
ጅሩ ፡	ጅሩ፣ (—የጅሩ ፡ ስው ፡)
ወሎ ፡	ወሎ፣ (—የወሎ ፡ ስው ፡)
ሲጻም ፡	ሲጻም፣ (—የሲጻም ፡ ስው ፡)
አሩሴ ፡	አሩሴ ፡ (—የአሩሴ ፡ ስው ፡)
ላስታ ፡	ላስቲ ፡ (—የላስታ ፡ ስው ፡)
ሸዋ ፡	ሸዌ ፡ (—የሸዋ ፡ ስው ፡)
ፋማ ፡	ፋሚ ፡ (—የፋማ ፡ ስው ፡ ወይም ፡ ዜማ ፡)
ቡልጋ ፡	ቡልጌ ፡ (—የቡልጋ ፡ ስው ፡)
ወግዳ ፡	ወግዶ ፡ (—የወግዳ ፡ ስው ፡)

ኃምስ ፡	መራቤቲ ፡	መራቤቲ ፡	(—የመራቤቲ ፡ ስው ፡)
	ሰላሌ ፡	ሰላሌ ፡	(—የሰላሌ ፡ ስው ፡)
	አጋሚ ፡	አጋሚ ፡	(—የአጋሚ ፡ ስው ፡)
ላድስ ፡	ገቤ ፡	ገቤ ፡	(—የገቤ ፡ ስው ፡)
	ሆላንድ ፡	ሆላንድ ፡	(—የሆላንድ ፡ ስው ፡)
	ዋረት ፡	ዋረቲ ፡	(—የዋረት ፡ ስው ፡)
	ተጉለት ፡	ተጉለቲ ፡	(—የተጉለት ፡ ስው ፡)
	ጎንደር ፡	ጎንደሪ ፡	(—የጎንደር ፡ ስው ፡)
ጎጃም ፡	ጎጃሜ ፡	(—የጎጃም ፡ ስው ፡)	

ከዚህ ፡ በላይ ፡ በአገርኛ ፡ ደንብ ፡ የተጻፈው ፡ የወገን ፡ ቅጽ ፡ በብዛት ፡ ጊዜ ፡ እንደ ፡ ስም ፡ ደንብ ፡ ይበዛል ። ይህም ፡ ጎንደሪ ፡ ጎንደርች ፡ እንደግለት ፡ ነው ። አመልክች ፡ ቅጽ ፡ ሳይጨመርበት ፡ በተነገረ ፡ ጊዜም ፡ ሁሉንም ፡ ጸታ ፡ ያስተባባራል ። ይኸውም ፡ አገራ ፡ ጎንደሪ ፡ ነው ። እንዲሁ ፡ ጎንደሪ ፡ ናት ፡ ያሰኛል ፡ ግለት ፡ ነው ። ገር ፡ ግን ፡ አመልክች ፡ ቅጽ ፡ የተጨመረበት ፡ እንደሆነ ፡ ጎንደሪው ፡ ጎንደሪይት ፡ እያለ ፡ ተባቦትና ፡ እንስት ፡ ጸታውን ፡ ይለያል ።

የቦታን ፡ ስም ፡ ወገን ፡ ቅጽ ፡ ለማድረግ ፡ በተረጋገጠ ፡ ጊዜ ፡ ስም ፡ የአገርኛውን ፡ ወይም ፡ የግዕዝን ፡ ደንብ ፡ የማይከተል ፡ ሊሆን ፡ በዘርፍ ፡ እያያዘ ፡ ይነገራል ።

ምሳሌ ፡ —ከፈ ፡ ወይም ፡ ከፋዊ ፡ ብሉ ፡ በመናገር ፡ ፈንታ ፡ የብፋ ፡ ስው ፡ ሊባል ፡ ይቻላል ፡ ግለት ፡ ነው ። እንዲሁም ፡ ሆና ፡ ሲገባ ፡ ዘርፍ ፡ አስተኔ ፡ ወገን ፡ ቅጽ ፡ ተባብሮ ፡ ይጠራል ።

የቦታ ፡ ስም ፡ (እንዳንድ ፡ ጊዜም ፡ የተቀለ ፡ ስም ፡) ና ፡ የግራ ፡ ታል ፡ በተጨማሪ በት ፡ ጊዜ ፡ ጸንቶን ፡ ወይም ፡ የግርግር ፡ ለማድረግ ፡ ባህላ ፡ ያመለክታል ። መድረኛው ፡ ከሰብ ፡ ሣልስ ፡ ኃምስ ፡ ሳድስ ፡ ሳብሰ ፡ የሆነ ፡ ታል ፡ ሁሉ ፡ ፊደሉ ፡ ሳይለወጥ ፡ ና ፡ ይጨመርበታል ። መድረኛው ፡ ራብሰ ፡ የሆነ ፡ ታል ፡ ግን ፡ የመድረኛ ፡ ፊደሉ ፡ ሳድስ ፡ ሆኖ ፡ ና ፡ ይጨመርበታል ።

	<u>ምሳሌ I</u>		
ክፍለ	የጸገ፡	የጸገኛ፡	(=የየጸገ፡ንግግር፡ወይም፡በሀለ፡ሀገር፡)
	ጅሩ፡	ጅሩኛ፡	(=የጅሩ፡ » » »)
ግለሰብ	አሩሲ፡	አሩሲኛ፡	(=የአሩሲ፡ » » »)
ራብ፡	አግራ፡	አግርኛ፡	(=የአግራ፡ ነገድ፡ ቋንቋ፡)
	ወለጋ፡	ወለጋኛ፡	(=የወለጋ፡ንግግር፡ወይም፡በሀለ፡ሀገር፡)
	ጋላ፡	ጋልኛ፡	(=የጋላ፡ ነገድ፡ ቋንቋ፡)
	ከምባታ፡	ከምባታኛ፡	(=የከምባታ፡ ሕዝብ፡ ቋንቋ፡)
ታምስ፡	ሱግሌ፡	ሱግልኛ፡	(=የሱግሌ፡ ሕዝብ፡ ቋንቋ፡)
	አደራ፡	አደርኛ፡	(=የአደራ፡ ሕዝብ፡ ቋንቋ፡)
ሳድስ፡	አገው፡	አገውኛ፡	(=የአገው፡ ሕዝብ፡ ቋንቋ፡)
	አንገሊዝ	አንገሊዝኛ፡	(=የአንገሊዝ፡ ሕዝብ፡ ቋንቋ፡)
	ዐረብ፡	ዐረብኛ፡	(=የዐረብ፡ ሕዝብ፡ ቋንቋ፡)
	ጎንደር፡	ጎንደርኛ፡	(=የጎንደር፡ በሀለ፡ ወይም፡ ንግግር፡)
ሳብዕ፡	ሲዳሞ፡	ሲዳሞኛ፡	(=የሲዳሞ፡ ሕዝብ፡ ቋንቋ፡)
	ወላሞ፡	ወላሞኛ፡	(=የወላሞ፡ ሕዝብ፡ ቋንቋ፡)

- 90 -

ቅጽ ለ፡ ከወለ ፡ ስም ፡ ከቂላቀሰ ፡ ስም ፡ ሲገኝ ፡ ይችላል ። ቅጽ ለ፡ የሚሆኑ ትም ፡ ራደላት ፡ ና፡ ም ፡ ማ ፡ ናቸው ። እነእርሱም ፡ በላይ ፡ ላይ ፡ አካላት ፡ እየገቡ ፡ በሕርድ ፡ ወይም ፡ ግብርን ፡ ወይም ፡ ወገንነትን ፡ ያመለክታሉ ።

<u>ምሳሌ I</u>	<u>ስም ፡</u>	<u>ቅጽ ለ፡</u>
ተራራ፡	ተራራግ፡	ወይም ፡ ተራራም ፡ (—ተራራ፡ የበዛበት ፡ አገር ፡)
ድንጋይ፡	ድንጋይግ፡	ወይም ፡ ድንጋይም ፡ (—ድንጋይ፡ የበዛበት ፡ ስፍራ ፡)
ቂላ፡	ቂላኛ፡	(—በቂላ፡ የሚኖር ፡)
ደጋ፡	ደጋኛ፡	(—በደጋ፡ የሚኖር ፡)
ከተማ፡	ከተማኛ፡	(—የከተማ ፡ በሀለ ፡)
ፈረስ፡	ፈረስኛ፡	(—ፈረስን ፡ መጋለብ ፡ የሚያውቅ ፡)
ጦር፡	ጦርኛ፡	(—የጦርን ፡ ሥራ ፡ የሚያውቅ ፡)
ወንጀል፡	ወንጀልኛ፡	(—ወንጀልን ፡ የሠራ ፡ ሰው ፡)

- 91 -

በወለ ፡ ስም ፡ ክፍለ ፡ የሚነገሩ ፡ የአካላት ፡ ስምችና ፡ ሌሎች ፡ አንዳንድ ፡ ነገርች ፡ ጌ ፡ የሚሉ ፡ ታላ ፡ እየተጨመረባቸው ፡ በተነገሩ ፡ ጊዜ ፡ አጠገብነትን ፡ እየገለጹ ፡ አመልካች ፡ ቅጽ ለ፡ ይሆናሉ ።

<u>ምሳሌ ፡ ስም ፡ ቅጽ ለ፡</u>
ራስ ፡ ራስጌ ፡ (—በራስ ፡ በኩል ፡ ወይም ፡ በራስ ፡ አጠገብ ፡ ያለ ፡)
እጅ ፡ እጅጌ ፡ (—በእጅ ፡ በኩል ፡ ወይም ፡ በእጅ ፡ አጠገብ ፡ ያለ ፡)
አንገት ፡ አንገትጌ ፡ (—በአንገት ፡ በኩል ፡ የሚገኝ ፡)
ወገብ ፡ ወገብጌ ፡ (—በወገብ ፡ በኩል ፡ ያለ ፡)
ዳር ፡ ዳርጌ ፡ (—በዳር ፡ በኩል ፡ የሆነ ፡)

እነዚህ ፡ ታላቅ ፡ በምሥጢር ፡ የበታ ፡ ቅጽሎች ፡ ስለሆኑ ፡ ከዚህ ፡ ተናግረናቸዋል ። ሌላው ፡ ስፍራቸውም ፡ በተውሰከ ፡ ግሥ ፡ ክፍለ ፡ ነው ።

- 92 -

ቅጽ ለ፡ ከነገር ፡ ስም ፡ ላይ ፡ ይመሠረታል ። አብዛኛው ፡ የነገር ፡ ስም ፡ መሠረቱ ፡ ከግሥ ፡ ታላ ፡ ስለሆነ ፡ ከነገር ፡ ስም ፡ ላይ ፡ የሚገኘውም ፡ ቅጽ ለ፡ ግሣዊ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

ግሣዊ ፡ ቅጽ ለ፡ ተከታይ ፡ ወይም ፡ በቂ ፡ ሆኖ ፡ ሊገባ ፡ ይችላል ። ተከታይ ፡ ወይም ፡ በቂ ፡ ማለት ፡ እንደት ፡ እንደሆነ ፡ ተ ፡ ቁ ፡ 82 ፡ ተመልከት ።

ከአርአስት ፡ ላይ ፡ ሲመሠረት ፡ — መገደል ፡ ብሎ ፡ መገደያ ፡ መገረፍ ፡ ብሎ ፡ መገረፍያ ፡ ማንበብ ፡ ብሎ ፡ ማንበቢያ ፡ ይላል ። ይኸውም ፡ በታን ፡ ወይም ፡ ስታን ፡ የሚያመለክት ፡ ነው ።

ከጥራ ፡ ዘር ፡ ላይ ፡ ሲመሠረት ፡ — ክፋት ፡ ብሎ ፡ ክፋተኛ ፡ ወይም ፡ ክፋትም ፡ ነገር ፡ ብሎ ፡ ነገረኛ ፡ ቁመት ፡ ብሎ ፡ ቁመታም ፡ ብርሃን ፡ ብሎ ፡ ብርሃናዊ ፡ ይላል ። ይኸውም ፡ በሕርድን ፡ ግብርን ፡ የሚያመለክት ፡ ነው ።

- 93 -

ቅጽ ለ፡ ከግሥ ፡ ክፍለ ፡ ይገኛል ። ውስጠ ፡ የ ፡ ድጋፍ ፡ ፈላጊ ፡ ሳድስ ፡ ቅጽ ለ፡ መስተገምሬዊ ፡ ቅጽ ለ፡ ተብሎ ፡ ይከፈላል ። ውስጠ ፡ የ ፡ እና ፡ ድጋፍ ፡ ፈላጊ ፡ ቅጽ ለ፡ የወንድንና ፡ የሴትን ፡ ጾታ ፡ ለይተው ፡ አያስታውቁም ፡ የቀሩት ፡ ግን ፡ እየለዩ ፡ ያስታውታሉ ።

(ሀ) ውስጠ ፡ የ ፡ የሚባለው ፡ ቅጽ ለ፡ አስተግሪ ፡ ፈላጊ ፡ ጸሐፊ ፡ አጥማቂ ፡ ገዳይ ፡ ነጋሽ ፡ ጥቁር ፡ ቀይ ፡ . . . ይህን ፡ የመሰለ ፡ ሁሉ ፡ ነው ። ግሥ ፡ በአዕማኔው መን

ገደ ፡ ውስጥ ፣ የገበያ ተጠቃሚዎች ፣ የግንባታ ፣ የፈጣሪ ፣ አስፈጻሚ ፣ አፈጣሪ ፣ አፋጣሪ ፣ ተፈጣሪ ፣ ተረጋጋሪ ፣ ተፈጣሪ ፣ አንድምሳት ፣ ነው ።

(ሰ) ድጋፍ ፡ ፈጣሪ ፣ የግንባታው ፣ ቅጽ ፣ ገቢ ፣ ወለድ ፣ አደር ፣ አባት ፣ ደህን ፣ የመሰለ ፣ ሁሉ ፣ ነው ።

ምሳሌ ፡ የውሃ-ገቢ ፣ መሬት ፣ አለኛ ።

- ለብ-ወለድ ፣ ታሪክ ፣ ጽፈ አለቤት ።
- ተግባራት ፣ ጠም-አደር ፣ ነው ።
- አውቆ-አባድ ፣ መነዛቤ ፣ የታለላላ ፣ እንደግለት ፣ ነው ።

እነሆ ፣ ውሃ ፣ ለብ ፣ ጠም ፣ በውቆ ፣ የተባሉት ፣ ታላት ፣ ከወደኋላው ፣ ተወያሪ ፣ ለቅጽ ፣ ድጋፍ ፣ እንደሆኑት ፣ አስተውሎ ፣ ደህን ፣ የመሰለው ፣ ቃል ፣ በገንዘብ ፣ ጥረት ፣ ተጋጥሞ ፣ እንዲጻፍ ፣ ውላዬ ፣ ተደርጎልኝ ፣ ገንዘብ ፣ ጥረት ፣ የተባለው ፣ (-) ነው ።

(ሐ) ባድስ ፣ ቅጽ ፣ የግንባታው ፣ አግርኛ ፣ ከግዕዝ ፣ የወረሰው ፣ በአካሄድ ፣ የግዕዝ ፣ ደንብ ፣ የግንባታው ፣ ቃል ፣ ነው ።

ምሳሌ ፡

ተባ.	ነጠላ ፣ ብዙ	ክቡር ፣ ክቡራት ፣	ጸውሎ ፣ ጸውሎች ፣	ቅዱስ ፣ ቅዱሳን ፣	ብዕ-ት ፣ ብዕ-ታን ፣	ሕያው ፣ ሕያዎች ፣
አን.	ነጠላ ፣ ብዙ	ክብርት ፣ ክብራት ፣	ጸውሎት ፣ ጸውሎች ፣	ቅዱስት ፣ ቅዱሳንት ፣	ብዕ-ት ፣ ብዕ-ታት ፣	ሕያውት ፣ ሕያዎች ፣

(ጠ) መስተጻፍ ፡ ቅጽ ፣ የግንባታው ፣ በዐቢይ ፣ እንቅጽ ፣ ላይ ፣ በጎላፊ ፣ የገቢዎች ፣ በገንባት ፣ የፍ ፣ የግ ፣ የግ ፣ እየተወሰነ ፣ የግንባራው ፣ ቃል ፣ ነው ። አንዳንድ ፣ ጊዜም ፣ በግብር ፣ ግለሰብ ፣ የገቢው ፣ የግንባራ ፣ የግንባራው ፣ ነው ።

በጎላፊ ፣ ሲገባ ፣ የገቢ ፣ የገንባት ፣ የገንባት ፣ ይላል ።

በአሁን ፣ በገንባት ፣ ሲገባ ፣ የፍ ፣ የፍ ፣ የፍ ፣ የፍ ፣ የፍ ፣ ይላል ።
የግ ፣ የግ ፣ የግ ፣ የግ ፣ የግ ፣ ይላል ።
የግ ፣ የግ ፣ የግ ፣ የግ ፣ የግ ፣ ይላል ።

ከግር ፣ ሰም ፣ ከግሥ ፣ ከፍ ፣ የግንባራው ፣ ቅጽ ፣ ተከታይ ፣ ወይም ፣ በቂ ፣ ሆኖ ፣ ይቀጥላል ፣ ተከታይ ፣ በቂ ፣ ግለት ፣ ምን ፣ እንደሆነ ፣ ከሁን ፣ በሬት ፣ በ82 ፣ ቁ. አመልከተናል ።

ቅጽ ፣ ከተውሰኑ ፣ ግሥ ፣ ላይ ፣ በተዘዋዋሪ ፣ መንገድ ፣ ይመዘኛል ፣ አዘዋወሩ ፣ እንደግንባታው ፣ ነው ። በመጀመሪያ ፣ ተውሰኑ ፣ ግሡ ፣ የግር ፣ ስም ፣ ወይም ፣ ይለውጥ ፣ ስዚያ ፣ ላይ ፣ ቅጽ ፣ ይመደባል ፣ ይኸውም ፣ የግብር ፣ ቅጽ ፣ ነው ።

<u>ምሳሌ ፡</u>	<u>ተውሰኑ ፣ ግሥ ፡</u>	<u>የግር ፣ ስም ፡</u>	<u>ቅጽ ፡</u>
	ጸጥ ፣	ጸጥታ ፣	ጸጥተኛ ፣
	ዝም ፣	ዝምታ ፣	ዝምተኛ ፣
	ዝግ ፣	ዝግታ ፣	ዝግተኛ ፣
	ከፍ ፣	ከፍታ ፣	ከፍተኛ ፣
	ዝቅ ፣	ዝቅታ ፣	ዝቅተኛ ፣
	አል ፣	አሉታ ፣	አሉተኛ ፣

ቅጽ ፣ ከመስተዋድድ ፣ ከፍ ፣ ይመዘኛል ፣ ይኸውም ፣ በታን ፣ ወይም ፣ ጊዜን ፣ የግንባራው ፣ የግብር ፣ ቅጽ ፣ ነው ።

<u>ምሳሌ ፡</u>	<u>መስተዋድድ ፡</u>	<u>ቅጽ ፡</u>
	ላይ ፣	ላይኛ ፣
	ታች ፣	ታችኛ ፣
	ፊት ፣	ፊትኛ ፣
	ኋላ ፣	ኋለኛ ፣
	መካከል ፣	መካከለኛ ፣

ከፍ ፣ ደ ፣ የቅጽ ፣ ግድነቶች ።

ቅጽ ፣ ከዚህ ፣ በታች ፣ በተጻፉት ፣ በፎ ፣ ታላላቅ ፣ ክፍሎች ፣ ይከፈላል ፣ እነርሱም ፣ ደግሞ ፣ በገንዘብ ፣ ክፍሎች ፣ ተከፍለው ፣ ይመደባሉ ።

ፆኖ ፣ የግድነት ፣ የግብር ፣ ቅጽ ፡

- (ሀ) የወገን ፣ ቅጽ ፣ ኢትዮጵያዊ ፣ ገንዘብ ፣ አግርኛ ፣
 - (ለ) የግብር ፣ ቅጽ ፣ መልክም ፣ ደግ ፣ ጥር ፣
 - (ሐ) የግድነት ፣ ቅጽ ፣ ቀይ ፣ ጥቁር ፣ ረድም ፣ አግር
- ቅጽ ፣ ለግጥም ፣ ምን ፣ ግድነት ፣ ወይም ፣ እንደት ፣ ያለ ፣ ተባሉ ፣ ይጠየቃል ።

ምሳሌ ፡ አስተማሪው ፡ ወርቅ ፡ ብጤ ፡ ሰዓት ፡ አለው ።

አስተማሪው ፡ ሰነፍ ፡ ብጤ ፡ ነው ።

የውብሽት ፡ ፈረስ ፡ ጥቁር ፡ ብጤ ፡ ነው ።

ውብሽት ፡ የኔ ፡ ብጤ ፡ ተማሪ ፡ ነው ።

በሰጥኔ ፡ ውስጥ ፡ ልብስ ፡ ብጤ ፡ አለኝ ።

በስንደው ፡ ውስጥ ፡ እንክርዳድ ፡ ብጤ ፡ አለበት ።

የግብር ፡ ቅጽ ለ

የመጠን ፡ ቅጽ ለ

(ሐ) አስተኔ ፡ በማንኛውም ፡ ስም ፡ ላይ ፡ እየተጨመረ ፡ ይገባል ። ትርጓሜው ፡ የሚመስል ፡ ወይም ፡ ያለበት ፡ ማለት ፡ ነው ።

ምሳሌ ፡ ብሀ ፡ አስተኔ ፡ መሬት ፡ አታክልትን ፡ ያፋፋል ።

ፈረሱ ፡ ቀይ ፡ አስተኔ ፡ ነው ።

- 102 -

(ሐ) የዓይነት ፡ ቅጽ ለ

የዓይነት ፡ ቅጽ ለ ፡ የሚባለው ፡ የተነገረው ፡ ነገር ፡ የሚታወቅበትን ፡ ምልክት ፡ የሚገልጽ ፡ ቃል ፡ ነው ።

ምሳሌ ፡ ጥቁር ፡ ቀይ ፡ ነጭ ፡ ረጅም ፡ አጭር ፡ ትልቅ ፡ ትንሽ ፡ . . . ይህን ፡ የመሰለ ፡ ሁሉ ፡ ነው ።

አስተውል ፤ ትልቅ ፡ ትንሽ ፤ ረጅም ፡ አጭር ፡ . . . የዓይነት ፡ ቅጽ ለ-ች ፡ ናቸው ፡ እንጂ ፡ የመጠን ፡ አይባሉም ። የዓይነትን ፡ ቅጽ ለ ፡ ለማግኘት ፡ ጥያቄው ፡ ምን ፡ ዓይነት ፡ ? ወይም ፡ እንደት ፡ ያለ ፡ ? የሚል ፡ ነው ። የመጠንን ፡ ቅጽ ለ ፡ ለማግኘት ፡ ግን ፡ ጥያቄው ፡ ስንት ፡ ? ወይም ፡ ምን ፡ ያህል ፡ ? የሚል ፡ ነው ። ልዩነቱን ፡ በዚህ ፡ ልትረዳው ፡ ትችላለህ ።

- 103 -

ይኛ ፡ የአኅዝና ፡ የመጠን ፡ ቅጽ ለ

የአኅዝ ፡ ቅጽ ለ ፡ የሚባለው ፡ ማናቸውም ፡ ነገር ፡ በተፈ ፡ ወይም ፡ በመድበል ፡ ሆኖ ፡ ቀጥሎ ፡ ልኩ ፡ የሚታወቅበት ፡ ቃል ፡ ነው ። ይኸውም ፡ « አንድ ፡ ሁለት ፡ ሶስት ፡ . . . » እንደማለት ፡ ነው ።

መጠን ፡ ማለትም ፡ ብዙ ፡ ወይም ፡ ጥቂት ፡ የሆነውን ፡ ነገር ፡ በመድበል ፡ የሚያስታውቅ ፡ ስለሆነ ፡ ወደ ፡ አኅዝ ፡ ደርበን ፡ መድበነዋል ። ይኸውም ፡ « ሁሉ ፡ አያሌ ፡ ነጠላ ፡ እጥፍ ፡ . . . » እንደማለት ፡ ነው ።

የአኅዝ ፡ ቅጽ ለ ፡ (ሀ) የተወሰነ ፡ (ለ) ያልተወሰነ ፡ ተብሎ ፡ በሁለት ፡ መደቦች ፡ ይመደባል ።

- 104 -

(ሀ) የተወሰነ ፡ አኅዝ ።

የተወሰነ ፡ አኅዝ ፡ የሚባለው ፡ እርግጠኛውን ፡ ቅጥር ፡ የሚያመለክት ፡ ቃል ፡ ነው ። ከዚህ ፡ በታች ፡ በአኅዝና ፡ በዝርዝር ፡ የተጻፈው ፡ ቃል ፡ መደበኛ ፡ ቀጥር ፡ ይባላል ።

፩ ፡ አንድ

፪ ፡ ሁለት

፫ ፡ ሶስት

፬ ፡ አራት

፭ ፡ አምስት

፮ ፡ ስድስት

፯ ፡ ሰባት

፰ ፡ ስምንት

፱ ፡ ዘጠኝ

፲ ፡ ዐሥር

፲፩ ፡ ዐሥረ ፡ አንድ

፳ ፡ ሀያ

፷ ፡ መላላ

፸ ፡ አርባ

፹ ፡ አምሳ

፺ ፡ ስላ

፻ ፡ ሰባ

፷፫ ፡ ስማንያ

፷፯ ፡ ዘጠኛ

፻፲ ፡ መቶ

፲፱ ፡ ሚሊዮን

- 105 -

መደበኛ ፡ ቀጥር ፡ የብዙ ፡ ሆኖ ፡ ስለ ፡ በልግድ ፡ የነጠላ ፡ ስም ፡ ቅጽ ለ ፡ ይሆናል ።

ምሳሌ ፡ ፳፭ ፡ ፈረስ ፡ ገዛሁ ፡ (= ፳፭ ፡ ፈረሶችን ፡ ገዛሁ)

፫ ፡ ቤት ፡ አለኝ ፡ (= ፫ ፡ ቤቶች ፡ አለኝ)

፫ ፡ ልጅ ፡ ወልጃለሁ ፡ (= ፫ ፡ ልጆችን ፡ ወልጃለሁ)

ይሁን ፡ እንጂ ፡ በነገር ፡ ስምና ፡ በቂላቀህ ፡ ስም ፡ ላይ ፡ የብዙ ፡ ቀጥር ፡ ስነጠላ ፡ ስም ፡ ቢቀጽል ፡ ጸያፍ ፡ አይሆንም ።

ምሳሌ ፡ አምስቱን ፡ እንደራራ ፡ ሁለቱን ፡ ዓሳ ፡ እንሥቶ ፡ ያዘ ።

ሁለት ፡ ልብስ ፡ ያለው ፡ አንዱን ፡ ለሌላው ፡ ይስጥ ፡

እስራኤል ፡ በግብጽ ፡ ፬፻፱ ፡ ዓመት ፡ ኖሩ ።

ከአዲስ ፡ አበባ ፡ እስከ ፡ አክሱም ፡ ፲፩ ፡ ቀን ፡ ያስገዛል ።

- 106 -

በመደበኛው ፡ ቀጥር ፡ ላይ ፡ «ኛ ፡ ያ ፤» የሚል ፡ ባዕድ ፡ መድረሻ ፡ ሲጨመርበት ፡ ሕገኛ ፡ ቀጥር ፡ ይባላል ። ይኸውም ፡ አንደኛ ፡ ሁለተኛ ፡ ሶስተኛ ፡ ወይም ፡ አንድያ ፡ ሁለትያ ፡ ሶስትያ ፡ እንደማለት ፡ ነው ። አንደኛ ፡ ሁለተኛ ፡ በማለት ፡ ፈንታ ፡ መጀመሪያ ፡ ዳግመኛ ፡ ተብሎ ፡ ይቆጠራል ። ሕገኛን ፡ ቀጥር ፡ በዝርዝር ፡ ሳይሆን ፡ በእ

ጎዛ ፡ ፊደል ፡ ስመጻፍ ፡ በተረፈ ፡ ጊዜ ፡ ና ፡ የሚል ፡ ቃል ፡ ብቻ ፡ ይጨምርበታል ።
ይኸውም ፡ ስኛ ፡ ጭንቅ ፡ ይላል ፡ እንጂ ፡ ስደኛ ፡ ይተኛ ፡ አይባልም ፡ ማለት ፡ ነው ።

ቀዳማዊ ፡ ዳግማዊ ፡ ማለሳዊ ፡ ... የሚለው ፡ የግዕዝ ፡ ስንጥር ፡ ቁጥር ፡ ስለ ፡ ነገ ሥታት ፡ ስም ፡ ተራ ፡ በአግርኛ ፡ የተለመደ ፡ ነው ።

- 107 -

በመደበኛው ፡ ቁጥር ፡ ላይ ፡ እጅ ፡ የሚል ፡ ቃል ፡ ተጨምሮ ፡ በተነገረ ፡ ጊዜ ፡ የግንባር ፡ ምግብ ፡ ይገለጻል ።

ምሳሌ ፡ አንድ ፡ እጅ ፡ ሁለት ፡ እጅ ፡ ሶስት ፡ እጅ ፡ ... ፡ ይላል ፡ ትርጓሜውም ፡ አንድ ፡ ጊዜ ፡ ሁለት ፡ ጊዜ ፡ ሶስት ፡ ጊዜ ፡ ማለት ፡ ነው ።

የመቀነሱን ፡ ምግብ ፡ የሚያመለክቱ ፡ ሲሆኑ ፡ እርብ ፡ እምሾ ፡ ሆሥራት ፡ ... ፡ ተባለው ፡ የሚነገሩ ፡ ቃላት ፡ አሉ ። ትርጓሜያዊውም ፡ ከ። ስ ፡ ከ። ስ ፡ ከ። ስ ፡ ከ። ስ ፡ ከ። ስ ፡ ማለት ፡ ነው ።

- 108 -

(ሰ) ያልተወሰነ ፡ አኅዝ

ያልተወሰነ ፡ አኅዝ ፡ የሚባለው ፡ በመደበኛው ፡ (ወይም ፡ በጅምላ) ፡ ሆኖ ፡ የሚነገረው ፡ ቁጥር ፡ ነው ። ይኸውም ፡ ብዙ ፡ ጥቂት ፡ አያሌ ፡ ምንም ፡ ሆሎ ፡ አንዳንድ ፡ መላው ፡ ሞረብ ፡ አጥፍ ፡ ነጠላ ፡ ፡ ይህን ፡ የመሰለ ፡ ሁሉ ፡ ነው ።

እንደ ፡ እነዚህ ፡ ያሉት ፡ ቃላት ፡ የተነገረውን ፡ ነገር ፡ መብዛቱን ፡ ማሳሰብ ፡ ያስቃውቃሉ ፡ እንጂ ፡ በተለይ ፡ እርግጠኛ ፡ ቀጥረው ፡ ስለማይገልጹ ፡ የመጠን ፡ አኅዝ ፡ ይባላሉ ።

- 109 -

ፅተወሰነ ፡ አኅዝ ፡ ላይ ፡ ያህል ፡ የሚል ፡ ቃል ፡ በተጨማሪ በት ፡ ጊዜ ፡ ያልተወሰነ ፡ አኅዝ ፡ ይሆናል ።

ምሳሌ ፡ የሰዋሰው ፡ ደቀ ፡ መዛሙርት ፡ ፃ ፡ ናቸው ፡ (የተወሰነ ፡ አኅዝ) ።
የሰዋሰው ፡ ደቀ ፡ መዛሙርት ፡ ሄ ፡ ያህል ፡ ናቸው ፡ (ያልተወሰነ ፡ አኅዝ) ።

- 110 -

፫ኛ ፡ አመልካች ፡ ቅጽ

አመልካች ፡ ቅጽ ፡ አንድ ፡ አኅዝ ፡ ሁሉ ፡ «የተወሰነ ፡ ያልተወሰነ ፡ ፡ ተብሎ ፡ ጸሁፊት ፡ ዘጠኙ ፡ ይመደባል ።

ግናቸውም ፡ ነገር ፡ በተለይ ፡ ተረጋግጦ ፡ «ይህ ፡ ሰው ፡ ያ ፡ ሴት» ፡ ተብሎ ፡ በተነገረ ፡ ጊዜ ፡ የቅጽ ፡ ቃል ፡ የተወሰነ ፡ አመልካች ፡ ይባላል ።

በእርግጥ ፡ የታወቀ ፡ ሳይሆን ፡ «ሰው-የው ፡ ሴቱ» ፡ ተብሎ ፡ በተነገረ ፡ ጊዜ ፡ ግን ፡ ያልተወሰነ ፡ አመልካች ፡ ቅጽ ፡ ይባላል ።

- 111 -

(ሀ) የተወሰነ ፡ አመልካች

የተወሰነ ፡ አመልካች ፡ የሚባሉት ፡ ከዚህ ፡ ቀጥለው ፡ የተጻፉት ፡ ሩቅንፍ ፡ ቅርብን ፡ የሚያስታውቁ ፡ ቃላት ፡ ናቸው ።

ምሳሌ (ሀ) የቅርብ ፡ ቅጽ	የሩቅ ፡ ቅጽ
ተባ. ይህ ፡	ያ ፡
እን. ይህች ፡	ያች ፡

} ነጠላ ፡

ተባ. እን. { እነዚህ ፡	እነዚያ ፡	} ብዙ ፡
{ እኒህ ፡		
እን. አሊህ ፡	አሊያ ፡	

የመስተዋድድ ፡ ቃል ፡ ሲጨመርባቸው ፡ ዘ ፡ የሚል ፡ ፊደል ፡ ይገኛቸዋል ።

ምሳሌ (ለ) የቅርብ ፡ ቅጽ	የሩቅ ፡ ቅጽ
ተባ. እንደዚህ ፡	እንደዚያ ፡
እን. እንደዚች ፡ (እንደዚህች) ፡	እንደዚያች ፡
ተባ. እን. እንደነዚህ ፡	እንደነዚያ ፡ ብዙ ፡

- 112 -

(ለ) ያልተወሰነ ፡ አመልካች

ያልተወሰነ ፡ አመልካች ፡ የሚባሉት ፡ የሚከተሉት ፡ ናቸው ። እነእርሱም ፡ የቅርብ ፡ ወይም ፡ የሩቅ ፡ ሊያመለክቱ ፡ ይችላሉ ።

ተባ. «ው ፡ የው ፡ ከዕብ ፡ ፊደል ፡ አንድ ፡ ግናቸው ፡ ማንኛው ፡ ሌላ ፡ እን. ዋ ፡ ደቱ ፡ የው ፡ ግንኙዋ ፡ ግናቸዋቱ ፡ ... ፡ ይህን ፡ የመሳሰለው ፡ ቃል ፡ በጣም ፡ ትንሽ ፡ ነው ፡ አገባቡም ፡ እንደሚከተለው ፡ ነው ።

ምሳሌ ሰው ፡ ለአንበሳው ፡ አገግ ፡ »

ጉ ፡ ወይም ፡ ጉው ፡ ለጌትዮው ፡ ተቂጣ ፡ »

ከሰብ ፡ ልደል ፡ «ወንዙ ፡ ደረረሰ ፡ »

አንድ ፡ ለአንድ ፡ ይረድድ ፡ አንድ ፡ ይቀድ ፡ »

ማናቸውም ፡ ለቀን ፡ ሲደርስ ፡ ማናቸውም ፡ ይረዳል ።

ማንኛውም ፡ ወይም ፡ ማንም ፡ ለረድረድ ፡ አይችልም ፡ »

ሴላ ፡ ለሰላ ፡ ቀን ፡ አመጣለሁ ፡ »

ዋ ፡ ገደቱ ፡ ለከተማዋ ፡ ወይም ፡ ከተማደቱ ፡ ተደረገች ፡ »

ጉ ፡ ጉዋ ፡ ለጌትዮዋ ፡ የልብሱን ፡ ዘርፍ ፡ የጻፈሰሁ ፡ እንደሆነ ፡ እድናለሁ ፡

ገላ ፡ አሰባች ፡ »

ማናቸው ፡ ማናቸደቱ ፡ ማንኛው ፡ ማንኛደቱ ፡ ከገቱ ፡ ቃላት ፡ ማናቸደቱ ፡ (ማንኛው) ፡ ትበልጣለች ?

— 113 —

(ሐ) ጠቃሽ ፡ አመልካች ።

ጠቃሽ ፡ አመልካች ፡ የሚባለው ፡ « ? » ነው ፡ ትርጓሜው ፡ ያ ፡ ማለት ፡ ነው ፡ ለገደር ፡ አንቀጽ ፡ ተገዥ ፡ የሚሆነውን ፡ ተላሽ ፡ ያመለክታል ።

ምሳሌ ሰላዶች ፡ ጨዋታን ፡ ይወዳሉ ።

እነሆ ፡ ጌ ፡ ተላሽውን ፡ ጠቅሶ ፡ እንዲመለከት ፡ አስተውሏል ።

— 114 —

(መ) አዛማጅ ፡ ቅጽል ።

አዛማጅ ፡ ቅጽል ፡ የሚባለው ፡ መስተጻምሩ ፡ ጉ ፡ እየሰበው ፡ ግሥ ፡ ከስም ፡ ጋር ፡ የሚዛመድበት ፡ ቃል ፡ ነው ። ስለዚህም ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ መስተጻምራዊ ፡ ቅጽል ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ። (ቁ. 93 (መ) እይ)

በኅላፊ ፡ አንቀጽ ፡ ጉ ፡ በአሁንኛ ፡ በትንቢት ፡ የም ፡ በስተ ፡ መነሻ ፡ ይወድቁበታል ። በአ ፡ ልደል ፡ የሚነሣ ፡ ግሥ ፡ ሲሆን ፡ መስተጻምሩ ፡ ራብፅ ፡ ይሆናል ፤ ደ ፡ በለበትም ፡ ስፍራ ፡ ማለት ፡ ይሆናል ።

ምሳሌ ፡ ኅላፊ ፡ ያመነ ፡ የተጠመቀ ፡ ይዳን ።

ያሁንኛ ፡ ትንቢት ፡ (የምታደርገውን ፡ ፈጥህ ፡ አድርግ ። የሚሞት ፡ ሽማግሌ ፡ አይርገምህ ። የማስተምርህን ፡ ስማኝ ።

ክፍል ፡ ፫ ፡ የማንጻጸር ፡ ደንብ ።

— 115 —

አንድ ፡ ነገር ፡ ከሌላው ፡ ጋር ፡ በተነጻጸረ ፡ ጊዜ ፡ አንደኛውን ፡ አብልጦ ፡ ወይም ፡ አሳንሶ ፡ ለመናገር ፡ ስንፈልግ ፡ የመስተዋድድ ፡ ክፍል ፡ የሆነውን ፡ «ከ—ይልቅ ፡ » እና ፡ ከተውሳክ ፡ ግሥ ፡ ክፍል ፡ የሆኑትን ፡ «እጅግ ፡ በጣም ፡ » በየቅጽሉ ፡ ላይ ፡ እየጨመርን ፡ ለማበላለጥ ፡ እንችላለን ። ቅጽሉ ፡ በደረሰው ፡ ቃል ፡ ሲነገር ፡ አማራጭ ፡ ይበላል ። ማንጻጸር ፡ በማለት ፡ ፈንታ ፡ ማበላለጥ ፡ ያሰኛል ፡ የሚሉ ፡ አሉ ። ደራሲው ፡ ግን ፡ አሳቡን ፡ በዚህ ፡ ያጸናዋል ።

— 116 —

«ከ—ይልቅ ፡ » ተነጻጻሪውን ፡ ቃል ፡ በመክከል ፡ አድርጎ ፡ ይገባል ። ከማናቸውም ፡ ግይነት ፡ ቅጽልና ፡ ስም ፡ ጋር ፡ እየተዛመደ ፡ አበላላጭ ፡ ይሆናል ።

ምሳሌ ፡ ውብሽትና ፡ ጌታሁን ፡ ይማራሉ ።

ከውብሽት ፡ ይልቅ ፡ ጌታሁን ፡ ትጉህ ፡ ነው ።

ውብሽት ፡ ከትምህርት ፡ ይልቅ ፡ ጨዋታን ፡ ይወዳል ።

«ከ» ብቻውን ፡ ሆኖ ፡ ሲገባና ፡ ለያንጻጸር ፡ አብላጭ ፡ መባሉ ፡ ቀርቶ ፡ አማራጭ ፡ ይበላል ። (ቁ. 118 ፡ እይ ።)

— 117 —

«እጅግ ፡ በጣም ፡ » የተባሉት ፡ ቃላት ፡ ለየራሳቸው ፡ ተለይተው ፡ ሲገቡ ፡ አብላጭች ፡ ይሆናሉ ። «እጅግ ፡ » ለሚለው ፡ የመጠን ፡ ቅጽሎች ፡ «በጣም ፡ » ለሚለው ፡ የግይነት ፡ የግብር ፡ ቅጽሎች ፡ ይስማሙታል ።

«እጅግ ፡ በጣም ፡ » ተብሎ ፡ በአንድነት ፡ ሲገባ ፡ አበላላጭ ፡ ሆኖ ፡ በ፫ ፡ ደረጃ ፡ ይነገራል ። የመጀመሪያው ፡ ደረጃ ፡ ተነጻጻሪ ፡ ሁለተኛው ፡ ደረጃ ፡ አብላጭ ፡ ስስተኛውም ፡ አበላላጭ ፡ ይበላል ። ሁሉንም ፡ በሚከተለው ፡ ስሌት ፡ ተመልከት ።

ተነጻጻሪ ፡	አብላጭ ፡ ደረጃ ።	አበላላጭ ፡ ደረጃ ።
ብዙ ፡	እጅግ ፡ ብዙ ፡	እጅግ ፡ በጣም ፡ ብዙ ፡
ጥቂት ፡	እጅግ ፡ ጥቂት ፡	እጅግ ፡ በጣም ፡ ጥቂት ፡
ረጅም ፡	እጅግ ፡ ረጅም ፡	እጅግ ፡ በጣም ፡ ረጅም ፡
ጥቁር ፡	በጣም ፡ ጥቁር ፡	እጅግ ፡ በጣም ፡ ጥቁር ፡
ክፉ ፡	በጣም ፡ ክፉ ፡	እጅግ ፡ በጣም ፡ ክፉ ፡
ብልሃተኛ ፡	በጣም ፡ ብልሃተኛ ፡	እጅግ ፡ በጣም ፡ ብልሃተኛ ፡
ድንጋያማ ፡	በጣም ፡ ድንጋያማ ፡	እጅግ ፡ በጣም ፡ ድንጋያማ ፡

የቅጽ A ፊት ገጽ ላይ ተገኝቶ በተነገረ ጊዜ አግራጭ ይባላል ።
 ምሳሌ ፡ ትጉህ ፡ ትጉህ ፡ ተግራ ፡ ጠንክር ፡ ይግራል ። ስነፍ ፡ ስነፍ ፡ ይግግጣል ።
 የወይን ፡ ፍረ ፡ ጥቅር ፡ ጥቅር ፡ ይጠግጣል ። ቀይ ፡ ቀይ ፡ ይከመድሳል ።
 (ከ) ባቻውን ፡ ገብቶ ፡ አግራጭ ፡ ሲሆን ፡ እንደግዛታው ፡ ሆኖ ፡ ይገባል ።
 ከመጥት ፡ መሰንበት ፡ ይሻላል ።
 ከመልካም ፡ ሸቱ ፡ መልካም ፡ ስም ፡ ይሻላል ።

፳፻ ፡ መልመጃ ።

- (ሀ) — ቅጽ A ፡ እንደት ፡ ያለ ፡ ቃል ፡ ነው ?
 ቅጽ Aን ፡ ለማግኘት ፡ እንደት ፡ ተባብሮ ፡ ይጠየቃል ?
 ቅጽ A ፡ ብቻውን ፡ ሆኖ ፡ ሲነገር ፡ ግን ፡ ይባላል ?
 በስም ፡ ላይ ፡ ተጨምሮ ፡ ሲነገር ፡ ግን ፡ ይባላል ?
 በቂ ፡ ግለት ፡ ምን ፡ ግለት ፡ ነው ?
- (ለ) — ቅጽ A ፡ ከምን ፡ ይምን ፡ ላይ ፡ ይመረቃል ?
 ከስም ፡ ላይ ፡ እንደት ፡ እንደግዛታዎቹ ፡ አስረዳኝ ።
 ከግሥ ፡ ከፍልጥ ፡ እንደት ፡ እንደግዛታዎቹ ፡ አስረዳኝ ።
- (ሐ) — የቅጽ A ፡ ዓይነቶች ፡ በገን ፡ ናቸው ?
 የዓይነትና ፡ የግብር ፡ ቅጽ A ፡ የሚባለው ፡ እንደት ፡ ያለ ፡ ነው ?
 የአገዛዥ ፡ የመጠን ፡ ቅጽ A ፡ አመልካች ፡ ቅጽ A ፡ የሚባለው ፡ እንደት ፡
 ያለ ፡ ነው ? ከዓይነቱ ፡ ሄ ፡ ሄ ፡ ቃላት ፡ ላይ ።
- (መ) — የግባላለጥ ፡ ደረጃ ፡ እንደት ፡ እንደሆነ ፡ ዓይነቱን ፡ እየለየህ ፡ ንገረኝ ?
 ከዓይነቱም ፡ ሀ ፡ ሀ ፡ ቃላት ፡ ግሰረጃ ፡ ጽፈህ ፡ አስረዳኝ ።
- (ሙ) — ከዚህ ፡ በታች ፡ ከተጻፉት ፡ ምንዓቦች ፡ ቅጽ A ፡ ላይ ፡ እየለየህ ፡ በየከግጥሙ ፡
 አስታውቅ ።
 በነጻ ፡ ቀጥሎ ፡ የሆነውን ፡ ቅጽ A ፡ ላይ ፡ በዙ ፡ እያዘረዘረህ ፡ ከቃላቱ ፡ ጋር ፡
 እያስግግህ ፡ አገልግሎት ።

፻ ፡ ገንዘብ ።

፳፻ ፡

መርድ ፡ አገጣጥሞች ፡ አምሳይ ፡ የመርድ ፡ አገጣጥሞች ፡ አባሉ ፡ ልጅ ፡ ነው ። በምስጥ
 ናም ፡ ከነጋሚ ፡ ጸምር ፡ ይሆናል ።

እርሱ ፡ ከአባቱ ፡ የበለጠ ፡ ጀግና ፡ ነበር ፡ ይባላል ። ከአባቱ ፡ ከተማ ፡ ከሐር ፡ አምባ ፡ ተነጋ
 ሥቶ ፡ ሄደና ፡ አንኮበር ፡ የሚባለውን ፡ ከተማ ፡ ቁረቁረ ። ከገንዘብ ፡ አስከ ፡ ገንዘብ ፡
 ግ ፡ ም ፡ ሸጥን ፡ በምስጥና ፡ ሙሉ ፡ ግሎት ፡ ገዛ ።

በዘመኑ ፡ አያሌ ፡ ወሰን ፡ የሚባል ፡ ከራሱ ፡ ወልደ ፡ ልዑል ፡ ጋራ ፡ ተግርክ ፡ የነ
 በረው ፡ ሸረተበት ፡ ነገር ፡ ግን ፡ ባላገር ፡ ተሰብስቦ ፡ ያዘና ፡ ሰጠው ። አምሳይ ፡ በጣም ፡
 ደግ ፡ ሰው ፡ ስለሆነ ፡ ያገሩ ፡ ሕዝብ ፡ ጥር ፡ አምሳይ ፡ ያለው ፡ ነበር ። ሙሉ ፡ ግሎት ፡ ከዝ ፡
 በኋላ ፡ ሸጥገሎ ፡ ጥተና ፡ አንኮበር ፡ ላይ ፡ በወራው ፡ በቅዱስ ፡ ጊዮርጊስ ፡ ሴተ ፡ ክርስ
 ቲያን ፡ ተቀበረ ። ምስጥናውንም ፡ ልጁ ፡ መርድ ፡ አገጣጥሞች ፡ አስፋ ፡ ወሰን ፡ ወረሰ ።

፳፻ ፡

መርድ ፡ አገጣጥሞች ፡ አስፋ ፡ ወሰን ፡ የአባቱን ፡ የአምሳይን ፡ አልጋ ፡ መርድ ፡ ከገን
 ገደ። አስከገደ። ግ ፡ ም ፡ ድረስ ፡ ሙሉ ፡ ግሎት ፡ ያህል ፡ ሸጥን ፡ በምስጥና ፡ ገዛ ። እርሱ ፡
 በጣም ፡ የተግረ ፡ ቅኔ ፡ አዋቂም ፡ ነበር ። በዚያን ፡ ዘመን ፡ ተነሥተው ፡ የነበሩት ፡ የሊ
 ትቶጽያ ፡ ባላባቶች ፡ ሁሉም ፡ ቅኔ ፡ አዋቂዎች ፡ ነበሩ ፡ ይባላል ። ስጥሎችም ፡ ከዚህ ፡
 ቀጥለን ፡ እናነግራለን ።

በጎንደር ፡ አዲ ፡ ተክለ ፡ ጊዮርጊስ ፡ በትግራ ፡ ደጃዝማች ፡ ወልደ ፡ ገብርኤል ፡
 በጎንደር ፡ ራስ ፡ ኃይሉ ፡ በላስታ ፡ ደጃዝማች ፡ በተቀጠ ፡ በሸጥ ፡ መርድ ፡ አገጣጥሞች ፡ አስፋ ፡
 ወሰን ፡ ናቸው ። ከዚህ ፡ ሁሉ ፡ በቅኔ ፡ እውቀት ፡ የተመሰገኑ ፡ ነበሩ ።

መርድ ፡ አገጣጥሞች ፡ አስፋ ፡ ወሰን ፡ በአባቱ ፡ አልጋ ፡ ከተቀመጠ ፡ በኋላ ፡ ሰበት ፡
 ግሎት ፡ ያህል ፡ በአንኮበር ፡ ሆኖ ፡ ወዲያ ፡ ወዲህ ፡ ሰይጣ ፡ በእውቀትና ፡ በረሊጥ ፡ ብዙ ፡
 እገር ፡ አቅንቷል ። በኋላም ፡ የጎንደር ፡ አዲ ፡ ተክለ ፡ ጊዮርጊስ ፡ ከላይ ፡ የተጠራትን ፡
 የሊቅቶጽያ ፡ ባላባቶች ፡ አስከትተው ፡ ወደ ፡ ሸጥ ፡ ዘመኑበት ፡ ጻፉ ፡ ግን ፡ ገና ፡ ወሎ ፡
 ላይ ፡ ሲደርሱ ፡ ታከቱና ፡ ዝቅጥቅጥ ፡ አሉ ። የወሎንም ፡ ጋላ ፡ አልፈው ፡ ሸጥ ፡ ላይ ፡
 ከመርድ ፡ አገጣጥሞች ፡ አስፋ ፡ ወሰን ፡ ጋራ ፡ ለመቀጋት ፡ እንደግዛታዎቹ ፡ ተረዳትና ፡
 በየገዳፍረቱም ፡ ተመለሱ ። ወዲያው ፡ ቃላት ፡ ራስ ፡ ግሊ ፡ ሸጥ ፡ ቁጥጥና ፡ ሁሉንም ፡
 ጭንጎትን ፡ አደረጋቸው ።

መርድ ፡ አገጣጥሞች ፡ አስፋ ፡ ወሰን ፡ ብዙ ፡ አባታት ፡ ክርስቲያናት ፡ ተክሏል ። ብዙ ፡
 ገጥኝትም ፡ አቀንቷል ። ከዚህም ፡ በኋላ ፡ በገንዘብ ፡ ግ ፡ ም ፡ ገዳፍ ፡ ገዳፍ ፡ ቀን ፡ ጥተና ፡
 ባወራው ፡ በአንኮበር ፡ ግርግር ፡ ሴተ ፡ ክርስቲያን ፡ ተቀበረ ።

ጥዕራፍ ፡ ሄ ፡ ገሥ ፡

—III—
—119—

መገለጫ

አንዳች ፡ ነገርን ፡ ለመናገር ፡ ወይም ፡ ለመጻፍ ፡ የረዘመን ፡ አንደሆነ ፡ አድራጊው ፡ ምንን ፡ እንዳደረገ ፡ ወይም ፡ ምንን ፡ እንደተደረገ ፡ ለንናገር ፡ ገድ ፡ ይሆንብናል ፡ ስለዚህም ፡ ገሥን ፡ የንግግር ፡ መፈጸሚያ ፡ አድርገን ፡ እንወያራለን ፡ የገሥ ፡ ቃል ፡ በተወሰነ መረጃ ፡ ጊዜ ፡ የንግግር ፡ አሳብ ፡ ሙሉ ፡ ይሆንና ፡ አንድ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ፡

—120—

የንግግር ፡ መፈጸሚያና ፡ ማሠራያ ፡ አድርገን ፡ የምንወያራለን ፡ ቃል ፡ « ገሥ » ወይም ፡ አንቀጽ ፡ ይባላል ፡ ገሥ ፡ ጠቅላላ ፡ ስሙ ፡ አንቀጽ ፡ የውስጥ ፡ ስሙ ፡ ነው ፡

አንቀጽ ፡ መበሉ ፡ በር ፡ መወሰን ፡ መክልከያ ፡ እንደሆነ ፡ ቃላትም ፡ በርሱ ፡ ይወሰኑበታልና ፡ ስለዚህ ፡ ነው ፡ አንቀጽ ፡ ከግዕዝ ፡ የመጣ ፡ ቃል ፡ ነው ፡ ትርጓሜውም ፡ በር ፡ ግለት ፡ ነው ፡

ገሥ ፡ መበሉ ፡ በለ ፡ ብዙ ፡ ጓዝ ፡ ባለ ፡ ብዙ ፡ ሠራዊት ፡ ስለሆነ ፡ ነው ፡ ገሥ ፡ የብዛትን ፡ ነገር ፡ የሚያመለክት ፡ ቃል ፡ ስለሆነ ፡ «ሰማይ ፡ ከነግሡ ፡ ምድር ፡ ከነልብሱ» ፡ ተብሎ ፡ ይተረታል ፡ ከሌላውንት ፡ ወገን ፡ ማለት ፡ የግዕዝ ፡ ቃል ፡ ይዘው ፡ ገሥ ፡ ግለት ፡ ገለጋሽ ፡ ግለት ፡ ነው ፡ ብለው ፡ የሚተረጉሙ ፡ አሉ ፡ አንዳንዶች ፡ ደግሞ ፡ «ግስንግስ» ፡ ያለውን ፡ አማርኛ ፡ ይዘው ፡ ጓዙ ፡ ብዙ ፡ ግለት ፡ ነው ፡ ብለው ፡ ይተረጉማሉ ፡ ያም ፡ ሆነ ፡ ይህ ፡ ምሥጢር ፡ አንድ ፡ ዓይነት ፡ ነው ፡

—121—

የንግግርን ፡ አሳብ ፡ በግልጽ ፡ ለማሰማትና ፡ አንድ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ለማድረግ ፡ ስንፈልግ ፡ አጅግ ፡ በያንስ ፡ ስ ፡ በለዌትና ፡ ስ ፡ ገሥ ፡ ሊኖሩን ፡ ያስፈልጋል ፡

አጅ ፡ ውሻ ፡ ጮኸ ፡ ዝናም ፡ ዘነመ ፡ አባት ፡ ልጁን ፡ ቀጣ ፡

እነሆ ፡ በዚህ ፡ በተሰጠው ፡ ማስረጃ ፡ «ውሻ ፡ ዝናም ፡ አባት» የተባሉት ፡ ሰዎች ፡ ብቻቸውን ፡ ተነግረው ፡ ቢሆን ፡ ኖሮ ፡ ምንን ፡ እንዳደረጉ ፡ ወይም ፡ ምንን ፡ እንደተደረጉ ፡ ለማወቅ ፡ በልተቻለም ፡ ነበር ፡ ነገር ፡ ገን ፡ የገሥ ፡ ቃል ፡ «ውሻ ፡ ዝነመ ፡ ቀጣ» ፡ ሲወሰድባቸው ፡ ድርጊታቸው ፡ ወይም ፡ ሁኔታቸው ፡ ተገልጿል ፡ ይታወቃል ፡

ክፍል ፡ ስ ፡ የገሥ ፡ ጠባይና ፡ ዓይነት ፡

—122—

(ጵ) የገሥ ፡ ጠባዮች ፡

ገሥ ፡ ስ ፡ ጠባዮች ፡ አሉት ፡ እነርሱም ፡ ገቢር ፡ ተገብር ፡ ወላዋይ ፡ ናቸው ፡

—123—

ገቢር ፡ ገሥ ፡

ገቢር ፡ ገሥ ፡ የሚባለው ፡ ለአንቀጽ ፡ ርቱዕ ፡ ተሳቢ ፡ (ወይም ፡ ቀጥታ ፡ ተሳቢ) የሚያሻ ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ ነው ፡ ርቱዕ ፡ ተሳቢ ፡ የሚታወቀው ፡ በቃሉ ፡ መድረሻ ፡ ላይ ፡ ን ፡ የሚል ፡ የገቢር ፡ ምልክት ፡ ሲወሰድበት ፡ ነው ፡ (በ124 ፡ ቁ. (ሀ ፡ ለ) ፡ ተመልክት) ፡ በዚህ ፡ ጊዜ ፡ የአንቀጽ ፡ ጠባይ ፡ ገቢር ፡ ነው ፡ ይባላል ፡ ን ፡ የገቢር ፡ ምልክት ፡ ሲሆን ፡ በቀጽል ፡ ክፍል ፡ ጠቃሽ ፡ አመልካች ፡ ተብሎ ፡ እንደተመደበና ፡ ትርጓሜው ፡ ያ ፡ ግለት ፡ እንደሆነ ፡ ከዚህ ፡ በፊት ፡ በ113 ፡ ቁ. አሳይተናል ፡

—124—

ተሳቢው ፡ በለዘርፍ ፡ ወይም ፡ ባለቀጽል ፡ በሆነ ፡ ጊዜ ፡ የገቢር ፡ ምልክት ፡ ን ፡ በዘርፍ ፡ ወይም ፡ በቀጽሉ ፡ ላይ ፡ ይውላል ፡ (አጅ. ሐ ፡ ተመልክት) ፡ እንደዚህ ፡ ደግሞ ፡ ዘርፉ ፡ ወይም ፡ ቀጽሉ ፡ ለራሱ ፡ በለዘርፍ ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ የገቢር ፡ ምልክት ፡ ን ፡ በዘርፉ ፡ በተሰጠው ፡ ላይ ፡ ይውላል ፡ (አጅ. መ ፡ ተመልክት) ፡

- አጅ ፡
- (ሀ) ጻዊት ፡ ጎልያድን ፡ ገደለ ፡
 - (ለ) ጮኸን ፡ ልብሱን ፡ ቀደደ ፡
 - (ሐ) ያዕቆብ ፡ ሸቀን ፡ ነገድ ፡ ወለደ ፡
 - (መ) አብርሃም ፡ የኢየሩሳሌምን ፡ ንጉሥ ፡ መልክዲደቅን ፡ አገኘው ፡

—125—

ተገብር ፡ ገሥ ፡

ተገብር ፡ ገሥ ፡ የሚባለው ፡ ለአንቀጽ ፡ ርቱዕ ፡ ተሳቢ ፡ የማያሻው ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ ነው ፡ ተገብር ፡ ገሥ ፡ ያለምንም ፡ ተሳቢ ፡ ይነገራል ፡ (አስረጅ ፡ ሀ ፡ ተመልክት) ፡ ጻሩ ፡ ገን ፡ ኢርቱዕ ፡ ተሳቢን ፡ (ቀጥታ ፡ ያልሆነ ፡ ተሳቢን) ፡ ለማግኘት ፡ ይችላል ፡ (አስረጅ ፡ ለ. ሐ ፡ ተመልክት) ፡ ይኸውም ፡ ኢርቱዕ ፡ ተሳቢ ፡ በመስተቀድድ ፡ የሚገዛ ፡ ቃል ፡ ነው ፡

- አስረጅ ፡
- (ሀ) ያዕቆብ ፡ አረጅ ፡
 - (ለ) ያዕቆብ ፡ ወደ ግብጽ ፡ ወረደ ፡
 - (ሐ) ሰሎሞን ፡ በኢየሩሳሌም ፡ ላይ ፡ ነገሠ ፡

-126-

ወላዋይ፣ ገሥ ።

ወላዋይ፣ ገሥ፣ የሚባለው፣ አንቀጽ፣ በገቢርም፣ በተገባርም፣ ለግሰር፣ (ለሙቀብ) የሚችል፣ የሆነ፣ እንደሆነ፣ ነው ።

አጅ፣ ሙብሽት፣ ወደ፣ አገሩ፣ ሂደ ። ወይም፣ አገሩን፣ ሂደ፣

ሙብሽት፣ ወደ፣ ቤተ፣ ገበ፣ ወይም፣ ቤተን፣ ገበ፣ ይላል ።

ገሩ፣ ገን፣ ይህ፣ ውሳኔ፣ የሚጣሰበት፣ ምክንያት፣ ስላለ፣ የሚከተለውን፣ ተ. ቁ. 127፣ እይ።

-127-

ወላዋይ፣ ገሥ፣ የተባለውን፣ ውሳኔ፣ ከሊቃውንት፣ ወገን፣ የማይተሰሉ፣ አሉ ። ምክንያቱም፣ ይህ፣ ነው ። (ሙብሽት፣ አገሩን፣ ሂደ፣ በባሉ፣ ጊዜ፣ ገን፣ ክፍሉ፣ ከሙስተዋድድ፣ ነው፣ እንጂ፣ ከተጠቃሽ፣ አመልካች፣ አይደለም ። ገርዳሚውም፣ ወደ፣ ግለት፣ ይሆናል፣ ባለው፣ ይወስናሉ ። ደራሲውም፣ ይህን፣ ውሳኔ፣ ያመለክታል ።

-128-

(ዩ) የገሥ፣ ዓይነቶች ።

ገሥ፣ በጅ፣ ታላላት፣ ዓይነቶች፣ ተመድቦ፣ ይነገራል ። እነርሱም፣ ተሻጋሪ፣ ገሥ፣ የማይሻገር፣ ገሥ፣ ነባር፣ ገሥ፣ ይባላሉ ።

እነዚህም፣ ፣ ዓይነቶች፣ በቅኔ፣ ጉምህርት፣ ቤት፣ ገቢር፣ ተገባር፣ በተባለው፣ ክፍል፣ ተጠቅልለው፣ ይነገሩ፣ ነባር ። ባሁኑ፣ ውሳኔ፣ ገን፣ የተለየ፣ ነገር፣ አለ ። ለዩነት ገም፣ በሚከተለው፣ መመልከት፣ ነው ።

-129-

ተሻጋሪ፣ ገሥ ።

የአንቀጽ፣ ገባር፣ በአድራጊው፣ ላይ፣ ብቻ፣ ተወስኖ፣ ሳይቀር፣ ወደ፣ ተደራጊው፣ ያለፈ፣ እንደሆነ፣ ገሡ፣ ተሻጋሪ፣ ይባላል ። ጠባይ፣ ገቢርነት፣ ነው ።

አጅ፣ አባት፣ ልጁን፣ አስተማረ ።

ዳዊት፣ ጎልያድን፣ ገደለ ።

-130-

ተሻጋሪ፣ ገሥ፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ ድርብ፣ ተሰቢን፣ ይዞ፣ ይገኛል ። በዚህም፣ ጊዜ፣ የገቢሩ፣ ያልከት፣ ገን፣ በመጀመሪያው፣ ተሰቢ፣ ላይ፣ ብቻ፣ ይሆንና፣ ከደኛው፣ ላይ፣ ይቀራል ። ምሥጢሩ፣ ሲመረመር፣ ገን፣ የመስተዋድድ፣ ቃል፣ ውስጠ፣ ቀሪ፣ ሆኖ፣ የጉደለ፣ ነው ።

አስረጅ፣ አስተማሪ፣ ልጁን፣ ለዋሰው፣ አስተማሪ፣ (—ለልጁ፣ ለዋሰውን፣ አስተማረ ።)

ኢየሱስ፣ ውኃን፣ ጠጅ፣ አደረገ፣ (—ውኃን፣ ጠጅ፣ እንዲሆን፣ አደረገ ።)

-131-

የማይሻገር፣ ገሥ ።

የአንቀጽ፣ ገባር፣ ወደሌላ፣ ሳያልፍ፣ በአድራጊው፣ ላይ፣ ብቻ፣ ተወስኖ፣ የሚቀር፣ ሲሆን፣ ገሡ፣ የማይሻገር፣ ይባላል ።

ገቢርነት፣ ወይም፣ ተገባርነት፣ ይሰማማዋል ።

አጅ፣ ሙብሽት፣ ልብሱን፣ ለበሰ ።

ሰሎጥን፣ ሙንገሥትን፣ ወረሰ ።

ያዕቆብ፣ አርጅቶ፣ ሞተ ።

ሙብሽት፣ ወደ፣ ቤተ፣ ሂደ ።

-132-

ነባር፣ ገሥ ።

አንድ፣ ገሥ፣ ደንብ፣ ሙሉ፣ እርባታ፣ የሌላቸው፣ ግሦች፣ በግብራቸው፣ ነባር፣ ገሥ፣ ተባለው፣ ይጠራሉ ። ነባር፣ ግለት፣ ወዲያ፣ ወዲህ፣ የማይል፣ ተቀማጭ፣ ግለት፣ ነው ። እነዚህም፣ ግሦች፣ እንደሌሎቹ፣ ሁሉ፣ በአሰማድ፣ ተዘርዝረው፣ ስለማይረቡ፣ ነባር፣ ተባለዋል ። እንደነዚህ፣ ያሉት፣ ግሦች፣ ብዙ፣ አይደሉም ። ቀንጥጭም፣ (ሀ) የመሆን፣ ገሥ፣ (ለ) የመኖር፣ ገሥ፣ ናቸው ።

-133-

የመሆን፣ ገሥ፣ ነው፣ ነባር፣ . . . የሚል፣ ቃልን፣ እየወለደ፣ ይረባል፣

የመኖርም፣ ገሥ፣ አለ፣ ኖረ፣ . . . የሚል፣ ቃልን፣ እየወለደ፣ ይረባል ።

አለ፣ የሚለው፣ ቃል፣ ላልቶ፣ ሲነበብ፣ የመኖርን፣ ምግባር፣ ያመለክታል ።

ይኸውም፣ እግዚአብሔር፣ ብርሃን፣ ይዞን፣ አለ፣ እንደማለት፣ ነው ። ጠብቆ፣ ሲንቡብ፣ ግን፣ የመኖርን፣ ምግባር፣ ይገልጻል ። በዚህ፣ ተራራ፣ ለአብ፣ የሚሰማቅበት፣ ጊዜ፣ አለ፣ እንደማለት፣ ነው ።

-134-

ከዚህ፣ በላይ፣ የተነገሩት፣ የመሆንና፣ የመኖር፣ ግሦች፣ በአንቀጽነታቸው፣ ራሳቸውን፣ ችለው፣ በገቡ፣ ጊዜ፣ እንደ፣ ገሥ፣ ደንብ፣ በጅቱም፣ መደቦች፣ ሊረቡ፣ ይችላሉ ። ይኸውም፣ ነባር፣ ነባር፣ ነባር፣ ነባር፣ አለሁ፣ አለሁ፣ አለች፣ አለች፣ . . . እንደማለት፣ ነው ። ደግሞ፣ ረዳት፣ ሆነው፣ በብዙ፣ አንቀጽ፣ ላይ፣ እየተደረሰ፣ በገቡ፣ ጊዜ፣ እንደሚከተለው፣ ይሆናሉ ። (ቁ. 135 136 እይ ።)

— 135 —

የመሆን ግሥ፣ ነበረ፣ መድረሻውን ላድሰ፣ አድርጎ፣ ነበር፤ ተብሎ፣ በጅቱም፣ መደቦች፣ ይገባል። ይኸውም፣ መጥቻ፣ ነበር፤ መጥተህ፣ ነበር፤ መጥቶ፣ ነበር፤ . . . እንደግለት፣ ነው።

— 136 —

የመኖር ግሥ፣ «አለ» በነጠላ፣ ቁጥር፣ በጅኖ፣ መደብኛ፣ በጅኖ፣ መደብ፣ በእንስት፣ ጾታ፣ (መጥቻአለሁ፣ መጥታለች፣ ብሎ፣) ከሚለውጥ፣ በቀር፤ በሌሎች፣ ላይ፣ መድረሻውን ላድሰ፣ አድርጎ፣ አል፣ ተብሎ፣ ይገባል። ይኸውም፣ መጥተህ፣ አል፤ መጥተህ፣ አል፤ መጥቶ፣ አል፤ መጥተን፣ አል፤ መጥቻ፣ አለሁ፤ መጥተው፣ አል፤ ይላል፣ ግለት፣ ነው።

— 137 —

አ የተጠራውን ፈጣሪ፣ አናገር፣ ድምፁን፣ አውርሶ፣ መታጣት፣ ለማድ፣ ነው። ስለዚህም፣ ከዚህ፣ በላይ፣ በ136 ቁ. ያመለከትናቸው፣ ቃላት፣ «መጥቻለሁ፣ መጥተሃል፣ መጥተሻል፣ መጥቷል፣ መጥታለች፣ መጥተናል፣ መጥታችኋል፣ መጥተዋል፣» ተብለው፣ ይጻፋሉ።

ጅኖ፣ መልመኛ

- (ሀ) — ግሥ፣ ስንት፣ ጠባቶች፣ አሉት? ግሥ፣ ግለት፣ ምን፣ ግለት፣ ነው? በገቢር፣ ግሥ፣ የሚነገር፣ ጅ ፀረፍተ፣ ነገር፣ ጻፍ። በተገባር፣ ግሥ፣ የሚነገር፣ ጅ ፀረፍተ፣ ነገር፣ ጻፍ። የማይሻገር፣ ግሥ፣ እንደት፣ ያለ፣ ዓይነት፣ ነው? ከማይሻገር፣ ግሥ፣ ጅ፣ ቃላትን፣ ተናገር። ከተሻገረ፣ ግሥ፣ ጅ፣ ቃላትን፣ ተናገር። ወላዋይ፣ ግሥ፣ እንደት፣ እንደሆነ፣ በምሳሌ፣ አስረጻ። ነበር፣ ግሥ፣ የተባሉትን፣ ቃላት፣ ቆጥረህ፣ አስታውቅ።

(ለ) — ከዚህ፣ በቃች፣ ከተጻፈው፣ ምንበብ፣ ግጥኖችን፣ በየጠባያቸውና፣ በየዓይነታቸው፣ እየለየህ፣ አስታውቅ።

ምንባብ

መርድ፣ አዝማች፣ ወሰን፣ ሰገድ፣ በአባቱ፣ በመርድ፣ አዝማች፣ አስፋ፣ ወሰን፣ ህመን፣ አበጋዝ፣ ሆኖ፣ በውሳኔነት፣ ይገዛ፣ ነበር። አባቱ፣ ሲሞቱ፣ አልጋውን፣ ያዘ። ስውየውም፣ ኃይለኛና፣ ስመ፣ ጥር፣ ጀግና፣ ነበር፣ ይባላል። በጋሻው፣ ብዙ፣ አገሮችን፣

አቀንቷል። ከተማውን፣ ከፍ፣ ያለ፣ ስፍራ፣ አይቶ፣ ቀንዲ፣ ላይ፣ አደረገው። ያጤ፣ ዘርዐ፣ ያዕቆብ፣ ከተማ፣ የነበረውን፣ ደብረ፣ ብርሃንን፣ እንደገና፣ የመሠረተ፣ እርሱ፣ ነው። ደብረ፣ ሊባዓስንና፣ ሌሎችንም፣ አብያተ፣ ክርስቲያናት፣ ለመሥራት፣ አስጀምሮ፣ ነበር።

መርድ፣ አዝማች፣ ወሰን፣ ሰገድ፣ አንድ፣ ጊዜ፣ እዝቡን፣ ሰበሰባና፣ ስሜን፣ ራስ፣ ብለህ፣ ጥራኝ፣ አለዚያ፣ እቀጣሃለሁ፣ ብሎ፣ አስገደደው። ከዚህ፣ በኋላ፣ ራስ፣ ወሰን፣ ሰገድ፣ እየተባለ፣ ያጠራ፣ ጀመር። እያደረገም፣ ኃይል፣ ተሰማውና፣ ወደ፣ ጎንደር፣ ለመዝመት፣ አስቦ፣ በዚያ፣ ዘመን፣ ወደነበረው፣ ወደ፣ ራስ፣ ጉግዳ፣ እነሆ፣ መምጣቱ፣ ነውና፣ ድልድል፣ ስፍራ፣ ይዘህ፣ ጠብቀኝ፣ ብሎ፣ ላከበት፣ ይባላል። ነገር፣ ግን፣ መኳንንቶቹ፣ ወደ፣ ጎንደር፣ መዝመትን፣ አልወደዱምና፣ በአንድ፣ ጠንቋይ፣ ምክር፣ ብርቱውን፣ አሳብን፣ አደከሙት። ለዝልም፣ አይተው፣ ሰኔ፣ ጅ፣ ቀን፣ (ሰኞ) ፲፮፻፳፩፣ ዓ.ም. በጅ፣ በባሪያው፣ እጅ፣ አስገደሉትና፣ ባቀናው፣ ከተማ፣ በቀንዲ፣ ተቀበረ። ራስ፣ ወሰን፣ ሰገድ፣ የግዛቱ፣ ዘመን፣ ፪፣ ዓመት፣ ተመንፈቅ፣ ያህል፣ ነው። — ከዚህ፣ በኋላ፣ ልጁ፣ ግህለ፣ ሥላሴ፣ በዙፋኑ፣ ተተክ።

ክፍል ፣ ፪ ፣ አዕማድ ።

— 138 —

መግለጫ

አዕማድ፣ የሚባሉት፣ ለግሥ፣ አርባታ፣ መነሻ፣ መቋቋሚያ፣ የሚሆኑት፣ ግሥች፣ ናቸው። በነጠላ፣ ቁጥር፣ ዐምድ፣ ይባላል። በብዙ፣ ቁጥር፣ ግን፣ አዕማድ፣ ወይም፣ ዐምዶች፣ ያሰኛል። የዐምድ፣ ትርጓሜው፣ ምሰሶ፣ ግለት፣ ነው። ምሰሶ፣ ቤትን፣ አጽንቶ፣ እንዲያቆመው፣ በነዚህም፣ ግሥች፣ አንቀጾች፣ ይቋቋሙባቸዋልና፣ በዚህ፣ ምሳሌ፣ ተሰይሟል።

— 139 —

የአዕማድ፣ ደንበኛ፣ ቁጥራቸው፣ ጅ፣ ነው። አነርሱም፣ አድራጊ፣ አስደራጊ፣ አደራራጊ፣ ተደራራጊ፣ ተደራራጊ፣ ተብለው፣ ይጠራሉ። ከነዚህም፣ አደራራጊና፣ ተደራራጊ፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ ድርብ፣ ዐሥድ፣ ይዘው፣ ይገኛሉ። እንዲሁም፣ ሲሆን፣ አዳራጊ፣ ተደራራጊ፣ የሚባሉ፣ ዘመናም፣ የሆኑ፣ ሌሎች፣ ፪፣ አዕማድ፣ ይጨመሩባቸውና፣ የአዕማድ፣ ቁጥር፣ እስከ፣ ፮፣ ይደርሳል።

— 140 —

ማናቸውም፣ ግሥ፣ የአዕማድን፣ ደንብ፣ በሙሉ፣ ወይም፣ በከፊል፣ መፈጸም፣ አለበት።

— 141 —

አዕማድ፡ በገረግ፡ ሙደብ፡ በሚገነገረው፡ ተባብሮታይ፡ ጸታ፡ ነጠላ፡ ቁጥር፡ በሆነው፡ በገላጊ፡ የገሥ፡ ቃል፡ ይነገራሉ፡ ይኸውም፡ ገደል፡ አስገደል፡ አገዳደል፡ አጋደል፡ ተገደል፡ ተገዳደል፡ ተጋደል፡ እንደግለት፡ ነው፡ የገሥቶ ሥር፡ በንኡስ፡ አንቀጽ፡ እንደሆነ፡ ወደፊት፡ እንደገረግ፡ እንደ፡ ሕጉ፡ ይሆን፡ አዕማድም፡ በንኡስ፡ አንቀጽ፡ ሊነገሩ፡ በተገባ፡ ነበር፡ ይኸውም፡ ሙገደል፡ ግስገደል፡ ግገዳደል፡ ግጋደል፡ ሙገዳደል፡ ሙጋደል፡ እንደግለት፡ ነው፡ ዳሩ፡ ግን፡ በግዕዙ፡ ትምህርት፡ በገላጊ፡ የገሥ፡ ቃል፡ እየተነገሩ፡ በሌተለመዱ፡ አሁንም፡ በዚያው፡ ልግድ፡ ተጽፏል።

— 142 —

የአዕማድ፡ ዓይነት።

አዕማድ፡ ጸኑዓን፡ ድኩማን፡ ተብለው፡ በደ፡ ዓይነት፡ ይመደባሉ። ጸኑዓን፡ የሚባሉት፡ ከጅ፡ እስከ፡ ጌ፡ ሙደብ፡ ለመድረሱ፡ የሚችሉት፡ ናቸው። ድኩማን፡ የሚባሉትም፡ ከጅ፡ ሙደብ፡ በታች፡ የሚቀሩት፡ ናቸው።

— 143 —

ከጸኑዓን፡ ዐምዶች፡ ገደል፡ ፈለገ፡ ግል፡ ገባ፡ ከድኩማን፡ ዐምዶች፡ ዘንጠ፡ ተኛ፡ በተባሉት፡ ግሥች፡ የአመዳደባቸውን፡ ምሳሌ፡ እናሳያለን።

የግሡ ሥር	አድራጊ	አስደራጊ	አደራራጊ	አዳራጊ	ተደራጊ	ተደራራጊ	ተዳራጊ
ሙገደል፡	ገደል፡	አስገደል፡	አገዳደል፡	አጋደል፡	ተገደል፡	ተገዳደል፡	ተጋደል፡
ሙፈለግ፡	ፈለገ፡	አስፈለገ፡	አፈላለገ፡	አፋለገ፡	ተፈለገ፡	ተፈላለገ፡	ተፋለገ፡
ሙግል፡	አግለ፡	አስግለ፡	አግግለ፡	—	ግለ፡	ተግግለ፡	—
ሙተው፡	ተው፡	አስተው፡	—	—	ተተው፡	—	—
ሙዝነም፡	ዝነም፡	አስዝነም፡	—	—	ዝነም፡	—	—
ሙተኛት፡	—	አስተኛ፡	—	—	ተኛ፡	—	—

— 144 —

አዕማድ፡ ሙነኸቸውን፡ በግዕዝ፡ በራብዕ፡ በኃምሳ፡ በሳብዕ፡ ፈደል፡ ያደርጋሉ። ይኸውም፡ ገደል፡ ግለ፡ ጌደ፡ ቀ። እንደግለት፡ ነው። ሙድረኸቸውንም፡ በግዕዝና፡ በራብዕ፡ ፈደል፡ ያደርጋሉ። ይኸውም፡ ፈለገ፡ ገባ፡ እንደግለት፡ ነው።

— 145 —

አዕማድ፡ ከደ፡ እስከ፡ ጌ፡ በሆኑ፡ ፈደላት፡ ይነገራሉ። ይኸውም፡ አየ፡ ፈለገ፡ ተረጉሙ፡ አፈገፈ፡ ገ፡ አጉረመረመ፡ እንደግለት፡ ነው።

— 146 —

ከአዕማድ፡ ወገን፡ በደ፡ ፈደል፡ ብቻ፡ የሚነገር፡ የለም። ዳሩ፡ ግን፡ ሻ፡ የሚል፡ አድራጊ፡ ዐምድ፡ በደ፡ ፈደል፡ ብቻ፡ ሊነገር፡ ይገኛልና፡ ከርሱ፡ በቀር፡ ነው።

— 147 —

ሻ፡ ስለሚለው፡ ግሥ፡ ነገር፡ አንዳንድ፡ መምህራን፡ ና፡ የመጣህ፡ ትእዛዝ፡ አንቀጽ፡ እንደሆነ፡ ሻ፡ የፈለገህ፡ ትእዛዝ፡ አንቀጽ፡ ነው። ይላሉ። እኛ፡ ግን፡ ከ፡ ና፡ ጋራ፡ አናንጻጽረውም። ሻ፡ ለፈለገህ፡ ትእዛዝ፡ አንቀጽ፡ ከመሆኑ፡ በላይ፡ ራሱን፡ የቻለ፡ ድኩም፡ ዐምድ፡ ነው። እንግል፡ ምክንያቱም፡ ና፡ በጅቱ፡ መደቦች፡ ሊዘረዘር፡ አይችልም። ሻ፡ ግን፡ ሻው፡ ሻህ፡ ሻሻ፡ ሻች፡ ሻ፡ እያለ፡ በጅቱ፡ መደቦች፡ እየገባ፡ በጅቱም፡ ጊዜያቶች፡ ሊረባ፡ ስለሚችል፡ ነው።

የቃልን፡ ሞክሼነት፡ ለመለየት፡ እሻ፡ ተብሎ፡ ይጠራ፡ ብለው፡ የሚባይት፡ መምህራን፡ አሉ። ምክንያቱም፡ እሻ፡ ሲል፡ ግሥ፡ ሻ፡ ሲል፡ ተውሳክ፡ ግሥ፡ ይሆናል፡ ብለው፡ የሚከተለውን፡ ማስረጃ፡ ያቀርባሉ።

- (ሀ) መጻሕፍትን፡ እሻ፡ መርምር። (ግሥ፡)
- (ለ) የሰናፍጭ፡ ምግብ፡ ሆድን፡ ሻ፡ ያደርጋል። (ተውሳክ፡ ግሥ፡)

ይህንን፡ ብያኔ፡ ደራሲው፡ አይቃወመውም።

— 148 —

የአዕማድ፡ ጠባይ።

የአዕማድ፡ ጠባያቸው፡ ገቢር፡ ወይም፡ ተገብሮ፡ ነው። የገቢር፡ ጠባይ፡ ያላቸው፡ ዐምዶች፡ አድራጊ፡ አስደራጊ፡ አደራራጊ፡ አዳራጊ፡ ናቸው። የተገብሮ፡ ጠባይ፡ ያላቸውም፡ ተደራጊ፡ ተደራራጊ፡ ተዳራጊ፡ ናቸው። ዳሩ፡ ግን፡ ይህ፡ አዋጅ፡ የሚጣስበት፡ ጊዜ፡ አለ። እርሱንም፡ በአገባብ፡ ክፍል፡ ይመለከታል።

— 149 —

ከአዕማድ፡ ውስጥ፡ አድራጊ፡ ወይም፡ ተደራጊ፡ ዐምድ፡ እርእስተ፡ አለማድ፡ ተብለው፡ ይጠራሉ። በነጠላ፡ ቁጥር፡ ርእሰ፡ ዐምድ፡ ያሰኛል። ትርጓሜው፡ የአዕማድ፡ ራስ፡ ወይም፡ ሥር፡ ግለት፡ ነው።

—150—

አድራጊና ተደራጊ ሰዎች፣ የአዕማድ ራሶች፣ መበላቸው ማናቸውም፣ ግሥ፣ በባዕድ፣ መነሻ፣ ረዳትነት፣ ከነሱ ስለሚመሠረት ነው። አድራጊና ተደራጊ ሰዎች፣ ግን፣ በዕድ፣ መነሻ፣ አይኹም።

አድራጊ ሰዎች፣ መሠረት ሲሆን፣ ተደራጊውን ከዘያው ከርሱ፣ ያስገኛል። ይኸም፣ ገደለ፣ ብሎ፣ ተገደለ፣ ይላል፣ ግለት ነው። ተደራጊ ሰዎችም፣ መሠረት ሲሆን፣ አድራጊውን ከርሱ፣ ያስገኛል። ይኸም፣ መጣ፣ ብሎ፣ አመጣ፣ አንደ ግለት፣ ሁሉ ነው።

—151—

በዕድ፣ መነሻ፣

አርእስተ፣ አዕማድ፣ ከሚሆኑት ግሥች፣ በቀር፣ ለአዕማድ፣ ሁሉ፣ በዕድ፣ መነሻ፣ አላቸው። እነአርሱም፣ አ፣ አስ፣ አስተ፣ ተ፣ ናቸው። በ፣ አ፣ ፊደል፣ የሚነሣ፣ ግሥ፣ ሲገጥማቸውም፣ ራብዕ፣ ይሆናሉ። ይኸውም፣ አስ፣ አስታ፣ ታ፣ ይላል፣ ግለት፣ ነው። አስተ፣ የሚለው፣ በዕድ፣ መነሻ፣ በጥቂቶች፣ ግሥች፣ ላይ፣ ብቻ፣ ይገኛል።

	{	የአድራጊ፣ በዕድ፣ መነሻ፣ ይሆናል፣ አጅ፣ መጣ፣ ብሎ፣ አመጣ፣ ይላል።	}
አ	{	የአድራጊ ፣ ፣ ፣ ፣ ፣ ፈለገ፣ ብሎ፣ አፈለገ፣ ይላል።	}
	{	የአድራጊ ፣ ፣ ፣ ፣ ፣ ፈለገ፣ ብሎ፣ አፋለገ፣ ይላል።	}
አስ	{	የአስደራጊ ፣ ፣ ፣ ፣ ፣ ፈለገ፣ ብሎ፣ አስፈለገ፣ ይላል።	}
አስተ	{	የአድራጊ ፣ ፣ ፣ ፣ ፣ አወቀ፣ ብሎ፣ አስተዋወቀ፣ ይላል።	}
	{	የተደራጊ ፣ ፣ ፣ ፣ ፣ ፈለገ፣ ብሎ፣ ተፈለገ፣ ይላል።	}
ተ	{	የተደራጊ ፣ ፣ ፣ ፣ ፣ ፈለገ፣ ብሎ፣ ተፈለገ፣ ይላል።	}
	{	የተዳራጊ ፣ ፣ ፣ ፣ ፣ ፈለገ፣ ብሎ፣ ተፋለገ፣ ይላል።	}

—152—

ጥንት፣ ቀለማቸው፣ በ፣ አ፣ በ፣ ተ፣ የሚጀመር፣ የአዕማድ ሥሮች፣ (=አድራጊ፣ ተደራጊ)፣ በተነገሩ ጊዜ አ፣ ተ፣ በዕድ፣ መነሻ፣ እንዳይባሉ፣ እወቅ። አ፣ ወይም፣ ተ፣ ጥንተ፣ ቀለም፣ የሚሆኑባቸው የአዕማድ ሥሮች (አርእስተ፣ አዕማድ)፣ በጣም፣ ብዙዎች ናቸው። እነሆ፣ ለምሳሌ፣ ጥቂቶችን፣ እንጽፋለን።

አ	{	አየ፣ አወቀ፣ አስበ፣	{	አድራጊ፣ ርእሰ፣ ሰዎች፣	}
	{	አስበ፣ አመለጠ፣ አፈጠጠ፣	{	ተደራጊ፣ ርእሰ፣ ሰዎች፣	}
ተ	{	ተረጎመ፣ ተለመ፣ ተወ፣ ተኩሰ፣	{	አድራጊ፣ ርእሰ፣ ሰዎች፣	}
	{	ተነሣ፣ ተረራ፣	{	ተደራጊ፣ ርእሰ፣ ሰዎች፣	}

አ፣ ተ፣ ጥንተ፣ ቀለም፣ የሚሆኑአቸውን፣ ግሥች፣ በልዩ ምልክት፣ ለመሠሰን፣ እይቻልም፣ የሚሸለውም፣ ምክር፣ ቃላቱን፣ በተለይ ማጥናት፣ ወይም፣ በመዝገብ፣ ቃላት፣ መመልከት፣ ብቻ ነው።

በኛ፣ መልመጃ።

- (ሀ) የግሥ፣ አዕማድ፣ ስንት ናቸው? = ፈለገ፣ አገኘ፣ ተቀመጠ፣ ረገመ፣ መረቀ፣ በተባሉት ግሥች፣ አዕማድን፣ እየዘረዘርህ፣ ተናገር። ርእሰ፣ አዕማድ፣ የተባሉት፣ እነማን ናቸው? ርእሰ፣ ሰዎች፣ ከሆነው፣ ከአድራጊ፣ መደብ፣ ጁ ግሥችን፣ ለምሳሌ፣ አዎጣ። ርእሰ፣ ሰዎች፣ ከሆነው፣ ከተደራጊ፣ መደብ፣ ጁ ግሥችን፣ ለምሳሌ፣ አዎጣ።
- (ለ) ከዚህ በታች፣ ከተጻፈው ምንባብ አዕማድን፣ በየመደባቸው እየለየህ፣ ተናገር። በምንባብ፣ የሚገኘውን ግሥ፣ በአዕማድ፣ ደንብ፣ እየዘረዘርህ፣ ተናገር።

ምንባብ።

የራስ፣ ወሰን፣ ስንድ፣ ልጆች፣ አቤቶ፣ በኩሩና፣ ሣህለ፣ ሥላሴ፣ ነበሩ። ሥላቄ፣ አቤቶ፣ በኩሩ፣ አበጋዝነት፣ ተሾሞ፣ በመርሐቤቲ፣ ቁላ፣ ይኖር፣ ነበር። ራስ፣ ወሰን፣ ስንድ፣ በሞተ፣ ጊዜ፣ ወደ፣ ቁንዳ፣ እወጣለሁ፣ ብሎ፣ በነሣ፣ የጅሩ፣ ጋላ፣ መንገድ፣ አሳጥቶ፣ አስቀረው። ስለዚህም፣ ታናሹ፣ ሣህለ፣ ሥላሴ፣ ከሰላ፣ ድንጋይ፣ ተጠርቶ፣ መጣና፣ በአባቱ፣ በራስ፣ ወሰን፣ ስንድ፣ ዙፋን፣ ላይ፣ ተቀመጠ። ሣህለ፣ ሥላሴ፣ ወዲያው፣ ንጉሠ፣ ሸዋ፣ ተብለው፣ ይጠሩ፣ ጀመር። ሸማግሌዎቻችን፣ እንኳ፣ ሲሟወቁ፣ «በታላቁ ንጉሥ፣ በሣህለ፣ ሥላሴ፣ ጊዜ፣ እንዲህ፣ ሆነ፣ እንዲህ፣ ተደረገ፣» አያሉ፣ የሆነውን፣ ሁሉ፣ ይተርክሉ። የራስ፣ ሣህለ፣ ሥላሴ፣ ንጉሠ፣ ሸዋ፣ የሚልም፣ ደብዳቤ፣ ተገኝቷል። ደግሞ፣ «ዝ፣ መጽሐፍ፣ ዘራስ፣ ሣህለ፣ ሥላሴ፣ ንጉሠ፣ ሸዋ፣ ዝ፣ ከበሮ፣ ዘራስ፣ ሣህለ፣ ሥላሴ፣ ንጉሠ፣ ሸዋ።» የሚል፣ በየአድባራቱ፣ በየስፍራው፣ ይገኛል።

ሣህለ፣ ሥላሴ፣ በአንኮበር፣ ላይ፣ የቀዳስ ሚካኤልን፣ ቤተ ክርስቲያን፣ አሳንጸው፣ አንገለገለና፣ ደብረ-ብርሃንን፣ ከተማ አድርገው፣ ይኖሩ፣ ነበር። በዘመናቸው፣ ስመ፣ ጥሩዎች፣ ጀግኖች፣ እነ አቶ፣ መተኮ፣ እነ ቋንቋሬ፣ በቡ፣ እንደነበሩ፣ ይተረክል። ሣህለ፣ ሥላሴ፣ በሕዝባቸው፣ ዘንድ፣ የተወደዱ ነበሩ። ሸሹ፣ ዓመት፣ ያህል፣ እንደዘቡ፣ ታመሙና፣ አልጋቸውን፣ ለትንሹ ልጃቸው፣ ለኃይለ መለከት፣ አውርሰው፣ ደብረ-ብርሃን ላይ፣ ጥቅምት፣ ፲፪፣ ፲፰፣ ፱፣ ዓ.ም፣ ፀረፍ። ራሱ ልጃቸው ኃይለ መለከት፣ አንኮበር፣ ወስደው፣ በቀዳስ ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን፣ አስቀበሩባቸው።

ክፍል ሀ፣ የግሥ ረዳት

-153-

የግሥ ረዳት፣ የሚባሉት፣ በግዛ፣ አንቀጽ፣ ላይ፣ እየተጫኑ፣ ከዋናው፣ ግሥ፣ ጋር፣ ተቀላቅለው፣ ማሰሪያ፣ አንቀጽ፣ የሚሆኑት፣ ቃላት፣ ናቸው። እነርሱም፣ በጠቅላላ፣ የመሆንና፣ የመኖር፣ ግሥ፣ ተብለው፣ ይጠራሉ። ማናቸውም፣ ግሥ፣ በአድራጊና፣ በተደራጊ፣ ወይም፣ በገበያና፣ በተገብሮ፣ የተመደበ፣ ነው። ብለናል። ስለዚህም፣ የመሆንና፣ የመኖር፣ ግሥ፣ በማለት፣ ፈንታ፣ የመደረግና፣ የማድረግ፣ ግሥ፣ ቢባል፣ በቀና፣ ነበር። ዳሩ፣ ግን፣ ምሥጢሩን፣ በመመልከት፣ መሆን፣ መኖር፣ ተብሎ፣ ተሰይሟል።

-154-

የመሆን፣ ግሥ፣ በእርባታ፣ ጊዜ፣ ሩጫ፣ ነበር፣ ሆነ፣ አለ፣ (ላልቶ)፣ የመረ፣ ቁየ፣ አገኘ፣ የሚባሉትን፣ ቃላት፣ በየስልቱ፣ ይዘ፣ ይገኛል። በግዕዝ፣ ከዊን፣ በዊኖት፣ ይላል።) ማናቸውም፣ ተደራጊ፣ ግሥ፣ በምሥጢር፣ የመሆን፣ ግሥ፣ ወገን፣ ነው።

-155-

የመኖር፣ ግሥ፣ በእርባታ፣ ጊዜ፣ ሩጫ (ጠብቆ) ነበረ፣ የሚባሉትን፣ ቃላት፣ ይዘ፣ ይገኛል።

መኖር፣ የሚባለው፣ ቃል፣ በሁለት፣ ትርጓሜ፣ ይፈታል። አለኝታን፣ ወይም፣ አለኝ፣ ማለትን፣ የሚገልጽ፣ ሲሆን፣ ነበር፣ ግሥ፣ ነው፣ በግዕዝ፣ በ፣ ነው። ሲዘረዘርም፣ ብዩ፣ ብክ፣ ብኪ፣ ቦቱ፣ ... ይላል። በ፣ መኖር፣ ሲሆን፣ ሩጫ፣ በ፣ ገበ፣ አለበ፣ ይላል። የዚህም፣ ትርጓሜው፣ ከመኖር፣ ወደ፣ አለመኖር፣ ወይም፣ ከመገኘት፣ ወደ፣ አለመገኘት፣ ማለት፣ ነው።

መኖር፣ የሚባለው፣ ቃል፣ የኑሮን፣ ወይም፣ የሕይወትን፣ ምግባር፣ የሚገልጽ፣ ሲሆን፣ ራሱን፣ የቻለ፣ ተደራጊ፣ ግሥ፣ ይሆናል። በግዕዝ፣ ሐይጫ፣ ሐይዎት፣ ወይም፣ ሀልዎ፣ ሀልዎት፣ የሚለው፣ ነው። ሀልዎ፣ ሀልዎት፣ ከነበሩ፣ ግሥ፣ ጋራ፣ የሚሰማማዎት፣ ጊዜያት፣ አለና፣ በጥንቃቄ፣ መመልከት፣ ያስፈልጋል።

-156-

በመሆንና፣ በመኖር፣ ግሥ፣ ላይ፣ እየተጨመሩ፣ የሚነገሩ፣ ቃላት፣ ራሳቸውን፣ ችለው፣ በተነገሩ፣ ጊዜ፣ ግሥች፣ ተብለው፣ ይጠራሉ። እንደሌላውም፣ ግሥ፣ ሊረቡ፣ ይችላሉ። በጎላፊ፣ በዝ፣ ወይም፣ በትንቢት፣ በዝ፣ ላይ፣ እየተጨመሩ፣ በገቡ፣ ጊዜ፣ ግን፣ ረዳቶች፣ ይባላሉ። ጎላፊ፣ በዝና፣ ትንቢት፣ በዝ፣ ምን፣ እንደሆነ፣ ወደፊት፣ በስፍራው፣ ያገለገሉ። (ቁ. 181-185 አይ)

-157-

ነው።

ነው። ለመሆን፣ ግሥ፣ የአቡን፣ ጊዜያት፣ ነው። ሥረ፣ ነገሩ፣ ነ፣ ነው። የእርባታ፣ መሪዎች፣ ሩጫ፣ ሀ፣ ሸ፣ ም፣ ች፣ ው፣ ን፣ አች፣ አሞ፣ እየተጨመሩበት፣ በርቱም፣ መደቦች፣ በአቡን፣ ጊዜያት፣ ይረባል። እነሆ፣ በአዎንታና፣ በአሉታ፣ እንዴት፣ እንደሚረባ፣ ከዚህ፣ በታች፣ እናመልክታለን።

መደብ ጸታ	አዎንታ		አሉታ		
	ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ	
ሸኛ	የወል	ነኛ	ነን	አይደለውም	አይደለም
ዪኛ	ተባ	ነሀ	ናችሁ	አይደለም	አይደለችሁም
	አን	ነሸ	»	አይደለም	»
፫ኛ	ተባ	ነው	ናሞ።	አይደለም	አይደሉም
	አን	ነች (ናት)	»	አይደለችም	»

-158-

ነበረ።

ነበረ፣ ለመሆን፣ ወይም፣ ለመኖር፣ ግሥ፣ ረዳት፣ ይሆናል። በመሆን፣ ግሥ፣ ክፍል፣ ረዳት፣ ሆኖ፣ ሲነገር፣ መድረሻውን፣ ሳይሰ፣ አድርጎ፣ ሩባር፣ ተብሎ፣ ይገባል፣ በጎላፊ፣ ወይም፣ በትንቢት፣ በዝ፣ ላይ፣ እየተጨመሩ፣ ይረባል። በጎላፊ፣ በዝ፣ ላይ፣ ሲገባ፣ የሩቅ፣ ጎላፊ፣ በትንቢት፣ በዝ፣ ላይ፣ ሲገባ፣ አዋዋይ፣ እንቀጽ፣ ይሆናል። በጎላፊ፣ በዝ፣ አንቀጽ፣ ሲገባ፣ እንደሚከተው፣ ይሆናል።

መደብ ጸታ	አዎንታ		አሉታ		
	ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ	
ሸኛ	የወል	መጥፎ፣ ነበር	መጥጥ፣ ነበር	አልመጠውም፣ ነበር	አልመጠንም፣ ነበር
ዪኛ	ተባ	መጥፍ፣ ነበር	መጥጥፍ፣ ነበር	አልመጠውም፣ ነበር	አልመጥጥፍም፣ ነበር
	አን	መጥፍ፣ ነበር	»	አልመጠውም፣ ነበር	»
፫ኛ	ተባ	መጥፍ፣ ነበር	መጥፍ፣ ነበር	አልመጠውም፣ ነበር	አልመጠንም፣ ነበር
	አን	መጥፍ፣ ነበር	»	አልመጥፍም፣ ነበር	»

የተለመደውን፣ ንግግር፣ በመከተል፣ መጥቼ፣ ነበር፣ ያለውን፣ በአሉታ፣ አልመጣሁም፣ ነበር፣ ብለን፣ ጽረኛል ። ጻፋ፣ ገን፣ በገጃም፣ አግርኛ፣ ከላይ፣ የተጻፉት፣ አሉታዎች፣ «አልመጥቼም፣ ነበር፣ አልመጥተሁም፣ ነበር፣» ተብለው፣ ሲነገሩ፣ ይሰማሉ ። ይኸውም፣ ቃል፣ መጥቼ፣ ነበር፣ ከሚለው፣ ከሥረ፣ ነገሩ፣ ጋር፣ የተሰማማ፣ ስለ፣ ሆነ፣ መልካም፣ ውሳኔ፣ መሆኑ፣ አይጠረጠርም ። የመጣሁ፣ አሉታ፣ አልመጣሁም፣ ሊሆን፣ የተገባ፣ ነው ። የመጥቼ፣ ነበር፣ አሉታም፣ አልመጥቼም፣ ነበር፣ ቢል፣ ትክክለኛ፣ መንገድ፣ ነው ።

—159—

በትንቢት፣ በገ፣ ላይ፣ ሲገባ፣ እንደሚከተለው፣ ይሆናል ።

መደብ፣ ጾታ፣	አዎንታ፣		አሉታ፣	
	ነጠላ፣	ብዙ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣
ጾኛ፣ የወል፣	እመጣ፣ ነበር፣	እንመጣ፣ ነበር፣	አልመጣም፣ ነበር፣	አንመጣም፣ ነበር፣
ጾኛ፣ ተባ፣	ትመጣ፣ ነበር፣	ትመጡ፣ ነበር፣	አትመጣም፣ ነበር፣	አትመጡም፣ ነበር፣
	እን፣	ትመጧ፣ ነበር፣	»	»
ጾኛ፣ ተባ፣	ደመጣ፣ ነበር፣	ደመጡ፣ ነበር፣	አይመጣም፣ ነበር፣	አይመጡም፣ ነበር፣
	እን፣	ትመጣ፣ ነበር፣	»	»

—160—

ነበረ፣ በረዳትነት፣ ሲገባ፣ የግሥ፣ አመሉን፣ ሳይተው፣ ይረባል፣ የሚሉ፣ አሉ ። ይኸውም፣ «መጥቼ፣ ነበርሁ፣ መጥተሁ፣ ነበርሁ፣ መጥተኸ፣ ነበርኸ፣» አልመጣሁም፣ ነበርሁ፣ አልመጣሁም፣ ነበርሁ፣ አልመጣኸም፣ ነበርኸ፣» ያሰኛል፣ ማለት፣ ነው ። ይህ፣ ንግግር፣ ምንም፣ እንኳ፣ የተለመደ፣ ቢሆን፣ ደረሱው፣ የላይኛውን፣ ውሳኔ፣ (ቁ. 159) በመምረጥ፣ ያጸናዋል ።

—161—

ነበረ፣ በመኖር፣ ግሥ፣ ክፍል፣ ሲነገር፣ የእርባታ፣ መሪዎች፣ «ኛ፣ ሀ፣ ሽ፣ ው፣ ት፣ ን፣ አችሁ፣ አኞሙ» እየተጨመሩበት፣ በኅላፊ፣ ጊዜያት፣ በጅቱም፣ መደቦች፣ ይረባል ። እነሆ፣ በአዎንታና፣ በአሉታ፣ እንደት፣ እንደሚረባ፣ ከዚህ፣ በታች፣ እናመለክታለን ።

መደብ፣ ጾታ፣	አዎንታ፣		አሉታ፣	
	ነጠላ፣	ብዙ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣
ጾኛ፣ የወል፣	ነበረኝ፣	ነበረን፣	አልነበረኝም፣	አልነበረንም፣
ጾኛ፣ ተባ፣	ነበረህ፣	ነበረችሁ፣	አልነበረህም፣	አልነበረችህም፣
	እን፣	ነበረኸ፣	»	»
ጾኛ፣ ተባ፣	ነበረው፣	ነበረችው፣	አልነበረውም፣	አልነበረችውም፣
	እን፣	ነበረት፣	»	»

—162—

ሆነ ።

ሆነ፣ መወረቱ፣ ከመሆን፣ ግሥ፣ ነው ። ራሱን፣ ችሎ፣ እንደ፣ ግሥ፣ ደንብ፣ በየዋህም፣ በዝርዝርም፣ እርባታ፣ ይረባል ። በረዳትነት፣ መልክ፣ ሲገባ፣ በትንቢት፣ አንቀጽ፣ ላይ፣ እየተመጨረ፣ በቁም፣ ቀሪ፣ ሆኖ፣ ይረባል ።

ይኸውም፣ ይመጣል፣ ሆነ፣ ትመጣለች፣ ሆነ፣ ትመጣለህ፣ ሆነ፣ ይመጣሉ፣ ሆነ፣ ይላል፣ ማለት፣ ነው ። በዚህም፣ ጊዜ፣ ሆነ፣ ምክንያትን፣ ሰጭ፣ ነው፣ እንጂ፣ ዋና፣ ረዳት፣ አይደለም ። ምክንያቱም፣ እነሆ፣ ወይም፣ ስለ፣ በሚል፣ አገቡ፣ የሚተካ፣ ስለሆነ፣ ነው ። ማሰሪያው፣ የጥያቄ፣ ወይም፣ የአንክሮ፣ አንቀጽ፣ ነው ።

አስረጅ፡—ውብሸት፣ ይማግጣል፣ ሆነ፣ ምን፣ ማድረግ፣ ይሻላል ?

(=እነሆ፣ ውብሸት፣ ማገጠ፣ ምን፣ ማድረግ፣ ይሻላል ?)

(=ውብሸት፣ ስለማገጠ፣ (ወይም፣ የሚማግጥ፣ ስለሆነ) ምን፣ ማድ

ረግ፣ ይሻላል ?)

—163—

ይሆናል ።

ይሆናል፣ በትንቢት፣ አንቀጽነት፣ በሁለት፣ ወገን፣ ያገለግላል ፣ ለደንበኛው፣ ግሥ፣ ለመሆን፣ ትንቢት፣ አንቀጽ፣ ነው ።

ለነበሩ፣ ግሥ፣ ለመሆንም፣ ትንቢት፣ አንቀጽ፣ ነው ። በነርሱም፣ መካከል፣ ልዩነቱ፣ ሊታወቅ፣ አይቻልም ።

የግሥ፣ ረዳት፣ ሲሆን፣ በኅላፊና፣ በትንቢት፣ በገ፣ ላይ፣ እየተጫነ፣ ይገባል ። ይኸውም፣ መጥቶ፣ ይሆናል፣ ይመጣ፣ ይሆናል፣ እንደማለት፣ ነው ። በዚህ፣ ጊዜ፣ አጠራጣሪ፣ አንቀጽ፣ ተብሎ፣ ይጠራል ።

—164—

አለ፣ (በማጥበቅ፣ ድምፅ ።)

አለ፣ በማጥበቅ፣ ድምፅ፣ ሲነገር፣ ጃኛ፣ በመሆን፣ ግሥ፣ ይኛ፣ በመኖር፣ ግሥ፣ ክፍል፣ ይገባል ።

(ጃኛ) በመሆን፣ ግሥ፣ ክፍል፣ ሲነገር፣ እንደሚከተለው፣ ይሆናል ።

(ሀ) የእርባታ፣ መሪዎች፣ ሁ፣ ሀ፣ ሽ፣ ች፣ ን፣ አችሁ፣ አኞሙ ። እየተጨመሩ በት፣ በጅቱም፣ መደቦች፣ ይረባል ። በዚህም፣ ጊዜ፣ ስመሆን፣ ግሥ፣ የቅርብ፣ ጊዜያት፣ ይሆናል ። በአዎንታና፣ በአሉታ፣ እንደሚከተለው፣ ይረባል ።

መደብ ፡ ጾታ ፡	አዎንታ ፡		አሉታ ፡	
	ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
፩ኛ ፡ የወል ፡	አለሁ ፡	አለኝ ፡	የለሁም ፡	የለኝም ፡
፪ኛ ፡	{ ተባ. አለሁ ፡	አላችሁ ፡	የለሁም ፡	የላችሁም ፡
	{ አን. አለሽ ፡	»	የለሽም ፡	»
፫ኛ ፡	{ ተባ. አለ ፡	አሉ ፡	የለም ፡	የሉም ፡
	{ አን. አለች ፡	»	የለችም ፡	»

— 165 —

(ለ) የግሥ ፡ ረገት ፡ ሲሆን ፡ በጎሳፊና ፡ በትንቢት ፡ በዝ ፡ ላይ ፡ ተቋና ፡ እየገባ ፤ በሶስቱም ፡ መደቦች ፡ ይረባል ፡ በጎሳፊ ፡ በዝ ፡ ሲገባ ፡ ግሡን ፡ የቅርብ ፡ ጎሳፊ ፡ ያደርገዋል ፡ በትንቢት ፡ በዝ ፡ ሲገባ ፡ ግሡን ፡ የአሁን ፡ ጊዜያት ፡ ወይም ፡ ትንቢት ፡ ያደርገዋል ። መደረሻውን ፡ ለድስ ፡ አድርጎ ፡ «አል ፡» ተብሎ ፡ በአንዳንድ ፡ ስፍራ ፡ ይነገራል ። ይኸንንም ፡ በሚከተለው ፡ እናሳያለን ።

መደብ ፡ ጾታ ፡	የቅርብ ፡ ጎሳፊ ፡ ጊዜያት ፡		የአሁንና ፡ የትንቢት ፡ ጊዜያት ፡	
	ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
፩ኛ ፡ የወል ፡	መተግለላሁ = መተግለላሁ ፡	መተግለላሁን = መተግለላሁን ፡	እመጠለሁ = እመጠለሁ ፡	እንመጠለሁ ፡
፪ኛ ፡	{ ተባ. መተህእሁ = መተህእሁ ፡	መተህእሁን ፡	ትመጠለሁ = ትመጠለሁ ፡	ትመጠለሁን ፡
	{ አን. መተህእሁሽ = መተህእሁሽ ፡	»	ትመጠለሁሽ = ትመጠለሁሽ ፡	ትመጠለሁሽን ፡
፫ኛ ፡	{ ተባ. መተላለሁ = መተላለሁ ፡	መተላለሁን ፡	ይመጠለሁ = ይመጠለሁ ፡	ይመጠለሁን ፡
	{ አን. መተላለሁሽ = መተላለሁሽ ፡	»	ይመጠለሁሽ = ይመጠለሁሽ ፡	ይመጠለሁሽን ፡

ከዚህ ፡ በላይ ፡ የተጻፈው ፡ አርባታ ፡ በአዎንታ ፡ መደብ ፡ ነው ። በአሉታም ፡ ሲረባ ፡ «አል መጣሁም ፡ አል መጣም ፡ . . . » ያሰኛል ። «አል መጣኝም ፡ አል መጣሽም ፡» የሚለው ፡ የገዳሞች ፡ አግርኛ ፡ ስሥረ ፡ ነገሩ ፡ የተመዘኛ ፡ የተሰማግ ፡ ነው ። አስተውሎ ፡ የአ ፡ ፊደል ፡ እናጋሪ ፡ ከመሆኑ ፡ የተነሳ ፡ መጥቶአል ፡ በማለት ፡ ፈንታ ፡ መጥቷል ፡ ተብሎ ፡ ይነገራል ።

— 166 —

(ዩኛ) በመኖር ፡ ግሥ ፡ (ወይም ፡ በአሰኝታ ፡ ግሥ ፡) ሲነገር ፡ እንደሚከተለው ፡ ይሆናል ። የአርባታ ፡ መደቦች ፡ «ኛ ፡ ሀ ፡ ሽ ፡ ው ፡ ት ፡ ን ፡ አችሁ ፡» አጥው ፡ እየተጫኑ ፡ በት ፡ በጥቁም ፡ መደቦች ፡ ይረባል ።

እነሆ ፡ በአዎንታና ፡ በአሉታ ፡ እንደት ፡ እንደሚረባ ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ ጽፈን ፡ እናመለክታለን ።

መደብ ፡ ጾታ ፡	አዎንታ ፡		አሉታ ፡	
	ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
፩ኛ ፡ የወል ፡	አለኝ ፡	አለኝ ፡	የለኝም ፡	የለኝም ፡
፪ኛ ፡	{ ተባ. አለሁ ፡	አላችሁ (= አለአችሁ) ፡	የለሁም ፡	የላችሁም ፡
	{ አን. አለሽ ፡	»	የለሽም ፡	»
፫ኛ ፡	{ ተባ. አለው ፡	አላጥው (= አለአጥው) ፡	የለውም ፡	የላጥውም ፡
	{ አን. አላት ፡	»	የለሁም ፡	»

— 167 —

አለ ፡ (በማላላት ፡ ድምፅ ፡)

አለ ፡ በመላላት ፡ ድምፅ ፡ ሲነገር ፡ በሁለት ፡ ዓይነቶች ፡ ይተረጎማል ። ሁለቱም ፡ ዓይነቶች ፡ በምስጢር ፡ እንጂ ፡ በጽሕፈት ፡ አይለያዩም ።

የመኖርን ፡ ምግባር ፡ ሲገልጽ ፡ ራሱን ፡ የቻለ ፡ አድራጊ ፡ ዐምድ ፡ ይሆናል ። ትርጓሜው ፡ ተናገረ ፡ ማለት ፡ ነው ። በጎሳፊ ፡ ጊዜያት ፡ እንደሌለው ፡ ግሥ ፡ ሁሉ ፡ የራሱን ፡ በዝ ፡ ይዘ ፡ ይረባል ።

(ሀ) በአሁን ፡ ጊዜያት ፡ በአዎንታና ፡ በአሉታ ፡ እንደት ፡ እንደሚረባ ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ እናመለክታለን ።

መደብ ፡ ጾታ ፡	አዎንታ ፡		አሉታ ፡	
	ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
፩ኛ ፡ የወል ፡	አለሁ ፡	አለኝ ፡	አላለሁም ፡	አላለኝም ፡
፪ኛ ፡	{ ተባ. አለሁ ፡	አለአችሁ (አላችሁ) ፡	አላለሁም ፡	አላላችሁም ፡
	{ አን. አለሽ ፡	»	አላለሽም ፡	»
፫ኛ ፡	{ ተባ. አለ ፡	አሉ ፡	አላለም ፡	አላሉም ፡
	{ አን. አለች ፡	»	አላለችም ፡	»

(A) በጎሳሬ ጊዜያት ለንደሚከተለው በአዎንታና በአሉታ ይረባል ።

መደብ ጸታ	አዎንታ		አሉታ	
	ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ
ጸኛ የወል	ብዬ አለሁ (ብያሁ)	በለን አል (በለናል)	አላሁም	አላለንም
ጸኛ	ተባ	በለሁ አል (በለሃል)	አላሁም	አላላችሁም
	አን	በለኸ አል (በለኸል)	»	»
ጸኛ	ተባ	በለ አል (በሏል)	አላለም	አላሉም
	አን	በላአለች (በላለች)	»	»

በጎጃሞች አግርኛ በአሉታው ጊዜ አልብሎም አልብደም አልብሎም አልብላሁም . . . ተብሎ ይነገራል ። ይኸውም ሥረ ነገሩን የተከተለና የተሰማገ ስለሆነ ጸያፍ ሊባል አይቻልም ።

አለ የመሆንን ምግባር የሚገልጽ ሲሆን ረዳት ግሥ ይበላል ። በዚህም ጊዜ ከግብር ተውሳክተ ግሥ ለዚህ የተመደቡትን ቃላት ይዞ ይገባል ። ለምሳሌ ፡ ገም ፣ ቁጭ ፣ ዱብ ፣ ገዝ ፣ እነዚህን የመሰሉ ብዙ ተውሳክተ ግሥ አሉ ። እነሱም ፣ ብቻቸውን ሲነገሩ ምንም ስሜት የላቸውም ። ከሌሎችም ግሥ ጋር ገምድና የላቸውም ። ግሥ አለ በተጨማሪም ጊዜ ግን ስሜታቸውን አያገሉ ፣ ማሰሪያ አንቀጽ ይሆናሉ ።

አስረጅ ፡ ገም ፣ አለ ፣ ገም ፣ ብሏል ፣ ገም ፣ ብሎ ነበር ፣ ገም ፣ ይላል ፣ ገም ፣ ማለት ፣ ገም ፣ ብሎ ፣ ለንደሚለት ነው ። እንደ ግሥ ደንብ በሙሉ ሊረቡ ይችላሉ ።

ጀመረ ።

ጀመረ ፡ በግሥነቱ ሲነገር አድራጊ ፣ ፀምድ ፣ ነው ። በዚያን ጊዜ ፣ ጀመርሁ ፣ ጀመርህ ፣ ጀመርሽ ፣ ጀመረ ። ለያለ አንደሌላው ግሥ ሁሉ በየቀኑም በዝርዝርም ለርባታ ይረባል ።

በረዳትነት ሲገባ ግን መድረሻውን ሰድስ ፣ ስድስ ፣ ጀመር ፣ ተብሎ ይነገራል ። በትንቢት በዝ ፣ ላይ ፣ እየተጫነ ፣ ይገባል ። ይኸውም ፣ ለመጣ ፣ ጀመር ፣ ትመጣ ፣ ጀመር ፣ ትመጠ ፣ ጀመር ፣ ይመጣ ፣ ጀመር ፣ ለንደሚለት ነው ።

በዚህ ጊዜ ክፍሉ ከመሆን ግሥ ነው ። ይመጣ ፣ ጀመር ፣ ወይም ፣ ይመጣል ፣ ሆነ ፣ ቢል ፣ ምሥጢሩ ፣ ል ፣ ወገን ነው ።

አንዳንድ ምሳሌዎች ፡ የግሥ ፣ ደንብ ፣ ላይለቅ ፣ ረዳት ፣ ይሆናል ፣ ብለው ይወሰናሉ ። ይኸውም ፣ አመጣ ፣ ጀመርሁ ፣ ትመጣ ፣ ጀመርህ ፣ ትመጠ ፣ ጀመርሽ ፣ ይመጡ ፣ ጀመሩ . . . ። ይላል ፣ ለንደሚለት ነው ።

ቂየ ።

ቂየ ፡ በግሥነቱ ሲነገር ፣ ተደራጊ ፣ ፀምድ ፣ ነው ። በዚያን ጊዜ ፣ ቂየሁ ፣ ቂየህ ፣ ቂየሽ ፣ ቂየ ፣ . . . ። ለያለ አንደ ሌላው ግሥ ሁሉ በየቀኑም በዝርዝርም ለርባታ ይረባል ።

በረዳትነት ሲገባ ግን በጎሳሬው በዝ ፣ ላይ ፣ እየተጫነ ፣ ይገባል ፣ እንደ ግሥነቱ ደንብ ይረባል ። ይኸውም ፣ መጥቶ ፣ ቂየ ፣ ሄደ ፣ ቂየች ፣ ለንደሚለት ነው ። በዚህ ጊዜ ፣ ምሥጢሩ ከመሆን ግሥ ይዛመዳል ። የሆነ ሆኖ ይህ ቋንቋ የሚነገረው በጥቂቶች አገሮች ፣ ላይ ፣ ብቻ ነው ።

አገሃ ።

አገሃ ፡ በግሥነቱ ሲነገር አድራጊ ፣ ፀምድ ፣ ነው ። በዚያን ጊዜ ፣ አገሃሁ ፣ አገሃህ ፣ አገሃሽ ፣ አገሃ ፣ ለያለ አንደሌላው ግሥ ሁሉ በየቀኑም በዝርዝርም ለርባታ ይረባል ። በረዳትነት ሲገባ ግን በጎሳሬው በዝ ፣ ላይ ፣ እየተጫነ ፣ እንደ ግሥነቱ ደንብ ይረባል ። በምሥጢር የመሆንን ምግባር ያመለክታል ።

አስረጅ ፡ ብርሃኑ ፣ መጽሐፉን ፣ ለማምጣት ፣ ቢሄድ ፣ ጠፍቶ ፣ አገሃው ፣ (=አጣው ።) ራለቀ ፣ ወንድሙን ፣ ለማየት ፣ በመጣ ፣ ሄደ ፣ አገሃው ፣ (=አጣው ፣ ወይም ፣ ራለቀ ፣ ወንድሙን ፣ ለማየት ፣ በመጣ ፣ ሄደ ፣ ቂየው ፣ ፣ ሳያገኘው ፣ ቀረ ።)

እነሆ ከዚህ በላይ የተሰጡት ማሰሪያዎች የማግኘትንና የመቁየትን ምግባር የሚገልጹ አይደሉም ። ብርሃኑ ፣ መጽሐፉን ፣ ለማምጣት ፣ ቢሄድ ፣ ጠፍቶ አገሃው ፣ ባለ ጊዜ ማጣቱን ነው ። አንጂ ከጠፋበት በኋላ ፣ ማግኘቱን ፣ አያስረዳም ። እንደዚሁም ደግሞ ፣ ራለቀ ፣ ወንድሙን ፣ ለማየት ፣ በመጣ ፣ ሄደ ፣ አገሃው ፣ ወይም ፣ ሄደ ፣ ቂየው ፣ ባለ ጊዜ ሳያገኘው ፣ መቅረቱን ነው ። አንጂ ከሄደ በኋላ ፣ ማግኘቱን ወይም መቁየቱን አያመለክትምና ። አገሃ ፣ ቂየ ፣ የግሥ ፣ ረዳት ፣ መበላቀው ፣ ስለዚህ ነው ።

ገጽ ስጦታ

ሀ—የግሥ ረዳት ፣ የሚባሉት ፣ እነማን ፣ ናቸው ?

የመኖር ፣ ግሥ ፣ እንደት ፣ እንደሆነ ፣ አስረዳኝ ።

የመሆን ፣ ግሥ ፣ ምን ፣ ዓይነት ፣ እንደሆነ ፣ ንገረኝ ።

የግሥ ረዳቶች ፣ እንደት ፣ እንደሚረቡ ፣ ምሳሌን ፣ ስጠኝ ።

«አሰ» የሚለው ፣ ቃል ፣ በመጥበቅና ፣ በመላላት ፣ ድምፅ ፣ ሲነገር ፣ ልዩነትን ፣

በምሳሌ ፣ እያደረገህ ፣ ንገረኝ ።

ለምሳሌ ፣ ያቀረብሃቸውን ፣ የግሥ ረዳቶች ፣ ሁሉ ፣ ወደ ፣ አሉታ ፣ አዙራቸው ።

አምንታና ፣ አሉታ ፣ እንደት ፣ እንደሆነ ፣ በምሳሌ ፣ ተናገር ።

ለ—ከዚህ ፣ በታች ፣ ከተጻፈው ፣ ምንበብ ፣ የግሥ ረዳቶችን ፣ እየለየህ ፣ አመልክት ።

በአምንታ ፣ የተጻፈውን ፣ ወደ ፣ አሉታ ፣ ለውጠው ። በአሉታ ፣ የተጻፈውንም ፣

ወደ ፣ አምንታ ፣ እየለወጥህ ፣ አሳይ ።

ምንበብ

ግህለ ፣ ሥላሴ ፣ ከሞቱ ፣ በኋላ ፣ ልጃቸው ፣ ኃይለ ፣ መለኮት ፣ ወዲያው ፣ አልጋውን ፣

ወርሰው ፣ በሰላም ፣ ይዘቱ ፣ ጀመር ፣ ወዲያውም ፣ በሕዝብ ፣ አፍ ፣ አጤ ፣ ኃይሉ ፣ መባል ፣

ተለመደ ። ኃይለ ፣ መለኮት ፣ ለነጋሣ ፣ ክርስቶስ ፣ ጃኛ ፣ ትውልድ ፣ ይሆናሉ ።

በነገሡ ፣ በጃኛው ፣ ዘመን ፣ ወደ ፣ አሩሲ ፣ ዘምተው ፣ ኖሮ ፣ ብርቱ ፣ ጦርነት ፣ አግኝቷቸው ፣

ነበር ፣ ይባላል ። ወዲያውም ፣ በዚያው ፣ ዘመን ፣ ቋረኛው ፣ ደጃች ፣ ከሣ ፣ አባ ፣ ታጠቅ ፣

ጎጃም ፣ ላይ ፣ ትንሽ ፣ ራስ ፣ ዓሊን ፣ ድል ፣ አድርገዋቸው ፣ ነበርና ፣ ሸሽተው ፣ ወደ ፣ ሸዋ ፣

ሲመጡ ፣ ደረ ፣ ላይ ፣ ሞቁዲሰ ፣ የተባለ ፣ ባላባት ፣ አግኝቶ ፣ አስረዳቸው ።

ኃይለ ፣ መለኮትም ፣ ይህን ፣ ስሙና ፣ ገሥግሠው ፣ ሄደው ፣ ሞቁዲሰን ፣ አሥረው ፣

ራስ ፣ ዓሊን ፣ ይዘው ፣ ተመልሰዋል ።

ኃይለ ፣ መለኮት ፣ ለበ ፣ ሰፊ ፣ ጀግና ፣ በሰላም ፣ ነበሩ ፣ ይባላል ። ስለዚህም ፣ አባታቸው ፣

ክፍል ፣ ፣ የእርባታ ፣ መሪዎች ።

- 172 -

የእርባታ ፣ መሪዎች ፣ የሚባሉት ፣ በየዋህ ፣ እርባታና ፣ በዝርዝር ፣ እርባታ ፣ ጊዜ ፣ በመድረሻ ፣

የእርባታ ፣ መሪዎች ፣ በየዋህ ፣ እርባታ ፣ ጊዜ ፣ (ሀ) በመድረሻ ፣ ላይ ፣ የሚገቡት ፣ «ሀ ፣ ሀ ፣ ሽ ፣ ግዕዝ ፣

በመነሻ ፣ ላይ ፣ የሚገቡት ፣ «እ ፣ ት ፣ የ ፣ እን ፣» ናቸው ። የላይኞቹ ፣ በግላሬ ፣ አንቀጽ ፣ ይገባሉ ።

«ሀ ፣» የተባለው ፣ የእርባታ ፣ መሪ ፣ በዝርዝር ፣ እርባታ ፣ ጊዜ ፣ ወደግዕዝነት ፣ ሲለወጥ ፣ ሽ ፣ ይሆናል ።

ደክሙም ፣ ፈለገህ ፣ ብሎ ፣ ፈለግኸኝ ፣ ይላል ፣ ማለት ፣ ነው ። ሀ ፣ የግዕዝነት ፣ ደምፁ ፣

- 173 -

የየዋህ ፣ እርባታ ፣ መሪዎች ።

የየዋህ ፣ እርባታ ፣ መሪዎች ፣ ባለቤትን ፣ ስለሚያመለክቱ ፣ አንዳንድ ፣ ጊዜ ፣ የባለቤት ፣

ዋቅት ፣ ይለወጣሉ ። ይኸውም ፣ «ኝ ፣ ሀ ፣ ሽ ፣ ሙ ፣ ት ፣ ን ፣ አችሁ ፣ አቸው ፣» ይላል ፣ ማለት ፣

የዋህ ፣ ማለት ፣ ቀላል ፣ ወደም ፣ ገር ፣ ማለት ፣ ነው ። በዚህ ፣ መደብ ፣ የሚነገረው ፣ እርባታ ፣

ቀላል ፣ ስለሆነ ፣ የዋህ ፣ ተብሎአል ። የዋህ ፣ እርባታ ፣ በኋላ ፣ ተውላጣተ ፣ ስም ፣ መደብ ፣ ይገባል ።

- 174 -

የየዋህ ፣ እርባታ ፣ መሪዎች ፣ በመድረሻ ፣ ላይ ፣ እየተጨመሩ ፣ ሲገቡ ፣ እርባባቸው ፣ እንደሚከተለው ፣

መደብ ፣ ጾታ ፣	ምንታ ፣		አሉታ ፣	
	ላ ፣	ብዙ ፣	ነጠላ ፣	ብዙ ፣
ሸኝ ፣	ላ ፣	ላ ፣	አል ፣	አል ፣
	ብዙ ፣	ላ ፣	አል ፣	አል ፣
ሸኝ ፣	አን ፣	ላ ፣	አል ፣	አል ፣
	ብዙ ፣	ላ ፣	አል ፣	አል ፣
የሸኝ ፣	ላ ፣	ላ ፣	አል ፣	አል ፣
	አን ፣	ላ ፣	አል ፣	አል ፣

- 179 -

በንኡስ፣ አንቀጽ፣ ክፍል፣ የእርባታ፣ መሪዎች ።

የእርባታ፣ መሪዎች፣ በንኡስ፣ አንቀጽ፣ ክፍል፣ ገብተው፣ ይገኛሉ ። መድረሻው፣ ግዕዝ፣ የሆነ፣ ግሥ፣ ሁሉ፣ ዓይነቱ፣ አንድ፣ ነው ። እርሱንም፣ «ረገጥ»፣ በሚለው፣ አድራጊ፣ ዐምድ፣ እናሳያለን ። መድረሻው፣ ራብዕ፣ የሆነ፣ ግሥ፣ ገን፣ በመድረሻው፣ ላይ፣ ተ፣ የሚል፣ ባዕድ፣ ፊደል፣ ይወጣል። ይህንንም፣ «ገባ»፣ በሚል፣ ተደራጊ፣ ዐምድ፣ እየአረባን፣ ከዚህ፣ በታች፣ እናሳያለን ። (ቁ. 180 እይ ።)

- 180 -

ንኡስ፣ አንቀጽ፣ ክፍል፣ ከግብር፣ ስም፣ ስለሆነ፣ ከዚህ፣ በታች፣ እንደተጻፈው፣ በስም፣ ደንብ፣ ይዘረዘራል ። መዘርዘሪያውም፣ የዋህ፣ እርባታ፣ ብቻ፣ ነው ።

መደብ፣ ጾታ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣
ጸኛ፣ የወል፣	መረገጥ፣	መረገጥኛን፣	መግባቱ፣	መግባታችን፣
ጸኛ፣	ተባ. መረገጥ፣	መረገጥኛሁ፣	መግባትህ፣	መግባታችሁ፣
	እን. መረገጥሽ፣	»	መግባትሽ፣	»
ጸኛ፣	ተባ. መረገጥ፣	መረገጥኛው፣	መግባቱ፣	መግባታቸው፣
	እን. መረገጥዋ፣ (ጻ)	»	መግባትዋ (ጸ)	»

- 181 -

ቦዝ፣ አንቀጽ፣ በኅላፊውም፣ በትንቢትም፣ እንደ፣ ግሥ፣ ደንብ፣ በየዋህም፣ በዝርዝርም፣ እርባታ፣ ይነገራል ። በየዋህ፣ እርባታ፣ ሲረባ፣ ከዚህ፣ በታች፣ እንደተጻፈው፣ ነው ። (ቁ. 182 እይ 1)

- 182 -

ኅላፊ፣ ቦዝ፣ በየዋህ፣ እርባታ፣ ሲረባ፣ እንደሚከተለው፣ ነው ።

መደብ፣ ጾታ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣
ጸኛ፣ የወል፣	ረገጥ፣	ረገጥን፣	ገብኛ፣	ገብተን፣
ጸኛ፣	ተባ. ረገጥ፣	ረገጥኛሁ፣	ገብተህ፣	ገብታችሁ፣
	እን. ረገጥሽ፣	»	ገብተሽ፣	»
ጸኛ፣	ተባ. ረገጥ፣	ረገጥው፣	ገብቶ፣	ገብተው፣
	እን. ረገጥ ።	»	ገብታ፣	»

- 183 -

ኅላፊ፣ ቦዝ፣ በዝርዝር፣ እርባታ፣ ሲረባ፣ እንደሚከተለው፣ ነው ። ይህንንም፣ መረገጥ፣ በሚለው፣ ግሥ፣ እናሳያለን ።

የዋህ፣	ዝርዝር፣ እርባታ ።							
	ነጠላ፣ ቁጥር ።				ብዙ፣ ቁጥር፣			
	ጸኛ፣ መ፣	ጸኛ፣ መደብ፣	ጸኛ፣ መደብ፣	ጸኛ፣ መ፣	ጸኛ፣ መ፣	ጸኛ፣ መደብ፣		
	የወል፣ ጻ	ተባ. ህ	እን. ሀ	ተባ. ሙት	እን. ለት	የወል፣ ገ	የወል፣ አቶሁ	የወል፣ አቶው
ረገጥ፣	—	ረገጥ፣	ረገጥ፣	ረገጥ፣	ረገጥ፣	—	ረገጥኛሁ	ረገጥኛው፣
ረገጥ፣	ረገጥኛ፣	—	—	ረገጥኛው፣	ረገጥኛት፣	ረገጥኛን፣	—	ረገጥኛሁ፣
ረገጥ፣	ረገጥኛ፣	—	—	ረገጥኛው፣	ረገጥኛት፣	ረገጥኛን፣	—	ረገጥኛው፣
ረገጥ፣	ረገጥኛ፣	ረገጥ፣	ረገጥ፣	ረገጥኛት፣	ረገጥኛት፣	ረገጥ፣	ረገጥኛሁ፣	ረገጥኛው፣
ረገጥ፣	ረገጥኛ፣	ረገጥ፣	ረገጥ፣	ረገጥኛት፣	ረገጥኛት፣	ረገጥ፣	ረገጥኛሁ፣	ረገጥኛው፣
ረገጥ፣	—	ረገጥኛ፣	ረገጥኛ፣	ረገጥኛው፣	ረገጥኛት፣	—	ረገጥኛሁ	ረገጥኛው፣
ረገጥኛሁ፣	ረገጥኛሁ፣	—	—	ረገጥኛሁት፣	ረገጥኛሁት፣	ረገጥኛሁን፣	—	ረገጥኛሁ፣
ረገጥኛው፣	ረገጥኛው፣	ረገጥኛው፣	ረገጥኛው፣	ረገጥኛው፣	ረገጥኛው፣	ረገጥኛውን፣	ረገጥኛውን፣	ረገጥኛው፣

የኅላፊ፣ ቦዝ፣ ዝርዝር፣ እርባታ፣ በዐቢይ፣ አንቀጽነት፣ ገብቶ፣ ማሰሪያ፣ ሲሆን፣ ረገጥ፣ አለሁ፣ ረገጥ፣ ነበር፣ ረገጥ፣ ይሆናል፣ አያለ፣ ረገጥ፣ እየገኘ፣ እየገኘ፣ ይነገራል ።

- 184 -

ትንቢት፣ ቦዝ፣ በየዋህ፣ እርባታ፣ ሲረባ፣ እንደሚከተለው፣ ነው ።

መደብ፣ ጾታ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣
ጸኛ፣ የወል፣	አረገጥ፣	አንረገጥ፣	አገባ፣	አንገባ፣
ጸኛ፣	ተባ. ትረገጥ፣	ትረገጥ፣	ትገባ፣	ትገባ፣
	እን. ትረገጥ፣	»	ትገባ፣	»
ጸኛ፣	ተባ. ይረገጥ፣	ይረገጥ፣	ይገባ፣	ይገባ፣
	እን. ትረገጥ፣	»	ትገባ፣	»

የትንቢት፣ ቦዝ፣ የዋህ፣ እርባታ፣ በዐቢይ፣ አንቀጽነት፣ ገብቶ፣ ማሰሪያ፣ ሲሆን፣ አረገጥ፣ ነበር፣ አረገጥኛሁ፣ አረገጥ፣ ይሆናል፣ አያለ፣ ረገጥ፣ እየገኘ፣ እየገኘ፣ ይነገራል ።

- 185 -

ትንቢት፣ ቦዝ፣ በዝርዝር፣ እርባታ፣ ሲረባ፣ እንደሚከተለው፣ ነው ። ይህንንም፣ መረገጥ፣ በሚለው፣ ግሥ፣ ዘርዘርን፣ እናሳያለን ።

ታላቁ ፡ ራስ ፡ ዓለፍ ፡ ተከታዮቻቸው ፡ ገጽ ፡ ዓመት ያህል ፡ ገዝተዋል ። ከዚያም ፡ በኋላ ፡ የታላቁ ፡ ዓለ ፡ የአገት ፡ ልጅ ፡ ራስ ፡ ጉግግ ፡ አልጋውን ፡ ወረሰ ። እርሱም ፡ ከገጽገጽ እስከ ፡ ገጽገጽ ፡ ዓ፡ ገጽ ፡ ዘመን ፡ በመስፈርት ፡ የገዛ ፡ ነው ። የራስ ፡ ጉግግ ፡ ልጆች ፡ ራስ ፡ ይግምና ፡ ራስ ፡ ማርዬ ፡ ራስ ፡ ዶሪ . . . ናቸው ።

ራስ ፡ ጉግግ ፡ ስጦት ፡ ልጁ ፡ ራስ ፡ ይግም ፡ ወርሶ ፡ ደ ፡ ዓመት ፡ ያህል ፡ ገዝቶአል ። ከዚያም ፡ በኋላ ፡ ወንድሙ ፡ ራስ ፡ ማርዬ ፡ የራስ ፡ ይግምን ፡ አልጋ ፡ ወርሶ ፡ ፣ ዓመት ፡ ገዝቷል ። በእርሱም ፡ ላይ ፡ የሰሜኑ ፡ ደጃች ፡ ውቤ ፡ እንደወትሮው ፡ ተነሥቶ ፡ ሸፈተና ፡ እንዲት ፡ ካብ ፡ በሚባል ፡ አገር ፡ ላይ ፡ መርነት ፡ ገጠመው ። ደጃች ፡ ውቤ ፡ ድል ፡ ሆነና ፡ ተያዘ ። ከዚህ ፡ በኋላ ፡ ደጃች ፡ ውቤ ፡ ወትሮ ፡ ድል ፡ መሆን ፡ ብቻ ፡ ሲሆንበት ፡ ጊዜ ፡ ተመረረና ፡ ለራስ ፡ ማርዬ ፡ ሎሌ ፡ ሆኖ ፡ ተቀመጠ ።

በዚያ ፡ ዘመን ፡ ደጃች ፡ ሰብአ ፡ ጋዲስ ፡ የሚባል ፡ የአጋሚ ፡ ገዥ ፡ ኃይል ፡ አግኝቶ ፡ በጋሎችም ፡ ላይ ፡ በርትቶ ፡ አልገዛም ፡ ብሎ ፡ ነበር ። ስለዚህም ፡ ራስ ፡ ማርዬ ፡ ሰብአ ፡ ጋዲስን ፡ ለመውጋት ፡ ዘመተ ። ሰብአ ፡ ጋዲስ ፡ እዋጋለሁ ፡ እንጂ ፡ አልሸገም ፡ ብሎ ፡ በደብረ ፡ ዐባይ ፡ በኩል ፡ ተከዘ ፡ ወይም ፡ ማይ ፡ እስላም ፡ በሚባል ፡ ስፍራ ፡ ላይ ፡ ገጠመውና ፡ ተዋጉ ። ራስ ፡ ማርዬ ፡ ድል ፡ አድርጎ ፡ ሰብአ ፡ ጋዲስ ፡ ተማርኮ ፡ ሳለ ፡ ደጃች ፡ ሐንስ ፡ የሚባል ፡ የሰብአ ፡ ጋዲስ ፡ ልጅ ፡ አዘንግቶ ፡ ግዳይ ፡ የሚጥል ፡ ወታደር ፡ መስሎ ፡ እየሮከረ ፡ ከራስ ፡ ማርዬ ፡ ዘንድ ፡ ቀረበና ፡ አረር ፡ በተለጉው ፡ ነፍጥ ፡ ራስ ፡ ማርዬን ፡ ግምባሩን ፡ ፈጥርቆ ፡ ጣለው ። የራስ ፡ ማርዬ ፡ አሸከሮች ፡ ደጃች ፡ ሐንስን ፡ ወዲያው ፡ ተቀራምተው ፡ ገደሉት ። በነጋራም ፡ ደጃች ፡ ሰብአ ፡ ጋዲስ ፡ ተደበደበ ።

ከዚህ ፡ በኋላ ፡ የራስ ፡ ማርዬ ፡ ወንድም ፡ ራስ ፡ ዶሪ ፡ በአልጋው ፡ ተቀመጠ ። ራስ ፡ ዶሪ ፡ እዴ ፡ ሰሎሞንን ፡ በጎንደር ፡ እንግሥ ፡ ሶስት ፡ ወር ፡ ያህል ፡ እንደገዛ ፡ ወዲያው ፡ ሞተ ።

ከዚህ ፡ በኋላ ፡ ከራስ ፡ ጉግግ ፡ ወንድም ፡ ከደጃች ፡ አሉላ ፡ የተወለደው ፡ ትኩ ፡ የሚባል ፡ ሰው ፡ ትንቹ ፡ ራስ ፡ ዓለ ፡ ተብሎ ፡ አልጋውን ፡ ያዘ ። እርሱም ፡ በጎንደር ፡ የአዴ ፡ ተክለ ፡ ጊዮርጊስን ፡ ልጅ ፡ እዴ ፡ የሐንስን ፡ አንግሥ ፡ እናቱን ፡ ከአዴ ፡ የሐንስ ፡ ጋር ፡ አጋብቶ ፡ እቴጌ ፡ መንን ፡ አሰኝቶ ፡ ይገዛ ፡ ጀመር ። አሁንም ፡ በዚህ ፡ ዘመን ፡ የትግሬውና ፡ የሰሜኑ ፡ ገዥ ፡ ደጃች ፡ ውቤ ፡ ሸፍቶ ፡ ተነሣና ፡ ወደ ፡ ራስ ፡ ዓለ ፡ ዘመተ ። እኒህም ፡ ሁለቱ ፡ መሳፍንት ፡ ደብረ ፡ ታቦር ፡ ላይ ፡ ገጥመው ፡ ተዋጉ ። ነገር ፡ ግን ፡ በክ ፡ ወገን ፡ ደጃች ፡ ውቤ ፡ ድል ፡ ሆኖ ፡ ተያዘ ። በክ ፡ ወገንም ፡ ራስ ፡ ዓለ ፡ ድል ፡ የሆነ ፡ መስለውና ፡ ሸሽቶ ፡ ወደ ፡ ዋድላ ፡ ተፈተሰከ ። ሆኖም ፡ ራስ ፡ ዓለ ፡ አንሰራርቶ ፡ ወደ ፡ አልጋው ፡ እስኪመለስ ፡ ድረስ ፡ ዓለጋዝ ፡ ብሩ ፡ የተባለ ፡ ስሙ ፡ ጥር ፡ ጀግና ፡ ደጃች ፡ ውቤ ነና ፡ አልጋን ፡ ጨብጦ ፡ ቁየና ፡ ለራስ ፡ ዓለ ፡ አስረከበ ።

የትግሬውና ፡ የሰሜኑ ፡ ገዥ ፡ ደጃች ፡ ውቤ ፡ በየጊዜው ፡ ይሸፍኑ ፡ የነበረበት ፡ ምክንያት ፡ ጋሎች ፡ የማይገርቡትን ፡ አልጋ ፡ ይዘው ፡ በመጥራቸው ፡ ተቈርቁሮ ፡ ነው ። ስለዚህም ፡ ለሰብአት ፡ እንዲመቸኝ ፡ ብሎ ፡ እጹሱን ፡ አቡን ፡ ሰላማን ፡ ይዞ ፡ ተነሥቶ ፡ ነበር ። በዚህ ፡ ቀን ፡ እጹሱ ፡ አቡን ፡ ሰላማ ፡ በዓለጋዝ ፡ እጅ ፡ ተያዘው ፡ ነበር ። እንዲህ ፡ አድርጎ ፡ አልጋን ፡ መረለግ ፡ ለገዢዎች ፡ ልግ ፡ ያቸው ፡ ነው ።

ራስ ፡ ዓለ ፡ ከተመለሰ ፡ በኋላ ፡ ዓለጋዝ ፡ ብሩ ፡ ያቁየውን ፡ እሥረኛ ፡ ደጃች ፡ ውቤን ፡ ፈትቶ ፡ ለቀቀው ፡ የሰሜንም ፡ በላገር ፡ ውሎ ፡ የደጃች ፡ ውቤን ፡ ወንድም ፡ ደጃች ፡ መርሶን ፡ ይዞ ፡ ሸፍቶ ፡ ነበርና ፡ ደጃች ፡ ውቤን ፡ ወደ ፡ አልጋው ፡ አላሰደርሰም ፡ ብሎ ፡ እንገራጠጠ ። ነገር ፡ ግን ፡ ዓለጋዝ ፡ ብሩ ፡ እንደገና ፡ ጦር ፡ አስከትቶ ፡ ሄደና ፡ ደጃች ፡ መርሶን ፡ ወግቶ ፡ ድል ፡ ነሥቶ ፡ ደጃች ፡ ውቤን ፡ ከሸመቱ ፡ መለሰው ።

ከዚህ ፡ በኋላ ፡ በጎጃም ፡ ደጃች ፡ ብሩ ፡ ገሹ ፡ አልገዛም ፡ ብሎ ፡ በመጣና ፡ ራስ ፡ ዓለ ፡ ወደ ፡ ጎጃም ፡ ዘምቶ ፡ ሳለ ፡ አባ ፡ ታጠቅ ፡ ደጃች ፡ ከሣ ፡ (ኋላ ፡ አዴ ፡ ተያደረሰ ፡ የተባሉት) ፡ በራስ ፡ ዓለ ፡ ላይ ፡ ሸፍቶ ፡ ራስ ፡ ዓለን ፡ ለመውጋት ፡ ወደ ፡ ጎጃም ፡ ገመገመ ። ራስ ፡ ዓለም ፡ ድል ፡ ሆኖ ፡ ወደ ፡ ሸዋ ፡ ሸሽቶ ፡ አመለጠ ። ከዚህ ፡ በኋላ ፡ የመሳፍንት ፡ ዘመን ፡ ተፈጸመ ፡ ይባላል ።

ነፍሱ ፡ ክ ፡ የግሥ ፡ ስልት ። ጊዜያት ።

መግለጫ 1

ግሥ ፡ አራት ፡ ስልቶች ፡ አሉት ፡ እነርሱም ፡

- (ሀ) ዐቢይ ፡ አንቀጽ ፡
- (ለ) ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡
- (ሐ) አዋዋይ ፡ አንቀጽ ፡
- (መ) ገሱስ ፡ አንቀጽ ፡

ተብለው ፡ ይጠራሉ ። በግዕዝ ፡ ሰዋሰው ፡ ማሰሪያ ፡ ለመሆን ፡ የሚችል ፡ ግሥ ፡ ሁሉ ፡ በጠቅላላው ፡ ዐቢይ ፡ አንቀጽ ፡ ይባላል ። ከዚህም ፡ የተነሣ ፡ ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡ በዐቢይ ፡ አንቀጽ ፡ ክፍል ፡ ሆኖ ፡ ይነገራል ። አሁን ፡ ግን ፡ ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡ ለብቻው ፡ ሆኖ ፡ ተመድቦአል ፡ ምክንያቱንም ፡ በአገባብ ፡ መመልከት ፡ ነው ። አዋዋይ ፡ አንቀጽ ፡ የተባለውም ፡ በግዕዝ ፡ ሰዋሰው ፡ ዘንድ ፡ አንቀጽ ፡ ተብሎ ፡ የሚነገረው ፡ ነው ።

ግሥ ፡ የሚረቡባቸው ፡ ጊዜያቶች ፡ ሶስት ፡ ናቸው ።

ግላፊ፣ ጊዜያት፣ ያለፈውን፣ ነገር፣ የሚያመለክት፣ ወደደገ፣ ፈለገ፣ . . . እ፣ ግ፣ የአውን፣ ጊዜያት፣ አሁን፣ የተደረገውን፣ የሚያመለክት ። ይወድዳል፣ ይፈልጋል፣ . . . እ፣ ግ፣

ትንቢታዊ፣ ጊዜያት፣ ወደፊት፣ የሚሆነውን፣ የሚያመለክት ። ይወድዳል፣ ይፈልጋል፣ . . . እ፣ ግ፣

እነዚህ፣ ደግሞ፣ የቀርብ፣ የሩቅ፣ . . . የሚያሰኝ፣ ንኡስ፣ ክፍል፣ አላቸው ። የአሁንና፣ የትንቢት፣ ጊዜያት፣ በመሆንና፣ በአለኝ፣ ግላፊ፣ ካልሆነ፣ በቀር፣ በሌሎቹ፣ ግሥኝ፣ ልዩነት፣ የሰውም፣ ከላይ፣ እንደተጻፈው፣ በአንድ፣ ዓይነት፣ ቃል፣ ይነገራል ።

-190-

ጸታ፣ -መደብ-፣ ቀጥሮ ።

ግሥ፣ እንደ፣ ስም፣ ሁሉ፣ ተባዕትና፣ አንስት፣ ጸታ፣ የነጠላና፣ የብዙ፣ ቀጥሮ፣ አለው ። ደግሞም፣ እንደ፣ ተውላጠ፣ ስም፣ ቦ፣ መደቦች፣ አሉት ። እነርሱም፣ ጽኑ፣ ይባላሉ ።

ምሳሌ፣ ፈለግሁ፣ ፈለግህ፣ ፈለግሽ፣ ፈለገ፣ ፈለገች፣ ፈለገን፣ ፈለግችሁ፣ ፈለጉ፣ ይላል፣ ግለት፣ ነው ።

-191-

(ሀ) ዐቢይ፣ አንቀጽ ።

ዐቢይ፣ አንቀጽ፣ ለቃላት፣ ግሰሪያና፣ መፈጸሚያ፣ የሚሆን፣ ቃል፣ ነው ። እነሆ፣ በቺቀ፣ ጊዜያቶች፣ አንድነት፣ አንድሚገባ፣ መፈለግ፣ በሚል፣ ግሥ፣ በገቢርና፣ በተገብሮ፣ በቺተኛ፣ መደብ፣ ተባ፣ ጸታ፣ ነጠላ፣ ቀጥሮ፣ አያረባን፣ ከዚህ፣ በታች፣ እናሳያለን ።

ግላፊ፣ ጊዜያት፣	ገቢር፣ ግሥ፣	ተገብሮ፣ ግሥ፣
የቀረ፣ ግላፊ፣	ፈለገ፣	ተፈለገ፣
የቀርብ፣ ግላፊ፣	ፈለገክል፣	ተፈለገክል፣
የሩቅ፣ ግላፊ፣	ፈለገ፣ ነበር፣	ተፈለገ፣ ነበር፣

የአሁንና፣ የትንቢት፣ ጊዜያት ።

የቀረ፣	ይፈልግክል፣	ይፈለጋል፣
የቀርብ፣	ሲፈለግ፣ ነው፣	ሲፈለግ፣ ነው፣

የቀርብ፣ ትንቢት፣ በተወሰነ፣ አካሄድ፣ ካልሆነ፣ በቀር፣ መደባኛነት፣ የለውም ።

-192-

ለ) ትእዛዝ፣ አንቀጽ ።

የግዝዝን፣ ምግባር፣ የሚያመለክት፣ ቃል፣ ሁሉ፣ ትእዛዝ፣ አንቀጽ፣ ይባላል ። እነርሱም፣ እንደ፣ ዐቢይ፣ አንቀጽ፣ ለቃላት፣ ግሰሪያ፣ ይሆናል ።

የአሁን፣ ጊዜያት፣ ይፈልግ፣

ይፈልግ

ትንቢታዊ፣ ጊዜያት፣ እንዲፈልግ፣ ይሁን፣ እንዲፈልግ፣ ይሁን፣

ዋነኛው፣ ትእዛዝ፣ በአሁን፣ ጊዜያት፣ በዩኛው፣ መደብ፣ የሚነገረው፣ ነው፣ ይኸውም፣ «ፈለገ፣ ተፈለገ፣» የሚል፣ ነው ።

-193-

(ሐ) አዋቂ፣ አንቀጽ ።

አዋቂ፣ አንቀጽ፣ የተባለው፣ ሙሉታን፣ ምክንያትን፣ ምኞትን፣ ጸጸትን፣ የሚገልጽ፣ ቃል፣ ነው ። በግዕዝ፣ ሰዋሰው፣ «ዘንድ፣ አንቀጽ፣ ወይም፣ ሣልሳይ፣» ተብሎ፣ ይጠራል ። አሁን፣ ግን፣ በአዲስ፣ ሙሉ፣ አዋቂ፣ አንቀጽ፣ ብለን ሲይዝ መነዋል ።

-194-

አዋቂ፣ አንቀጽ፣ «ምክንያታዊ፣ ተምኔታዊ፣» ተብሎ፣ በሁለት፣ አካሄድ፣ ይበረሳል ።

«ምክንያታዊ፣» የተባለው፣ ምክንያትን፣ ይሰጣል፣ እንጂ፣ ግሰሪያ፣ ለመሆን፣ አይችልም ። ዘንድ፣ ለ፣ አንድ፣ ቢ፣ ኖሮ፣ የሚያሰኝ፣ ቃላት፣ በትንቢታዊ፣ በዝ፣ ከ፣ (የ-እንደሆነ) በግላፊ፣ ጊዜያት፣ ላይ፣ እየተወሰዱ፣ ሲገቡ፣ ምክንያት፣ ገላጮች፣ ይሆናሉ ። ይኸውም፣ «ይፈልግ-ዘንድ፣ እንዲፈልግ፣ ሲፈልግ፣ ቢፈልግ፣ ኖሮ፣ ከፈለገ፣ የፈለገ፣ እንደሆነ፣ እያለ፣ ይረባል፣ ግለት፣ ነው ።

-195-

«ተምኔታዊ፣» የተባለውም፣ የሚከተለው፣ ነው ። (ሀ) በግላፊ፣ አንቀጽ፣ ላይ፣ በ፣ የሚል፣ ፊደል፣ በስተ፣ መነሻ፣ ሲጨመርበት፣ ግሰሪያ፣ ይሆናል ። አዋቂ፣ መስተግምር፣ ቢ፣ ቢ፣ -ኖሮ፣) ምክንያታዊ፣ አዋቂ፣ ሆኖ፣ 'ይከተለዋል ። በዚህ፣ ጊዜ፣ የጸጸትን፣ ወይም፣ የምኞትን፣ ምግባር፣ ያመለክታል ። ይኸውም፣ በፈለገ፣ ነበር፣ በገባ፣ ነበር፣ ይላል፣ ግለት፣ ነው ። (ለ) በትንቢት፣ በዝ፣ ላይ፣ «ነበር፣» የሚል፣ የግሥ፣ ረዳት፣ እየተወሰደበት፣ ይነገራል ። ይኸውም፣ ይፈልግ፣ ነበር፣ ይገባ፣ ነበር፣ ይላል፣ ግለት፣ ነው ።

-196-

(መ) ንኡስ፣ አንቀጽ ።

በንኡስ፣ አንቀጽ፣ ክፍል፣ የሚነገሩት፣ «አርእስት፣ በዝ፣ አንቀጽ፣ ግግዳ፣ ቅጽል፣ ዘር፣ ናኖው ።

አርእስት፣ የተባለው፣ መነሻው፣ ሁልጊዜ፣ «መ» በሚል፣ ፊደል፣ የሚጀመር፣ የነገር፣ ስም፣ ነው ። ግሥ፣ ከእርሱ፣ ስለሚመሰረት፣ አርእስት፣ ተብሎአል ። ምሳሌ ። መፈለግ፣ መግባት፣ መሆን፣ መኖር ።

አርእስት፡ በግብር፡ የነገር፡ ስም፡ ነው፡ ብለናል ። ይሁን፡ እንጂ፡ የብዙ፡ ቁጥር፡ ስለሌለው፡ በዚህ፡ መንገድ፡ ልዩ፡ ጠባይ፡ አለው ።

ምሳሌ፡... መግዛት፡ መፈለግ፡... የሚለው፡ ቃል፡... መግዛቶች፡ መፈለጎች፡ ተብሎ፡ ወደ፡ ብዙ፡ ቁጥር፡ አይለወጥም ። በምሥጢር፡ አርእስትን፡ የሚመስል፡ ሳቢ ዘር፡ የሚባል፡ ቃል፡ አለ ። እርሱም፡ አፈላለግ ፤ አገባብ፡ እንደማለት፡ ያለ፡ ነው ። ሳቢ ዘር፡ ወደ፡ ብዙ፡ ቁጥር፡ ሊለወጥ፡ ይችላል፡ ይኸውም፡ አፈላለጎች፡ አገባቦች፡ ይላል፡ ማለት፡ ነው ።

ባዝ፡ አንቀጽ፡ በኅላፊና፡ በትንቢት፡ ጊዜያት፡ ይነገራል ።
ምሳሌ ። ፈልጎ፡ ገብቶ ፤ . . . (ኅላፊ፡ ባዝ)

ይፈልግ ፤ ይግባ ፤ . . . (ትንቢታዊ፡ ባዝ)፡
ባዝ፡ አንቀጽ፡ ከላይ፡ እንደተጻፈው፡ ብቻውን፡ ሲነገር፡ አንዳች፡ የንግግር፡ ስሜት፡ አይገለጽበትም ። ነገር፡ ግን፡ ከግሥ፡ ረዳቶች፡ ጋር፡ ሲነገር፡ ኅላፊውም፡ ትንቢቱም፡ ማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ (ወቢይ፡ አንቀጽ፡) ይሆናል ። (ቁ. 153 አይ ።) ኅላፊ፡ ባዝ፡ ያለ፡ ግሥ፡ ረዳት፡ ከሌሎች፡ ግሥች፡ ጋር፡ ሲነገር፡ የጊዜው፡ ተውሳክ፡ ግሥ፡ ይሆናል ። ይህንንም፡ ሁሉ፡ በሚከተለው፡ ምሳሌ፡ እናስረዳለን ።

ምሳሌ ፤ (ሀ) ማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ ሲሆን፡ እንደሚከተለው፡ ነው ።
ፈልጎአል ፤ ፈልጎ፡ ነበር፡ ገብቶአል፡ ገብቶ፡ ነበር ።
ይፈልግአል ፤ ይፈልግ ፤ ነበር፡ ይገባል ፤ ይገባ፡ ነበር ።
(ለ) ተውሳክ፡ ግሥ፡ ሲሆን፡ እንደሚከተለው፡ ነው ።
ተማሪ፡ መጽሐፉን፡ ፈልጎ፡ አገኘ ።
ተማሪውን፡ ከቤት፡ ገብቶ፡ አየሁት ።

«ግዛዊ፡ ቅጽል፡» በየዋህ፡ ኅላፊ፡ ጊዜያት፡ «የ» በአሁንና፡ በትንቢት፡ ጊዜያት፡ «የም፡ የሚ፡» የሚል፡ መስተፃምራዊ፡ አገባብ፡ እየተጨመረበት፡ የሚነገር፡ ቃል፡ ነው ። በግሰገ፡ ስዋሰው፡ ማለት፡ ቅጽል፡ ሳይሆን፡ ቅጽል፡ ተብሎ፡ ይጠራል ።

ምሳሌ ፡ የፈለገ፡ የገባ፡ የሆነ፡ የነበረ ፤ (ኅላፊ፡ ግዛዊ፡ ቅጽል፡)
የሚፈልግ ፡ የሚገባ ፡ የምሆን ፡ የምኖር ፡ (ትንቢታዊ፡ ግዛዊ፡ ቅጽል፡)

«ዘር፡» የሚባለው፡ ከግሥ፡ ከፍል፡ የሚገኘው፡ ወይም፡ ግሥን፡ የሚያስገኝው፡ የግብር፡ ስም፡ ነው ።
ምሳሌ ፤ ፍለጋ፡ ፍላጎት፡ ሁኔታ፡ አለኝታ፡ ይህን፡ የመሰለ፡ ሁሉ፡ ነው ።

ገፃኛ፡ መልመኛ ።

(ሀ) የግሥ፡ ስልቶች፡ ስንት፡ ናቸው ?
ወቢይ፡ አንቀጽ፡ እንዴት፡ ያለ፡ ቃል፡ ነው ?
ዋነኛው፡ ትእዛዝ፡ አንቀጽ፡ እንደምን፡ ያለ፡ ቃል፡ ነው ?
አዋቂይ፡ አንቀጽና፡ ንኡስ፡ አንቀጽ፡ እንዴት፡ ያሉ፡ ቃላት፡ ናቸው ?
ለነዚህ፡ ለተጻፉት፡ ጥያቄዎች፡ ለያንዳንዳቸው፡ ፩፡ ፩፡ ምሳሌ፡ አምጣ ።

(ለ) አርእስት፡ የተባለውን፡ በምሳሌ፡ ንገረኝ ።
ኅላፊ፡ ባዝና፡ ትንቢታዊ፡ ባዝ፡ እንዴት፡ እንደሆነ፡ « መረቀ ፤ ረገመ ፤ ገደለ »
በሚል፡ ግሥ፡ አስረዳኝ ። በወቢይ፡ አንቀጽ፡ ክፍል፡ « ኅላፊ ፤ የአሁንና፡ ትንቢት ፤ » የተባሉትን፡ ጊዜያቶች፡ በነዚህ፡ ግሥች፡ እያረባህ፡ አስረዳኝ ።
ግዛዊ፡ ቅጽል፡ ዘር፡ የሚባለውን፡ በምሳሌ፡ አስረዳኝ ።

(ሐ) ከዚህ፡ ባህሪያት፡ ከተጻፈው፡ ምንባብ፡ ፀተን፡ የነገር፡ ስልቶችና፡ ስቱን፡ ጊዜያቶች፡ እየለየህ፡ በየወገኑ፡ አመልክት ።

ምንባብ ፡

ከመሳፍንት፡ ዘመን፡ በኋላ፡ አልጋውን፡ የያዙ፡ አጼ፡ ቴዎድሮስ፡ ናቸው ። አጼ፡ ቴዎድሮስ፡ የቀድሞ፡ ስማቸው፡ ከሣ፡ ይባላል፡ ነበር ። የትንሽ፡ ራስ፡ ዓሊን፡ ልጅ፡ ወይዘሮ፡ ተዋበችን፡ አግባታው፡ ከራስ፡ ዓሊ፡ በታች፡ በተራ፡ ወታደርነት፡ ሲኖሩ፡ በኑርአቸው፡ ተመረሩና፡ ሸፈቱ ።

አማታቸው፡ ራስ፡ ዓሊ፡ ወደ፡ ጎጃም፡ ዘምተው፡ ሳሉ፡ ከራስ፡ ዓሊ፡ እናት፡ ከእቴጌ፡ መነን፡ ጋር፡ ተዋጉ ። እቴጌ፡ መነንን፡ ድል፡ አደረጉዋቸውና፡ ወዲያው፡ ራስ፡ ዓሊ፡ ወዳሉበት፡ ወደ፡ ጎጃም፡ ገመገሙ ። ጦርነት፡ ገጥመው፡ ከተዋጉ፡ በኋላ፡ ራስ፡ ዓሊ፡ ድል፡ ሆኑና፡ ሸሹተው፡ ወደ፡ ሸዋ፡ ገቡ ።

ቋረኛው፡ ከሣ፡ አባ፡ ታጠቀ፡ በያገሩ፡ እየተዋጉ፡ አገር፡ ሲያሳምኑ፡ ፪ ዓመት፡ ያህል፡ ቁዩ ። በ፲፱፻፵፮፡ ዓ፡ ም፡ ወደ፡ ሸዋ፡ መጥተው፡ የሸዋን፡ ባለአልጋ፡ ምኒልክን፡ (በኋላ፡ አጼ፡ ምኒልክ፡ የተባሉትን ፡) አግኝተው፡ ይዘው፡ ተመለሱ ። አጼ፡ ምኒልክ፡ በዚያን፡ ጊዜ፡ የ፲፪፡ ዓመት፡ ልጅ፡ ነበሩ፡ ይባላል ። ከዚያም፡ በኋላ፡ አባ፡ ታጠቀ፡ ከሣ፡ ወደ፡ ስሜን፡ ሄደው፡ ደጃች፡ ውጬን፡ ወግተው፡ ስሜን፡ ላይ፡ በዳላሱ፡ በአፀን፡ ሰላማ፡ እጅ፡ ተቀብተው፡ አጼ፡ ቴዎድሮስ፡ ተብለው፡ ነገሙ ።

የአጼ፣ ቴዎድሮስ፣ የመጀመሪያ፣ አላባቸው፣ መላ፣ ኢትዮጵያን፣ አሰማቸው፣ ሽፍታንና፣ ወንበደን፣ አጥፍተው፣ ለመግዛት፣ ነበር፣ ይበላል ። በኋላ፣ ግን፣ በሕዝብ፣ ጠባይ፣ ተመረጠና፣ የፈተኛው፣ አላባቸው፣ አየጉደለ፣ ሄደ ። ከዚህም፣ በኋላ፣ ሊቃውንታና፣ ሕገሱ፣ አሊረው፣ ከባድ፣ ሰው፣ ጋር፣ አጣሉ አጥፎ፣ መኳንንቱና፣ በላገሩም፣ በያለበት፣ ከታየው ። በመጨረሻም፣ ሰር፣ ርባርት፣ ናፒዮር፣ የሚባል፣ የእንግሊዝ፣ የጦር፣ አበጋዝ፣ የሀንድ፣ ወታደሮችን፣ ይዘ፣ መጥቶ፣ ከበባቸው ። እርሳቸውም፣ ብቻ ሆኑት፣ እንደተሩ፣ አይተው፣ ወደ፣ መቅደላ፣ ገቡ ። በዚያም፣ የተቃላቸውን፣ ያህል፣ ከተከላከሉ፣ በኋላ፣ ጦሩ፣ ገፍቶ፣ ቢደርስባቸው፣ አልግረከም፣ ብለው፣ በገዛ፣ እጃቸው፣ ሕይወታቸውን፣ አላልፈው፣ ሞቱ ። ስለ፣ አጼ፣ ቴዎድሮስ፣ ታሪክ፣ ከፍ፣ ያለ፣ መጽሐፍ፣ ይገኛ፣ ይሆናል ።

ከአጼ፣ ቴዎድሮስ፣ ሞት፣ በኋላ፣ የላከታው፣ በላባት፣ ተክለ፣ ጊዮርጊስ፣ አጼ፣ ተባለው፣ አልጋውን፣ ያዙ ። እርሳቸውም፣ ቀድሞ፣ ከአጼ፣ ቴዎድሮስ፣ በታች፣ በተገኙት፣ ለሉ፣ ወሉ፣ ላይ፣ በተደረገው፣ ጦርነት፣ ጀግንነታቸውን፣ ስላሳዩ፣ ተመስገነው፣ ታፍረው፣ ይኖሩ፣ ነባር ። አጼ፣ ተክለ፣ ጊዮርጊስ፣ ተወላጅነታቸው፣ ነገደ፣ ዛጌ፣ ከሚባለው፣ በአገው፣ ላከታ፣ ነው፣ እንጂ፣ ከሰሎሞን፣ ዘር፣ አድደለም ። ስለዚህም፣ ጎጃምች፣ በየጊዜው፣ አንገዛም፣ እያሉ፣ ስለአወኩ አቸው፣ ወደ፣ ጎጃም፣ ዘምተው፣ ነበር ። በዚያም፣ ድል፣ አድርገው፣ ደጃች፣ ተድላን፣ ይዘው፣ አገሩን፣ ለራስ፣ አዳል፣ ሰጥተው፣ ተመለሱ ። ርዓመት፣ ያህል፣ እንደገዙ፣ በትግራይ፣ አባ፣ በዝብዝ፣ ደጃች፣ ከሣ፣ ተነሡባቸውና፣ ወደ፣ ትግራይ፣ ዘመቱ፣ በውጊያውም፣ ላይ፣ ድል፣ ሆነው፣ ተያዙና፣ አባ፣ ሰላማ፣ በሚባል፣ ስፍራ፣ ታሰረው፣ ሞቱ ።

ከዚያም፣ በኋላ፣ ደጃች፣ ከሣ፣ አጼ፣ ዮሐንስ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣ ተባለው፣ ፲፰፣ ዓመት፣ ገዙ ። ከርሳቸውም፣ ቀጥሎ፣ የሸዋው፣ ንጉሥ፣ አጼ፣ ምኒልክ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣ ተባለው፣ ፳፻፣ ዓመት፣ ገዙ ። የእነዚህ፣ የሁለቱ፣ ታላላቅ፣ ነገሥታት፣ ታሪክ፣ በሌላ፣ መጽሐፍ፣ ከፍ፣ እያለ፣ ተጽፎ፣ ይገኛል ።

ክፍል ፩፣ የግሥ፣ አረባብ ።

— 201 —

የመሆን፣ ግሥ፣

የመሆን፣ ግሥ፣ አርባታ፣ የሚከተለው፣ ነው ። እርባታውም፣ በሁለት፣ እኩሄድ፣ ይመደባል ። ስኞው፣ ሁኔታን፣ ያመለክታል ። ይተኛውም፣ በስፍራው፣ ላይ፣ መገኘትን፣ ወይም፣ መኖርን፣ ያመለክታል ።

(ሀ) ዐቢይ፣ አንቀጽ ።

1. የአሁን፣ ጊዜያት፣

ነጠላ፣	ብዙ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣
፩፣ እኔ፣ ነኝ፣	፩፣ እኛ፣ ነን፣	፩፣ እኔ፣ አለሁ፣	፩፣ እኛ፣ አለን፣
ዳ፣ አንተ፣ ነህ፣	ዳ፣ አንተ፣ ነህ፣	ዳ፣ አንተ፣ አለህ፣	ዳ፣ አንተ፣ አለህ፣
ዳ፣ አንቺ፣ ነሽ፣	ዳ፣ አንቺ፣ ነሽ፣	ዳ፣ አንቺ፣ አለሽ፣	ዳ፣ አንቺ፣ አለሽ፣
፫፣ እርሱ፣ ነው፣	፫፣ እነርሱ፣ ናቸው፣	፫፣ እርሱ፣ አለ፣	፫፣ እነርሱ፣ አሉ፣
፫፣ እርሷም፣ ነች(ናት)	፫፣ እነርሷም፣ ናቸው	፫፣ እርሷም፣ አለች፣	፫፣ እነርሷም፣ አሉች፣

ማስገንዘቢያ፣

የአግርኛ፣ ግሥ፣ እኔ፣ አንተ፣ . . . የሚለው፣ ተውሳጠ፣ ግሥ፣ ሳይጨመርበትም፣ ሊረባ፣ ይችላል ።

2. ጎሳ፣ ጊዜያት

፩፣ ነበርሁ፣	፩፣ ነበርን፣	፩፣ ነበርሁ፣	፩፣ ነበርን፣
ዳ፣ ነበርህ፣	ዳ፣ ነበረችሁ፣	ዳ፣ ነበርህ፣	ዳ፣ ነበረችሁ፣
ዳ፣ ነበርሽ፣		ዳ፣ ነበርሽ፣	
፫፣ ነበረ፣	፫፣ ነበሩ፣	፫፣ ነበረ፣	፫፣ ነበሩ፣
፫፣ ነበረች፣		፫፣ ነበረች፣	

3. ትንቢታዊ፣ ጊዜያት ።

፩፣ አሆናለሁ፣	፩፣ አንሆናለን፣	፩፣ እኖራለሁ፣	፩፣ እንኖራለን፣
ዳ፣ ትሆናለህ፣	ዳ፣ ትሆናለህ፣	ዳ፣ ትኖራለህ፣	ዳ፣ ትኖራለህ፣
ዳ፣ ትሆናለሽ፣	ዳ፣ ትሆናለሽ፣	ዳ፣ ትኖራለሽ፣	ዳ፣ ትኖራለሽ፣
፫፣ ትሆናለሁ፣	፫፣ ትሆናለሁ፣	፫፣ ይኖራል፣	፫፣ ይኖራሉ፣
፫፣ ትሆናለች፣	፫፣ ይሆናሉ፣	፫፣ ትኖራለች፣	፫፣ ይኖራሉ፣

(ለ) ትእዛዝ፣ አንቀጽ፣

፩፣ ልሁን፣	፩፣ እንሁን፣	፩፣ ልኑር፣	፩፣ እንኑር፣
ዳ፣ ሁን፣	ዳ፣ ሁኑ፣	ዳ፣ ኑር፣	ዳ፣ ኑሩ፣
ዳ፣ ሁኛ፣		ዳ፣ ኑሪ፣	
፫፣ ይሁን፣	፫፣ ይሁኑ፣	፫፣ ይኑር፣	፫፣ ይኑሩ፣
፫፣ ትሁን፣		፫፣ ትኑር፣	

(ሐ) አዋቀድ ፣ አንቀጽ ።

፩— ምክንያታዊ ፣ አዋቀድ ።

1. ኅላፊ ፣ ጊዜያት ።

አ	ብሆን ፣ ኖሮ ፣	አ	ብንሆን ፣ ኖሮ ፣	አ	ኖረ ፣ ቢሆን ፣	አ	ኖረን ፣ ቢሆን ፣
ዳ	ብትሆን ፣ ኖሮ ፣	ዳ	ብትሆን ፣ ኖሮ ፣	ዳ	ኖረህ ፣ ቢሆን ፣	ዳ	ኖረኸ ፣ ቢሆን ፣
ደ	ብትሆኝ ፣ ኖሮ ፣	ደ	ብትሆኑ ፣ ኖሮ ፣	ደ	ኖረኸ ፣ ቢሆን ፣	ደ	ኖረኸ ፣ ቢሆን ፣
ቦ	ቢሆን ፣ ኖሮ ፣	ቦ	ቢሆኑ ፣ ኖሮ ፣	ቦ	ኖሮ ፣ ቢሆን ፣	ቦ	ኖሮ ፣ ቢሆን ፣
ቦ	ብትሆን ፣ ኖሮ ፣	ቦ	ብትሆኑ ፣ ኖሮ ፣	ቦ	ኖረ ፣ ቢሆን ፣	ቦ	ኖረ ፣ ቢሆን ፣

2. የአሁንና ፣ የትንቢት ፣ ጊዜያት ።

አ	ብሆን ፣	አ	ብንሆን ፣	አ	ብኖር ፣	አ	ብንኖር ፣
ዳ	ብትሆን ፣	ዳ	ብትሆኑ ፣	ዳ	ብትኖር ፣	ዳ	ብትኖሩ ፣
ደ	ብትሆኝ ፣	ደ	ብትሆኑ ፣	ደ	ብትኖሪ ፣	ደ	ብትኖሩ ፣
ቦ	ቢሆን ፣	ቦ	ቢሆኑ ፣	ቦ	ቢኖር ፣	ቦ	ቢኖሩ ፣
ቦ	ብትሆን ፣	ቦ	ብትሆኑ ፣	ቦ	ብትኖር ፣	ቦ	ብትኖሩ ፣
አ	አሆን ፣ ዘንድ ፣	አ	አንሆን ፣ ዘንድ ፣	አ	አኖር ፣ ዘንድ ፣	አ	አንኖር ፣ ዘንድ ፣
ዳ	ትሆን ፣ ዘንድ ፣	ዳ	ትሆኑ ፣ ዘንድ ፣	ዳ	ትኖር ፣ ዘንድ ፣	ዳ	ትኖሩ ፣ ዘንድ ፣
ደ	ትሆኝ ፣ ዘንድ ፣	ደ	ትሆኑ ፣ ዘንድ ፣	ደ	ትኖሪ ፣ ዘንድ ፣	ደ	ትኖሩ ፣ ዘንድ ፣
ቦ	ይሆን ፣ ዘንድ ፣	ቦ	ይሆኑ ፣ ዘንድ ፣	ቦ	ይኖር ፣ ዘንድ ፣	ቦ	ይኖሩ ፣ ዘንድ ፣
ቦ	ትሆን ፣ ዘንድ ፣	ቦ	ትሆኑ ፣ ዘንድ ፣	ቦ	ትኖር ፣ ዘንድ ፣	ቦ	ትኖሩ ፣ ዘንድ ፣

ማስገንዘቢያ ። ከዚህ በላይ ፣ የተጻፈው ፣ ምክንያታዊ ፣ አዋቀድ ፣ «አንድ ፣ ል» የሚል ፣ ሆኖ ፣ እየተጨመረበት ፣ ይረባል ። ይኸውም ፣ አንድሆን ፣ ልሆን ፣ አንድኖር ፣ ልኖር ፣ . . . ይላል ። ማለት ፣ ነው ።

ዳ ፣ ተምክንያታዊ ፣ አዋቀድ ።

1. ኅላፊ ፣ ጊዜያት ።

አ	ብሆንሁ ፣ ነበር ፣	አ	ብሆንን ፣ ነበር ፣	አ	ብኖርሁ ፣ ነበር ፣	አ	ብኖርን ፣ ነበር ፣
ዳ	ብሆንህ ፣ ነበር ፣	ዳ	ብሆንህን ፣ ነበር ፣	ዳ	ብኖርህ ፣ ነበር ፣	ዳ	ብኖርህን ፣ ነበር ፣
ደ	ብሆንሽ ፣ ነበር ፣	ደ	ብሆንሽን ፣ ነበር ፣	ደ	ብኖርሽ ፣ ነበር ፣	ደ	ብኖርሽን ፣ ነበር ፣
ቦ	ብሆን ፣ ነበር ፣	ቦ	ብሆኑ ፣ ነበር ፣	ቦ	ብኖረ ፣ ነበር ፣	ቦ	ብኖሩ ፣ ነበር ፣
ቦ	ብሆንች ፣ ነበር ፣	ቦ	ብሆኑች ፣ ነበር ፣	ቦ	ብኖረች ፣ ነበር ፣	ቦ	ብኖሩች ፣ ነበር ፣

ማስገንዘቢያ ። ከዚህ በላይ ፣ የተጻፈው ፣ እርባታ ፣ «ነበር» የሚለው ፣ የግሥ ፣ ረዳት ፣ ላይጫ መርበትም ፣ ብቻውን ፣ ይነገራል ። ይኸውም ፣ «ብሆንሁ ፣ ብኖርሁ ፣ ያለኛል ፣ ማለት ፣ ነው ።

2. የአሁንና ፣ የትንቢት ፣ ጊዜያት ።

አ	አሆን ፣ ነበር ፣	አ	አንሆን ፣ ነበር ፣	አ	አኖር ፣ ነበር ፣	አ	አንኖር ፣ ነበር ፣
ዳ	ትሆን ፣ ነበር ፣	ዳ	ትሆኑ ፣ ነበር ፣	ዳ	ትኖር ፣ ነበር ፣	ዳ	ትኖሩ ፣ ነበር ፣
ደ	ትሆኝ ፣ ነበር ፣	ደ	ትሆኑ ፣ ነበር ፣	ደ	ትኖሪ ፣ ነበር ፣	ደ	ትኖሩ ፣ ነበር ፣
ቦ	ይሆን ፣ ነበር ፣	ቦ	ይሆኑ ፣ ነበር ፣	ቦ	ይኖር ፣ ነበር ፣	ቦ	ይኖሩ ፣ ነበር ፣
ቦ	ትሆን ፣ ነበር ፣	ቦ	ትሆኑ ፣ ነበር ፣	ቦ	ትኖር ፣ ነበር ፣	ቦ	ትኖሩ ፣ ነበር ፣

(መ) ፣ ንኡስ ፣ አንቀጽ ።

አርአዕት ።

መሆን ፣ መኖር ፣

በዝ ፣ አንቀጽ ።

1. ኅላፊ ፣ ጊዜያት ።

ሆኖ ፣ ኖሮ ፣

2. የአሁንና ፣ የትንቢት ፣ ጊዜያት ።

አ	አሆን —	አ	አንሆን —	አ	አኖር —	አ	አንኖር —
ዳ	ትሆን —	ዳ	ትሆኑ —	ዳ	ትኖር —	ዳ	ትኖሩ —
ደ	ትሆኝ —	ደ	ትሆኑ —	ደ	ትኖሪ —	ደ	ትኖሩ —
ቦ	ይሆን —	ቦ	ይሆኑ —	ቦ	ይኖር —	ቦ	ይኖሩ —
ቦ	ትሆን —	ቦ	ትሆኑ —	ቦ	ትኖር —	ቦ	ትኖሩ —

ግግዳ ፣ ቅጽል ።

ኅላፊ ፣ ጊዜያት ። — የነበርሁ ፣ የነበርህ ፣ እያለ . . . ይረባል ።
የአሁን ፣ ጊዜያት ። — የአልሁ ፣ የአለህ ፣ እያለ . . . ይረባል ።
ትንቢታዊ ፣ ጊዜያት ። — የምሆን ፣ የምትሆን ፣ የምኖር ፣ የምትኖር . . . እያለ ፣ ይረባል ።

ዘር ።

ሁኔታ ፣ አኳኋን ፣ መሆን ። ፡ ፡ ኑሮ ፣ አደኗር ፣ መኖር ።

የመሆን ፣ ግሥ ፣ ሕገ ፣ ወጥ ፣ ነው ። ክፍሉም ፣ ከተደራጊ ፣ ዐምድ ፣ ስለሆነ ፣ ከላይ አንድተጻፈው ፣ በየዋህ ፣ እርባታ ፣ ብቻ ፣ ይረባል ፣ እንጂ ፣ ዝርዝር ፣ እርባታ ፣ የለውም ።
«ሆን ፣ ነበረ ፣» የሚባሉት ፣ ግሥ ፣ በነበር ፣ ግሥ ፣ «በመሆን ፣» ውስጥ ፣ ጣልቃ ፣ ገብተው ፣ አንድተነገሩ ፣ አስተውል ። ነገር ፣ ግን ፣ በግሥነት ፣ ደንባቸው ፣ ተለይተው ፣ ሲነገሩ ፣ ልዩነት ፣ እንዳላቸው ፣ ማወቅ ፣ የሚያስፈልግ ፣ ነው ። በአገባብ ፣ ተመልክት ።

- 203 -

የመኖር (ወይም የአለኝ ግለት) ግሥ

የመኖር ግሥ የሚከተለው ነው። የመኖር ግሥ ሁለት ዓይነት ትርጓሜ አለው። አንደኛው በቦታው ላይ የመኖርን ወይም የመገኘትን ምግባር የሚያመለክተው ነው። የእርሱም መደቡ ከመሆን ግሥ ስለሆነ ከዚህ በላይ በቀ 202 አረበቡን አሳይተናል። አሁን ግን በልዩ መደብ የምንጽፈው የመኖር ግሥ የማግኘት ወይም የአለኝ ግለት ምግባር የሚገለጽበት ነው። ልዩነቱን በየስልቱ መመርመር ነው።

(ሀ) ዐቢይ አንቀጽ

1. የአሁን ጊዜያት

ነጠላ	ግዙፍ
አ - አለኝ	አ - አለን
ቁ - አለሀ	ቁ - አላችሁ
ቁ - አለኸ	
ር - አለው	ር - አላቸው
ር - አላት	

2. ጎላፈ ጊዜያት

ነጠላ	ግዙፍ
አ - ነበረኝ	አ - ነበረን
ቁ - ነበረህ	ቁ - ነበራችሁ
ቁ - ነበረኸ	
ር - ነበረው	ር - ነበራቸው
ር - ነበራት	

3. ትንቢታዊ ጊዜያት

ነጠላ	ግዙፍ
አ - ይኖረኛል	አ - ይኖረናል
ቁ - ይኖርሃል	ቁ - ይኖራችኋል
ቁ - ይኖርኸል	
ር - ይኖረዋል	ር - ይኖራቸዋል
ር - ይኖራታል	

(ለ) ትእዛዝ አንቀጽ

ነጠላ	ግዙፍ
አ - ይኑረኝ	አ - ይኑረን
ቁ - ይኑርህ	ቁ - ይኑራችሁ
ቁ - ይኑርኸ	
ር - ይኑረው	ር - ይኑራቸው
ር - ይኑራት	

ግስገስቢያ አንዲኖረኝ፣ ይሁን ለንዲኖርህ፣ ይሁን ለእያለም፣ ይረባል።

(ከ) አዋቂ አንቀጽ

ከ-ምክንያታዊ አዋቂ

1. ጎላፈ ጊዜያት

ነጠላ	ግዙፍ
አ - ኖሮኝ ሲሆን	አ - ኖርን ሲሆን
ቁ - ኖርህ ሲሆን	ቁ - ኖርአችሁ ሲሆን
ቁ - ኖሮኸ ሲሆን	
ር - ኖሮት ሲሆን	ር - ኖርአቸው ሲሆን
ር - ኖርአት ሲሆን	

2. የአሁንና የትንቢት ጊዜያት

ነጠላ	ግዙፍ
አ - ሲኖረኝ	አ - ሲኖረን
ቁ - ሲኖርህ	ቁ - ሲኖራችሁ
ቁ - ሲኖርኸ	
ር - ሲኖረው	ር - ሲኖራቸው
ር - ሲኖራት	
አ - ይኖረኝ፣ ዘንድ	አ - ይኖረን፣ ዘንድ
ቁ - ይኖርህ፣ ዘንድ	ቁ - ይኖራችሁ፣ ዘንድ
ቁ - ይኖርኸ፣ ዘንድ	
ር - ይኖረው፣ ዘንድ	ር - ይኖራቸው፣ ዘንድ
ር - ይኖራት፣ ዘንድ	

ግስገስቢያ፣ ከዚህ በላይ የተጻፈው ምክንያታዊ አዋቂ ለአንድ ለጋራ የሚል ቃል እየተጨመረበት ይረባል። ይኸውም፣ አንዲኖረኝ፣ ሲኖረኝ፣ ... ይላል። ግለት ነው።

ከ-ተምኔታዊ አዋቂ

1. ጎላፈ ጊዜያት

ነጠላ	ግዙፍ
አ - በኖረኝ ነበር	አ - በኖረን ነበር
ቁ - በኖረህ ነበር	ቁ - በኖራችሁ ነበር
ቁ - በኖረኸ ነበር	
ር - በኖረው ነበር	ር - በኖራቸው ነበር
ር - በኖራት ነበር	

2. የአሁንና የትንቢት ጊዜያት ።

		<u>ነጠላ</u>	<u>ብዙ</u>
ጸደቅና፡ ምንት፡	ሸ፣ ቆ፣ ቸ፣	ይኖረኝ፣ ነበር፣	ሸ፣ ይኖረን፣ ነበር፣
		ይኖርህ፣ ነበር ። ይኖርሽ፣ ነበር፣	ቆ፣ ይኖራችሁ፣ ነበር፣
		ይኖረው፣ ነበር፣ ይኖራት፣ ነበር፣	ቸ፣ ይኖራቸው፣ ነበር፣

(መ) ንኡስ፣ አንቀጽ፡

አርእስት ።

መኖር፣ ወይም፣ አለኝ፣ ማለት፡

በዝ፣ አንቀጽ፡

1. ጎላፊ፣ ጊዜያት፡

ነበር፣ ኖሮ ።

ሸ	ይኖረኝ
ቆ	ይኖርህ
	ይኖርሽ
ቸ	ይኖረው
	ይኖራት

2. የአሁንና የትንቢት ጊዜያት፡

ሸ	ይኖረን
ቆ	ይኖራችሁ
	ይኖራቸው

ግግዊ፣ ቅጽል ።

ጎላፊ፣ ጊዜያት፡—የነበረኝ፣ የነበረህ፣ . . . እያለ፣ ይረባል ።

የአሁን፣ ጊዜያት፡—የአለኝ፣ የአለህ፣ . . . እያለ፣ ይረባል ።

ትንቢታዊ፣ ጊዜያት፡—የሚኖረኝ፣ የሚኖርህ፣ . . . እያለ፣ ይረባል ።

ዘርፍ፣ ላቢዘር ።

አለኝታ፣ ወይም፣ አለኝ፣ ማለት ። መኖር፣ ንብረት ።

የመኖር፣ ግሥ፣ ከዚህ፣ በላይ፣ እንደተጻፈው፣ በየቀኑ፣ እርባታ፣ ብቻ፣ ይረባል፣ እንጂ፣ ዝርዝር፣ እርባታ፣ የለውም ። በንብብ፣ ተግባርን፣ ሲመስል፣ በምሥጢር፣ ገቢር፣ ነው ። « መያዝ፣ ማግኘት » የሚባሉት፣ ግሥች፣ ይዛመዱታል ። እንደ፣ ልማድ፣ ሆኖ፣ ገቢርን፣ ሳይስብም፣ ይነገራል፣ እንጂ፣ መሳብ፣ ይገባው፣ ነበር ። በግዕዙም፣ ሳዋስው፣ « በ፣ አልበ » የሚለው፣ የመኖር፣ ግሥ፣ በዱሮ፣ ጊዜ፣ ገቢርን፣ ይስብ፣ ነበር፣ ይባላል ። ይኸውም፣ « ሐመር፣ ሐዳስ፣ ዝአልብኪ፣ ነውረ » በማለቱ፣ ይታያል ።

ክፍል፣ ፯፣ የግሥ፣ ሙሉ፣ እርባታ ።

— 205 —

ግሥችን፣ በየወገናቸው፣ ለማርባት፣ እንዲመች፣ የሚከተሉት፣ ግሥች፣ አለቀች፣ ተብለው፣ ይጠራሉ ።

- 1) መፈለግ፡—መድረሻው፣ ገአዝ፣ ለሆነ፣ ግሥ፣ (ለ፣ ከሚሆን፣ በቀር ።)
- 2) መክፈል፡—መድረሻው፣ “ለ” የሚል፣ ግዕዝ፣ ፊደል፣ ለሆነ፣ ግሥ ።
- 3) መግባት፡—መድረሻው፣ ራብ፣ ለሆነ፣ ለማናቸውም፣ ግሥ ።
- 4) መከተል፡—በመነሻው፣ ተ፣ የሚል፣ ፊደል፣ ለሚገኝበት፣ ግሥ ።
- 5) ግወቅ፡—መነሻው፣ አ፣ ፀ፣ ለሆነ፣ ግሥ ።
- 6) መውደድ፡—በደጊም፣ ለሚነገር፣ ግሥ ።

— 206 —

በደጊም፣ የሚነገር፣ ግሥ፣ በእርባታ፣ ጊዜ፣ በአንዳንድ፣ ስፍራ፣ ላይ፣ ሸኛው፣ ቀለም፣ ጠብቆ፣ የኛው፣ ተውጦ፣ ይነገራል ። ይኸውም፣ ወደደ፣ ብሎ፣ ይወዳል፣ ይላል፣ ማለት፣ ነው ። ይሁን፣ እንጂ፣ በአሕፈት፣ ላይ፣ የግጥብቂያ፣ ምልክት፣ ገና፣ ስላልተደነገገ፣ ፊደሉ፣ ሳይጉድል፣ እንዲጻፍ፣ ወስነናል ።

ምሳሌ፣ የመውደድ፣ ግሥ፣ ትንቢቱን፣ ይወዳል፣ በማለት፣ ፈንታ፣ ይወድዳል፣ ማለት፣ የመኖሩ ስበ፣ ግሥ (ትንቢቱን)፣ ይፈላል፣ በማለት፣ ፈንታ፣ ይፈስላል፣ ማለት፣ የተሻለ፣ ይሆናል ።

— 207 —

መድረሻው፣ “ለ” የሆነ፣ ግሥ፣ በእርባታ፣ ሙሉጥ፣ በአንዳንድ፣ ስፍራ፣ ላይ፣ የ፣ የሚል፣ ባዕድ፣ መነሻን፣ ሲያበጅ፣ ይገኛል፣ ይኸውም፣ ገድያለሁ፣ ገድያለሽ፣ ገድዬ፣ . . . ይላል፣ ማለት፣ ነው ።

መድረሻው፣ ራብ፣ የሆነ፣ ግሥ፣ በንኡስ፣ አንቀጽ፣ የ “ተ” ፊደል፣ ይጨመርበታል ። ይኸውም፣ መግባት፣ መብላት፣ ገብቶ፣ በልቶ፣ « ይላል፣ ማለት፣ ነው ።

በመነሻ፣ «ተ» የሚገኝበት፣ ግሥ፣ በአንዳንድ፣ ስፍራ፣ ላይ፣ “ተ” ይዋጣል ። ይኸውም፣ ይከተላል፣ ይቀመጣል፣ ይላል፣ እንጂ፣ ይትከተላል፣ ይትቀመጣል፣ አይልም፣ ማለት ነው ። ይህ፣ ሙሳይ፣ ለመላው፣ አይደለም ። “ተኛ፣ ተለመ፣ ተረጉመ” የሚባሉት፣ ግሥች፣ ይተኛል፣ ይተልማል፣ ይተረጉማል፣ ሲያሰኙ፣ ይገኛሉ ።

— 208 —

የግሥ፣ እርባታ፣ ምንም፣ አንኳ፣ በአንዳንድ፣ ላይ፣ ጥቂት፣ ጥቂት፣ ለየነት፣ በ፣ ረው፣ መደቡ፣ አንድ፣ ዓይነት፣ ነው ።

እነሆ፣ « መፈለግ፣ የሚለውን፣ ግሥ፣ በሙሉ፣ እርባታ፣ በየቀኑም፣ በዝርዝርም፣ እያረባን፣ እንገልጻለን ። የቀህ፣ እርባታ፣ የምንለው፣ እኔ፣ አንተ፣ . . . በሚያሰኘው፣ የእርባታ፣ መራ እየተመራ፣ በቀላሉ፣ የሚረባው፣ ነው ። ይኸውም፣ እፈልጋለሁ፣ ትፈልግክለህ፣ . . . የሚለው፣ ነው ። (ቁ. 209፣ እይ.) ዝርዝር፣ እርባታ፣ የሚባለውም፣ እኔን፣ አንተን፣ . . . የሚያሰኝ፣ የተላበ፣ አጻፋ፣ በሚጨመርበት፣ የእርባታ፣ መራ እየተመራ፣ በሰፊው፣ የሚዘረዘረው፣ ነው ። ይኸውም፣ « እፈልገዋለሁ፣ ይፈልግኛል፣ . . . የሚለው፣ ነው ። (ቁ. 210፣ እይ.)

የግሥ፣ መፈለግ፣ የዋህ፣ አርባታ፡

(ሀ) ዐቢይ፣ አንቀጽ፡

1. ጎሳፈ፣ ጊዜያት፡

የዋህ፣ ጎሳፈ = ስ - ፈለግሁ፡

ደ - ፈለግህ፡
ፈለግሽ፡

ቮ - ፈለግ፡
ፈለግኝ፡

የቅርብ፣ ጎሳፈ = ስ - ፈለግህልሁ፡

ደ - ፈለግህአል፡
ፈለግሽአል፡

ቮ - ፈለግአል፡
ፈለግሽአል፡

ብዙ፡

ስ - ፈለግን፡

ደ - ፈለግአችሁ፡

ቮ - ፈለጉ፡

ስ - ፈለግንአል፡

ደ - ፈለግአችሁአል፡

ቮ - ፈለግውአል፡

ግስገንዘቢያ = አ፣ ተውጦ፣ ፈለግሃል፣ ፈለግሻል፣ ... እየተባለም፣ ይነገራል፡

የሩቅ፣ ጎሳፈ = ስ - ፈለግህ፡

ደ - ፈለግህ፡

ቮ - ፈለግህ፡

ስ - ፈለግህ፡

ደ - ፈለግህ፡

ቮ - ፈለግህ፡

2 የአሁንና፣ የትንቢት፣ ጊዜያት፡

የቅርብ = ስ - ለፈለግህ፡

ደ - ለትፈለግህ፡

ቮ - ለፈለግህ፡

ስ - ለትፈለግህ፡

ደ - ለትፈለግህ፡

ቮ - ለፈለግህ፡

የዋህ = ስ - አፈለግህልሁ፡

ደ - ትፈለግህልህ፡

ቮ - ይፈለግህልህ፡

ስ - እንፈለግህልህ፡

ደ - ትፈለግህልህ፡

ቮ - ይፈለግህልህ፡

ግስገንዘቢያ = (ሀ) አ፣ ተውጦ፣ እፈለግሁ፣ ትፈለግህ፣ ... እየተባለ፣ ይነገራል፡

(ለ) የጥርጥር፣ ምግባር፣ በግንገርባት፣ ጊዜያት፣ አፈለግ፣ ይሆናል፡
ትፈለግ፣ ይሆናል፣ ትፈለግ፣ ይሆናል፣ እያለ፣ ይረባል፡

(ለ) ትእዛዝ፣ አንቀጽ፡

1. የአሁን፣ ጊዜያት፡

የዋህ፡

ስ - ለፈለግ፡

ደ - ፈለግ፡

ቮ - ይፈለግ፡

ትፈለግ፡

ብዙ፡

ስ - እንፈለግ፡

ደ - ፈለግ፡

ቮ - ይፈለግ፡

2. ትንቢታዊ፣ ጊዜያት፡

ስ - እንደፈለግ፣ ይሁን፡

ደ - እንደትፈለግ፣ ይሁን፡

ቮ - እንደፈለግ፣ ይሁን፡

ስ - እንደፈለግ፣ ይሁን፡

ደ - እንደትፈለግ፣ ይሁን፡

ቮ - እንደፈለግ፣ ይሁን፡

(ለ) አዋዋይ፣ አንቀጽ፡

ስ፣ ምክንያታዊ፣ አዋዋይ፡

1. ጎሳፈ፣ ጊዜያት፡

የዋህ፣ ጎሳፈ ስ - ብፈለግ፣ ነር፡

ደ - ብትፈለግ፣ ነር፡

ቮ - ብፈለግ፣ ነር፡

ትፈለግ፣ ነር፡

ስ - ብንፈለግ፣ ነር፡

ደ - ብትፈለግ፣ ነር፡

ቮ - ብፈለግ፣ ነር፡

ትፈለግ፣ ነር፡

ግስገንዘቢያ፣ «ናር»፣ የግንገርባት፣ ረዳቱ፣ ግሥ፣ ቀርቶ፣ ብቻውንም፣ ይነገራል፡

ገራል፣ ይኸውም፣ «ብፈለግ፣ ብትፈለግ፣ ... ይላል፣ ግለት፣ ነው፡

በዚህም፣ ጊዜ፣ ክፍሉ፣ ከትንቢታዊ፣ ጊዜያት፣ ይሆናል፡

የሩቅ፣ ጎሳፈ ስ - ፈለግህ፣ ቢሆን፣ ነር፡

ደ - ፈለግህ፣ ቢሆን፣ ነር፡

ቮ - ፈለግህ፣ ቢሆን፣ ነር፡

ትፈለግህ፣ ቢሆን፣ ነር፡

ስ - ፈለግህ፣ ቢሆን፣ ነር፡

ደ - ፈለግህ፣ ቢሆን፣ ነር፡

ቮ - ፈለግህ፣ ቢሆን፣ ነር፡

ትፈለግህ፣ ቢሆን፣ ነር፡

(ሐ) አዋቀድ ፡ አንቀጽ ፡ (ላጣቂ ፡)

2. የአሁንና ፡ የትንቢት ፡ ጊዜያት ።

	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
ውለተኛ ፡	ሸ — አረልግ ፡ ዘንድ ፡	ሸ — አንረልግ ፡ ዘንድ ፡
	ዘ — ትረልግ ፡ ዘንድ ፡	ዘ — ትረልግ ፡ ዘንድ ፡
	ዘ — ትረልግ ፡ ዘንድ ፡	ዘ — ትረልግ ፡ ዘንድ ፡
	ዘ — ይረልግ ፡ ዘንድ ፡	ዘ — ይረልግ ፡ ዘንድ ፡
	ዘ — ትረልግ ፡ ዘንድ ፡	ዘ — ትረልግ ፡ ዘንድ ፡
ጥንታዊ ፡	ሸ — አንዲረልግ ፡	ሸ — አንድንረልግ ፡
	ዘ — አንድትረልግ ፡	ዘ — አንድትረልግ ፡
	ዘ — አንድትረልግ ፡	ዘ — አንድትረልግ ፡
	ዘ — አንዲረልግ ፡	ዘ — አንዲረልግ ፡
	ዘ — አንድትረልግ ፡	ዘ — አንድትረልግ ፡

ግስገንዘቢያ ፡ «አንድ ፡ ስማለት ፡ ፈንታ ፡ «ላላ» ፡ ቃል ፡ አየተጨመረ ፡ አንድዚያው ፡ ይረባል ። ይኸውም ፡ «ረልግ ፡ ለትረልግ ፡ ለትረልግ ፡ . . . ይላል ፡ ግለት ፡ ነው ።

ዘ ፡ — ተግኝታዊ ፡ አዋቀድ ፡

1. ጎሳፊ ፡ ጊዜያት ።

ጸጸት ፡	ሸ — በረልግሁ ፡ ነበር ፡	ሸ — በረልግን ፡ ነበር ፡
ወይም ፡	ዘ — በረልግህ ፡ ነበር ፡	ዘ — በረልግህ ፡ ነበር ፡
ጥንታዊ ፡	ዘ — በረልግሽ ፡ ነበር ፡	ዘ — በረልግሽ ፡ ነበር ፡
	ዘ — በረልግ ፡ ነበር ፡	ዘ — በረልግ ፡ ነበር ፡
	ዘ — በረልግች ፡ ነበር ፡	ዘ — በረልግች ፡ ነበር ፡

2. ፡ የአሁንና ፡ የትንቢት ፡ ጊዜያት ።

ጸጸት ፡	ሸ — አረልግ ፡ ነበር ፡	ሸ — አንረልግ ፡ ነበር ፡
ወይም ፡	ዘ — ትረልግ ፡ ነበር ፡	ዘ — ትረልግ ፡ ነበር ፡
ጥንታዊ ፡	ዘ — ትረልግ ፡ ነበር ፡	ዘ — ትረልግ ፡ ነበር ፡
	ዘ — ይረልግ ፡ ነበር ፡	ዘ — ይረልግ ፡ ነበር ፡
	ዘ — ትረልግ ፡ ነበር ፡	ዘ — ትረልግ ፡ ነበር ፡

ግስገንዘቢያ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ በጎሳፊ ፡ ጊዜያት ፡ የተነገረው ፡ ቃል ፡ «ነበር» ፡ የሚለውም ፡ ሳይጨመርበት ፡ «በረልግሁ ፡ በረልግህ ፡ . . . ይላል ፡ ይረባል ። ይኸውም ፡ በጎሳፊ ፡ ወይም ፡ በትንቢት ፡ ጊዜያት ፡ እየገባ ፡ ጸጸትንና ፡ ጥንታዊን ፡ የሚገልጽ ፡ ነው ።

(መ) ንኡስ ፡ አንቀጽ ።

አርእስት ።

መረልግ ።

በዝ ፡ አንቀጽ ።

1. ጎሳፊ ፡ ጊዜያት

	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
ሸ —	ረልግ	ሸ — ረልግን
ዘ —	ረልግህ	ዘ — ረልግህ
ዘ —	ረልግሽ	ዘ — ረልግሽ
ዘ —	ረልግ	ዘ — ረልግ
ዘ —	ረልግ	ዘ — ረልግ

2. የአሁንና ፡ የትንቢት ፡ ጊዜያት ።

ሸ —	አረልግ	ሸ — አንረልግ
ዘ —	ትረልግ	ዘ — ትረልግ
ዘ —	ትረልግ	ዘ — ትረልግ
ዘ —	ይረልግ	ዘ — ይረልግ
ዘ —	ትረልግ	ዘ — ትረልግ

ግግግ ፡ ቅጽ ።

1. ጎሳፊ ፡ ጊዜያት ።

ሸ —	የረልግሁ ፡	ሸ — የረልግን ፡
ዘ —	የረልግህ ፡	ዘ — የረልግህ ፡
ዘ —	የረልግሽ ፡	ዘ — የረልግሽ ፡
ዘ —	የረልግ ፡	ዘ — የረልግ ፡
ዘ —	የረልግች ፡	ዘ — የረልግች ፡

ግስገንዘቢያ ፡ የረቀቅ ፡ ጎሳፊ ፡ ሲሆን ፡ «ረልግ ፡ ነበር ፡ ረልግህ ፡ ነበር ፡ አያል ፡ ይረባል ።

2. የአሁንና ፡ የትንቢት ፡ ጊዜያት ።

ሸ —	የረልግ	ሸ — የረልግ
ዘ —	የረልግህ	ዘ — የረልግህ
ዘ —	የረልግሽ	ዘ — የረልግሽ
ዘ —	የረልግ	ዘ — የረልግ
ዘ —	የረልግች	ዘ — የረልግች

(መ) ንኡስ ፡ አንቀጽ (ለጣቂ)

ውስጠ ፡ የ ፡

ነጠላ ፡ ፡-በዙ ፡ መፈለጊያ ፡ መፈለጊያዎች ፡

ዘርፍ ፡ ለባ.ዘር ፡

ፍለጋ ፡ ፡ፍለጋዎች ፡ ፍላጎት ፡ ፡ፍላጎቶች ፡ አፈላለግ ፡ ፡አፈላለጎች ፡

- 210 -

የገጽ ፡ መፈለግ ፡ ዝርዝር ፡ እርባታ ፡

የአጣጥቦች ፡ ስዋሰን ፡ ዝርዝር ፡ እርባታው ፡ በጣም ፡ ብዙ ፡ ነው ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ በቁ. 209 ፡ በየዋህ ፡ እርባታ ፡ የጻፍናቸው ፡ ቃላት ፡ እንደገና ፡ ዝርዝር ፡ አጻፍ ፡ አየ ተወላጅ ፡ ለሰባቸው ፡ ይረባሉ ፡ ይህንንም ፡ በፀረፍተ ፡ ነገር ፡ እየሞላን ፡ ለማስረዳት ፡ ስንል ፡ ተውላጠ ፡ ስዋችን ፡ በላቤት ፡ ተላቢ ፡ እያደረግን ፡ ጽፈናል ፡ ተ ፡ ቁ. 211 ፡ እይ ፡

የ ፡ አ ፡ ፊደል ፡ ድምፁን ፡ ስተከታይ ፡ አውርሶ ፡ አርሱ ፡ ራሱ ፡ እንደሚታጣ ፡ በየስፍራው ፡ ተናግረናል ፡ ስለዚህም ፡ በሚከተለው ፡ እርባታ ፡ በእንዳንድ ፡ ስፍራ ፡ ላይ ፡ «አ» እየተዋጠ ፡ መጻፍን ፡ አስተውል ፡ ይኸውም ፡ «አፈላለግው አስሁ» ሊባል ፡ የሚገባው ፡ ቃል ፡ እፈላለግተለሁ ፡ እየተባለ ፡ ተጽፎአል ፡ ግለት ፡ ነው ፡ ነገር ፡ ግን ፡ አ ፡ ሳይዋጥ ፡ በጻፍም ፡ ሥረ ፡ ነገሩ ፡ እንዲሁ ፡ ነው ፡ ጻፍ ፡ አያሰኝም ፡

የ ፡ ሀ ፡ ፊደል ፡ የግዕዝነት ፡ ድምፁ ፡ በልግድ ፡ ጠፍቶ ፡ እንደቀረ ፡ ካሁን ፡ በፊት ፡ ተናግረናል ፡ (ተ ፡ ቁ ፡ 172 እይ ፡) ስለዚህም ፡ የእርባታ ፡ መረው ፡ ሀ ፡ ግዕዝ ፡ አናጋሪ ፡ ድምፅ ፡ በተከተለው ፡ ጊዜ ፡ ኸ ፡ ወደመዘን ፡ ይለወጣል ፡ ይኸውም ፡ «ፈለገህ» የሚለው ፡ ቃል ፡ ስለዘረዘር ፡ «ፈለግኸኝ» ፡ ፈለግኸው ፡ . . . ይላል ፡ ግለት ፡ ነው ፡

- 211 -

ዝርዝር ፡ እርባታው ፡

ባለቤት ፡ ተ.ቤ.	ተባቢ ፡ ተ.ቤ.	ወይን ፡ አንቀጽ ፡				ትእዛዝ ፡ ለንቀጽ ፡ የአሁን ፡ ጊዜያት ፡
		ግላ ፡ ጊዜያት ፡			የአሁን ፡ ጊዜያት ፡	
		የዋህ ፡ ገላፊ ፡	የቅርብ ፡ ገላፊ ፡	የርቀት ፡ ገላፊ ፡		
አፈ	እኔን ፡	—	—	—	—	—
	አንተን ፡	ፈለገሁ ፡	ፈለገህ ፡	ፈለገህ ፡ ነበር ፡	እፈለገሁ ፡	ፈለገህ ፡
	አንድን ፡	ፈለገው ፡	ፈለገህ ፡	ፈለገህ ፡ ነበር ፡	እፈለገሁ ፡	ፈለገህ ፡
	እርሱን ፡	ፈለገው ፡	ፈለገሁ ፡	ፈለገው ፡ ነበር ፡	እፈለገሁ ፡	ፈለገው ፡
	እርሷን ፡	ፈለገች ፡	ፈለገህ ፡	ፈለገች ፡ ነበር ፡	እፈለገሁ ፡	ፈለገች ፡
	እኛን ፡	—	—	—	—	—
	እናንተን ፡	ፈለገንዎ ፡	ፈለገህንዎ ፡	ፈለገህንዎ ፡ ነበር ፡	እፈለገንዎ ፡	ፈለገህንዎ ፡
አንተ	እኔን ፡	ፈለገኸኝ ፡	ፈለገኸኛል ፡	ፈለገኸኝ ፡ ነበር ፡	ትፈለግሃለሁ ፡	ፈለገኝ ፡
	አንተን ፡	—	—	—	—	—
	አንድን ፡	—	—	—	—	—
	እርሱን ፡	ፈለገኸው ፡	ፈለገኸኛል ፡	ፈለገኸው ፡ ነበር ፡	ትፈለግሃለሁ ፡	ፈለገው ፡
	እርሷን ፡	ፈለገኸች ፡	ፈለገኸኛል ፡	ፈለገኸች ፡ ነበር ፡	ትፈለግሃለሁ ፡	ፈለገች ፡
	እኛን ፡	ፈለገኸን ፡	ፈለገኸኛል ፡	ፈለገኸን ፡ ነበር ፡	ትፈለግሃለሁ ፡	ፈለገን ፡
	እናንተን ፡	ፈለገኸዎ ፡	ፈለገኸኛል ፡	ፈለገኸዎ ፡ ነበር ፡	ትፈለግሃለሁ ፡	ፈለገኸዎ ፡
አንድ	እኔን ፡	ፈለገኸኝ ፡	ፈለገኸኛል ፡	ፈለገኸኝ ፡ ነበር ፡	ትፈለግሃለሁ ፡	ፈለገኝ ፡
	አንተን ፡	—	—	—	—	—
	አንድን ፡	—	—	—	—	—
	እርሱን ፡	ፈለገኸው ፡	ፈለገኸኛል ፡	ፈለገኸው ፡ ነበር ፡	ትፈለግሃለሁ ፡	ፈለገው ፡
	እርሷን ፡	ፈለገኸች ፡	ፈለገኸኛል ፡	ፈለገኸች ፡ ነበር ፡	ትፈለግሃለሁ ፡	ፈለገች ፡
	እኛን ፡	ፈለገኸን ፡	ፈለገኸኛል ፡	ፈለገኸን ፡ ነበር ፡	ትፈለግሃለሁ ፡	ፈለገን ፡
	እናንተን ፡	ፈለገኸዎ ፡	ፈለገኸኛል ፡	ፈለገኸዎ ፡ ነበር ፡	ትፈለግሃለሁ ፡	ፈለገኸዎ ፡
እርሱ	እኔን ፡	ፈለገኝ ፡	ፈለገሃል ፡	ፈለገኝ ፡ ነበር ፡	ይፈለግሃል ፡	ይፈለገኝ ፡
	አንተን ፡	ፈለገህ ፡	ፈለገሃል ፡	ፈለገህ ፡ ነበር ፡	ይፈለግሃል ፡	ይፈለገህ ፡
	አንድን ፡	ፈለገህ ፡	ፈለገሃል ፡	ፈለገህ ፡ ነበር ፡	ይፈለግሃል ፡	ይፈለገህ ፡
	እርሱን ፡	ፈለገው ፡	ፈለገሃል ፡	ፈለገው ፡ ነበር ፡	ይፈለግሃል ፡	ይፈለገው ፡
	እርሷን ፡	ፈለገች ፡	ፈለገሃል ፡	ፈለገች ፡ ነበር ፡	ይፈለግሃል ፡	ይፈለገች ፡
	እኛን ፡	ፈለገን ፡	ፈለገሃል ፡	ፈለገን ፡ ነበር ፡	ይፈለግሃል ፡	ይፈለገን ፡
	እናንተን ፡	ፈለገንዎ ፡	ፈለገሃልንዎ ፡	ፈለገንዎ ፡ ነበር ፡	ይፈለግሃልንዎ ፡	ይፈለገንዎ ፡

ባለቤት ገ. ለ.	አዋቂ ስነ-ምግባር (አጠቃላይ)					
	ምግባር			ተግባር		
	ገላጭ ጊዜያት	የአጠቃላይ ጥንቃቄ ጊዜያት	ገላጭ ጊዜያት	የአጠቃላይ ጥንቃቄ ጊዜያት	ገላጭ ጊዜያት	የአጠቃላይ ጥንቃቄ ጊዜያት
አርባ	እኔን	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
	አንተን	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
	አንዳንድ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
	አርባን	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
	አርባዎን	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
	እኛን	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
	እኛንና	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
አኛ	እኔን	—	—	—	—	—
	አንተን	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
	አንዳንድ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
	አርባን	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
	አርባዎን	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
	እኛን	—	—	—	—	—
	እኛንና	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
አኛን	እኔን	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
	አንተን	—	—	—	—	—
	አንዳንድ	—	—	—	—	—
	አርባን	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
	አርባዎን	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
	እኛን	—	—	—	—	—
	እኛንና	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
አንድ	እኔን	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
	አንተን	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
	አንዳንድ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
	አርባን	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
	አርባዎን	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
	እኛን	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ
	እኛንና	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ	በተረጎሞት ጊዜ

ማስገንዘቢያ፣ ምክንያታዊ፣ አዋቂ፣ አንቀጽ፣ በጎላጊግ፣ ጊዜያት፣ «የገር» የሚለው፣ ረዳት፣ ግሥ፣ ሳይጨመርበትም፣ ይነገራል። ይኸውም፣ ብረት፣ ብረት ገሽ፣ . . . እያለ፣ ይረባል። ማለት፣ ነው። «አንድ» በሚለውም፣ ረዳት፣ «ለ» ተተክቶ፣ እንደዚያው፣ ይረባል። ይኸውም፣ ለረባል፣ ለረባል፣ ይላል። ማለት፣ ነው።

(መ) ንኡስ፣ አንቀጽ

ከንኡስ፣ አንቀጽ፣ ክፍል፣ በዝ፣ አንቀጽ፣ እንደሌላው፣ ሁሉ፣ ዝርዝር፣ እርባታ፣ አለው፣ (ቁ፣ 181-185 እይ) ግጥሞች፣ ቅጽጽ፣ እንደዚህ፣ በዝርዝር፣ እርባታ፣ ይረባል።

እርዳታ፣ ግን፣ የነገር፣ ስም፣ እንደመሆኑ፣ መጠን፣ በአገራዊ፣ አጻፋ፣ ብቻ፣ ይዘረዘራል። ይኸውም፣ መረለኔ፣ መረለገ፣ መረለገሽ . . . ይላል። ማለት፣ ነው። ቁ፣ 179-180፣ እይ)

- 212 -

ከዚህ፣ በላይ፣ በየዋህና፣ በዝርዝር፣ እርባታ፣ የተጻፈው፣ ግሥ፣ «መረለገ» ሕገኛ፣ ይባላል። አንድ፣ እርሱ፣ ሆነው፣ ወይም፣ ከዋቂት፣ ጥቂት፣ ልዩነት፣ በቀር፣ እርሱን፣ መስለው፣ የሚረቡ፣ ግሥችም፣ ሕገኛች፣ ይባላሉ። በእርሱ፣ አካሄድ፣ ለመርባት፣ የግዴታ፣ ግሥች፣ ግን፣ ሕገ፣ ወጠት፣ ይባላሉ።

- 213 -

- ሕገ፣ ወጥ፣ የሆኑ፣ ግሥች፣ በአራት፣ አካሄድ፣ ይለያሉ።
- (ሀ) በአጠቃላይ፣ ላይ፣ ቃላቸውን፣ ይለውጣሉ።
- (ለ) በንኡስ፣ አንቀጽቸው፣ ላይ፣ በዕድ፣ ፈጽላን፣ ያመጣሉ።
- (ሐ) በበዝ፣ አንቀጽቸው፣ ላይ፣ ፈጽላቸውን፣ ይለውጣሉ፣ ወይም፣ ያጉድላሉ።
- (መ) በእርባታ፣ ላይ፣ አዲስ፣ ቃልን፣ ይወልዳሉ።

- 214 -

በአጠቃላይ፣ ላይ፣ ቃላቸውን፣ የሚለው፣ ግሥች፣ በዘዎች፣ አይደሉም። ከእነርሱም፣ ላይ፣ ጥቂቶቹ፣ ከዚህ፣ ቀጥሎ፣ የተጻፉት፣ ናቸው።

ምሳሌ፣ «አለ» ላልቶ፣ ሲነገር፣ የመሆንን፣ ምግባር፣ እየተለጸጸ፣ በተደራጊነት፣ ዐምድ፣ የግሥ፣ ረዳት፣ ይሆናል። የእርሱ፣ አስደራጊ፣ «አሰና» ይላል። እንደዚህ፣ ደግሞ፣ «ሆነ» ተደራጊ፣ ዐምድ፣ ነው። የእርሱ፣ አድራጊ፣ «አደረገ» የሚባለው፣ ግሥ፣ በለሆነ፣ አዲስ፣ ቃል፣ መገኘቱን፣ አስተውሏል።

አድ፣ ዝም፣ አለ፣ ዝም፣ አሰና፣ ድል፣ ሆነ፣ ድል፣ አደረገ፣ እያለ፣ ይረባል።

— 215 —

በንኡስ፡ አንቀጽቸው ፡ ላይ ፡ በዕድ ፡ ፈጽላን ፡ የሚያመጡ ፡ ግሥት ፡ ብዙዎች ፡ ናቸው ፡ በአዕማድ ፡ ደንቡ ፡ መድረሻው ፡ ራብዕ ፡ የሆነ ፡ ግሥ ፡ ሁሉ ፡ በንኡስ ፡ አንቀጽ ፡ የተ ፡ ፈጽላ ፡ ይገኛል ፡ ለሆነ ፡ መድረሻው ፡ ግዕዝ ፡ የሆነ ፡ አንዳንድ ፡ ግሥ ፡ እንደዚሁ ፡ ሲሆን ፡ ይገኛል ።

አጅ ፡ «ገበ ፡ በላ ፡ ቀረ ፡ ቄየ ፤» የሚለው ፡ የግሥ ፡ ዐምድ ፡ በአርእስቱ ፡ «መግ ባት ፡ መብላት ፡ መቅረት ፡ መቋየት ፤» በኅላፊ ፡ በዙ ፡ «ገብቶ ፡ በልቶ ፡ ቀርቶ ፡ ቄይቶ ፤» ይላል ። እንደዚሁ ፡ ደግሞ ፡ መሃሸው ፡ ተ ፡ የሆነ ፡ አንዳንድ ፡ የግሥ ፡ ዐምድ ፡ በአርእስቱ ፡ በትንቢታዊ ፡ በዙ ፡ ላይ ፡ ተ ፡ ይጠፋ-በታል ። ይኸውም «ተከተለ ፡ ተቀመጠ ፤» የሚለው ፡ ግሥ ፡ «መከተል ፡ መቀመጥ ፤» ወይም ፡ እከተል ፡ እቀመጥ ፤» ይላል ፡ ግለት ፡ ነው ። በዚህ ፡ በሰጠው ፡ አሰሪጅ ፡ «መትከተል ፡ መትቀመጥ ፡ እትከተል ፡ እትቀመጥ ፤» አልተባለም ፡ ተ ፡ እንደጠፋ ፡ አስተውሏል ።

— 216 —

በዐገ ፡ አንቀጽ ፡ ላይ ፡ ፈጽላቸውን ፡ የሚለው ፡ ወይም ፡ የሚያጉድሉ ፡ ግሥት ፡ ጥቂቶች ፡ ናቸው ።

አጅ ፡ የግለት ፡ ግሥ ፡ ኅላፊ ፡ በዙን ፡ ብሎ ፡ ይላል ።
የመተው ፡ ግሥ ፡ ኅላፊ ፡ በዝን ፡ ትቶ ፡ ይላል ።

— 217 —

በአርባታ ፡ ላይ ፡ አዳስ ፡ ቃልን ፡ የሚወልድ ፡ የመምጣት ፡ ግሥ ፡ ነው ። ይኸውም ፡ በትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡ በዳኛው ፡ መደብ ፡ ና ፡ ነዩ ፡ ኑ ፡ ሲል ፡ ይገኛል ፡ ግለት ፡ ነው ።

— 218 —

የግሥት ፡ አስትግቡእ ።

ከዚህ ፡ በታች ፡ የተሰጠው ፡ ግሥት ፡ በአርእስት ፡ ደንባቸው ፡ ተጽረዋል ። «አስትግቡእ ፤» ከግዕዝ ፡ የመጣ ፡ ቃል ፡ ነው ። ትርጓሜው ፡ ስብሰባ ፡ ወይም ፡ የተሰበሰበ ፡ ግለት ፡ ነው ።

ይህ () ምልክት ፡ የሚገኝባቸው ፡ ግሥት ፡ በአድራጊ ፡ ወይም ፡ በተደራጊ ፡ ዐምድ ፡ ሲነገሩ ፡ የሚችሉት ፡ ናቸው ።
ምሳሌ ፡ «መፈለግ ፤» የሚለው ፡ ቃል ፡ የኛው ፡ ፈጽላ ፡ ለ ፡ ጠብቆ ፡ ሲነገር ፡ የአድ

ራጊው ፡ የፈለገ ፡ ዐምድ ፡ ይሆናል ። የኛው ፡ ፈጽላ ፡ ለ ፡ ጠብቆ ፡ ሲነገር ፡ የተደራጊው ፡ የተፈለገ ፡ ዐምድ ፡ ይሆናል ።

*መሰሰን ፡ መልቀም ፡	*መላክ ፡ መልፋት ፡	መሄድ ፡ ማለት ፡
*መመለስ ፡ መምሰል ፡	መሣል ፡ መምታት ፡	መሆን ፡ ማመን ፡
*መረጠጥ ፡ መርጠብ ፡	መራቅ ፡ መርታት ፡	መቆም ፡ ማረስ ፡
*መሰገሰገ ፡ መሰረቅ ፡	*መሳም ፡ መስማት ፡	*መሾም ፡ ማሰብ ፡
*መሸመት ፡ መቀበር ፡	መሻክር ፡ መቀማት ፡	መዞር ፡ ማሸት ፡
*መቀደስ ፡ መቅመስ ፡	*መቃም ፡ መትጋት ፡	*መርክር ፡ ማቀፍ ፡
*መበትን ፡ መብረድ ፡	*መባረክ ፡ መብሳት ፡	መተለም ፡ ማበድ ፡
*መነቅነቅ ፡ መንገር ፡	*መናቅ ፡ መንቃት ፡	*መተርጉም ፡ ማነቅ ፡
*መከመር ፡ መከበድ ፡	*መካድ ፡ መላላት ፡	*መተኩስ ፡ ማክት ፡
*መወርወር ፡ መውደድ ፡	*መዋዋ ፡ መራራት ፡	*መተው ፡ ማወቅ ፡
*መዘመር ፡ መዘፈን ፡	*መዛት ፡ መሳሳት ፡	መከተል ፡ ማዘን ፡
*መደመር ፡ መደከም ፡	*መዳመጥ ፡ መታታት ፡	መሰማራት ፡ ማደር ፡
*መገደፍ ፡ መገደል ፡	*መጋት ፡ መናኘት ፡	መቀመጥ ፡ ማገም ፡
*መጠርጠር ፡ መጥረግ ፡	*መጣፈጥ ፡ መቋየት ፡	መቀየም ፡ ማጠብ ፡
*መጨመር ፡ መጭመቅ ፡	*መጫር ፡ መጫጫት ፡	መቀማጠል ፡ ማጨድ ፡
*መፈለግ ፡ መፍረስ ፡	*መፋቅ ፡ መፋፋት ፡	መገረም ፡ ማፈር ፡

— 219 —

የማያቋርጥ ፡ ግሥ ።

በአድራጊ ፡ ዐምድ ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜም ፡ በተደራጊ ፡ ዐምድ ፡ ክፍል ፡ የሚነገር ፡ ግሥ ፡ ሁሉ ፡ ሃላ ፡ ማቋረጥን ፡ ምግባር ፡ እየገለጸ ፡ በቆተም ፡ የግሥ ፡ ስልቶች ፡ እየገባ ፡ በሙሉ ፡ እርባታ ፡ ይረባል ። በተሰበሰቡ ፡ ላይ ፡ የክፈል ፡ አገባብ ፡ ከ ፡ በሚገኝበት ፡ ጊዜም ፡ የመምረጥን ፡ የማሸሸልን ፡ ጠባይ ፡ ያመለክታል ። (ሀ) ከመድረሻው ፡ በፊት ፡ ያለውን ፡ ፈጽላ ፡ በደጊም ፡ ያናግራል ። (ምሳሌውን ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ (ሀ) በሚለው ፡ ንኡስ ፡ ክፍል ፡ ተመልከት) ። (ለ) ግሡ ፡ በተውሳክ ፡ ግሥ ፡ የሚመራ ፡ ሲሆን ፡ ተውሳክ ፡ ግሡ ፡ በደጊም ፡ ቃል ፡ ይነገራል ። (ምሳሌውን ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ (ለ) በሚለው ፡ ንኡስ ፡ ክፍል ፡ ተመልከት) ።

- (አስተማሪ ፡ ተማሪውን ፡ ያስተማምራል ።
- (ሀ) ተማሪው ፡ ትምህርቱን ፡ ያማማራል ።
- (ለ) ባልሀ ፡ ልጅ ፡ የአስተማሪውን ፡ እርአያ ፡ ያክታተላል ።
- (ከ) አስተማሪ ፡ ከተማሪዎች ፡ መካከል ፡ ያጠና ፡ ያጠናውን ፡ ይመራርጣል ።

(ለ) $\left\{ \begin{array}{l} \text{ውብሽት፣ በልንጅራውን፣ ሲያይ፣ ሳቅ፣ ሳቅ፣ ይላል ።} \\ \text{እናት፣ ልጅዋን፣ ሳም፣ ሳም፣ ታደርጋለች ።} \\ \text{ትምህርትን፣ ለማጥናት፣ ቸል፣ ቸል፣ አትበል ።} \\ \text{ልጆች፣ በመስክ፣ ሳይ፣ ቁጭ፣ ቁጭ፣ ይላሉ ።} \end{array} \right.$

— 220 —

ሥሉጥ ፣ ግሥ ።

ሥሉጥ ፣ ግሥ ፣ የሚባለው ፣ ከግንኛውም ፣ ግሥ ፣ እየተሰማ ፣ የሚገባና ፣ የሚነገር ፣ ቃል ፣ ነው ።

አጅ. መምሰል ፣ መፍቀድ ፣ መጀመር ፣ መረለግ ፣ መሸት ፣ መቻል ፣ መግባት ፣ . . . ናቸው ። ከሁን ፣ በፊት ፣ የግሥ ፣ ረዳቶች ፣ የተባሉትም ፣ በግብራቸው ፣ ሥሉጥን ፣ ናቸው ።

— 221 —

ሰያፍ ፣ ግሥ ።

ሰያፍ ፣ ግሥ ፣ የሚባለው ፣ እንደ ፣ ግሥ ፣ ደንብ ፣ በመደብና በጾታ ፣ በቁጥር ፣ ሳይወሰን ፣ ማሰሪያ ፣ የሚሆንና አሰይፎ ፣ የሚናገሩበት ፣ አንቀጽ ፣ ነው ። ሰያፍ ፣ ማለት ፣ ቀጥ ፣ በቀጥ ፣ ያልሆነ ፣ ማለት ፣ ነው ።

ሰያፍ ፣ ግሥ ፣ የሚባለው ፣ ተውላጠ ፣ ስም ፣ እርሱ ፣ የሚነገርበትን ፣ ትንቢታዊ አንቀጽ ፣ ወርሶ ፣ ይገኛል ። ከመድረሻው ፣ በፊት ፣ የሚገኘውንም ፣ ራብውን ፣ ፊደል ፣ ባታይ፣ . . . እያሰኘ ፣ ወይም ፣ ራብውን ፣ ሳድስ ፣ አድርጎ ፣ ዋ ፣ የሚል ፣ ፊደልን ፣ እየወሰደ ፣ ይነገራል ። ይኸውም ፣ ያሏል ፣ «ይወደል ፣ ይታጠባል ፣ ይመለከታል ፣ ወይም ፣ ይልዋል ፣ ይወድዋል ፣ ይታጠብዋል ፣ ይመለከትዋል ።» ያሰኛል ፣ ማለት ፣ ነው ። በምሥጢርም ፣ ከመሆን ፣ ግሥ ፣ ጋር ፣ የተመሳሰለ ፣ ነው ።

- ምሳሌ ፣ 1. ይወደል ፣ ከልብ ፣ ይታጠባል ፣ ከክንድ ።
- 2. እውቀትን ፣ ለማስፋት ፣ መጸሐፍትን ፣ ይመለከታል ።

እነሆ ፣ ከዚህ ፣ በላይ ፣ ለምሳሌ ፣ የተሰጠው ፣ ቃል ፣ በመሆን ፣ ግሥ ፣ ቢለወጥ ፣ እንደሚከተለው ፣ ይሆናል ።

- 1. ሲወድዱ ፣ ከልብ ፣ ነው ፣ ሲታጠቡም ፣ ከክንድ ነው ።
- 2. እውቀትን ፣ ለማስፋት ፣ መጸሐፍትን ፣ መመልከት ፣ ነው ።

በደኛ ፣ መደብ ፣ የሚነገረውም ፣ አንቀጽ ፣ ሰያፍ ፣ ለመሆን ፣ ይችላል ።

— 222 —

የ ማለት ፣ ግሥ ።

ግሥ ፣ አለ ፣ ላልቶ ፣ በተነገረ ፣ ጊዜ ፣ የመናገርን ፣ ምግባር ፣ እንደሚገልጽ ፣ ከሁን ፣ በፊት ፣ እስታውቀናል ፣ (ቁ. 167 እይ ።)

የማለት ፣ ግሥ ፣ ከሌሎቹ ፣ ሁሉ ፣ ተለይቶ ፣ በቃላት ፣ ሳይ ፣ ልዩ ፣ ኃይል ፣ አለው ። በግዕዙ ፣ ሰዋስው ፣ ይቤ ፣ የሚባለው ፣ ግሥ ፣ ነው ።

— 223 —

ዐቢይ ፣ አንቀጽ ፣ የቃላት ፣ ማሰሪያና ፣ መረጃማያ ፣ ስለሆነ ፣ በሌላ ፣ አንቀጽ ፣ ሊገዛ ፣ አይችልም ። የማለት ፣ ግሥ ፣ ግን ፣ ዐቢይ ፣ አንቀጽን ፣ እንደ ፣ ተሰቢ ፣ አድርጎ ፣ ሲገዛው ፣ ይገኛል ። ይህንንም ፣ በሚከተለው ፣ ተመልከት ።

ምሳሌ ፣ «ሆነ ፣ — መጣ ፣ — መሸ ፣ — ገባ ፣ — ፈለገ ፣ — እነዚህ ፣ ሁሉ ፣ በዐቢይ ፣ አንቀጽ ፣ ክፍል ፣ ያሉ ፣ ማሰሪያዎች ፣ ናቸው ። ከነርሱ ፣ ሁለቱ ፣ ወይም ፣ ሶስቱ ፣ ቃላት ፣ በወረዳተ ፣ ነገር ፣ ተገጣጥመው ፣ ቢነገሩ ፣ ሁሉም ፣ የየራሳቸውን ፣ ምግባር ፣ ይገልጻሉ ፣ እንጂ ፣ አንደኛው ፣ አንቀጽ ፣ ሌላውን ፣ ተገዢ ፣ ለያደርገው ፣ አይችልም ።

አጅ ፣ «አስተማሪ ፣ ጊዜው ፣ መሸ ፣ መጣ ፣» ተብሎ ፣ ቢነገር ፣ መጣ ፣ የሚለው ፣ አንቀጽ ፣ ለወረዳተ ፣ ነገር ፣ አንዳች ፣ ስሜቱን ፣ አያተርፍለትም ። ዳሩ ፣ ግን ፣ «አስተማሪ ፣ ጊዜው ፣ መሸ ፣ አለ ፣» የተባለ ፣ እንደ ፣ ሆነ ፣ ግሥ ፣ አለ ፣ «መሸ ፣» የሚለውን ፣ አንቀጽ ፣ ተሰቢ ፣ አድርጎ ፣ ሀረፍተ ፣ ነገሩን ፣ የተሟላ ፣ ያደርገዋል ። ትርጓሜውም ፣ «አስተማሪ ፣ ጊዜው ፣ እንደመሸ ፣ (ወይም ፣ መሸ ፣ ማለትን ፣) ተናገረ ፣» ማለት ፣ ነው ።

— 224 —

የማለት ፣ ግሥ ፣ አንዳንድ ፣ ጊዜ ፣ በምግባር ፣ የጥቅስ ፣ ወይም ፣ የትች ፣ ግሥ ፣ ተብሎ ፣ ይጠራል ። በአዕማድም ፣ ደንብ ፣ ግሥ ፣ አለ ፣ አድራጊ ፣ መደብ ፣ ነው ። ተደራጊውም ፣ ተባለ ፣ ያሰኛል ።

— 225 —

የማለት ፣ ግሥ ፣ እንደ ፣ ሌላው ፣ ግሥ ፣ ሁሉ ፣ በየዋህና ፣ በገርገር ፣ እርባታ ፣ በሙሉ ፣ ይረባል ። የእርባታውንም ፣ አካላት ፣ ለማሳየት ፣ ከዚህ ፣ በቃች ፣ በየዋህ ፣ እርባታ ፣ ብቻ ፣ በአዎንታና ፣ በአሉታ ፣ እየረባን ፣ እንገልጻለን ፣ (ቁ. 226 ፣ እይ ።)

የማለት ፣ ግሥ ፣ መነሻ ፣ ፊደሉ ፣ አ ፣ ስለሆነ ፣ መነሻው ፣ እየታጣ ፣ የሚነገርበት ፣ ጊዜ ፣ አለ ። ደግሞ ፣ መድረሻው ፣ ለ ፣ ስለሆነ ፣ አንዳንድ ፣ ጊዜ ፣ የ ፣ ወደመሆን ፣ ይለወጣል ።

የግለት፡ ግሥ፡ የዋህ፡ አርባታ፡ ከዚህ፡ ቀጥሎ፡ የተጻፈው፡ ነው።

(ሀ) ዐቢይ፡ አንቀጽ።

የአዎንታ፡ አርባታ። የዋህ፡ ጎሳ። የአሉታ፡ አርባታ፡

ጎሳ፡ ጊዜያት፡

ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
፩ - አላሁ፡	አላን፡	፩ - አላሁም፡	አላንም፡
ዘ - አላህ፡	አላችሁ፡	ዘ - አላህም፡	አላችሁም፡
፫ - አለ፡	አሉ፡	፫ - አለም፡	አሉም፡
፫ - አለች፡	አሉች፡	፫ - አለችም፡	አሉችም፡

የቅርብ፡ ጎሳ።

፩ - ብያላሁ፡	ብላላ፡	፩ - አላብዮም፡	አላብዮም፡
ዘ - ብላላ፡	ብላችኋል፡	ዘ - አላብዮም፡	አላብዮችሁም፡
፫ - ብላል፡	ብለዋል፡	፫ - አላብዮም፡	አላብዮውም፡
፫ - ብላላች፡	ብለዋች፡	፫ - አላብዮም፡	አላብዮውም፡

የሩቅ፡ ጎሳ።

፩ - ብዩ፡ ነበር፡	ብለን፡ ነበር፡	፩ - አላብዮም፡ ነበር፡	አላብዮም፡ ነበር፡
ዘ - ብላህ፡ ነበር፡	ብላችሁ፡ ነበር፡	ዘ - አላብዮም፡ ነበር፡	አላብዮችሁም፡ ነበር፡
፫ - ብላላ፡ ነበር፡	ብለው፡ ነበር፡	፫ - አላብዮም፡ ነበር፡	አላብዮውም፡ ነበር፡
፫ - ብላላች፡ ነበር፡	ብለው፡ ነበር፡	፫ - አላብዮም፡ ነበር፡	አላብዮውም፡ ነበር፡

ግለንገዘቢያ፡ ከዚህ፡ በላይ፡ በቅርብና፡ በሩቅ፡ ጎሳ፡ በአሉታ፡ የተጻፈውን፡ የግይቀበሉ፡ አሉ፡ እንደ፡ አላባቸውም፡ በየዋህ፡ ጎሳ፡ የተጻፈውን፡ አሉታ፡ ይወስናሉ።

ዐቢይ፡ አንቀጽ፡ (ለግብ፡)

የአዎንታ፡ አርባታ፡

የአሉታ፡ አርባታ፡

ነጠላ፡ ብዙ፡ | ነጠላ፡ ብዙ፡

2. የአሁንና፡

የትንቢት፡ ጊዜያት።

፩ - አላሁ፡	አንላላን፡	፩ - አላልም፡	አንልም፡
ዘ - ትላላህ፡	ትላላችሁ፡	ዘ - አትልም፡	አትልም፡
፫ - ይላል፡	ይላሉ፡	፫ - አይልም፡	አይልም፡
፫ - ትላላች፡	ይላሉች፡	፫ - አትልም፡	አይልም፡

(ለ) ትእዛዝ፡ አንቀጽ።

፩ - ለበላ፡	እንበላ፡	፩ - አለበላ፡	አንበላ፡
ዘ - በላ፡	በሉ፡	ዘ - አትበላ፡	አትበሉ፡
፫ - ይበላ፡	ይበሉ፡	፫ - አይበላ፡	አይበሉ፡
፫ - ትበላ፡	ይበሉች፡	፫ - አትበላ፡	አይበሉ፡

(ሐ) አዋዋይ፡ አንቀጽ፡

፩-ምክንያታዊ፡ አዋዋይ፡

1. ጎሳ፡ ጊዜያት።

፩ - ብላ፡ ነር፡	ብንላ፡ ነር፡	፩ - ባልላ፡ ነር፡	ባንላ፡ ነር፡
ዘ - ብትላ፡ ነር፡	ብትሉ፡ ነር፡	ዘ - ባትላ፡ ነር፡	ባትሉ፡ ነር፡
፫ - ቢላ፡ ነር፡	ቢሉ፡ ነር፡	፫ - ባይላ፡ ነር፡	ባይሉ፡ ነር፡
፫ - ብትላ፡ ነር፡	ባትሉ፡ ነር፡	፫ - ባትላ፡ ነር፡	ባትሉ፡ ነር፡

ግለንገዘቢያ ፣ ነር፡ የሚለው፡ ረዳቱ፡ ግሥ፡ ቀርቶ፡ ብቻውንም፡ ይነገራል። ይኸውም፡ ብላ፡ ብትላ፡ ባልላ፡ ባትላ ፣ ... ይላል ፣ ግለት፡ ነው።

እንደዚሁም፡ ደገሞ፡ የሩቅ፡ ጎሳ፡ ለማድረግ፡ ብዬ፡ ብሆን፡ ነር፡ ብለህ፡ ቢሆን፡ ነር፡ አላል፡ ቢሆን፡ ነር፡ አትላ፡ ቢሆን፡ ነር፡ ... አያለ፡ በጎሳ፡ ብዛ፡ አንቀጽ፡ ላይ፡ ቢሆን፡ ነር፡ የሚል፡ ቃል፡ እየተጨመረበት፡ ይረባል።

3. ውስጠየ ።

አዎንታ፤	አሉታ፤
አልሁ፣ በይ፣	አሉተኛ፤
መበያ፤	

4. ዘርፍ ፣ ለበ.ዘር ።

ማለት፤	አለማለት፤
ባህል፣ አባባል፤	አሉታ፤

ገጽ፣ መልመኛ ።

1—አራቱን፣ የግሥ፣ ስልቶች፣ በጥቁር፣ ስሌዳ፣ ላይ፣ እንደሚከተለው፣ አድርገህ፣ ጻፍ ።

ዐበይ፣ አንቀጽ፣	ትእዛዝ፣ አንቀጽ፣	አዋቀይ፣ አንቀጽ፣	ንኡስ፣ አንቀጽ፣

2—የግሥ፣ ክፍል፣ የሆኑትን፣ ቃላት፣ ከዚህ፣ በታች፣ ከተጻፉት፣ ዐረፍተ፣ ነገሮች፣ ውስጥ፣ እየመረጥህ፣ ተናገር ። ክፍላቸውም፣ ከየትኛው፣ የግሥ፣ ስልት፣ እንደሆነ፣ እያመለከትህ፣ ከዚህ፣ በላይ፣ በተመለከተው፣ በየስልቱ፣ አግርጊ፣ ጻፋቸው ።

የትምህርት፣ ሰዓት፣ ደረሰ፤
 አስተማሪ፣ መጽሐፍን፣ ያዘ ።
 ተማሪ፣ ይማር፣ ጀመር ።
 መጽሐፍ፣ ትልቅ፣ ነበር ።
 ትምህርት፣ መልካም፣ ነው ።
 ሥራ፣ ያስከብራል ።
 ሰንፍ፣ ያስንቃል ።
 እገርህን፣ ውደድ ።
 ንጉሥህን፣ አክብር ።
 ጠላትህን፣ ደል፣ እድርግ ።

አብርሃም፣ ቢመጣ፣ ኖሮ፣ ይግር፣ ነበር፤
 እኔ፣ ቀርቼ፣ ቢሆን፣ ኖሮ፣ በተመቃሁ፣ ነበር ።
 መሐንዲስ፣ እንደሆነ፣ እመኛለሁ ።
 ጀምረኩትን፣ አግር፣ ዘንድ፣ አስባለሁ ።
 አጥቶ፣ ማግኘት፣ ደስ፣ ያሰኛል ።
 አግኝቶ፣ ማጣት፣ ግን፣ ያሰገናል ።
 መሻት፣ ከለ፣ ሁሉ፣ ይገኛል ።
 በጎ፣ አድራጊ፣ ዋጋውን፣ ያገኛል ።
 ክፍ፣ ለክፍ፣ ቀን፣ ይሆናል ።
 ከአንጋገር፣ ይፈረዳል፣ ከአያያዝ፣ ይቀየራል ።

3—ከዚህ፣ በታች፣ የተጻፈውን፣ እያነበብህ፣ አንቀጾችን፣ በየጊዜያቸው፣ እየለየህ፣ ተናገር ። ይኸውም—“ሳፈ፣ የአሁን—የትንቢት፣” ጊዜያት፣ አያሌህ፣ ግለጽ፣ ማለት፣ ነው ። ክፍላቸውም፣ ከየትኛው፣ ስልት፣ እንደሆነ፣ ተናገር ።

ይግለጡ፣ ቤትን፣ ሠራ ።
 ልጆች፣ በመስክ፣ ላይ፣ ይሟወቃሉ ።
 ከብቶቹ፣ በሚዳው፣ ተሰማርተዋል ።
 ጊዜው፣ ሊመሽ፣ ነው ።
 እኔ፣ በማለዳ፣ እንግሰሁ ።
 ወደ፣ ቤት፣ እንገባ ።
 አንተ፣ መጽሐፍህን፣ አንግ ።
 እርሱ፣ እንዲከተለን፣ ይሁን ።
 ትምህርት፣ ተጀምሮ፣ ይሆናል ።

ንበሬ፣ እርሻውን፣ ያለሰልሳል ።
 ክረምት፣ ሊመጣ፣ ነው ።
 ክረምት፣ ገባ ።
 መክር፣ ደረሰ ።
 እህሉ፣ ይታወቃል ።
 የሰው፣ ክፋቱ፣ ከአንደበቱ፣ ነው ።
 ኃጢአት፣ በይፍር፣ ሞት፣ በልንበረም ።
 ከመሞት፣ መሰንበት፣ ይሻላል ።
 አንድ፣ ይወልድ፣ አንድ፣ ይፈረድ ።

ምዕራፍ፣ ፯ ። ተውላክ ግሥ ።

መግለጫ ።

ተውላክ ግሥ፣ የሚባለው፣ ከግሥ፣ በፊት፣ እየገባ፣ የአንቀጽን፣ ጠበይ፣ የሚገልጽ፣ ቃል፣ ነው ። ከዚህም፣ የተነሣ፣ ተውላክ ግሥ፣ ተባይል ። ትርጓሜው፣ የግሥ፣ ጭማሪ፣ ማለት፣ ነው ። ዳሩ፣ ግን፣ የግሥን፣ ጠበይ፣ ብቻ፣ ሳይሆን፣ ከሌሎችም፣ የንግግር፣ ክፍሎች፣ የአንዳንዶችን፣ ጠበይ፣ እየገለጸ፣ ሲገባ፣ ይገኛል ። ይህን ኑም፣ በሚከተለው፣ እናሳያለን ።

- (ሀ) በግሥ፣ ላይ፣ ሲገባ፣ —
 ፈለቀ፣ በትጋት፣ (ወይም፣ ተግቶ፣) ይማራል ።
 ፈለቀ፣ ክፉኛ፣ ታሟል ።
- (ለ) በቅጽል፣ ላይ፣ ሲገባ፣ —
 የገጠነህ፣ ልብስ፣ ፈጽሞ፣ ንጹሕ፣ ነው ።
 እርሱ፣ በጣም፣ አጭር፣ ነው ።
- (ሐ) በተውላክ ግሥ፣ ላይ፣ ሲገባ ። —
 አስተማሪው፣ ሁልጊዜ፣ ተገቶ፣ ያስተምራል ።
 እንግዲህ፣ በጣም፣ እንተቀወቀ ።

- (መ) ከመስተዋድድ፣ ጋር፣ ሲገባ ።
እርሱ፣ በቀጥታ፣ ወደ፣ እኔ፣ መጣ ።
የዐባይ፣ ወንዝ፣ ልክ፣ በሐምሌ፣ ወር፣ ይሞላል ።
- (ሠ) በመስተዋድድ፣ ላይ፣ ሲገባ ።
እውነተኛ፣ ደስታ፣ ጤንነት፣ ሲገኝ፣ ብቻ፣ ነው ።

228

የተውሰኑ ግሥ፣ ክፍሎች ።

ተውሰኑ ግሥ፣ በ፫፣ ታላላቅ፣ ክፍሎች፣ ይመደባል ።

- (ሀ) የዋህ፣ ተውሰኑ ግሥ ።
- (ለ) መጠይቅ፣ ተውሰኑ ግሥ ።
- (ሐ) ከባዝ፣ የሚገኝ፣ ተውሰኑ ግሥ ።

እነዚህ፣ ደግሞ፣ በልዩ ልዩ፣ ንኡሳን፣ ክፍሎች፣ ይከፈላሉ ። በተውሰኑ ግሥ፣ ክፍል፣ የሚነገሩት፣ ታላት፣ አንዳንዶቹ፣ በመስተዋድድና፣ በመስተዋድድ፣ ክፍል፣ ይገኛሉ ። ልዩነታቸውም፣ የሚታወቅ፣ የአገባባቸውን፣ ስልት፣ በማወቅ፣ ነውና፣ በየፀታው፣ ጠንቅቆ፣ መመልከት፣ ነው ።

— 229 —

(ሀ) የዋህ፣ ተውሰኑ ግሥ ።

የዋህ፣ ተውሰኑ ግሥ፣ « የጊዜ፣ -የቦታ፣ -የግብር፣ -የቁጥር፣ -የመጠን፣ -የምክንያት፣ -የአዎንታኛ፣ የአሉታ፣ » ተብሎ፣ ይመደባል ። የዋህ፣ ማለት፣ ገር፣ ወይም፣ ቀላል፣ ማለት፣ ነው፣ ብለን፣ ከሁን፣ በፊት፣ ተናግረናል ። (ቁ. 173 እይ ።) በዚህ፣ ክፍል፣ የሚነገሩትም፣ የተውሰኑ ግሥ፣ ታላት፣ በቀላል፣ የሚታወቁ፣ ወይም፣ በግልጽ፣ የሚታዩ፣ ስለሆኑ፣ በዚህ፣ ስያሜ፣ ተሰይመዋል ። ከነእርሱም፣ ዋና፣ ዋናቸውን፣ ከዚህ፣ በታች፣ ለምሳሌ፣ በየክፍሉ፣ ጽፈናል ።

- 1. የጊዜ፣ ተውሰኑ ግሥ ።
« ዳሮ፣ -ጥንት፣ -ቀድሞ፣ -አስቀድሞ፣ -አሁን፣ -በቅርቡ፣ -በፍጥነት፣ -አንግዲህ፣ -ሁልጊዜ፣ -ሁልቀን፣ -ዕለት፣ ዕለት፣ -በየዕለቱ፣ -ትናንት፣ -ዛሬ፣ ነገ፣ -በነጋው፣ -በማግሥቱ፣ -በፊት፣ -በኋላ፣ -ወዲያው፣ -ዕለቱን፣ -ቶሎ፣ »

- 2. የቦታ፣ ተውሰኑ ግሥ ።
« እዚህ፣ -እዚያ፣ -እዚያሃች፣ -ወዲህ፣ -ወዲያ፣ -ወዲያሃች፣ -በላይ፣ -በታች፣ -በራስጌ፣ -በግርጌ፣ -በውስጥ፣ -በውጭ፣ -ወዲያው፣ -በስጊያው፣ -

- 3. የግብር፣ ወይም፣ የዓይነትና፣ የአኳኋን፣ ተውሰኑ ግሥ ።
« አንዲህ፣ -አንዲያው፣ -ድንገት፣ -ፈጽሞ፣ -ከቶ፣ -በቀጥታ፣ -ከፋኛ፣ -በዝግታ፣ -በጸጥታ፣ -እርስ፣ በርስ፣ -ቀስ፣ በቀስ፣ -ላይ፣ በላይ፣ -ፊት፣ ለፊት፣ -እንደ፣ -ይመስል ። »

- 4. የቁጥር፣ ተውሰኑ ግሥ ።
« መጀመሪያ፣ -ጸግመኛ፣ -አንደገና፣ -አንደዩ፣ -ሁለተዩ፣ -አንድ፣ በአንድ፣ -እያንዳንድ፣ -በሁለት፣ በሁለት፣ -በተለይ፣ -ለብቻ፣ -በዘንብረት፣ »

- 5. የመጠንና፣ የግባላት፣ ተውሰኑ ግሥ ።
« እጅግ፣ -በጣም፣ -በብዙ፣ -በጥቂት፣ -በመጠን፣ -ፈጽሞ፣ -በጭራሽ፣ -አንዳች፣ -አብዛኛው፣ -እምብዛም፣ -እኩል፣ በኩል፣ -መሳለመሳ፣ -ግማሽ፣ በግማሽ፣ -ጥቂት፣ በጥቂት፣ -በየጥቂቱ፣ »

- 6. የምክንያት፣ ተውሰኑ ግሥ ።
« ስለዚህ፣ -እንደዚህ፣ -እንደ፣ -መጠን፣ »

- 7. የአዎንታኛ፣ የአሉታ፣ ተውሰኑ ግሥ ።
አዎን፣ -አሺ፣ -ባዕ፣ -እውነት፣ -አርግጥ፣
እንኳን፣ -እንቢ፣ -አሌ፣ -አንጃ፣

230

(ለ) መጠይቅ፣ ተውሰኑ ግሥ ።

መጠይቅ፣ ተውሰኑ ግሥ፣ የተባለው፣ በተውሰኑ ግሥ፣ ክፍል፣ ጥያቄን፣ ለማቅረቢያ፣ የሚጠቅም፣ ቃል፣ ነው ። ይህም፣ እንደላይኛው፣ በየክፍሉ፣ ተዘርዝሮ ይነገራል ።

- 1. -የጊዜተ. ግ. ። « መቼ - ምንጊዜ - ምንዩ - ለምንጊዜው - ተመቺው » . . .
- 2. -የቦታተ. ግ. ። « ወደት - የት » . . .
- 3. -የግብርተ. ግ. ። « አንደት - አንደምን » . . .
- 4. -የቁጥርተ. ግ. ። « ስንት፣ ጊዜ - ስንትዩ » . . .
- 5. -የመጠንተ. ግ. ። « ምን፣ ያህል - የህን፣ ያህል » . . .
- 6. -የምክንያትተ. ግ. ። « ስለምን - ለምን - በምን - » . . .
- 7. -የአዎንታኛ፣ የአሉታተ. ግ. ። በውኑ፣ እስቲ ።

በመጠይቅ፣ ተውሰኑ ግሥ፣ ክፍል፣ ከሚነገሩት፣ ታላት ጋር፣ በቃሉ፣ አጋጥና፣ በሌላም፣ ክፍል፣ ይገኛሉ ። ልዩነታቸውም፣ የሚታወቅ ሲሆን፣ አኳኋን፣ ነው ።

— 231 —

(ሐ) ከወገን የሚገኙ ተውሳክ ግሥ

ከግሥ፣ ክፍል፣ የሚገኙ፣ በዝ፣ አንቀጽ፣ በተውሳክ፣ ግሥነት፣ ይገባል ። ማን
መኖሩ፣ ከመስተገምር፣ ክፍል፣ የሚሆኑ፣ ና—እየ— በግሥ፣ ላይ፣ አየተሚት፣ ሲገቡ፣
የወገን፣ ምግባር፣ ይዘው፣ በተውሳክ፣ ግሥ፣ ደንብ፣ ይገነቡ ። እነዚህን፣ ሁሉ፣ በሚከ
ተለው፣ እናሳያለን ።

እርሱ፣ ፈርቶ፣ ሸሸ ።

እርሱ፣ ፈረፍ፣ ሸሸ ፤ (ፈርቶ፣ ወይም፣ ስለ፣ ፈረ ።)

እርሱ፣ አየርጠ፣ ሄደ፣ (ርጠ ።)

— 232 —

የግወዳደር፣ ወይም፣ የግንጸጸር፣ ደረጃ ።

ከተውሳክ፣ ግሥ፣ አንዳንዶቹ፣ ቃላት፣ እንደ፣ ቅጽል፣ ደንብ፣ የግወዳደር
ደረጃ፣ አላቸው ። ይኸውም፣ እንደሚከተለው፣ ነው ።

ተገቶ፣ ይግራል ፤ (ተገታዳሪ፣ ደረጃ ፤)

በጣም፣ ተገቶ፣ ይግራል ፤ (አጠቃላይ፣ ደረጃ ፤)

እጅግ፣ በጣም፣ ተገቶ፣ ይግራል ። .. (አበላላጭ፣ ደረጃ ።)

— 233 —

የተውሳክ ግሥ፣ አመዳደብ ።

ተውሳክ ግሥ፣ በፊድ፣ መነሻ፣ ወይም፣ በፊድ፣

ጨመረበት

ከላይ፣ ላይ፣ ቃል፣ ላይ፣ ይመደባል ። ይህንንም፣ በሚከተለው፣ እናሳያለን ።

በፊድ፣ መነሻ፣

ተውሳክ ግሥ፣

ለ—

ለጊዜው፣ ለይስሙላ ፣ ላመሉ ፣ ለላመት ፣

በ—

በፍጥነት ፣ በድንገት ፣ በግደታ ፣ በግጥታ ፣ በራስጌ ፣ በብዙ ፣

በየ—

በየሰፍራው ፣ በየጊዜው ፣ በየቀኑ ፣

በስተ—

በስተ ፣ ላይ ፣ በስተ ፣ ራስጌ ፣ በስቲያው ፣

እንደ—

እንዲያው ፣ እንደገና ፣ እንደተማላ ፣ እንደጊዜው ፣

በፊድ፣ መድረሻ፣

— ና፣

ተግረፍ ፣ ይግርፍ ፣

— ኛ፣

ክፋኛ ፣ ሰው ፣ ሰውኛ ፣

— ው፣

ወዲያው ፣ ለጊዜው ፣

— ን፣

ዕለቱን ፣ ያንጊዜውን ፣ ማታውን ፣

— ኑ፣

ያኔውኑ ፣ ማታውኑ ፣ ሌሊቱኑ ፣

— 234 —

ተደጋግመው፣ ወይም፣ ተሟናረው፣ የሚነገሩ፣ ቃላት፣ በዐረፍተ፣ ነገር፣ ተገ
ጣጥመው፣ በተነገሩ፣ ጊዜ፣ የተውሳክ ግሥን፣ መደብ፣ ይይዛሉ ።

ምሳሌ ። ልጅ፣ «ጥቂት፣ በጥቂት፣» ያደጋል ።

በእርፍ፣ «በቀን፣ በቀኑ፣» ይለዋወጣል ፣

ሽግግሌ፣ «ቀስ፣ በቀስ፣» ይሟዋቃል ።

ኃጥእ፣ ሰው፣ ክፋትን፣ «በላይ፣ በላይ፣» ይጨምራል ፣

ተግሪዎች፣ «ፊትና፣ ኋላ፣» ይሄዳሉ ፣

«የግታ፣ ግታ፣» ድሉ፣ የኛ፣ ነው ።

ጥጋባኛ፣ «ለይኛ፣ ታች፣» ይረግጣል ፣

ሥራ፣ ፈት፣ «ወዲያና፣ ወዲህ፣» ይዘራል ።

ያገራ፣ ጫዳ፣ «በሄዳት፣ በሄዳት፣» አያልቅም ።

የሳኦል፣ ቤት፣ «እያነሰ፣ እያነሰ፣» ሄደ ፣

«ውሉ፣ ውሉ፣» ከቤት፣ «ኖር፣ ኖር፣» ከመሪት፣ ነው ።

235 —

ከግሥ፣ ክፍል፣ የማይገኙ፣ መይም፣ የሚገኙ፣ ቃል፣ አጋኖች፣ ከመሆን፣ ግሥ፣
ጋር፣ አየተዋሐዱ፣ ሲገቡ፣ የተውሳክ ግሥነትን፣ ምግባር፣ ይይዛሉ ።

(ሀ) ከግሥ፣ ክፍል፣ የማይገኙ፣ የተባሉት፣ ለምሳሌ፣ «ለጥ፣ — ብቅ፣ —
ቀጥ፣ ተገ፣ — ኛል፣ ክፍ፣ — ዝግ፣ — ጽብ፣ — ጸጥ፣ — ፈቀቅ፣» ...
ናቸው ። የመሆን፣ ግሥ፣ አሰማድ፣ «አለ፣ አደረገ፣ አሰኘ፣» — በሁሉም፣ ወይም፣
በያንዳንዱ፣ አየተጨመሩላቸው፣ ግሥን፣ አክለው፣ መስለው፣ ይወጣሉ ።

እጅ	ቃል፣ ላይ	ግሥ፣ «አለ፣»	ግሥ፣ «አደረገ፣»	ግሥ፣ «አሰኘ፣»
ለጥ፣	ለጥ፣ አለ፣	ለጥ፣ አደረገ፣	—	—
ብቅ፣	ብቅ፣ አለ፣	ብቅ፣ አደረገ፣	ብቅ፣ አሰኘ፣	—
ክፍ፣	ክፍ፣ አለ፣	ክፍ፣ አደረገ፣	ክፍ፣ አሰኘ፣	—
ዝግ፣	ዝግ፣ አለ፣	ዝግ፣ አደረገ፣	ዝግ፣ አሰኘ፣	—

(ለ) ከግሥ፣ ክፍል፣ የሚገኙ፣ የተባሉት፣ ለምሳሌ፣ — ላላ፣ ሞቅ፣ — ሩቅ፣ —
ላብ፣ ሳቅ፣ — ቀመስ፣ — ብትን፣ — ትርፍርፍ፣ — ትኛት፣ — ትውት፣
ነቅነቅ፣ ንቅንቅ፣ — ጨበጥ፣ — ጭበጥ፣» እነዚህን፣ የመሰሉ፣ ሁሉ፣ ናቸው ።
በዚህ፣ ዓይነት፣ የሚነገሩ፣ ቃላት፣ በጣም፣ ብዙ፣ ናቸው ። እነርሱም፣ እንደላይኛው፣
ከመሆን፣ ግሥ፣ ጋር፣ አየተዋሐዱ፣ ይገባሉ ።

አጅ.	ግሥ	ቃለ፡ አጋኛ	ግሥ፡ «አለ»	ግሥ፡ «አደረገ»	ግሥ፡ «አሰኘ»
መላላት	ላላ	ላላ፡ አለ	ላላ፡ አለ	ላላ፡ አደረገ	—
መሞቅ	ሞቅ	ሞቅ፡ አለ	ሞቅ፡ አለ	ሞቅ፡ አደረገ	—
መራቅ	ራቅ	ራቅ፡ አለ	ራቅ፡ አለ	ራቅ፡ አደረገ	—
መሳም	ሳም	—	ሳም፡ አለ	ሳም፡ አደረገ	—
መሳብ	ሳብ	ሳብ፡ አለ	ሳብ፡ አለ	ሳብ፡ አደረገ	—
መተው	ተውት	—	ተውት፡ አለ	ተውት፡ አደረገ	ተውት፡ አሰኘ
መኛት	ትኛት	ትኛት፡ አለ	—	—	—

— 236 —

ከዚህ በላይ ቁ. 0235፡ (ለ)፡ የተነገሩት፡ ቃላት፡ የማብሰጥና፡ የማሳክ፡ ደረጃ፡ ይታይባቸዋል። ይኸውም፡ እንደሚከተለው፡ ነው። አሳና፡ ደረጃ፡ በአርአዕት፡ ላይ፡ መስተዋድድ፡ እንደ፡ እየተጨመረበት፡ ይገባል።

አጅ.	ግሥ	አብላጫ	አሳናኸ
መላላት	ላላ፡ አለ	—	እንደ፡ መላላት፡ አለ
መሳቅ	ሳቅ፡ አለ	—	እንደ፡ መሳቅ፡ አለ
መሳብ	ሳብ፡ አደረገ	—	እንደ፡ መሳብ፡ አደረገ
መተው	ተውት፡ አደረገ	—	እንደ፡ መተው፡ አለ

የቀረውንም፡ በዚህ፡ አካሄድ፡ ይመለከታል።

— 237 —

ና፡ በሌላ ጉዳይ፡ እነዚህ፡ ቃላት፡ ለግስ፡ መምጣትና፡ ለግሥ፡ ግለት፡ ትእዛዝ፡ እንቀጥሎቻቸው፡ ዳሩ፡ ግን፡ እንዳንድ፡ ጊዜ፡ የግሥነት፡ ጠበቃዎችን፡ እየተወ፡ በቃለ፡ አጋኛ፡ ወይም፡ በተውሳክ፡ ግሥ፡ ደንብ፡ ሲገቡ፡ ይገኛሉ። በዚያን ጊዜም፡ በትእዛዝ፡ ስልት፡ የቦታን፡ ወይም፡ የጊዜን፡ አካሄድን፡ ይገልጻሉ።

- ምሳሌ፡— ና፡ ሂድ፡ (=ከዚህ፡ ወግድ)
- ና፡ ገባ፡ (=አሺ፡ ገባ)
- በሌላ ጉዳይ፡ (=አሁኑን፡ ሂድ)
- በሌላ ጉዳይ፡ (=አሺ፡ ገባ)

ገጽ ፡ መልመጃ ።

ከዚህ በታች፡ ከተጻፉት ፀረፍተ፡ ነገሮች፡ ውስጥ፡ ተውሳክ፡ ግሥትን፡ እየለየህ፡ አመልክት ።

ሁልጊዜ፡ እውነትን፡ ተናገር፡— ሐሰትን፡ ፈጽሞ፡ አትናገር፡— የሐሰትን፡ ክፍተት፡ ታግል፡— ዛሬ፡ ከሆስፒታል፡ ገባ፡— በሌላ ጉዳይ፡ ትኛት፡ ብሏል፡— ሕመሙን፡ ከቶ፡ አላወቀውም፡— ሽማግሌ፡ በገግታ፡ ይረመዳል፡— ወጣት፡ ዱባ፡ ዱባ፡ ይላል፡— ተግግጽ፡ ለጊዜው፡ ያላገኘል፡— የኋላ፡ ኋላ፡ ደስ፡ ያሰኛል፡— ሥልጡን፡ ልጅ፡ እሺ፡ በጃ፡ ይላል፡— በላይ፡ እንቢ፡ ግለትን፡ ያዘወትራል፡— ግጥም፡ ሰው፡ ለይሰሙላ፡ ይናገራል፡— ቃሉንም፡ በቀን፡ በቀት፡ ይለዋውጥላል፡— መጽሐፍህን፡ አስቲ፡ ሰጠኝ፡?— እንኳን፡ አልሰጥህም፡— አባቱህ፡ አንደዱ፡ ሰጠኝ? እኔ፡ በመጽሐፈ፡ እያነበብሁ፡ አጠናቀሁ፡— እርሱ፡ መጽሐፉን፡ ገለጠኝ፡ እነበብ፡— መጽሐፉን፡ ይገለጥና፡ ያነብብ፡— ትምህርቱን፡ ቀስ፡ በቀስ፡ ያጠናል፡— ልጆች፡ እንዳንድ፡ እያሉ፡ ተሰበሰቡ፡— እርስ፡ በርሳቸው፡ ይጫወታሉ፡— ወደቤታቸው፡ ያንጊዜውን ተመለሱ፡— ነገ፡ (አግር፡ መንገድን፡ አይሃሉ፡— በሽተኛውን፡ በስቲያው፡ እንጉ በኛለን፡— እንገደህ፡ በየቤታችን፡ እንገባ፡— በሌላ ጉዳይ፡ እደር ።

ምሳሌ ፡ ፤ ፡ መስተዋድድ ፡

— 238 —

መግለጫ ፡ —

መስተዋድድ፡ በስም፡ ወይም፡ ስምን፡ መስለው፡ በሚገኙ፡ ቃላት፡ ላይ፡ እየተጫኑ፡ ገብቶ፡ በወረሩት፡ ነገር፡ ውስጥ፡ የንግግርን፡ ዝምድና፡ የሚያሳይ፡ ቃል፡ ነው። የመስተዋድድ፡ ትርጓሜ፡ አስማሚ፡ ወይም፡ አዋዋጅ፡ እንደ፡ ግለጽ፡ ነው።

ምሳሌ ፡— እርሱ፡ በዱላ፡ መታኝ ።

እርሱ፡ በወንበር፡ ላይ፡ ተቀመጠ ።

እርሱ፡ ከልጁ፡ ጋር፡ ይጫወታል ።

እነሆ፡ በዚህ፡ በተሰጠው፡ ምሳሌ፡ መስተዋድድቸው፡ በ I በ II — ላይ ከ— ጋር ፡ ናቸው ። የፊተኛው፡ በመነሻ፡ ብቻ፡ የኋለኞቹ፡ በመነሻም፡ በመድረሻም፡ ገብተው፡ ተሰቢዎቹን፡ ከአንቀጾቹ፡ ጋር፡ አስማምተዋቸዋል ። መስተዋድድቹ፡ ሳይጨመሩ፡ «እርሱ፡ ዱላ፡ መታኝ፡— እርሱ፡ ወንበር፡ ተቀምጧል፡— እርሱ፡ ልጁ፡ ይጫወታል» ተብሎ፡ ቢነገር፡ ኖሮ፡ ትክክለኛ፡ ንግግር፡ ሊሆን፡ ባልቻለም፡ ነበር ። ስለዚህም፡ መስተዋድድ፡ የንግግርን፡ ዝምድና፡ የሚያሳይ፡ ቃል፡ ነው ። መስተዋድድ፡ የሚያርፍበትም፡ ስም፡ የመስተዋድድ፡ ተሳቢ፡ ወይም፡ ተገዢ፡ ይባላል ።

የመስተዋድድ ስሙዳድብ

መስተዋድድች በየሙያቸው ሲነገሩ እንደሚከተለው ይመደባሉ።

- (ሀ) መነሻ = ከ...
አጅ ስንገደር ማጣ።
- (ለ) መገሰገሻ = ወደ ለ...
አጅ ወደ ቤቱ አሄዳለሁ።
- (ሐ) መድረሻ = እስከ ፣ ድረስ። (ወይም እስከ... ድረስ)።
አጅ እስከ መቼ (ወይም እስከ መቼ ድረስ) አታገባለሁ?
- (መ) ማድረጊያ = በ...
አጅ በዳላ መታኝ።
- (ሠ) አሚፋሪ = ከ... ጋር።
አጅ እርሱ ከልጁ ጋር ይሚወቃል።
- (ረ) ማንጸሪያ = እንደ...
አጅ አገሪቱ መልካም ናት ፣ ነገር ግን እንደ ግብጽ አይደለችም።
ማስገንዘቢያ = ከዚህ በላይ የተጻፉት ምንጭቶች በቅኔ ትምህርት ቤት የተለመዱ ስለሆኑ የጥንቱን ለማሳየት ስንል ድፈናዎቻል። ከነዚህም በቀር ሌላ አቀባይ - የዘርፍ አያያዥ... የሚባሉ አሉ።
በአዲሱ አካሄድ ግን «የቦታ - የጊዜ - የምክንያት...» እየተባሉ ይመደባሉ። (በአገባብ ተመልክት።)

የመስተዋድድ ቃላት አጠቃላይ ከዚህ በታች የተጻፉት ናቸው።
 በስተ መነሻ የሚገቡት - ለ - በ - ተ - ከ - ወደ - እ - እስከ - እንደ - ስለ - በስተ - ሃለ - ... ናቸው።
 ምሳሌ - መጽሐፍ ለ በቀለ ሰጠው።
 ከንገደር (ወይም ተንገደር) ማጣ።
 ወደ ቤቱ (ወይም እቤቱ) ገባ።
 እኔ እስከ ጎጃም አሄዳለሁ።
 አካንተም እንደእኔ ቅዱሳን ሁኑ።
 እርሱ ስለ አብ ይናገራል።
 ፀሐይ በስተ ምሥራቅ ትወጣለች።
 ያለ አባቴ የሚያስብልኝ የለም።

ተሳቢውን ለወይም ተገንጠውን ቃል በመክከል አድርገው በመነሻና በመድረሻ የሚገቡ መስተዋድድች ብዙ ናቸው። በስተ መነሻ ከሚገኙት ዋናዎቹ በከተማዎች ይገኙ ለምሳሌ በሚከተለው እናሳያለን።
 የቦታ መስተዋድድዎች (ይህ ምልክት ያለባቸው ቃላት እንደደፊ የቦታ እንደደፊ የጊዜ ለመሆን የሚችሉ ናቸው።)

በ... ላይ።	ከ... ላይ።	ከ... በላይ።	ከ... በስተ ላይ።	ወደ... ላይ።
በ... ምሥራቅ።	ከ... ምሥራቅ።	ከ... በታች።	ከ... በስተ ታች።	ወደ... ውስጥ።
በ... ውስጥ።	ከ... ውስጥ።	ከ... በውጭ።	ከ... በስተ ውጭ።	ወደ... አጠገብ።
በ... ውጭ።	ከ... ውጭ።	ከ... በአፍኦት።	ከ... በስተ ውጭ።	ወደ... ዘንድ።
በ... አጠገብ።	ከ... አጠገብ።	ከ... በፊት።	ከ... በስተ ፊት።	ወደ... ጋ።
በ... ዘንድ።	ከ... ዘንድ።	ከ... አስቀድሞ	ከ... በስተ ጓላ።	ወደ... ጻር።
በ... ጋ።	ከ... ጋ።	ከ... በጓላ።	ከ... በስተ ጻር።	ወደ... ማዶ።
በ... ፊት።	ከ... ፊት።	ከ... በኩል።	ከ... በስተ ማዶ።	(ይህን የመለኪያ ሁኔታ)
በ... ጓላ።	ከ... ጓላ።	ከ... ጎን።	ከ... ጀምሮ።	
በ... አቅራቢያ	ከ... አቅራቢያ	ከ... በሻገር።	ከ... ቀጥሎ።	
በ... መካከል	ከ... መካከል	ከ... ማዶ።	ከ... ለጥፍ።	

የምክንያትና የአካሄድ መስተዋድድዎች።
 ስለ... ነገር ፣ ከ... በቀር ፣ ከ... ጋር ፣
 በ... ነገር ፣ ከ... በስተቀር ፣ ከ... ሌላ ፣

ከዚህ በላይ (ቁ. 241) የተነገሩት መስተዋድድዎች አንዳንድ ጊዜ መነሻ ናቸው እየቀረ፣ በዘልማይ መድረሻቸው ብቻ ይነገራል።
 አጅ - እርሱ አገሩ ላይ ተሾሞአል። (= በአገሩ ላይ)።
 እርሱ አባቱ ዘንድ ተቀመጠ። (= ከአባቱ ዘንድ)።
 ዛሬ ችሎት ላይ አየሁት። (= በችሎት ላይ)።

ከ... ጋር - የተባለው ቃል በግዕዝ ስዋሰው ምስለ የሚባለው ነው። ወደ አማርኛም ሲገለጥ ጋራ ይባላል።
 አጅ - እሱን ተዋጊዎች ምስለ ደቂቅ = ከልጆች ጋራ አትጫወት። አሁን ግን ጋራ የሚለው ጋር እንዲባል ወስነናል። ምክንያቱም ጋራ አንዳንድ ጊዜ በተፈራሪነት ስለሚነገር የቃሉን ምክንያት ለመለየት ሲባል ነው።

— 244 —

ከወደ ፡ አቅጣጫን ፡ የሚያመለክት ፡ ድርብ ፡ የቦታ ፡ መስተዋድድ ፡ ነው ። ትርጓሜው ፡ በኩል ፡ ወይም ፡ ዘንድ ፡ ማለት ፡ ነው ።

አጅ ፡ —ከወደ ፡ ጎንደር ፡ መጣ ። = ከጎንደር ፡ በኩል ፡ መጣ ።
ሌሎችም ፡ መስተዋድዶች ፡ እንደዚህ ፡ ተደራርበው ፡ ሲገቡ ፡ ይገኛሉ ።

— 245 —

ጋ ፡ አጠገብነትን ፡ የሚያመለክት ፡ የቦታ ፡ መስተዋድድ ፡ ነው ።
ትርጓሜው ፡ አጠገብ ፡ ወይም ፡ ዘንድ ፡ ማለት ፡ ነው ።

አጅ ፡ እርሱ ፡ እዛፉ ፡ ጋ ፡ (=እዛፉ ፡ አጠገብ ፡ ወይም ፡ ዘንድ ፡) ተቀምጧል ።

ጋ ፡ የተባለውን ፡ ቃል ፡ በገግግር ፡ የሚያዘወትሩ ፡ የሸዋ ፡ በላገሮች ፡ ናቸው ።
ምሁራኑም ፡ እንደ ፡ ጸያፍ ፡ ያዩባቸዋል ። ጸሩ ፡ ግን ፡ ጋ ፡ ጸያፍ ፡ ሊባል ፡ አይቻልም ።
ሩሲያ ፡ እግርጌ ፡ አንገትጌ ፡ ተብሎ ፡ በተነገረ ፡ ጊዜ ፡ ጌ ፡ አጠገብነትን ፡ የሚያመለክት ፡
እንደሆነ ፡ አሁንም ፡ «እዛፉ ፡ ጋ ፡» ወይም ፡ «ከዛፉ ፡ ጋ ፡» ባለ ፡ ጊዜ ፡ አጠገብነትን ፡
የሚያመለክት ፡ ነው ።

— 246 —

ስሞች ፡ ወይም ፡ ስሞችን ፡ መሰለው ፡ የሚገኙ ፡ ነገሮች ፡ የ ፡ በሚባል ፡ ቃል ፡
ተገጣጥመው ፡ ይነገራሉ ። የ ፡ የሚወድቅበትም ፡ ቃል ፡ ዘርፍ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።
(ቁ. 43 ፡ አይ ።)

አጅ ፡ —የሰማይ ፡ ከከብ ፡ ያበራል ።
የምድር ፡ በቡር ፡ ሊጣን ፡ ነው ።
የአንግሊዝ ፡ አገር ፡ ደሴት ፡ ነው ።

— 247 —

ዘርፍ ፡ አያያዥ ፡ የ ፡ ሌሎች ፡ መስተዋድዶች ፡ በተደረጉበት ፡ ጊዜ ፡ ተውጦ ፡
ይቀራል ።

አጅ ፡ ለሰማይ ፡ ከከብ ፡ ሰገደ ።
በምድር ፡ በቡር ፡ ተሳፈረ ።
ወደ ፡ እንግሊዝ ፡ አገር ፡ ሄደ ።

ሌሎችም ፡ በመነሻ ፡ የሚገቡ ፡ መስተዋድዶች ፡ እንደዚህ ፡ እየተደረጉ ፡
በገቡ ፡ ቁጥር ፡ የ ጋ ፡ ውጤት ፡ ያስቀሩታል ። በዚህም ፡ ጊዜ ፡ የ ፡ ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ተብሎ ፡
ይጠራል ። (ቁ. 43 ፡ አይ ።)

— 248 —

«ለገላገል ፡ በገላገል ፡ በገላገል ፡ በአደርች ፡ ተውላጣተ ፡ ስም ፡ ላይ ፡ እየተወሰደ ፡ በግሥ ፡
መድረሻ ፡ ላይ ፡ ይገባሉ ። (ቁ. 72 ፡ አይ ።)

ለ ፡ የበጎ ፡ የክፍ ፡ መፍቻ ፡ ይሆናሉ ። ሁሉም ፡ የምክንያት ፡ መስተዋድዶች ፡
ናቸው ።

አጅ ፡ መጣለት ፡ መጣላት ፡ መጣልኝ ፡
መጣበት ፡ መጣባት ፡ መጣብን ፡

— 249 —

መስተዋድድና ፡ ተውላክ ፡ ግሥ ፡ ያው ፡ አንዱ ፡ ቃል ፡ እንደ ፡ መስተዋድድ ፡ ወይም ፡
እንደ ፡ ተውላክ ፡ ግሥ ፡ ሆኖ ፡ ሲገባ ፡ ይገኛል ።

አጅ ፡ እርሱ ፡ ከአብርሃም ፡ በፊት ፡ ይሄድ ፡ ነበር ፡ (መስተዋድድ)
እርሱን ፡ በፊት ፡ (=ዱር) ፡ አላወቀውም ፡ ነበር ፡ (ተውላክ ፡ ግሥ)

— 250 —

የመስተዋድድ ፡ ተሰቢዎች ።

መስተዋድድ ፡ ከስምና ፡ ከተውላጠ ፡ ስም ፡ ሌላ ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ሌሎችንም ፡
የገግግር ፡ ክፍሎች ፡ ሲሰብ ፡ ወይም ፡ ሲገዛ ፡ ይገኛል ። በዚህ ፡ አኳኋን ፡ የሚነገሩትም ፡
ቃላት ፡ ስም ፡ መሰሎች ፡ ተብለው ፡ ይጠራሉ ። ይህንንም ፡ በሚከተለው ፡ እናሳያለን ።

ቅጽል ።

ክፍን ፡ በክፍ ፡ አትቃወሙት ።
ላለፈ ፡ ከረምት ፡ ቤት ፡ አይሠራም ።

ተውላክ ፡ ግሥ ።

ለሁልጊዜ ፡ አትለዩኝ ።
ለወደፊት ፡ እንተዋወቅ ።

ግሥ ።

በጠገብሁ ፡ (=ጠገብሁ ፡ በማለት ፡) ጠብ ፡ የለም ።
በይመስላል ፡ (=ይመስላል ፡ በማለት) አይፈረድም ።
ሰው ፡ ሁሉ ፡ ለመስማት ፡ የፈጠነ ፡ ለመናገር ፡ የዘገየ ፡ ይሁን ።

ገላገሮች፣ መልመኝ

(ሀ) ከዚህ፣ በታች፣ ከተጻፉት፣ ዐረፍተ፣ ነገሮች፣ ውስጥ፣ መስተዋድድዎችን፣ እየለየህ፣ አመልክት ።

በወንበር፣ ላይ፣ ተቀመጠ ።—መድሐኑን፣ ለልጁ፣ ሰጠ ።—በዱላ፣ መታኝ ። በዛፍ፣ ሥር፣ ዐረፈ ።—ትምህርቱን፣ በክወር፣ ውስጥ፣ እጨርሳለሁ ።—ትምህርት፣ በሰነድች፣ ዘንድ፣ የተጠላ፣ ነው ።—በሰውር፣ ፊት፣ ዕንቅፋትን፣ አታድርግ ።—ልጅ፣ በአባቱ፣ አጠገብ፣ ይቀመጣል ።—እውነዙ፣ አይቻለሁ ።—ቤቱ፣ በገበያ፣ አቅራቢያ፣ ነው ።—በሕዝብ፣ መካከል፣ ተናገረ ።—ከመረት፣ ላይ፣ ወደቀ ።—ከአናቱ፣ ዘንድ፣ መጣ ።—ከሰው፣ በታች፣ ሆነ ።—ከራሱ፣ በላይ፣ ነፋሱ፣ ነው ።—እግዚአብሔርን፣ የግያምነ፣ ከሃይማኖት፣ በአፍኦ፣ ያሉ፣ ናቸው ።—ከአብርሃም፣ ፊት፣ ቆሞ፣ እየሁት ።—ከክፍ፣ ወር፣ በኋላ፣ እመለሳለሁ ።—ከቤቱ፣ ጎን፣ ዛፍ፣ አለ ።—ከሕዝብ፣ መካከል፣ ተመረጠ ።—ከወንዝ፣ በከገር፣ (ወይም፣ ግዶ፣) መጣ ።—ወንድሜን፣ ከሸለቆው፣ በስተላይ፣ እየሁት ።—ገበየሁ፣ ከቤቱ፣ በስተ፣ ውስጥ፣ ነበረ ።—እኔ፣ ከአጀቡ፣ በስተ፣ ፊት፣ እሄድ፣ ነበር ።—ከአንድ፣ ዓመት፣ ጀምሮ፣ እንተዋወቃለን ።—ከውጪ ሸት፣ ተጥሎ፣ ገጥንህ፣ ቆሟል ።—ከጅሩ፣ ለጥቆ፣ ላምዋሻ፣ ይገኛል ።—ወደ፣ ዛፍ፣ ላይ፣ ሲወጣ፣ እየሁት ።—ወደ፣ እናቱ፣ ዘንድ፣ እሄዳለሁ ።—ስለ፣ ፈለቀ፣ ነገር፣ የግውቀውን፣ ልንገርህ ።—እርሱ፣ በትምህርት፣ ነገር፣ ትጉህ፣ ነው ። ከገጥንህ፣ በቀር፣ የሚበልጠው፣ የለም ።—ከኃጢአት፣ በስተቀር፣ ሁሉን፣ ፈጽመ ።—ከተማሪው፣ ጋር፣ መጣ ።—ከየሐንስ፣ ሌላ፣ ዘመድ፣ የለውም ።

(ለ) ከዚህ፣ በታች፣ በተጻፉት፣ ዐረፍተ፣ ነገሮች፣ ውስጥ፣ የሚገኘውን፣ በዶ፣ በዶውን፣ ስፍራ፣ በተስማሚው፣ መስተዋድድ፣ እየሞላህ፣ ተናገር ።

መኩንን ።—ሎንዶን፣ መጣ ። ፈረሱ ።—ሜዳ፣ ይሮጣል ። ፈረሱን፣—አለንጋ፣ መታው ። እጁን ።—ጠረኢዛ፣—አኖረ ። እኔ ።—እባቱ ።—እሄዳለሁ ። ግታ ።—ቤቱ ። እመለሳለሁ ። ሲስተማሪው ።—ኢትዮጵያ ።—ይተርካል ። እርሱ ።—ተማሪዎቹ ። ሽልማትን፣ ይሰጣል ። ልጅ ።—አባቱ ።—ይኖራል ። ሰውር ።—መሪው ።—አይሄድም ። ለትጉህ፣ ልጅ ።—ራት ።—ዳረጎት፣ ይጨመርሉታል ።

ግዕዝ፣ ጽፎ፣ መስተዋድድ

— 251 —

መግለጫ

መስተዋድድ፣ የሚበለው፣ ሳትንገና፣ ዐረፍተ፣ ነገሮችን፣ ለግያምነ፣ ወይም፣ ለግጣመር፣ የሚጠቅም፣ ቃል፣ ነው ። መስተዋድድ፣ በአንቀጽ፣ ላይ፣ እያረፈ፣ የአንቀጹን፣ ግሰሪያነት፣ ያስቀረጠል ።

- ግሰሌ ።
 - (ሀ) እርሱ፣ ይሄውቃል ። እርሱም፣ ትዘፍናሉች ።
 - ነገ፣ ወደ፣ ተማሪ፣ ቤት፣ እሄዳለሁ፣ ወይም፣ ከቤቱ፣ እውላለሁ ።
 - አባቱ፣ ይቀጣኛል ። ይሁን ። እንጂ፣ በጣም፣ ያዝንልኛል ።
 - (ለ) የመጣህ፣ እንደሆን፣ አብረን፣ እንሄዳለን ።
 - ቢፈልግ፣ ይስጠኝ፣ ባይፈልግ፣ ይተወው ።
 - መጨረሻውን፣ ሳላይ፣ አልቀየምም ።

እነሆ ፤ ሆ ፤ ሆ ፤ ወይም ፤ ይሁን ፤ እንጂ ፤ የ—እንደሆን ፤ ቢ ፤ በ ፤ ሳ ፤ የተባሉት፣ ሳትንገና፣ መስተዋድድች፣ ናቸው ። በመጀመሪያው፣ ክፍል፣ (ሀ) በሚለው፣ ላይ፣ እንደተመለከተው፣ በየራሳቸው፣ ሲነገሩ፣ የሚችሉትን፣ ዐረፍተ፣ ነገሮች ፤ መስተዋድድች፣ እንዲያያዙ፣ አድርገዋቸዋል ። (ለ) በሚለውም፣ ክፍል፣ እንደተመለከተው፣ መስተዋድድች፣ በየአንቀጾቹ ላይ፣ ተጥነው፣ ግሰሪያነትን፣ እያስቀሩ፣ ዐረፍተ፣ ነገሩን፣ አያይዘውቃል ።

— 252 —

መስተዋድድ፣ በሁለት፣ ክፍሎች፣ ይከፈላል ። እነርሱም፣ የሚከተሉት፣ ናቸው ።

- (ሀ) ወደረኛ፣ መስተዋድድ ።
- (ለ) ጥገኛ፣ መስተዋድድ ።

እነዚህ፣ ደግሞ፣ እንደገና፣ በንኡለን፣ ክፍሎች፣ እየተከፋፈሉ፣ ይነገራሉ ።

— 253 —

(ከ)፣ ወደረኛ፣ መስተዋድድ

ወደረኛ፣ ግለት፣ ተተካካይ፣ ወይም፣ ተመሳሳይ፣ ግለት፣ ነው ። በዚህ፣ ክፍል፣ የሚነገረው፣ ቃል፣ ያለ፣ መስተዋድድ፣ ቢነገር፣ ፍር፣ መደበኛውን፣ ቃል፣ በማዕርግ፣ የሚተካከለው፣ ስለሆነ፣ ወደረኛ፣ ተብሎአል ። እነሆ፣ ከላይ፣ ቁ. 251 (ሀ) ለግሰሌ፣ የተጻፉት፣ ዐረፍተ፣ ነገሮች፣ ያለ፣ መስተዋድድ፣ ሲነገሩ፣ እንደሚከተለው፣ ይሆናሉ ።

ምሳሌ ። አርሱ ፣ ይጫወታል ። አርሰዋ ፣ ትዘፍናለች ።

ነገ ፣ ወደ ፣ ተማሪ ፣ ቤት ፣ እሄዳለሁ ። ከቤቱ ፣ እውላለሁ ።

አበቱ ፣ ይቀጣኛል ። በጣም ፣ ያዝንልኛል ።

እነሆ ፣ እያንዳንዳቸው ፣ ራሳቸውን ፣ ችለው ፣ የዐረፍተ ፣ ነገርነትን ፣ ምግባር ፣ እንደያዙ ፣ አስተውል ።

— 254 —

ወደረኛ ፣ መስተጻምር ፣ በአራት ፣ አካሄድ ፣ ይመደባል ።

(1) አጫፋሪ ፣ ወይም ፣ አዳጋሚ ።

(2) አማራጭ ፣ ወይም ፣ አወላዋይ ።

(3) አፍራሽ ፣ ወይም ፣ ተቃራኒ ።

(4) ምክንያታዊ ።

እነዚህንም ፣ በያንዳንዳቸው ፣ እየዘረዘርን ፣ እንጽፋለን ።

— 255 —

(1) አጫፋሪ ፣ ወይም ፣ አዳጋሚ ።

አጫፋሪ ፣ የተበሰው ፣ አንዳንድ ፣ ሌላውን ፣ ቃል ፣ የሚያጋጥም ፣ ነው ። ይኸውም ፣ በግዕዝ ፣ ሰዋሰው ፣ ዋይ ፣ የሚባለው ፣ ነው ።

አዳጋሚ ፣ የሚባለውም ፣ ዐረፍተ ፣ ነገር ፣ አንድ ፣ ሆኖ ፣ ሳለ ፣ በመስተጻምር ፣ ሲያገም ፣ ነው ። ሁሉንም ፣ በሚከተለው ፣ እናሳያለን ።

አጅ ። “ና” ። — አብርሃኖ ፣ አጽብሐ ፣ የአክሱም ፣ ነገሥታት ፣ ናቸው ።

ግሰንገበያ ። ከመምህራን ፣ ወገን ፣ እና ፣ ተብሎ ፣ አንዳዳፍ ፣ የሚወስኑ ፣ አሉ ።

ይኸውም ፣ — አብርሃ ፣ እና ፣ አጽብሐ ፣ ተብሎ ፣ አንዳዳፍ ፣ ማለት ፣ ነው ።

“ም” ። አርሱ ፣ ይወደኛል ፣ ያከብረኛልም ።

ጌታሁንና ፣ ተፈራ ፣ ውብሽትም ፣ ይጫወታሉ ።

ነቢያት ፣ ስለክርስቶስ ፣ ትንቢትን ፣ ተናገሩ ፣ ሐዋርያትም ፣ አስተማሩ ።

“ም” — ም ። — አርሱም ፣ እኔም ፣ በአንድነት ፣ እንግር ፣ ነበር ።

አርሱ ፣ ቂስም ፣ ደብተራም ፣ ነው ።

“ደግሞ” ። — አርሱ ፣ ብልህ ፣ ነው ፣ አንተ ፣ ደግሞ ፣

“አንድ ፣ ሁሉ” ፣ ገብራ ፣ እንደ ፣ ገርማነህ ፣ ሁሉ ፣ የተማረ ፣ ነው ።

“በዚያውም ፣ ላይ” ፣ — እኔና ፣ ፈለቀ ፣ ጓደኞች ፣ ነን ፣ በዚያውም ፣ ላይ ፣ እንዳመዳለን ።

“ከዚያውም ፣ ዘንድ” ። ኢትዮጵያዊ ፣ ነኝ ፣ ከዚያውም ፣ ዘንድ ፣ ገንደራ ፣ ነኝ ።

“ሳ ፣ ስ” ። — ከበደ ፣ ወደ ፣ ተማሪ ፣ ቤት ፣ ይሄዳል ፣ አንተሳ ፣ (አንተስ) ፣ ወደት ፣ ትሄዳለህ ፣

ግሰንገበያ ፣ በዚህ ፣ ንግግር ፣ ጥያቄው ፣ “ወደት” ፣ መሆኑንና ፣ “ስ ፣ ሳ” ፣ እንዳልሆኑ ፣

አስተውል ። ትርጓሜያቸውም ፣ « ደግሞ ፣ » እንደማለት ፣ ዓይነት ፣ ነው ።

— 256 —

(2) አማራጭ ፣ ወይም ፣ አወላዋይ ።

በአንድ ፣ ነገርና ፣ በአንዳች ፣ ነገር ፣ መካከል ፣ የሚገረገጥ ፣ ወይም ፣ የሚወላወል ፣ አኳኋን ፣ በተገለጠ ፣ ጊዜ ፣ መስተጻምር ፣ አማራጭ ፣ ወይም ፣ አወላዋይ ፣ ይባላል ።

አጅ ። — “ወይም” ፣ — ዛሬ ፣ ወይም ፣ ነገ ፣ እመጣለሁ ። (አወላዋይ ፣)

እርሳሱን ፣ ወይም ፣ ቀለሙን ፣ ስጠኝ ፣ (አማራጭ ፣)

“ወይም ፣ — ወይም” ፣ — ወይም ፣ ዛሬ ፣ ወይም ፣ ነገ ፣ እመጣለሁ ።

ወይም ፣ እርሳሱን ፣ ወይም ፣ ቀለሙን ፣ ስጠኝ ።

“ወይ ፣ — ወይ” ። — ወይ ፣ ዛሬ ፣ ወይ ፣ ነገ ፣ እመጣለሁ ።

“ወይ ፣ — ወይ ፣ — ወይ” ፣ — አርሱ ፣ ወይ ፣ አልተማረ ፣ ወይ ፣ አላረሰ ፣ ወይ ፣ አልነገደ ፣ በምን ፣ ትዳር ፣ ሊኖር ፣ ነው ፣ ? ።

“ወይም ፣ — ወይንም” ። — ትጉህ ፣ ተማሪ ፣ ዜማ ፣ ወይም ፣ ቅኔ ፣ ወይንም ፣ ትርጓሜ ፣ ይግራል ።

“አለሁያም ፣ — አለበለሁያም” ። — ትምህርታችንን ፣ እናጥና ፣ አለሁያም ፣ (አለበለሁያም) ፣ እንጫወት ።

“ሆነ” ። በሞት ፣ ሆነ ፣ በሕይወት ፣ የሰው ፣ ክብር ፣ አገሩ ፣ ነው ።

“ይሁን” ። ወንድሜ ፣ ዛሬ ፣ ይሁን ፣ ነገ ፣ በባቡር ፣ ይመጣል ።

“ቢሆን” ። ሕይወት ፣ ቢሆን ፣ ሞት ፣ ቢሆን ፣ የክርስቶስን ፣ ፍቅር ፣ የሚያስተወኝ ፣ የለም ።

— 257 —

(3) አፍራሽ ፣ ወይም ፣ ተቃራኒ ።

አፍራሽ ፣ የሚባለው ፣ የነገሩን ፣ አኳኋን ፣ በአፍራሽነት ፣ ወይም ፣ በተቃራኒነት ፣ የሚገልጽ ፣ ቃል ፣ ነው ።

አጅ ፣

“ነገር ፣ ግን” ፣ — እኔና ፣ አብርሃም ፣ በውልደት ፣ እኩዮች ፣ ነን ፣ ነገር ፣ ግን ፣ አብርሃም ፣ በቁመት ፣ ይበልጠኛል ።

“ግን” ። እኔ ፣ አጭር ፣ ነኝ ፣ አብርሃም ፣ ግን ፣ (ወይም ፣ ግን ፣ አብርሃም) ፣ ረጅም ፣ ነው ።

“ዳሩ ፣ ግን” ። — ብዙ ፣ መጽሐፍ ፣ አንብቤ ፣ ነበር ፣ ነፍሱ ፣ ግን ፣ አላስታውሰውም ።

“ስ” ። — እውነትን ፣ መናገር ፣ ያስከብራል ፣ ሐሰትስ ፣ ያዋርዳል ።

አርሱ ፣ ይመጣ ፣ አይመለስኝም ፣ ከመጣስ ፣ (= ከመጣ ፣ ግን ፣ ወይም ፣ ነገር ፣ ግን ፣ ከመጣ) ፣ እቀበለዋለሁ ።

“ይሁን ፣ እንጂ ፣ ይሁንና ፣ የሆነ ፣ ሆኖ ፣ ቢሆንም . . . ፣ ሥራህን ፣ መልካም ፣ ትወራለህ ፣ ይሁን ፣ እንጂ ፣ (ወይም ፣ ይሁንና ፣ . . .) በሥራህ ፣ አትመክ ።

ድርድርን ለጭጭ ወይም አወላዋይ ።

ብ ፡
 እንደሆነ ፡
 ብ—ም
 ቢ—ም
 ቢ—ስ
 ሆነ ፡
 ሆነ—ሆነ

ነገ ፡ ብትመጣ ፡ እጠብቅሃለሁ ።
 ትመጣ ፡ እንደሆነ ፡ ልጠብቅህ ።
 ያልመጣህ ፡ እንደሆነ ፡ አገናኛለሁ ።
 ብመጣም ፡ ብቀርም ፡ አስታውቅህአለሁ ።
 ቢመጣም ፡ ቢቀርም ፡ እጠብቅሃለሁ ።
 ቢመጣክ ፡ (=የመጣ ፡ እንደሆነ ፡) አቀበለሃለሁ ።
 ወንድሜ ፡ ነገ ፡ ያመጣ ፡ አይመጣ ፡ አላውቅም ።
 ይብዛም ፡ ይነስ ፡ ግብግ ፡ አደርጋለሁ ።
 ያም ፡ ሆነ ፡ ይህ ፡ ለኔ ፡ እኩል ፡ ነው ።
 ያም ፡ ሆነ ፡ ያም ፡ ሆነ ፡ ለእኔ ፡ እኩል ፡ ነው ።

አጋናኝ ።

ምንም ፡ እንኳ ፡
 እንኳ ፡
 ምንም ፡
 እኮ
 ብያ

አባቴ ፡ ምንም ፡ እንኳ ፡ ቢመታኝ ፡ ይወድደኛል ።
 አባቴ ፡ ቢመታኝም ፡ እንኳ ፡ ያገዝታኛል ።
 ምንም ፡ ብደኸይ ፡ ታማኝ ፡ ነኝ ።
 ብወድቅም ፡ እኮ ፡ እነሣለሁ ።
 ብወድቅም ፡ ብያ ፡ እነሣለሁ ።

ጊዜን አመልክች ።

እንደ ፡
 ሲ ፡
 ሳ ፡
 ስ ፡
 እስከ—ድረስ ፡
 እስከ ፡ እስከ ፡
 እስከ ፡ እስከ ፡
 እስከ ፡ እስከ ፡
 ከ ፡
 ሳለ ፡
 በ—ጊዜ ፡
 ከ—በኋላ ፡
 ከ—ጀምር ፡
 ከ

ደወሉ ፡ እንደ ፡ ተደወለ ፡ ደረሰሁ ።
 ደወሉ ፡ ሲደወል ፡ አልነበርሁም ።
 በሰር ፡ ሲመጣ ፡ እሳፈራለሁ ።
 በሰር ፡ ሳይመጣ ፡ እንሰነባበት ።
 ስመለስ ፡ እጠይቅሃለሁ ።
 ሜልክል ፡ እስከ ፡ ሞተች ፡ ድረስ ፡ አልወለደችም ።
 ተማሪቤት ፡ እስከከፈት ፡ (ወይም ፡ እስከከፈት) ፡ አጠናለሁ ።
 ትምህርቴን ፡ እስክጨርስ ፡ (እስትጨርስ) ፡ አማራለሁ ።
 ይህ ፡ ቤት ፡ ከተሠራ ፡ ቆይቷል ።
 አባት ፡ ሳለ ፡ አጊጥ ፡ ፀሐይ ፡ ሳለች ፡ ሩጥ ።
 በተማርሁ ፡ ጊዜ ፡ (=በምግርበት ፡ ጊዜ ፡) አልጫወትም ።
 ከተማርሁ ፡ በኋላ ፡ እጫወታለሁ ።
 ከተወለድሁ ፡ ጀምሮ ፡ (ወይም ፡ አንሥቶ ፡) እዚሁ ፡ ነኝ ።
 ጅብ ፡ ከሄደ ፡ (=ከሄደ ፡ በኋላ ፡) ውሻ ፡ ጮኸ ።

አመዛዛኝ ።

ከ
 ኪ
 ክ
 ከ—ይልቅ ፡
 እንደ—መጠን ፡
 በ—መጠን ፡
 እንደ—ያህ ፡
 ከ—ቁጥር ፡

ከተማረ ፡ የተመረመረ ፡ ይበልጣል ፡ (ይልቅ ፡)
 ጅብ ፡ ኪበላህ ፡ (=ከሚበላህ ፡ ይልቅ ፡) ገድለኸው ፡ ተቀደሰ ።
 እኔ ፡ ከሞት ፡ ጠላቱ ፡ ይሙት ።
 ከአሰረው ፡ ይልቅ ፡ የሚመጣው ፡ ይበልጣል ።
 እንደ ፡ አሰብሁት ፡ መጠን ፡ ሳይሆንልኝ ፡ ቀረ ።
 በተቻለኝ ፡ መጠን ፡ እረዳሃለሁ ።
 ያልተማረ ፡ ሰው ፡ እንደሞተ ፡ ያህል ፡ ነው ።
 በሰው ፡ ላይ ፡ የዛተ ፡ ከእደረገው ፡ ቁጥር ፡ ነው ።

— 261 —

ግልጽ ፡ «የ» ፡ ቅጽል ።

በዐቢይ ፡ አንቀጽ ፡ ላይ ፡ እየተጨመሩ ፡ አንቀጹን ፡ ወደ ፡ ቅጽልነት ፡ የሚለው ፡ ጠት ፡ “የ ፡ የም” ፡ መደባቸው ፡ ከመስተጻግር ፡ ነው ። እንደ ፡ ጊዜ ፡ ግብራቸውም ፡ እንደደ ፡ ግሣዊ ፡ ቅጽል ፡ በሌላም ፡ ጊዜ ፡ መስተጻግራዊ ፡ ቅጽል ፡ ተብለው ፡ ነበር ፡ ቁ. 93 ፡ (መ) ፡ 199 ፡ እይ ።) አሁን ፡ ደግሞ ፡ በደንበኛ ፡ ስፍራቸው ፡ ከዚህ ፡ ይነገራሉ ። የአ ፡ ፈደል ፡ ሲከተላቸው ፡ ወደራብሰነት ፡ እየተለወጡ ፡ “ያ ፡ የማ” ፡ ይሆናሉ ። ይ ፡ የሚል ፡ ፈደል ፡ ሲከተላቸው ፡ “የሚ” ፡ ይሆናል ።

- ምሳሌ ። «የ» — የገደለ ፡ የፈለገ ፡ —
- «ያ» — ያወቀ ፡ ያደረ ፡ (=የዐወቀ ፡ የአደረ ።)
- «የም» — የምትገድል ፡ የምትፈልግ ።
- «የሚ» — የሚፈልግ ፡ የሚገድል ። (=የምደፈልግ ፡ የምይገድል ።)
- «የማ» — የማይፈልግ ፡ የማይገድል ። (=የምአይፈልግ ፡ የምአይገድል ።)

ገላኝ ፡ መልመኝ ።

(ሀ) ከዚህ ፡ በታች ፡ ከተጻፉት ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፡ መስተጻግሮቹን ፡ እየለየህ ፡ አመልክት ።

እኔና ፡ እርሱ ፡ እንጽፋለን ፡ እርስዎም ፡ ታነባለች ። እኔም ፡ እርሱም ፡ እርስዎም ፡ እንማራለን።—እስተማሪው ፡ ይወድደኛል ፡ ያገዝታኛልም ፡ ይሁን ፡ እንጂ ፡ ከትምህርት ፡ ስቀር ፡ ይገሥጻኛል ።—ጨቀታን ፡ እወዳለሁ ፡ በሆነንም ፡ ትምህርቴን ፡ አጠናለሁ ።—በፈተና ፡ ማን ፡ እንደሚበልጥ ፡ አላውቅም ፡ ወይ ፡ እኔ ፡ ወይ ፡ እርሱ ፡ እንሸለማለን ።—ያም ፡ ሆነ ፡ ያም ፡ ሆነ ፡ ወደፊት ፡ ይታያል ።—ንደኛ ፡ ኪበልጥ ፡ ተገቶ ፡ መግር ፡ ይሻላል ።

ግሥ = "ዐቢይ አንቀጽ" = አንዳንድ ሳንደዘው፣ ክረምቱ፣ መጣልሃ! እንግዲህ፣ ምን፣ ይበጀናል?

ተመስገን፣ ጊታዬ፣ አንተ፣ ታውቃለሃ!

«ትእዛዝ፣ አንቀጽ» ፡ ራስን ፣ ማመስገን ፣ የሚገባ ፣ ከሆነ ፣ ራሳችንን ፣ ማመስገን ፣ እንጀምራ!

አሁን ፣ ምን ፣ በደልሁህ? - እግዚአብሔር ፣ ይደልሃ!

"ዐዝ አንቀጽ" = ጉድ ፣ ፈልቀ! አንተን ፣ ማን ፣ ጠየቀህ?

መስተጻፍር = አንተም ፣ የመጣኸው ፣ ለትግር ፣ ነው? - እንደታ!

ማስገንዘቢያ = ዐቢይ አንቀጽ ፣ ትእዛዝ ፣ አንቀጽ ፣ መድረሻውን ፣ ወደ ፈቃድነት ፣ ለውጥ ፣ በተነገረ ፣ ጊዜ ፣ ቃል ፣ አጋና ፣ ወይም ፣ ጥያቄ ፣ ይሆናል = ልዩነቱ ፣ የሚታወቀውም ፣ እንደ ፣ አነጋገሩ ፣ አገባብ ፣ ነው = አንቀጽ ፣ ጥንቅን ፣ በራሱ ፣ የሚጨርስ ፣ ሲሆን ፣ ጥያቄነቱ ፣ ወይም ፣ ቃል ፣ አጋናነቱ ፣ የሚታወቀው ፣ በድምፅ ፣ ወይም ፣ በምልክቶች ፣ (!?) ብቻ ፣ ነው =

ክድምፅ ፣ የተነሳ ፣ ተመሥርተው ፣ የሚነገሩ ፣ ቃላት ፣ ክፍላቸው ፣ ከቃል ፣ አጋና ፣ ነው =

አጅ - ሻው ፣ - ግው ፣ - ድው ፣ - ኳ ፣ - ኳኳ ፣ - እገጭ ፣ - እም በጭ ፣ - እርጭ ፣ - ን ፣ - ንን ፣ - እኒህን ፣ የመሰሉ ፣ ሁሉ ፣ ናገው ፣ እንደነዚህ ፣ ያሉት ፣ ቃላት ፣ የመሆን ፣ ግሥን ፣ ተከትለው ፣ ሲገቡ ፣ እንደ ፣ ግሥ ፣ ሁሉ ፣ ይሆናሉ = ምሳሌ ፣ - ሻው ፣ አለ ፣ - ግው ፣ አለ ፣ - እም በጭ ፣ አለ ፣ - . . . አ . ግ . ነው =

ስለዚህም ፣ በድምፅ ፣ የሚታወቁ ፣ ነገሮች ፣ ሁሉ ፣ ብቻቸውን ፣ ሲነገሩ ፣ ቃል ፣ አጋና ፣ ይበላሉ = ከመሆን ፣ ግሥ ፣ ጋር ፣ ሲነገሩ ፣ ግን ፣ በግብራቸው ፣ ተውሳክ ፣ ግሥ ፣ ወይም ፣ የግሥ ፣ ረዳት ፣ ይበላሉ = (ቁ. 168 | 234. እይ.)

መጠይቃን ፣ ወይም ፣ ቃላት ፣ ጥያቄ =

መጠይቃን ፣ የተበሉት ፣ የጥያቄ ፣ ቃላት ፣ አብዛኞቹ ፣ በየቦታው ፣ እንደ ፣ ጊዜ ፣ ግብራቸው ፣ ተነገረዋል ፣ ይሁን ፣ እንጂ ፣ ጠቅላላ ፣ መደባቸው ፣ ከዚህ ፣ ስለሆነ ፣ አሁን ፣ ደግሞ ፣ በየስልታቸው ፣ እንደፋቸዋለን =

መጠይቃን ፣ የተበሉት ፣ የጥያቄ ፣ ቃላት ፣ (1) ፈደላውያን ፣ (1) ድምፃውያን ፣ ተብለው ፣ በዩ ፣ ክፍል ፣ ይመደባሉ = ከአውሮፓውያን ፣ የወረሰነው ፣ የጥያቄ ፣ ምልክት ፣ (?) ለሁሉም ፣ ይደረግላቸዋል =

(1) ፈደላውያን ፣ መጠይቃን ፣

ፈደላውያን ፣ የተበሉት ፣ የጥያቄ ፣ ቃላት ፣ ከዚህ ፣ በታች ፣ እንደተጻፈው ፣ ይከፈላሉ =

(ሀ) በዐቢይ ፣ አንቀጽ ፣ ላይ ፣ የሚውሉ ፣ መጠይቃን = "ን ፣ ወይ . . .

- (1) የክርስቶስን ፣ ፍቅር ፣ ግን ፣ ያስተወናል?
- ጎዘን ፣ ነውን? - መክራ ፣ ነውን? ፣ መሰደድ ፣ ነውን?
- ወይም ፣ ጎዘን ፣ ነው? - መክራ ፣ ነው? - መሰደድ ፣ ነው?

(2) ፈልጎ ፣ ነበርን? - ፈልጎ ፣ ጥሯልን? - ይፈልጋልን? = ይፈልግን?

ወይም ፣ ፈልጎ ፣ ነበር ፣ ወይ? - ፈልጎ ፣ ናርአል ፣ ወይ? = ይፈልጋል ፣ ወይ? ይፈልግ ፣ ወይ?

ማስገንዘቢያ =

(ሀ) «ን ፣ ወይ . . .» በስም ፣ ላይ ፣ ሲገቡ ፣ የመሆንን ፣ ግሥ ፣ ውስጠ ፣ ታዋቂ ፣ አድርገው ፣ ይነገራሉ = ሲሆንም ፣ ጥያቄነታቸው ፣ የሚታወቀው ፣ በድምፅ ፣ ምልክት ፣ ስለሆነ ፣ አዲሱ ፣ ምልክት ፣ (?) ሊኖርላቸው ፣ አስፈላጊ ፣ ነው =

አጅ - ለመኖሪያህ ፣ የትኛውን ፣ ትመርጣለህ? - አንከበርን ፣ ጎንደርን ፣ (= አን ከበርን ፣ ነውይ ፣ ወይስ ፣ ጎንደርን ፣ ነውይ.)

(ለ) ከመምህራን ፣ ወገን ፣ «ን ፣ ወይ . . .» በሚገቡባቸው ፣ ቃላት ፣ አዲሱ ፣ ምልክት ፣ (?) ሊደረግባቸው ፣ አያስፈልገም ፣ እነርሱ ፣ ምልክቶች ፣ ናቸው ፣ ብለው ፣ የሚወስኑ ፣ አሉ = ነገሩ ፣ እውነት ፣ ነው = ይሁን ፣ እንጂ ፣ ን ፣ በተጠቃሽነት ፣ "ወይ . . . በመስተጻፍርነት ፣ ከሌላ ፣ ጉዳይ ፣ የሚገቡበት ፣ ጊዜያት ፣ ስለሚገኝ ፣ በሞክሮ ፣ እንደ ያሳስቁ ፣ ምልክቱ ፣ (?) ምንጊዜም ፣ እንዲደረግ ፣ ወስነናል =

በአዋዋይ ፣ አንቀጽ ፣ በንኡስ ፣ አንቀጽ ፣ ላይ ፣ የሚውሉ ፣ መጠይቃን = "ስ ፣ ሳ" ፣ በመጣስ ፣ ? በመጣሳ?

- መጥቶ ፣ እንደሆነስ? መጥቶ ፣ እንደሆነሳ?
- በመጣ ፣ ናርስ? በመጣ ፣ ናርሳ?

እነዚህንም ፣ በዐረፍተ ፣ ነገር ፣ ስንገልጻቸው ፣ እንደሚከተለው ፣ ይሆናሉ = አጅ ፣ ትምህርት ፣ ሳናጠና ፣ አስተማሪው ፣ በመጣስ? (በመጣሳ?) =

ወደሚቀታ እንሂድ ፣ አስተማሪው ፣ መጥቶ እንደሆነስ? (መጥቶ እንደሆነሳ?) ትናንት ፣ አላጠናንም ፣ ነበር ፣ አስተማሪው ፣ በጠይቀን ፣ ናርስ? (በጠይቀን ፣ ናርሳ?)

ማስገንዘቢያ =

(ሀ) "ስ ፣ ሳ" ፣ ጥያቄ ፣ ከመሆናቸው ፣ በላይ ፣ የሚገኝም ፣ ጠባይ ፣ ይገኛቸዋል ፣ ይኸውም ፣ የሚታወቀው ፣ በአነጋገሩ ፣ ድምፅ ፣ ነው =

(ለ) አንቀጽ፣ ሳይከተሉ፣ በስም፣ ላይ፣ በገቡ፣ ጊዜ፣ የአዳጋሚነት፣ ግብረ-
 ቸውን፣ ሳይተዉ፣ ጥያቄዎች፣ ይሆናሉ፣ አንቀጽ፣ ውስጠ፣ ታዋቂ፣ ሆኖ፣ ይቀራል።
 ምሳሌ፡ አገርሃም፣ የአገዛዚአብሔር፣ ባለግል፣ ነው።

ይስሐቅስ? — ያዕቆብስ?
 ወይም፣ ይስሐቅሳ? — ያዕቆብሳ?

እነሆ፣ በዚህ፣ አንገር፣ ሩስ፣ ሳ፣ የተባሉት፣ ቃላት፣ ሊነገር፣ የሚገባውን፣
 አንቀጽ፣ ውስጠ፣ ታዋቂ፣ እድርገው፣ አስቀርተው፣ እነርሱ፣ ተተክተዋል። ቢገለጽ፣
 ኖሮ፣ ይስሐቅስ፣ ያዕቆብስ፣ ወይም፣ ይስሐቅሳ፣ ያዕቆብሳ፣ የአገዛዚአብሔር፣ ባለግል፣
 አይደሉም? ። የግሌ፣ ቃል፣ ይጨመርበት፣ ነበር። እንደዚህም፣ ሆኖ፣ ቢነገር፣ ኖሮ፣
 ሩስ፣ ሳ፣ አዳጋሚ፣ ይባላሉ፣ እንጂ፣ ጥያቄ፣ ባልተባሉም፣ ነበር። (ቁ. 255 እይ።)

— 270 —

በተውላጠ፣ ስም፣ በቅጽል፣ በተውላክ፣ ግሥ፣ ላይ፣ የሚውሉ፣ መጠይቃን።
 እነርሱም፣ ግን፣ ምን? የቀ? ስንት? እንዴት? ወደት? ለምን? ስለምን? ...
 እኒህን፣ የመሰሉ ሁሉ፣ ናቸው። እነዚህ፣ ቃላት፣ በዐረፍተ፣ ነገር፣ ተሳክተው፣ ወይም፣
 በየራሳቸው፣ ፀንተው፣ ቢነገሩ፣ ጥያቄ፣ ይሆናሉ። (ቁ. 76፣ 229፣ እይ።)

— 271 —

(2)፣ ድምፃውያን፣ መጠይቃን።

ድምፃውያን፣ የተባሉት፣ የጥያቄ፣ ቃላት፣ ስለጥያቄው፣ የፈጸሙ፣ ምልክት፣
 የሌላቸውና፣ በድምፅ፣ ብቻ፣ የሚታወቁ፣ ናቸው።

እነሆ፣ ከዚህ፣ በቃች፣ ምሳሌውን፣ በጥያቄና፣ በመልስ፣ እናሳያለን።

ጥ —	አገርህ፣ የት፣ ነው። —	ም —	እንከበር፣
»	መቼ፣ መጣህ። —	»	ትናንት፣
»	ዝናም፣ ዘንጦ።	»	አዎን፣ ዘንግል፣
»	አባትህ፣ ይመጣሉ። —	»	እንኳን፣ አይመጡም፣

እነሆ፣ በዚህ፣ በሰጠው፣ ምሳሌ፣ የፈተኞች፣ ሁለቱ፣ ዐረፍተ፣ ነገሮች (የት፣
 መቼ፣) የግሌ፣ የጥያቄ፣ ቃል፣ ስላልባቸው፣ ጥያቄነታቸውን፣ በገዛ፣ ረሳቸው፣ ያስረ-
 ገሉ። — የታችኞቹ፣ ጸቱ፣ ዐረፍተ፣ ነገሮች፣ ግን፣ በድምፅ፣ ብቻ፣ (በዜግ፣ በተ

ነገሩ፣ ጊዜ፣) ይታወቃሉ፣ እንጂ፣ በተረፈ፣ ምንም፣ ምልክት፣ የለባቸውም። ነገሩን፣
 ለመለየት፣ ብንፈልግ፣ እንደሚከተለው፣ ማድረግ፣ አለብን።

ዝናም፣ ዘንጦ? ። አባትህ፣ ይመጣሉ?
 ወይም፣ ዝናም፣ ዘንጦ፣ ወይ? አባትህ፣ ይመጣሉ፣ ወይ፣
 ወይም፣ ዝናም፣ ዘንጦ? አባትህ፣ ይመጣሉን፣

ስለዚህም፣ የጥያቄው፣ ምልክት፣ (?) በማንኛውም፣ ጥያቄ፣ ላይ፣ ቢሆን፣ እን-
 ዲደረግ፣ ወስነናል።

፲፯ኛ፣ መልመጃ።

(ሀ) ከዚህ፣ በቃች፣ በጥያቄና፣ በመልስ፣ ከተጻፉት፣ ዐረፍተ፣ ነገሮች፣ ቃላት፣ አጋ-
 ኖቹን፣ እየለየህ፣ አመልክት።

ታደሰ! — አቤት! — ዛሬ፣ ገና፣ ነው፣ እኮ! — እረ! እውነትህን፣ ነው? —
 ዛሬ፣ ብዙ፣ ጨዋታ፣ አለን፣ ገና፣ ማወቃ፣ ታውቃለህ? — እንዴታ! — እነሆ! ልጆች
 ይጫወታሉ። — አዕይ፣ እኔም፣ ልጫወት፣ — አይጉድ! ጉላይን፣ እረስቼዋለሁ። —
 ኡዲያ! የት፣ ረሳኸው? — እዚህ፣ ይውን፣ እዚያ፣ አላውቀውም። — ይገርማል፣ እኮ!
 እንዴት፣ አታውቀውም? — እስቲ፣ ሳስታውሰው? — አኸ! ከቤቱ፣ ጓሮ፣ ነው። —
 እንግዲህ፣ እንጫወት። — ውበሽት፣ ኳሲን፣ አነጉጻት። — ሆሆይ! እግራን፣ ሊሰነክሰኝ፣
 ነበር። — እርይ፣ እናቲ፣ ደክመኝ። — ሀሀሀ! መድከምህ፣ ነወይ? — ለክ፣ ሊደክመኝ፣
 ይብቃ። እንግዲህ፣ በየቤታችን፣ እንግባ። — ጤና፣ ይስጥልኝ! — ደገና፣ አደር።

(ለ) በቃላት፣ አጋኖ፣ ደንብ፣ የሚገቡ፣ ፲፪፣ ቃላትን፣ ጻፍ፣ — እነርሱንም፣ በም-
 ሳሌ፣ እያደረገህ፣ አመልክት። — የጥያቄ፣ ቃል፣ እንደት፣ እንደሆነ፣ እስረኛ። —
 ፈደላውያን፣ መጠይቃን፣ የተባሉትን፣ ጻፍ። — ድምፃውያን፣ መጠይቃን፣ የተባሉት
 ንም፣ በዐረፍተ፣ ነገር፣ እየሞላህ፣ አምስት፣ ምሳሌ፣ አምጣ።

ሁለተኛ ፡ ታላቅ ፡ ክፍል ።

አ ገ ባ ብ ።

ምዕራፍ ፡ ፲ ። ዕረፍተ ነገር ።

- 272 -

መግለጫ ።

ዕረፍተ ነገር ፡ ግለት ፡ የነገር ፡ ግላረፊያ ፡ ወይም ፡ ግቆሚያ ፡ ወይም ፡ መግቻ ፡ ግለት ፡ ነው ። ታላቅ ፡ በየብቻቸው ፡ ሲነገሩ ፡ የየራሳቸውን ፡ እንጂ ፡ የንግግሩን ፡ ስሜት ፡ ሊገልጹ ፡ አይችሉም ። በዘንብረት ፡ ተቀንብረው ፡ ሲነገሩ ፡ ግን ፡ ንግግሩን ፡ ፍጹማዊ ፡ ያደርጉታል ።

ስለዚህም ፡ የንግግርን ፡ ስሜት ፡ ፍጹም ፡ የሚያደርገው ፡ «የታላቅ ፡ መተበበር ፡ በሰዋሰው ፡ ደንብ ፡ ዕረፍተ ነገር ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

አጅ ፡ — ፀሐይ ፡ — ወጣ ።

ከበደ ፡ — ወደ ፡ — ቤቱ ፡ — ሄደ ።

በከተማ ፡ — የሚኖር ፡ — ሰው ፡ — እንደ ፡ — በላገር ፡ አይደለም ።

እነሆ ፡ እነዚህ ፡ ታላቅ ፡ በየብቻቸው ፡ ሲነገሩ ፡ ፍጹም ፡ የንግግሩ ፡ አሳብ ፡ ፍጹም ፡ ባልሆነም ፡ ነበር ፡ ነገር ፡ ግን ፡ በዘንብረት ፡ ስለተነገሩ ፡ ንግግሩ ፡ ፍጹምነትን ፡ አግኝቷል ።

- 273 -

ዕረፍተ ነገርን ፡ በፀ ፡ አካሄድ ፡ ልንለየው ፡ ወይም ፡ በፀ ፡ ዓይነት ፡ ለንመድ በው ፡ እንችላለን ። ይኸውም ፡ እንደሚከተለው ፡ ነው ።

(ሀ) ግናቸውም ፡ ንግግር ፡ በአዎንታ ፡ ሆነ ፡ በአሉታ ፡ ሲነገር ፡ ንግግሩ ፡ በጥያ ቆና ፡ በትእዛዝ ፡ ወይም ፡ በማጋነን ፡ ድምፅ ፡ የማይነገር ፡ ከሆነ ፡ ሐተታዊ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ። አንዳንድ ፡ ጊዜም ፡ ንባባዊ ፡ እንለዋለን ። ትርጓሜው ፡ ነገርን ፡ አመልካች ፡ ወይም ፡ ተራኪ ፡ እ. ማ. ነው ። አብዛኛው ፡ ንግግር ፡ ከሌሎቹ ፡ ይልቅ ፡ በዚህኛው ፡ ክፍል ፡ ሲነገር ፡ ይገኛል ።

- አጅ ፡ — ከበደ ፡ ወደ ፡ ቤቱ ፡ ሄደ ፡ } አዎንታ ፡
- ነገ ፡ ትምህርትን ፡ እንማራለን ፡ }
- ከበደ ፡ ወደ ፡ ቤቱ ፡ አልሄደም ፡ }
- የትምህርት ፡ ሰዓት ፡ አልደረሰም ፡ } አሉታ ፡

(ለ) የግዝዝ ፡ ወይም ፡ የመከልከል ፡ አካሄድ ፡ የሚነገርበት ፡ ሲሆን ፡ ትእዛዛዊ ፡ ዐ. ኃ. ፡ ይበላል ። የምጥትና ፡ የፍላጎት ፡ የልመናና ፡ የምልጃ ፡ አካሄድ ፡ የሚነገርበት ፡ ታል ፡ ሁሉ ፡ ወደዚህ ፡ ክፍል ፡ ተጠቅልሎ ፡ ይነገራል ። የሆነ ፡ ሆኖ ፡ ሁሉም ፡ በትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡ እንዲነገሩ ፡ መሆን ፡ አለባቸው ።

- አጅ — ከበደ ፡ ወደ ፡ ቤቱ ፡ ይሄድ ፡ }
- አባትህንና ፡ እናትህን ፡ አክብር ፡ }
- ገንዘብ ፡ አበድረኝ ፡ }
- አቤቱ ፡ ተነሥ ፡ ጠላቶችህም ፡ ይበተኑ ። }
- ሲሠራ ፡ የማይወድ ፡ አይብላ ፡ }
- ከበደ ፡ ወደቤቱ ፡ አይሄድ ፡ }
- ወደ ፡ ፈተና ፡ አታግባን ፡ }
- እንደ ፡ ግብዝች ፡ አትሁን ። }

(ሐ) የጥያቄ ፡ አካሄድ ፡ የሚነገርበት ፡ ሲሆን ፡ ጥያቄያዊ ፡ ዐ. ኃ. ፡ ይበላል ። አጅ — ከበደ ፡ ወደ ፡ ቤቱ ፡ ሄደወይ ? ፡ }

- ሥራውን ፡ ጨርሶአል ፡ ወይ ? ፡ }
- ከበደ ፡ ወደቤቱ ፡ አልሄደም ? ፡ }
- የሞተ ፡ ዳግመኛ ፡ አይነግም ? ፡ }

(መ) በአሳብ ፡ የሚታወቅ ፡ የአንክር ፡ አካሄድ ፡ ሲነገርበት ፡ አጋኛ ፡ ዐ. ኃ. ፡ ይበላል ። አጅ — እንደት ፡ ያለህ ፡ ሰነፍ ፡ ኖረሃል ? ፡ }

- አንዱን ፡ ሳንይዘው ፡ ጊዜው ፡ አለፈላ ? ፡ }
- እነዚህም ፡ አራቱ ፡ ዓይነቶች ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ እንደ ፡ ንግግሩ ፡ አካሄድ ፡ እርሱ ፡ በራሳቸው ፡ ሲወራረሱም ፡ ይገኛሉ ።

- 274 -

ባለቤትና አንቀጽ ።

ዕረፍተ ነገር ፡ ሁሉ ፡ በሁለት ፡ ነገሮች ፡ የተቋቋመ ፡ መሆኑን ፡ ግወቅ ፡ አለብን ። እነርሱም ፡ ባለቤትና ፡ አንቀጽ ፡ ናቸው ።

እነሆ ፡ «ከበደ ፡ ወደቤቱ ፡ ሄደ ፡ » ብለን ፡ ስንናገር ፡ በዕረፍተ ነገር ፡ የተቀኘ ባበረኛ ፡ ሙሉ ፡ ስሜት ፡ ያለው ፡ አንድ ፡ ንግግር ፡ መናገራችን ፡ ነው ። ይህንኑም ፡ ዕረፍተ ነገር ፡ ከሁለት ፡ ላይ ፡ ብንመድበው ፡

- (ሀ) .. ከበደ ፡ የተባለው ፡ ስለ ፡ እርሱ ፡ የሚነገርለት ፡ ነው ። እርሱም ፡ ባለቤት ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።
- (ለ) .. ወደቤቱ ፡ ሄደ ፡ የሚለውም ፡ ታል ፡ ስለ ፡ ከበደ ፡ የተነገረው ፡ ነው ። እርሱም ፡ አንቀጽ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

ሰለዘሀም ፡ በዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ውስጥ ፡ ከሚገለጸው ፡ ንግግር ፡ ጅኛው ፡ ወገን ፡ በላይት ፡ ይኛው ፡ ወገን ፡ አንቀጽ ፡ ተብሎ ፡ ይመደባል ። ምንም ፡ እንኳ ፡ ተሳሳቢ ፡ በዝቶ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሩ ፡ በረከም ፡ ጠቅላላ ፡ ምዳቤው ፡ ከነዚህ ፡ ከሁለቱ ፡ አይወጣም ።

- 275 -

ሐረግ ።

በዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ውስጥ ፡ ሐረግ ፡ የሚባል ፡ አነስተኛ ፡ ክፍል ፡ እናበጃለን ። ለእርሱም ፡ ደግሞ ፡ ዐቢይ ፡ ንኡስ ፡ የሚል ፡ ደረጃ ፡ ይደረግለታል ።

« ዐረፍተ ፡ ነገር » የንግግርን ፡ አሳብ ፡ በሙሉ ፡ መግለጫ ፡ ነው ።

« ዐቢይ ፡ ሐረግ » የአንቀጽ ፡ ቃል ፡ የሚገኝበት ፡ የዐረፍተ ፡ ነገሩ ፡ ትንሽ ፡ ክፍል ፡ ነው ።

« ንኡስ ፡ ሐረግ » የአንቀጽ ፡ ቃል ፡ ሳይኖረው ፡ ትንሽ ፡ ንግግር ፡ ያለበት ፡ የዐቢይ ፡ ሐረግ ፡ ትንሽ ፡ ክፍል ፡ ነው ።

ሐረግ ፡ የተባለው ፡ ስም ፡ በቅኔ ፡ ተግሪ ፡ ቤት ፡ ከቤት ፡ መምቻ ፡ በፊት ፡ የሚገኝ ፡ የስንኝ ፡ መክፈያ ፡ መደልደያ ፡ ሆኖ ፡ በመኖር ፡ የታወቀ ፡ ቃል ፡ ነው ።

ሐረግ ፡ እርስ ፡ በርሱ ፡ ተሳሳቢ ፡ እንደሆነ ፡ ንግግርም ፡ በዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ውስጥ ፡ እርስ ፡ በርሱ ፡ ይሳሳባልና ፡ በዚያው ፡ ተምሳሌት ፡ ሐረግ ፡ ብለን ፡ ሰይመነዋል ።

- 276 -

ሐረግ ፡ ብለን ፡ የሰየምነው ፡ የዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ክፍል ፡ የአንቀጽ ፡ ቃል ፡ የማይገኝበት ፡ ሲሆን ፡ ንኡስ ፡ ሐረግ ፡ ይባላል ፤ የአንቀጽ ፡ ቃል ፡ የሚገኝበት ፡ ሲሆን ፡ ግን ፡ ዐቢይ ፡ ሐረግ ፡ ይባላል ። ስለዚህም ፡ ሁሉም ፡ ማሰሪያ ፡ አንቀጽ ፡ የሌላውና ፡ ንግግሩን ፡ ፍጹም ፡ የማያደርጉ ፡ ናቸው ።

አጅ ፡ ንኡስ ፡ ሐረግ ፡

በአሸዋ ፡ ላይ ፡

ከብዙ ፡ ጊዜ ፡ በኋላ ፡

በክፉ ፡ ዘመን ፡

ዐቢይ ፡ ሐረግ ፡

በአሸዋ ፡ ላይ ፡ የተሠራ ፡

ከብዙ ፡ ጊዜ ፡ በኋላ ፡ የመጣ

በክፉ ፡ ዘመን ፡ የተገኘ ፡

እነዚህ ፡ ንኡስ ፡ ሐረግና ፡ ዐቢይ ፡ ሐረግ ፡ እንደት ፡ እንደሆኑ ፡ ምሳሌውን ፡ በቀላሉ ፡ አሳይተናል ። ንኡስ ፡ ሐረግም ፡ ወደ ፡ ዐቢይ ፡ ሐረግነት ፡ እንደተጠቀለለ ፡ አስተውል ። ዐቢይ ፡ ሐረግም ፡ እንዲሁ ፡ ወደ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገርነት ፡ ይጠቀሳል ። ይኸውም ፡ በአሸዋ ፡ ላይ ፡ የተሠራ ፡ ቤት ፡ ቶሎ ፡ ይፈርሳል ፤ እ. ግ. ነው ። አሁን ፡ የንግግሩ ፡ ስሜት ፡ እንደ ፡ ተሟላ ፡ አስተውል ።

- 277 -

የዐረፍተ ፡ ነገር ፡ አመዳደብ ።

ነጠላ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ።

አንድ ፡ በላይትና ፡ አንድ ፡ አንቀጽ ፡ ብቻ ፡ የሚነገሩበት ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ነጠላ ፡ ይባላል ። ምክንያቱም ፡ በአንድ ፡ በላይትና ፡ በአንድ ፡ አንቀጽ ፡ ብቻ ፡ የንግግሩን ፡ አሳብ ፡ በሙሉ ፡ የሚያስረዳ ፡ ስለሆነ ፡ ነው ። በባለቤት ፡ ላይ ፡ የሚጨመር ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ቅጽል ፡ እንደዚህ ፡ ደግሞ ፡ የአንቀጽ ፡ ተገኝ ፡ የሆነ ፡ ተሳቢ ፡ ወይም ፡ የመስተዋድድ ፡ ተገኝና ፡ ተውሳክ ፡ ግሥ ፡ ተጨምሮ ፡ ቢነገር ፡ በነዚህ ፡ ክፍሎች ፡ ተጠቅልሎ ፡ ይነገራል ።

አጅ ፡- ፀሐይ ፡ ወጣ ። - ዝናም ፡ ዘነመ ።

ከበደ ፡ ወደ ፡ ቤቅ ፡ ሄደ ። - ብርሃኔ ፡ ነገ ፡ ይመጣል ።

አባት ፡ ልጁን ፡ ይወድዳል ። - ላም ፡ ወተቅን ፡ ትሰጠለች ።

ረሬ ፡ ሰው ፡ ምክንያትን ፡ ያበዛል ።

የከበደ ፡ ቤት ፡ ትልቅና ፡ ሰፊ ፡ ነው ።

- 278 -

ነጠላ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ የሚመደብባቸው ፡ ክፍሎች ፡ ቋንቋዎች ፡ አራት ፡ ናቸው ። ቃሉ ፡ በሚፍታታበት ፡ ጊዜያት ፡ ግን ፡ እነርሱ ፡ እንደገና ፡ የውስጥ ፡ ክፍል ፡ ሲያበጁ ፡ ይገኛሉ ።

(ሀ) ፡ በላይት ፡

(ለ) ፡ የባለቤት ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ተቀጣይ ።

(ሐ) ፡ አንቀጽ ። (አንዳንድ ፡ ጊዜም ፡ ማሰሪያ ፡ አንቀጽ ፡ ይባላል) ።

(መ) ፡ የአንቀጽ ፡ ተሳቢ ፡ ወይም ፡ ተጨማሪ ።

ከነዚህ ፡ ከአራቱ ፡ ክፍሎች ፡ መጀመሪያውና ፡ ስለተኛው ፡ ክፍል ፡ (እነርሱም ፡ በላይትና ፡ አንቀጽ ፡ ናቸው) ፡ የዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ምሳሌ ፡ ይባላሉ ። ምክንያቱም ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ያለእርሱ ፡ ሊቋቋም ፡ የማይችል ፡ ስለሆነ ፡ ነው ። ይኛውና ፡ ይኛው ፡ ክፍሎች ፡ ግን ፡ የእነርሱ ፡ ተጨማሪዎች ፡ ናቸው ።

አንቀጽ ፡ ገቢር ፡ ሲሆን ፡ ተሳቢ ፡ እንዲኖረው ፡ ያስፈልጋል ። ተገብሮ ፡ ከሆነ ፡ ግን ፡ በባለቤትና ፡ በአንቀጽ ፡ ብቻ ፡ ቢነገር ፡ የንግግሩን ፡ አሳብ ፡ አያገኛለውም ። ወይም ፡ የመስተዋድድ ፡ ተገኝ ፡ ይታከልለታል ። ይኸውም ፡ - « ፀሐይ ፡ ወጣ ። » ወይም ፡ « ፀሐይ ፡ በስተምሥራቅ ፡ ወጣ ። » እንደ ፡ ግለት ፡ ያለ ፡ ነው ።

(ሀ) ባለቤት ።

ባለቤት ፡ ስለ ፡ እርሱ ፡ የሚነገርለት ፡ ስም ፡ ወይም ፡ ስምን ፡ አክሎ ፡ መሰሉ ፡ የሚገኝ ፡ ማንኛውም ፡ ነገር ፡ ነው ።

አጅ ፡ — ከበደ ፡ መጣ ። (እነሆ ፡ ስለከበደ ፡ መናገራችን ፡ ነው) ።
አንበሳው ፡ አገጣ ። (እነሆ ፡ ስለ አንበሳው ፡ መናገራችን ፡ ነው) ።
ነጋሪቱ ፡ ይገባል ። (እነሆ ፡ ስለ ነጋሪቱ ፡ አኳኋን ፡ መናገራችን ፡ ነው) ።

ባለቤት ፡ ከልዩ ፡ ልዩ ፡ ዓይነት ፡ የንግግር ፡ ክፍል ፡ ይገኛል ። ይኸውም ፡ ከላይ ፡ እንደተባለው ፡ ስም ፡ ወይም ፡ ስምን ፡ አክሎ ፡ የሚገኝ ፡ ቃል ፡ መሆን ፡ አለበት ።

አጅ ፡ — ስም ። — ከበደ ፡ መጣ ።

ተውላጠ ፡ ስም ። አርሱ ፡ ይጽፋል ።

አርእስት ። — መቀመጥ ፡ ስውን ፡ ያለለቻል ።

ዘር ፡ — ሥራ ፡ ስውን ፡ ያስከብራል ።

በቁ ፡ ቅጽል ። ቀይ ፡ ይደምቃል ። (ውስጠ ፡ የ) ።

» » የሂደ ፡ አይመለስም ። (ግልጽ ፡ የ) ።

ማስገንዘቢያ ፡ እነሆ ፡ « ቀይ ፡ » « የሂደ ፡ » ባለ ፡ ጊዜ ፡ « ስው ፡ » የሚለው ፡ ቃል ፡ ውስጠ ፡ ቀሪ ፡ ሆኖ ፡ ሳይነገር ፡ ቀርቷል ። ትርጓሜውም ፡ ቀይ ፡ ስው ፡ የሂደ ፡ ስው ፡ ማለት ፡ ነው ። ውስጠ ፡ ቀሪ ፡ ማለት ፡ ነገር ፡ በአእምሮ ፡ ታውቆ ፡ በንግግር ፡ ሳይገለጽ ፡ የሚቀርፍ ፡ በጅ ፡ ቃል ፡ ውስጥ ፡ ተሰውሮ ፡ ስሜቱን ፡ የሚያስታውቅ ፡ ማለት ፡ ነው ። አንዳንድ ፡ ጊዜም ፡ ውስጠ ፡ ቃዋቂ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ። ምሥጢሩ ፡ ያው ፡ ነው ።

(ለ) የባለቤት ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ተቀጣይ ።

የባለቤቱን ፡ አኳኋን ፡ ለመግለጽ ፡ የሚጨመረው ፡ ቃል ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ተቀጣይ ፡ ይባላል ። ይኸውም ፡ ቅጽል ፡ ወይም ፡ የቅጽልን ፡ ምግባር ፡ ይዘ ፡ የሚገኝ ፡ ማንኛውም ፡ ቃል ፡ ነው ። ስለዚህም ፡ በጠቅላላው ፡ ቅጽል ፡ ተብሎ ፡ ሊጠራ ይገባል ። አጅ ፡ — 1. ስም ።

የሳኦል ፡ መንግሥት ፡ ወደቀ ። (አገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡)

የከበደ ፡ መጽሐፍ ፡ አዲስ ፡ ነው ። »

የገዢን ፡ ጥርስ ፡ በላብዙ ፡ ዋጋ ፡ ነው ። »

የወርቅ ፡ ሰዓት ፡ ይወደዳል ። (ዘርፍ ፡ አስተኔ ፡ ቅጽል ፡)

የግንብ ፡ ቤት ፡ ይጠነክራል ። »

2. ተውላጠ ፡ ስም ።

የእርሱ ፡ ልብስ ፡ ተቀደደ ። (አገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡)

ወንድምህ ፡ (= የአንተ ፡ ወንድም ፡) ይጠራል ። (አገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡)

3. ቅጽል ።

አጭር ፡ ፈረስ ፡ ፈጣን ፡ ነው ። (ውስጠ ፡ የ ፡ ቅጽል ፡)

እውነተኛ ፡ ሰው ፡ ይከበራል ።

የአለፈ ፡ ነገር ፡ አይቂጭህ ። (ግልጽ ፡ የ ፡ ቅጽል ፡)

የማዋት ፡ ሽማግሌ ፡ አይርገምህ ። »

እነሆ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ ከተጻፉት ፡ ዕለፍተ ፡ ነገሮች ፡ ባለቤት ፡ የተባሉት ፡ « መንግሥት ፡ — መጽሐፍ ፡ — ጥርስ ፡ — ሰዓት ፡ — ቤት ፡ ልብስ ፡ ወንድም ፡ — ፈረስ ፡ — ሰው ፡ — ነገር ፡ — ሽማግሌ ፡ » ናቸው ። በስተግርጌ ፡ የቀረጡት ፡ ምልክት ፡ (መስመር ፡) የተደረገባቸው ፡ ቃላት ፡ በባለቤቶቹ ፡ ላይ ፡ እንደተጨመሩባቸው ፡ አስተውሎ ፡ እነርሱም ፡ የባለቤት ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ተቀጣዮች ፡ የሚባሉት ፡ ናቸው ።

በአገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡ በአገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡ መካከል ፡ ያለው ፡ ልዩነት ፡ እምብዛም ፡ ሩቅ ፡ አይደለም ። — አንድ ፡ ዘርፍ ፡ ደንብ ፡ የ ፡ በግልጽ ፡ ሲጨመርበት ፡ (የእርሱ ፡ ልብስ ፡) አገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡ ይባላል ። በዘርፍ ፡ ሲነገር ፡ ግን ፡ (ወንድምህ ፡) አገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡ ይባላል ።

(ሐ) አንቀጽ ፡

አንቀጽ ፡ የሚባለው ፡ ስለባለቤት ፡ የሚነገር ፡ የንግግር ፡ አላብ ፡ የሚፈጸምበት ፡ ቃል ፡ ነው ። ከዚህም ፡ የተነሳ ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ማሰሪያ ፡ አንቀጽ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

ማሰሪያ ፡ የሚሆኑ ፡ የአንቀጽ ፡ ዓይነቶች ፡ የሚከተሉት ፡ ናቸው ።

1. ዐቢይ ፡ አንቀጽ ፡

ከበደ ፡ መጣ ። (መጥቷል ፡ — መጥቶ ፡ ነበር ።)

ከበደ ፡ ይመጣል ። (ሲመጣ ፡ ነው ፡ — ይመጣ ፡ ይሆናል ።)

2. ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡

ከበደ ፡ ይምጣ ። (እንዲመጣ ፡ ይሁን ።)

3. ተምኔታዊ ፡ አዋዋይ ፡ አንቀጽ ፡

ብልክበት ፡ ፍሮ ፡ ከበደ ፡ በመጣ ፡ ነበር ፡ (ይመጣ ፡ ነበር ።)

4. የመሆን ፡ አንቀጽ ፡

የሐንስ ፡ አፍጣ ፡ ነው ።

የመተንተን ሰሌዳ

ዕረፍተ-ነገር	(ሀ) ባለቤት	(ለ) ዘርፍ	(ሐ) አንቀጽ		(መ) ተውሳክ፣ ግዛዊ፣ መሙሊያ፣ (ለማስረጃ፣ አንቀጽ)
			ማስረጃ፣ አንቀጽ	ድርጊት፣ የሚገለጽበት ተባብሮ	
(1)	አስተማሪ	ብለሀ፣	የስተምራል፣	(1) ልጁን፣ (2) ስዋሰው	በትጋት
(2)	አጼ፣ ምኒልክ	የኢትዮጵያ፣ ንጉሠነገሥት	ተባሉ፣	ታላቁ፣ ምኒልክ	(1) ኢጣልያኖችን፣ በአድዋ፣ ላይ፣ ደል፣ ከነሱ፣ በኋላ፣ (2) በሕዝብ፣ አፍ፣
(3)	ሱሌ	ሰጌታው፣ ታማኝ፣ የሆነ	ያገኛል፣	የአገልግሎትን፣ ሞገስ	ከጌታው፣ ዘንድ፣
(4)	ኢትዮጵያ	አዲስዋ	አገኘች፣	የነፃነት፣ ዕድል	በንጉሠነገሥትዋ፣ በቀዳማዊ፣ ኃይለ፣ ሥላሴ፣ መሪነት
(5)	አርበኞች	(1) የንጉሣዊውን፣ ፈቃድ፣ የሚፈጽሙ፣ (2) የኢትዮጵያ	ድል፣ አደረጉት	የገንታቸውን፣ ለመድረር፣ የመጣውን	(1) በየተራራውና፣ በየሽሎቆው፣ ሆነው፣ (2) ሩጎሙት፣ ሙሉ፣ ተዋግተው
(6)	ሁ (=እኔ)		ዋል (ሀ)	ሀ (=አንተ)	ትናንት፣ ስፈልግ(ሀ)

ድርብ፣ ዕረፍተ ነገር

በአንድ፣ ሙሉ፣ ንግግር፣ ውስጥ፣ ከአንድ፣ የሚበልጥ፣ የአንቀጽ፣ ቃል፣ የሚገኝበትና፣ ሐረግ፣ የረዘመ፣ ሲሆን፣ ድርብ፣ ዕረፍተ ነገር፣ ይባላል = ይሁን፣ እንጂ፣ የአንቀጽ፣ ቃል፣ በሙስተግምር፣ ከማስረጃነት፣ የታገደ፣ መሆን፣ እለበት =

አጅ፣ - የዕረዳ፣ ልጅ፣ ጻዊት፣ የአግቢአብሔር፣ መንፈስ፣ ያደረበትና፣ ኃይል፣ የተሰጠው፣ ጀግና፣ ስለነበረ፣ ፍልስጥኤማዊውን፣ ጎልያድን፣ በወንጭ፣ ድንጋይ፣ መትቶ፣ ገደለው፣ ራሱንም፣ በዕይፍ፣ ቆረጠው =

እነሆ፣ በዚህ፣ በተሰጠው፣ ማስረጃ፣ የነገሩ፣ ፍሬ፣ ጻዊት፣ ጎልያድን፣ ገደለ፣ ራሱንም፣ ቆረጠ፣ የሚለው፣ ቃል፣ ነው፣ የተረው፣ ግን፣ ተሳሳቢና፣ መሙሊያ፣ ወይም፣ ተጨማሪ፣ ነው፣ ድርብ፣ መበሉም፣ ስለዚህ፣ ነው።

ድርብርብ፣ ዕረፍተ ነገር

ተሳሳቢው፣ ሲረዝምና፣ ራሱን፣ የቻለው፣ ዕረፍተ ነገር፣ በአጻጻሚ፣ መስተግምር፣ እየተነበበረና፣ በዋዌ፣ እየተደጋገመ፣ ሲነገር፣ «ድርብርብ፣ ዕረፍተ ነገር፣ ይባላል = ይሁንና፣ የንግግሩ፣ ባለቤት፣ ያው፣ የፈተኛው፣ ሆኖ፣ በዋዌ፣ እንዲተሳለፍ፣ መሆን፣ ይገባዋል =

አጅ፣ «የዕረዳ፣ ልጅ፣ ጻዊት፣ በጉልግላነቱ፣ የበጎች፣ ጠባቂ፣ ላለ፣ እስራኤል፣ በፍልስጥኤማዊያን፣ ጭፍሮች፣ እንደ፣ ተከበቡ፣ ባየ፣ ጊዜ፣ የሚጠብቃቸውን፣ በጎች፣ ለሌላ፣ ጠባቂ፣ ትቶ፣ ወደ፣ እስራኤል፣ ሰፈር፣ ሄደ፣ በእስራኤል፣ ንጉሥ፣ በሳኦል፣ ፊት፣ የጀግንነት፣ ቃሉን፣ ከሰጠ፣ በኋላም፣ ፍልስጥኤማዊ፣ ጎልያድ፣ ምንም፣ እንኳ፣ ጥሩር፣ ለብሰ፣ የኖሰ፣ ቀር፣ ደፍቶ፣ ሰይፍ፣ ይዘ፣ ቢጭየው፣ የአሸናፊውን፣ የአግቢአብሔርን፣ ስም፣ ጋሻ፣ ከለላ፣ አድርጎ፣ በወንጭ፣ ድንጋይ፣ ከግምባሩ፣ ላይ፣ መታው፣ ሰይፍንም፣ ከአርቱ፣ አውጥቶ፣ ትብቸውን፣ ቆረጠው =»

እነሆ፣ በዚህ፣ ዕረፍተ ነገር፣ ፍሬ፣ ነገሩ፣ ጻዊት፣ ወደ፣ እስራኤል፣ ሰፈር፣ ሄደ፣ ጎልያድን፣ በድንጋይ፣ መታው፣ ትብቸውን፣ ቆረጠው፣ የሚለው፣ ቃል፣ ነው፣ የተረው፣ ግን፣ ተሳሳቢና፣ ተጨማሪ፣ ነው።

ስለዚህም፣ ተሳሳቢና፣ የአንቀጽ፣ ቃል፣ በዋዌ፣ ተደጋግሞ፣ በጅ፣ ባለቤት፣ ሲነገር፣ ድርብርብ፣ ዕረፍተ ነገር፣ ተብሎ፣ ይጠራል።

ድርብና፣ ድርብርብ፣ ዕረፍተ ነገር፣ በየሐረጉ፣ እየተመደበ፣ የመተንተን፣ ሰሌዳ፣ ይደረግለታል = የአተናተኑም፣ ሥርዓት፣ ካሁን፣ በሬት፣ ስለ፣ ነጠላ፣ ዕረፍተ ነገር፣ ካሳየው፣ ምሳሌ፣ ይልቅ፣ የተጠነቀቀና፣ በልዩ፣ ልዩ፣ ምጻቤ፣ የተጻፈ፣ መሆን፣ አለበት = የሕፃናትን፣ አእምሮ፣ እንዳያሰለች፣ በማለት፣ ሰሌዳውን፣ አሁን፣ በዚህች፣ በትንሽዋ፣ መጽሐፋችን ከመጻፍ፣ ታግሠናል =

ገጽ 168 ስም

(ሀ) ዐረፍተ፡ ነገር፡ ምን፡ ማለት፡ ነው? — የዐረፍተ፡ ነገር፡ ስልቱ፡ ወይም ግደነቱ፡ ስንት፡ ነው? — ከገደነቱ፡ ሸ፡ ሸ፡ ምሳሌ፡ አምጣ ።

(ለ) ዐረፍተ፡ ነገር፡ የሚሆነው፡ እንዴት፡ ያሉ፡ ቃላት፡ ሲገኙበት፡ ነው?፡ በሌሎች፡ የሚሆነው፡ እንዴት፡ ያለ፡ ቃል፡ ነው? ባለቤት፡ ለዐረፍተ፡ ነገር፡ ምን፡ ሥራ፡ ይደገሳል? — ለዐረፍተ፡ ነገር፡ የአንቀጽ፡ ጥቅሙ፡ ምንድን፡ ነው?፡

(ሐ) ዐረፍተ፡ ነገር፡ እንዴት፡ ሆኖ፡ በንኡስ፡ ክፍል፡ ይከፈላል? — ሐረግ፡ ማለት፡ ትርጓሜው፡ ምንድን ነው? — ንኡስ፡ ሐረግ፡ የተባለውን፡ በምሳሌ፡ አሳይ። ፲፡ ዐረፍተ፡ ነገሮችን፡ ለምሳሌ፡ ጻፍ፡ እነርሱንም፡ በዐቢይ፡ ሐረግና፡ በንኡስ፡ ሐረግ፡ ለመክፈል፡ ይቻላል፡ እንደሆነ፡ እየለየህ፡ አመልክት ።

(መ) ነጠላ፡ ዐረፍተ፡ ነገር፡ እንዴት፡ እንደሆነ፡ ፩፡ ምሳሌ፡ ጻፍ፡ እነርሱንም፡ በመተንተኛ፡ ሰሌዳ፡ ከየሰፍራው፡ እያስገባህ፡ ጻፍ፡ ድርብ፡ ወይም፡ ድርብርብ፡ የሚባለው፡ ዐረፍተ፡ ነገር፡ እንዴት፡ እንደሆነ፡ በምሳሌ፡ አስረጻ ።

(ሠ) ከዚህ፡ በታች፡ ከተጻፉት፡ ዐረፍተ፡ ነገሮች፡ በሌሎችንና፡ ዘርፍን፡ ወይም፡ ተቀጣይን፡ እንደዚህ፡ ደግሞ፡ አንቀጽንና፡ ተሳቢን፡ ተውላክ፡ ግጥሞ፡ መሙሊያ፡ የተባለውንም፡ በየግብሩ፡ እየለየህ፡ አመልክት ።

የሰው፡ ልጆች፡ የሚኖሩበት፡ ምድር፡ በጠቀላላው፡ ዓለም፡ ተብላ፡ ትጠራለች ። — ዓለም፡ በጅ፡ ታላላቅ፡ ክፍሎች፡ ትከፈላለች ። — ከጅቱ፡ የዓለም፡ ክፍሎች፡ አንደኛው፡ አፍሪካ፡ ወይም፡ አፍሪቃ፡ ይባላል ። — በአፍሪካ፡ ምሥራቅ፡ ኢትዮጵያ፡ የምትባል፡ አገር፡ ትገኛለች ። — በቀድሞ፡ ዘመን፡ ወርደና፡ ቁመቷ፡ በጣም፡ ሰፊ፡ ነበር ። — ኢትዮጵያ፡ በዳር፡ ዘመን፡ ባለፈው፡ አህጉር፡ ነበረች ። — በአጼ፡ ካሌብ፡ ጊዜ፡ በገጸ፡ አህጉር፡ ተከፍላለች፡ ነበር ። — ኢትዮጵያ፡ በአሁኑ፡ ዘመን፡ በ፲፪፡ ቃላት፡ አህጉር፡ ተከፍላለች ። በዳር፡ ዘመን፡ የኢትዮጵያ፡ የባሕር፡ ጠረፎች፡ ዋነኞቹ፡ ምድር፡ ዘይላ፡ ናቸው ። በምድቅ፡ አጠገብ፡ ቀድሞ፡ ድኸኖ፡ የሚባል፡ ዋና፡ ጠረፍ፡ ነበር ። — የኢትዮጵያ፡ ንጉሥ፡ አጼ፡ ካሌብ፡ ወታደሮቹን፡ ወደ፡ የመን፡ ግዛቱ፡ ወደ፡ ናግራን፡ ከተማ፡ ሲልክ፡ የነበረበት፡ ጠረፍ፡ ይህ፡ ድኸኖ፡ ነው ። አጼ፡ ካሌብ፡ መርከቦች፡ ነበሩት ። በሁኑ፡ ዘመን፡ ከ፲፪፡ የኢትዮጵያ፡ አህጉር፡ ሐረር፡ የተባለው፡ ክፍለ፡ ሀገር፡ በጣም፡ ሰፊ፡ ነው ። በምሥራቃዊ፡ ደቡብ፡ በኩል፡ ውጋደን፡ የተባለ፡ ሰፊ፡ አውራጃ፡ ይገኝበታል ። በውጋደን፡ ሰጣንና፡ ከርቤ፡ ሙጫ፡ ከገዛቱ፡ ላይ፡ እየተቀረፈ፡ ይለቀማል ። — ያገሩ፡ ሰዎች፡ በዘላንነት፡ የሚኖሩ፡ የውጋደን፡ ልጆች፡ ናቸው ። — ከውጋደን፡ ስለተወለዱ፡ ውጋደኖች፡ ይባላሉ ። በውጋደን፡ ውስጥ፡ ወልቀል፡ የሚባል፡ ስፍራ፡ ይገኛል ። — በርሱም፡ ከመቶ፡ የሚባለው፡ የውሀ፡ ጉድጓዶች፡ ይገኙበታል ። እነዚህ፡ የውሀ፡ ጉድጓዶች፡ በዳር፡ ዘመን፡ የተቋረፉ፡ ናቸው ። የጉድጓዶቹ፡ ጥልቀት፡ በአንጻንጻ፡ ላይ፡ እስከ፡ ፪፡ ከንድ፡ ይረገማል ። — እነዚህን፡ ጉድጓዶች፡ ያስቆፈሩ፡ የኢትዮጵያ፡ ንጉሥ፡

አጼ፡ ዘር፡ ያዕቆብ፡ ናቸው፡ ብለው፡ በላገርቹ፡ ውጋደኖች፡ ይተርካሉ ። ወልቀል፡ በጎጃር፡ ሸ፡ ቀን፡ ፲፱፻፳፯፡ ዓ፡ ም፡ ለተደረገው፡ ለኢትዮጵያና፡ ለኢጣሊያ፡ ግጭት፡ ምክንያት፡ የሆነው፡ ስፍራ፡ ነው ። በውጋደን፡ ወንዝ፡ በዋቢ፡ ሸባ፡ ጻር፡ ለጻር፡ በአርቫ፡ የሚኖሩ፡ ልዩ፡ ዘርች፡ ይገኛሉ፡ እነርሱም፡ በአጼ፡ ዘር፡ ያዕቆብ፡ ዘመን፡ የተመሩ፡ ገዢዎችና፡ ዘላኛች፡ መሆናቸው፡ ይተረክላቸዋል ።

ምዕራፍ ፡ ፲፩ ።

የቃላት አገባብ ።

— 293 —

መግለጫ፡

ቃላት፡ በንግግር፡ ተሰክክተው፡ እንድ፡ ዐረፍተ፡ ነገርን፡ ለመሆን፡ እንዴት፡ እንደሚችሉ፡ የምናስታውቅበት፡ የሰዋሰሙ፡ ክፍል፡ አገባብ፡ ይባላል ።

በአገባብ፡ ሶስት፡ ዋናች፡ ነገሮች፡ ይገኙበታል ።

- 1. ተስማሚውን፡ መወሰን፡
2. ተላላቢውን፡ መወሰን፡
3. ቅደም፡ ተከተሉን፡ መወሰን፡

ተስማሚውን፡ መወሰን፡ ማለት፡ አንድና፡ ብዙን፡ ሴትና፡ ወንድን ፤ ሩቅና፡ ቅርብን፡ መለየት፡ ነው ። ተላላቢን፡ መወሰን፡ ማለት፡ አንዱ፡ ቃል፡ በሌላው፡ ላይ፡ የሚሠለጥንበትን፡ አኳኋን፡ በየሙያው፡ ማደራጀት፡ ነው ። — ቅደም፡ ተከተልን፡ መወሰን፡ ማለት፡ ቃላት፡ በዐረፍተ፡ ነገር፡ ውስጥ፡ የሚገኙበትን፡ ስፍራንና፡ ተራ፡ መለየት፡ ነው ።

— 294 —

ባለቤትና፡ አንቀጽ ።

ባለቤትና፡ አንቀጽ፡ በቁጥርም፡ በጾታም፡ በመደብም፡ መመለሰል፡ አለባቸው ።

(ሀ) ባለቤቱ፡ ተባዕታይ፡ ቢሆን፡ አንቀጹም፡ ተባዕታይ፡ መሆን፡ አለበት ። ባለቤቱ፡ አንስታይ፡ ቢሆን፡ አንቀጹም፡ አንስታይ፡ መሆን፡ አለበት ። (ለ) ባለቤት፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ ቢነገር፡ አንቀጹም፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ መነገር፡ አለበት ። (ሐ) አንቀጹ፡ በተነገረበት፡ መደብ፡ ባለቤቱም፡ ተስማሚ፡ መሆን፡ አለበት ።

Table with 2 columns: አጅ (Left) and ያልታረመ (Right). Rows list grammatical terms like ገግግግ፡ መጣ፡ ከበደ፡ መጣ፡ እኔ፡ መጣሁ፡ አንተ፡ መጣህ፡ እርሱ፡ መጣ፡ and their corresponding unlearned terms.

—295—

ባለቤት፣ ከአንቀጽ፣ አስቀድሞ፣ ይገባል ። አንቀጽም፣ ከባለቤት፣ በኋላ፣ ይገባል ። ይህንንም፣ በሚከተለው፣ ምሳሌ፣ እናሳያለን ።

የታረመ፣ ንግግር፣

ገጥሟ፣ መጣ፣
በቡር፣ መጣ፣
ዳዊት፣ ጎልድን፣ ገደለ፣

ያልታረመ፣ ንግግር፣

መጣ፣ ገጥሟ፣
መጣ፣ በቡር፣
ገደለ፣ ዳዊት፣ ጎልድን፣

—296—

ባለቤት፣ በግጥም፣ ሆኖ፣ ሲነገር፣ ከአንቀጽ፣ በኋላ፣ ሲገባ፣ ይገኛል ።

አጅ፣ አባብ፣ ሆነ፣ ውቤ፣ ሰውነቱን፣ ትቶ፣
ሊነክስ፣ ነው፣ አሉ፣ ከቡን፣ ተጠግቶ ፤

እነሆ፣ በዚህ፣ በግጥም፣ ቃል፣ አንቀጽ፣ «ሆነ» ቀድሞአል፣ ባለቤቱ፣ ውቤ፣ ከአንቀጽ፣ በኋላ፣ ገብቷል ።

—297—

ባለቤት፣ የሚገኝ፣ ከስምና፣ ከተውላጠ፣ ስም፣ ወይም፣ እነሱን፣ መስለው፣ ከሚነገሩ፣ ቃላት፣ ነው፣ አንቀጽም፣ በጅቱ፣ መደቦች፣ በየዋህ፣ እርባታ፣ እየረዘ፣ በተነገረ፣ ጊዜ፣ በገዛ፣ ራሱ፣ ዝርዝር፣ ባለቤትን፣ ያመለክታል ። ባለቤት፣ ቢኖረው፣ አንቀጽ፣ የሚያመለክተው፣ ቃል፣ ዝርዝር፣ ይባላል ። ባለቤት፣ ባይኖረው፣ ግን፣ ያው፣ ዝርዝር፣ የባለቤት፣ ምትክ፣ ይሆናል ።

አጅ፣ (ሀ) እኔ፣ ከቤቴ፣ መጣሁ፣
እርሰዋ፣ ወደ፣ ቤትዋ፣ ሄደች፣
እኛ፣ ምሳችንን፣ በላን ።

አጅ፣ (ለ) ከቤቴ፣ መጣሁ፣
ወደቤትዋ፣ ሄደች፣
ምሳችንን፣ በላን ።

እነሆ፣ (ሀ) በተባለው፣ ማስረጃ፣ ባለቤቶቹ፣ «እኔ፣ እርሰዋ፣ እኛ» የተባሉት፣ ተውላጠ፣ ስሞች፣ ናቸው፣ በየአንቀጹ፣ መድረሻ፣ ላይ፣ የተጨመሩት፣ «ው» ት፣ ን፣ በዚህ፣ ጊዜ፣ ዝርዝሮች፣ ናቸው ። (ለ) በሚለው፣ ማስረጃ፣ ግን፣ ተውላጠ፣ ስሞቹ፣ «እኔ፣ እርሰዋ፣ እኛ» አልተነገሩም ። በዚህም፣ ጊዜ፣ ዝርዝሮቹ፣ «ሁ» ች፣ ን፣ በተውላጠ፣ ስሞች፣ ምትክ፣ ሆነው፣ የባለቤትነት፣ ሙያ፣ ስለያዙ፣ ባለቤቶች፣ ይባላሉ ።

—298—

ባለቤትን፣ ለማወቅ፣ የሚቻለው፣ ለተነገረው፣ አንቀጽ፣ ግን? — ወይም፣ ምን?፣ የሚል፣ ጥያቄን፣ በማቅረብ፣ ነው ።

አጅ፣ —«መጣ»፣ የሚል፣ አንቀጽ፣ የተነገረ፣ አንደኛው፣ ግን?፣ ወይም፣ ምን?፣ ተብሎ፣ ይጠየቃል ። በመልሱም፣ ባለቤቱ፣ ይታወቃል ። ይኸውም፣ ገጥሟ፣ መጣ፣ ባሕር፣ መጣ፣ ይላል፣ ማለት፣ ነው ።

—299—

የባለቤት፣ ዘርፍ፣ ወይም፣ ተቀጣይ ።

ዘርፍችና፣ ተቀጣዮች፣ ከባለቤት፣ ይቀድማሉ ። የማዕርግ፣ ስሞችም፣ ይህንን፣ ደንብ፣ ይከተላሉ ። ይህንንም፣ በሚከተለው፣ ምሳሌ፣ እናሳያለን ።

የታረመ፣ ንግግር ።

ዘርፍ ። የሰማይ፣ ወፍ፣ በረረች፣
የከበደ፣ ልብስ፣ ተቀደደ፣
ቅጽል ። አጭር፣ ፈረስ፣ ጠንካራ፣ ነው ።
ትጉህ፣ ተማሪ፣ ሰዋስውን፣ ይማራል፣
የማዕርግ፣ ስም ።

ያልታረመ፣ ንግግር ።

ወፍ፣ የሰማይ፣ በረረች፣
ልብስ፣ የከበደ፣ ተቀደደ፣
ፈረስ፣ አጭር፣ ጠንካራ፣ ነው ።
ተማሪ፣ ትጉህ፣ ሰዋስውን፣ ይማራል፣
ዘርፍ፣ ያዕቆብ፣ አጼ ።

አጼ፣ ዘርፍ፣ ያዕቆብ፣
የአልጋ፣ ወራሽ፣ አሰፋ፣ ወሰን፣ መንገድ፣
የደጃዝማች፣ አፈወርቅ፣ መንገድ፣
አቶ፣ አቦዬ ።

የአሰፋ፣ ወሰን፣ አልጋ፣ ወራሽ፣ መንገድ፣
የአፈወርቅ፣ ደጃዝማች፣ መንገድ፣
አቦዬ፣ አቶ ።

—300—

ዘርፍ፣ ወይም፣ ተቀጣይ፣ የሚሆነው፣ ቃል፣ የፈረስ፣ ስም፣ ሲሆን፣ ከባለቤቱ፣ ቢቀድም፣ ወይም፣ ቢከተል፣ አያስከለክልም ።

አጅ፣ —ጎበኛ፣ አባ፣ ዳጪው፣ (ወይም፣ አባ፣ ዳጪው፣ ጎበኛ)፣ ከአማን፣ እስከ፣ አቢጋር፣ ያለውን፣ አገር፣ አቀኑ፣ እርሳሞውም፣ በ፲፮፻፳፩፣ ዓ፡ ም፣ ሰኔ፣ ፳፯፣ ቀን፣ ሞተው፣ ደብረ፣ ሊባኖስ፣ ተቀበሩ ።

—301—

ተቀጣይ፣ ወይም፣ ዘርፍ፣ ከአመልካች፣ ቅጽል፣ ጋር፣ ሆኖ፣ ከባለቤት፣ በኋላ፣ በተነገረ፣ ጊዜ፣ ተጣማሪ፣ ባለቤት፣ ይባላል ። ይኸውም፣ አንደኛው፣ ከተለው፣ ነው ።

ራስ፣ መኩንን፣ የጦር፣ አበጋዙ፣ በ፲፮፻፳፩፣ ዓ፡ ም፣ ጎዳር፣ ፳፰፣ ቀን፣ አምባላጌ፣ ላይ፣ የጠላትን፣ ጦር፣ ድል፣ አደረጉ ።

የጎንደሩ፣ ንጉሥ፣ ኢያሱ፣ አድያም፣ ሰገድ፣ በ፲፮፻፺፯፣ ዓ፡ ም፣ ጨለያንና፣ ጉድሩን፣ እናርያንም፣ አስገበሩ ።

አቶ፣ ገጥሟ፣ አናጢው፣ ወደ፣ ቤታችን፣ መጣ ።

የአንቀጽ ፡ ተሳቢ ፡

የአንቀጽ ፡ ተሳቢ ፡ ሁሉ ፡ ጊዜ ፡ ከአንቀጽ ፡ በፊት ፡ ከባለቤት ፡ በኋላ ፡ ይገባል ። ይኸውም ፡ ርዳዊት ፡ ጎልያድን ፡ ገደለል ፡ ይላል ፡ ማለት ፡ ነው ። ተሳቢ ፡ እንደ ፡ ባለቤት ፡ ሁሉ ፡ ዘርፍ ፡ ቅጽል ፡ እያስከተለ ፡ ሊነገር ፡ ይችላል ። አገባቡም ፡ ከላይ ፡ ስለባለቤት ፡ እንደተነገረው ፡ ዳይነት ፡ ነው ። (ቁ. 299 ፡ እይ ፡)

ተሳቢው ፡ በገቢር ፡ አንቀጽ ፡ የሚገዛ ፡ በሆነ ፡ ጊዜ ፡ “ን” ፡ የሚል ፡ መጥቀሻ ፡ ይጨምርበታል ። ተሳቢውም ፡ ባለ ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ባለቅጽል ፡ ሲሆን ፡ መጥቀሻው ፡ “ን” አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ በዋናው ፡ ቃል ፡ ላይ ፡ መሆኑ ፡ ቀርቶ ፡ በዘርፉ ፡ ወይም ፡ በቅጽሉ ፡ ላይ ፡ ይሆናል ። ዘርፉ ፡ ወይም ፡ ቅጽሉ ፡ ሌላ ፡ ተዋጣይ ፡ ቢኖረው ፡ ግን ፡ መጥቀሻው ፡ “ን” በሁሉም ፡ ላይ ፡ ሲገባ ፡ ይገኛል ። ሁሉንም ፡ በሚከተለው ፡ እናሳያለን ።

- አጅ ፡ ዠማነህ ፡ ልብስን ፡ ለበሰ ።
- ዠማነህ ፡ ነጭ ፡ ልብስን ፡ ለበሰ ።
- ዠማነህ ፡ ነጩን ፡ ልብሱን ፡ ለበሰው ።
- ዠማነህ ፡ የከበደን ፡ መጽሐፍ ፡ ወሰደ ።
- ፈርዖን ፡ የያዕቆብን ፡ ልጅ ፡ ዮሴፍን ፡ አከበረ ።

በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ የሆነ ፡ ስም ፡ ወይም ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ በዋይ ፡ ተጫፍሮ ፡ በተነገረ ፡ ጊዜ ፡ ማሰሪያ ፡ አንቀጽ ፡ የብዙ ፡ መሆን ፡ አለበት ። ይኸውም ፡ ያዕቆብና ፡ ዮሐንስ ፡ መጡ ፡ ቢል ፡ እንጂ ፡ ያዕቆብና ፡ ዮሐንስ ፡ መጣ ፡ አይልም ፡ ማለት ፡ ነው ።

ከግብር ፡ ስሞች ፡ ወገን ፡ አንዳንዶቹ ፡ በዋይ ፡ ተጫፍረው ፡ ሳለ ፡ በነጠላ ፡ አንቀጽ ፡ ሲነገሩ ፡ ይገኛሉ ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ በምሥጢር ፡ ተጫፋሪዎች ፡ አይደሉም ። ለምሳሌ ፡ “ተድላና ፡ ደስታ ፡ በቤታችን ፡ በዛ” ፡ ተብሎ ፡ በተነገረ ፡ ጊዜ ፡ ምሥጢሩ ፡ ተድላ ፡ ከደስታ ፡ ጋር ፡ በቤታችን ፡ በዛ ፡ ማለት ፡ ነው ።

ተውላጠ ፡ ስም ፡

ተውላጠ ፡ ስም ፡ ምትክ ፡ የሚሆንለትን ፡ ስም ፡ በጸታም ፡ በቁጥርም ፡ በመደብም ፡ መምሰል ፡ አለበት ።

- አጅ ፡— በላይነህ ፡ ወዴት ፡ ነው ፡ ?— አርሱ ፡ ከቤት ፡ ነው ።
- ወርቅነሽ ፡ ምን ፡ ትወራለች?— አርሰዋ ፡ ትማራለች ።
- ልጆች ፡ ምን ፡ ያደርጋሉ?— እነርሱ ፡ ይጫወታሉ ።

ተውላጠ ፡ ስሞች ፡ እርስ ፡ በርላቸው ፡ ወይም ፡ ከስም ፡ ጋር ፡ በዋይ ፡ ተጫፍረው ፡ በተነገሩ ፡ ጊዜ ፡ አንቀጻቸው ፡ በሚከተለው ፡ ደንብ ፡ ይነገራል ።

(ሀ) ከተጫፋሪቹ ፡ አንዱ ፡ የመጀመሪያው ፡ መደብ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ አንቀጽ ፡ የመጀመሪያው ፡ መደብ ፡ የብዙ ፡ ቁጥር ፡ መሆን ፡ አለበት ።

- አጅ ፡ እኔና ፡ አንተ ፡ (ወይም ፡ እንተና ፡ እኔ ፡) ጓደኞች ፡ ነን ።
- እኔና ፡ እርሱ ፡ እንማራለን ።
- እኔና ፡ ከበደ ፡ እንጫወታለን ።

(ለ) ከተጫፋሪቹ ፡ አንዱ ፡ የጀኛው ፡ መደብ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ (ነገር ፡ ግን ፡ የመጀመሪያው ፡ መደብ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ ባይኖር ፡ ነው ፡) አንቀጽ ፡ የጀኛው ፡ መደብ ፡ የብዙ ፡ እንዲሆን ፡ ያስፈልጋል ።

- አጅ ፡ አንተና ፡ እርሱ ፡ (ወይም ፡ እርሱና ፡ አንተ ፡) ነገ ፡ እንድትመጡ ።
- አንቺና ፡ እርሰዋ ፡ ትምህርታችሁን ፡ አጥኑ ።
- አንቺም ፡ እርሱም ፡ ወደ ፡ ቤታችሁ ፡ ሂዱ ።
- አንተና ፡ ከበደ ፡ ነገ ፡ ልብላችሁን ፡ እንድታጥቡ ፡ ይሁን ።

(ሐ) ተጫፋሪዎቹ ፡ በጀኛው ፡ መደብ ፡ ያሉት ፡ ተውላጠ ፡ ስሞች ፡ ወይም ፡ ስሞች ፡ ብቻ ፡ የሆኑ ፡ እንደሆኑ ፡ ግን ፡ ያው ፡ የጀኛው ፡ መደብ ፡ አንቀጽ ፡ በብዙ ፡ ይነገራል ።

- አጅ— እርሱም ፡ እርሰዋም ፡ የአንድ ፡ አገር ፡ ስሞች ፡ ናቸው ።
- እርሱና ፡ ከበደ ፡ ጨዋታን ፡ ይወዳሉ ።

የአክብሮት ፡ ቃል ፡ በሚነገበት ፡ ጊዜ ፡ «አንተ ፡ አንቺ ፡» በማለት ፡ ፈንታ ፡ እርሰዎ ፡ ይላል ። አንቀጽ ፡ ግን ፡ የሶስተኛው ፡ መደብ ፡ የብዙው ፡ ይሆናል ። ይኸውም ፡ እርሰዎ ፡ መጡ ፡ ይላል ፡ ማለት ፡ ነው ።

«እርሱ ፡ እርሰዋ ፡» በማለት ፡ ፈንታ ፡ ስለ አክብሮት ፡ እርሳቸው ፡ ተብሎ ፡ ይነገራል ። አንቀጽም ፡ እንደራሳቸው ፡ የጀኛው ፡ መደብ ፡ የብዙው ፡ ነው ። ይኸውም ፡ እርሳቸው ፡ መጡ ፡ ይላል ፡ ማለት ፡ ነው ።

«እነርሱ ፡» የሚለው ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ በአክብሮት ፡ ሲሆን ፡ እነእርሳቸው ፡ ተብሎ ፡ ይነገራል ። አንቀጽም ፡ እንደዚያው ፡ እንደራሳቸው ፡ ነው ።

ማስገንዘቢያ ፡ የአክብሮት ፡ ቃል ፡ በሸዋ ፡ አግርኛ ፡ ጥቂት ፡ ተለይቶ ፡ ይገኛል ። ይኸውም ፡ በልማድ ፡ ምንም ፡ እንኳ ፡ ጸያፍ ፡ መስሎ ፡ በታይ ፡ ሥረ ፡ ነገሩን ፡ የተከተለ ፡ ስለሆነ ፡ አንዳንድ ፡ መምህራን ፡ ጸያፍ ፡ አይሆንም ፡ ብለው ፡ ይቀበሉታል ። «አንተ ፡ አንቺ ፡» የሚለውን ፡ አንተ ፡ ይላል ። አንተታ ፡ የሚባለውም ፡ ሥረዩ ፡ ቃል ፡ ከዚህ ፡ ይገኛል ። አንቀጽም ፡ ያው ፡ የራሱ ፡ መደብ ፡ ይነገርለታል ።

- አጅ ፡ አንቱ ፡ ምን ፡ ታደርጋለሁ ። አንቱ ፡ መጽሐፉን ፡ አንሁ ።

ቅጽል =

ቅጽል፡ በባለቤት፡ ወይም፡ በተሳቢ፡ ወይም፡ በዘርፍ፡ ላይ፡ እየተጨመረ፡ ይገባል ። በቀጥር፡ ከሚጨመርበት፡ ቃል፡ ጋር፡ መመሳሰል፡ ይገባል ። በጸታ፡ ግን፡ ግሣዊ፡ ቅጽል፡ ወይም፡ ግዕዝ፡ ቀመስና፡ ግዕዝ፡ አስተኔ፡ ቅጽል፡ ክልሆን፡ በቀር፡ ባለቤቱን፡ ለመምሰል፡ ግዴታ፡ የለበትም ። ይኸውም፡ ሌትንና፡ ወንድን፡ አይለይም፡ ማለት፡ ነው ። ግዕዝ፡ ቀመስ፡ የሚባለው፡ ከግዕዝ፡ የተወረሰ፡ ቃል፡ ነው ። ግዕዝ፡ አስተኔ፡ የሚባለው፡ ግን፡ ቃሉ፡ ከግዕዝ፡ የተገኘ፡ ሳይሆን፡ በግዕዝ፡ ደንብ፡ የሚገኘር ። ሲሆን፡ ነው ።

አጅ፡ (ሀ) የዓይነትና፡ የግብር፡ ቅጽል ። አጅ፡ (ለ) ግዕዝ፡ ጠቀሱ፡ ወይም፡ (አስተኔ) ቅጽል

ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
ተዐ.) ቀይ፡ በሬ	ቀዮች፡ በሬዎች	ርገርገ፡ አባት	ርገርገች፡ አባቶች
አጌ.) ቀይ፡ ላም	ቀዮች ላሞች	ርገርገት፡ እናት	ርገርገኙች፡ እናቶች
ተባ.) አውነተኛ፡ አባት	አውነተኞች፡ አባቶች	መንፈሳዊ፡ ወንድም	መንፈሳዊያን፡ ወንድሞች
አገ.) አውነተኛ፡ እናት	አውነተኞች፡ እናቶች	መንፈሳዊት፡ እገት	መንፈሳዊያት፡ እገቶች
ተባ.) ክፍ፡ ወንድም	ክፍዎች፡ ወንድሞች	እንግሊዛዊ፡ ሐኪም	እንግሊዛዊያን፡ ሐኪሞች
አገ.) ህፉ፡ እገት	ህፍዎች፡ እገቶች	እንግሊዛዊት፡ ሐኪም	እንግሊዛዊያት፡ ሐኪሞች

እነሆ፡ ከዚህ፡ በላይ፡ (ሀ)፡ በተባለው፡ ማስረጃ፡ የአማርኛው፡ ቅጽል፡ የፊትንና፡ የወንድን፡ ጸታ፡ ሳይሰይ፡ ገብቷል ። ይኸውም፡ ቀይ፡ በሬ፡ ቀይ፡ ላም ። ተብሏል፡ ማለት፡ ነው ። አንዳንድ፡ ሰዎች፡ ጸታውን፡ ለመለየት፡ ቀይት፡ ላም ፣ ያሰኛል፡ ብለው፡ ይደነግጋሉ ። ቢሆንም፡ አብዛኛው፡ ልማድ፡ ሲያጸድቀው፡ አይገኝም ። (ለ) በተባለው፡ ማስረጃ፡ ግዕዝ፡ ቀመስ፡ የሆነው፡ ቅጽል፡ «መንፈሳዊ፡ መንፈሳዊት፡ እያለ፡ የሌትንና፡ የወንድን፡ ጸታ፡ ለይቶ፡ አሳድቷል ።

ቅጽል፡ የማንጸጸር፡ ወይም፡ የማወጃደር፡ ደረጃ፡ እንዳለው፡ ካሁን፡ በሬት፡ አስታውቀናል፡ (ተ፡ ቁ፡ 117፡ እይ) ከእርሱም፡ በቀር፡ ሌላ፡ ማንጸጸፊያ፡ አለ ። ይኸውም፡ ክፍ፡ ብሎ፡ የክፍ፡ ክፍ፡ ደግ፡ ብሎ፡ የደግ፡ ደግ ፣ ፈጣን፡ ብሎ፡ የፈጣን፡ ፈጣን፡ ይላል፡ ማለት፡ ነው ።

የማግረጥንና፡ የማመሳሰልን፡ ግብር፡ ለመግለጽ፡ በተፈለገ፡ ጊዜ፡ ቀያይ፡ ጥቋቀር፡ አጫጭር፡ ተብሎ፡ ይነገራል ። ይህን፡ የመሳሰለው፡ ቃል፡ አማራጭ፡ ይባላል፡ እንጂ፡ አብገር፡ እንዳልሆነ፡ ተመልክት ።

አጅ፡ ቀይ፡ በሬ	ቀዮች፡ በሬዎች	ቀያይ፡ በሬ	ቀያዮች፡ በሬዎች
ደግ፡ ሰው	ደጎች፡ ሰዎች	ደጋግ፡ ሰው	ደጋጎች፡ ሰዎች
አጭር፡ ፈረስ	አጭሮች፡ ፈረሶች	አጫጭር፡ ፈረስ	አጫጭሮች፡ ፈረሶች

«ቀያይ፡ ደጋግ፡ አጫጭር፡» . . . እኒህን፡ የመሰሉ፡ ቃላት፡ ምንም፡ እንኳ፡ በዘልማድ፡ የብዙ፡ ቁጥር፡ ቢመሰሉ፡ መደባቸው፡ ከነጠላ፡ ቁጥር፡ መሆኑን፡ እንወስናለን ።

አኅዝ፡ ቅጽል፡ ከ፩፡ በላይ፡ ሲሆን፡ የብዙ፡ ቅጽል፡ መሆን፡ ይገባል ። ዳሩ፡ ግን፡ የብዙው፡ ቁጥር፡ አኅዝ፡ ለነጠላ፡ ስም፡ ቅጽል፡ እየሆነ፡ ተለምዶ፡ ስለ፡ ኖረ፡ ይህ፡ አዲሱ፡ ውሳኔ፡ ስሚታውን፡ ሳያስቅቀው፡ አይቀርም ። የሚከተለውን፡ ምሳሌ፡ ተመልክት ።

በልማድ፡ የኖረው፡	አዲሱ፡ ውሳኔ፡
ኢየሱስ፡ በጅ፡ እንጅሬና፡ በዪ፡ ዓሣ፡ ጅ፡ ሺህ፡ ሰውን፡ አጠገበ ።	ኢየሱስ፡ በጅ፡ እንጅሮችና፡ በዪ፡ ዓሣች፡ ጅ፡ ሺህ፡ ሰዎችን፡ አጠገበ ።
ዪ ፈረስ፡ በግ፡ ብር፡ ገዛሁ ።	ዪ ፈረሶችን፡ በግ፡ ብሮች፡ ገዛሁ ።
ዪ ልብስ፡ ያለው፡ አንዱን፡ ለሌለው፡ ይስጥ ።	ዪ ልብሶች፡ ያሉት፡ አንዱን፡ ለሌለው፡ ይስጥ ።
ዪ አግር፡ እለኝ፡ ብሎ፡ ከፄ ፣ ዛፍ፡ ላይ፡ የሚወጣ፡ የለም ።	ዪ አግሮች፡ አሉኝ፡ ብሎ፡ ከፄዛፍች፡ ላይ፡ የሚወጣ፡ የለም ።

ማስገንዘቢያ፡ አዲሱ፡ ውሳኔ፡ በወጣቶች፡ ዘንድ፡ እስኪሰመድ፡ ድረስ፡ በልማድ፡ እንደኖረው፡ ሆኖ፡ ቢጻፍ፡ ከጸያፍ፡ አይቋጠርም ።

ውስጠ፡ ብዛት፡ ያላቸው፡ ቅጽሎች፡ ቃላቸውን፡ ሳይለውጡ፡ ለነጠላ፡ ወይም፡ ለብዙ፡ ቅጽል፡ እየሆኑ፡ ይገባሉ ። ከእነርሱም፡ ጥቂቶቹን፡ በሚከተለው፡ እናሳያለን ።

ሁሉ ። — እነሆ፡ ዓለም፡ ሁሉ፡ ተከተለው፡ (ነጠላ፡ ቁ.)

ሰዎች፡ ሁሉ፡ ለትምህርቱ፡ ይሳሳሉ ። (የብዙ፡ ቁ.)

አንዳንድ ። — አንዳንድ፡ ልጅ፡ ጨዋታን፡ ብቻ፡ ይወድዳል፡ (ነጠላ፡ ቁ.)

አንዳንድ፡ ልጆች፡ ለትምህርት፡ ይተጋሉ ። (የብዙ፡ ቁ.)

ተውሳክ፡ ግሥ ።

ተውሳክ፡ ግሥ፡ አብዛኛውን፡ ጊዜያት፡ ከሚገልጸው፡ ቃል፡ ሳይርቅ፡ በአጠገብ፡ እየሆነ፡ ይገባል ። ተውሳክ፡ ግሥ፡ የቁጥር፡ የጸታ፡ ሥርዓት፡ የለውም ። ያው፡ አንዱ፡ ቃል፡ ለወንድ፡ ወይም፡ ለሴት፡ ጸታ ፣ በነጠላ፡ ወይም፡ በብዙ፡ ቁጥር፡ ለሚገኘር፡ አንቀጽ፡ መግለጫ፡ ይሆናል ።

አጅ ፡ ከዐደ ፡ ክፋኛ ፡ ታግል ፡

ተዋበች ፡ ክፋኛ ፡ ታግለች ፡

ከዐደና ፡ ተዋበች ፡ ክፋኛ ፡ ታመዋል ።

— 312 —

መስተዋድድ ።

መስተዋድድ ፡ በስሞች ፡ ወይም ፡ ስሞችን ፡ መስሰው ፡ በሚነገሩ ፡ ቃላት ፡ ላይ ፡ እየተጫነ ፡ በተነገረ ፡ ጊዜ ፡ ስሞችን ፡ ተሳቢ ፡ ወይም ፡ ተገዥ ፡ ያደርጋቸዋል ። መስተዋድድ ፡ በሚገዛቸው ፡ ቃላት ፡ በመነሻ ፡ ወይም ፡ በመነሻና ፡ በመድረሻ ፡ እየገባ ፡ ይነገራል ።

አጅ ፡ እርሱ ፡ ወደ ፡ ጎንደር ፡ ሄደ ፡

እርሱ ፡ በወንበር ፡ ላይ ፡ ተቀመጠ ።

— 313 —

ቅርብና ፡ ሩቅ ።

ቅርብና ፡ ሩቅ ፡ የሚባሉት ፡ አመልካቾቹ ፡ ቅጽሎች ፡ “ይህ ፡ ይህች ፡ ያ ፡ ያች” የሚገለጹባቸው ፡ ቃሎች ፡ ናቸው ። “ይህ—ይህች ፤” የቅርብ ፤ “ያ ፡ ያች” የሩቅ ፡ ቅጽሎች ፡ (ወይም ፡ አገባቦች) ፡ ይባላሉ ። እነዚህ ፡ ቃላት ፤ (ሀ) በባለቤት ፡ ላይ ፡ ሲቀጸሉ ፡ ወይም ፡ በቂ ፡ ሆነው ፡ በባለቤት ፡ ስፍራ ፡ ሲነገሩ ፡ ማሰሪያ ፡ አንቀጽቸው ፡ ከገኛው ፡ መደብ ፡ ግሥ ፡ ይገኛል ። (ለ) በተሳቢ ፡ ላይ ፡ ሲቀጸሉ ፡ ወይም ፡ በቂ ፡ ሆነው ፡ በተሳቢነት ፡ ሲነገሩ ፡ ግን ፡ በማንኛውም ፡ የግሥ ፡ መደብ ፡ ያሳስራሉ ። የሚከተለውን ፡ ማስረጃ ፡ ተመልከት ።

አጅ ፡ (ሀ)	አጅ ፡ (ለ)		
ይህ ፡ በፊ ፡	ይህን ፡ ወይም ፡ ያን ፡	መጽሐፍ ፡	ተጽፈዋል ፡
ያ ፡ በፊ ፡			ተጽፈዋል ፡
ይህች ፡ ላም ፡	ይህችን ፡ ወይም ፡ ያችን ፡	መጽሐፍ ፡	(ተጽፈዋል) ፡
ያች ፡ ላም ፡			ተጽፈዋል ፡

እነሆ ፡ (ሀ) በተባለው ፡ ማስረጃ ፡ ማሰሪያ ፡ አንቀጽ ፡ የገኛው ፡ መደብ ፡ ግሥ ፡ ብቻ ፡ ሆኖአል ። (ለ) በተባለውም ፡ ማስረጃ ፡ በማንኛውም ፡ የግሥ ፡ መደብ ፡ ሲያሳስር ፡ እንደሚችል ፡ አስረድተናል ።

— 314 —

ቅርብና ፡ ሩቅ ፡ በአመልካች ፡ ቅጽል ፡ ክፍል ፡ ወይም ፡ አመልካቹ ፡ ቅጽል ፡ በወደቀበት ፡ ቃል ፡ ላይ ፡ ብቻ ፡ ይታወቃል ። በተውላጠ ፡ ስምና ፡ በግሥ ፡ መደቦች ፡ ላይ ፡ ግን ፡ ቅርብና ፡ ሩቅ ፡ የለም ። በዘልማድ ፡ “አንተ ፡ አንቺ” የሚያሰኘው ፡ ተውላጠ ፡

ስምና ፡ የግሥ ፡ መደብ ፡ የቅርብ ፡ እርሱ ፡ እርሱዋ ፡ የሚያሰኘው ፡ ተውላጠ ፡ ስምና ፡ የግሥ ፡ መደብ ፡ የሩቅ ፡ ተብሎ ፡ ይነገር ፡ ነበር ። ዳሩ ፡ ግን ፡ እንዲህ ፡ አይደለም ፤ የቅርብም ፡ የሩቅም ፡ “እርሱ ፡ እርሱዋ” ፡ በሚያሰኘው ፡ በገኛው ፡ መደብ ፡ ብቻ ፡ ይነገራል ። ለዚሁም ፡ አጭር ፡ ማስረጃ ፡ “ይህ ፡ ሰው ፡ ሄደ ፡ ያ ፡ ሰው ፡ መጣ” ፡ ተብሎ ፡ በገኛው ፡ የግሥ ፡ መደብ ፡ ይነገራል ፡ እንጂ ፡ “ይህ ፡ ሰው ፡ ሄደ ፡ ያ ፡ ሰው ፡ መጣህ” ፡ ተብሎ ፡ በገኛው ፡ የግሥ ፡ መደብ ፡ አይነገርም ።

ገዛኛ ፡ መልመጃ ፡

(ሀ) ፡ አገባብ ፡ የሚባለው ፡ ምን ፡ የሚደረግበት ፡ ክፍል ፡ ነው?—በአገባብ ፡ እንደት ፡ ያሉ ፡ ውሳኔዎች ፡ ይገኛቸዋል?—በለቤትና ፡ አንቀጽ ፡ እንደት ፡ ባለ ፡ አኳኝ ፡ ይስማማሉ?—በለቤትን ፡ ለማግኘት ፡ ምን ፡ ዓይነት ፡ ጥያቄን ፡ ታቀርባለህ?—

(ለ) “እኔ ፡ እኛ” ፡ የሚለው ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ ከሌላ ፡ ቃል ፡ ጋር ፡ በዋዊ ፡ ሲጫረር ፡ ማሰሪያ ፡ አንቀጽ ፡ ከየትኛው ፡ መደብ ፡ ይሆናል?—“አንተ ፡ አንቺ ፡ እናንተ” ፡ የሚለው ስ ፡ ከሌላ ፡ ቃል ፡ ጋር ፡ ሲጫረር ፡ አንቀጽ ፡ ከየትኛው ፡ መደብ ፡ ይሆናል?—ለዚህ ፡ ነገር ፡ ማስረጃ ፡ የሚሆኑ ፡ ዐሥር ፡ ቃላትን ፡ አምጣ—ስለ ፡ በለቤትና ፡ ስለ ፡ ተሳቢ ፡ ስለ ፡ ዘርፍና ፡ ስለ ፡ ቅጽል ፡ ማስረጃ ፡ የሚሆኑ ፡ ጅ ፡ ቃላትን ፡ አቅርቦህ ፡ ምሳሌውን ፡ እያሰናዳህ ፡ ተናገር ።

ምዕራፍ ፡ ፲፪ ።

የቃላት ፡ መወራረስ ፡

— 315 —

በአንዱ ፡ ክፍል ፡ የተነገረው ፡ ቃል ፡ ደግሞ ፡ በሌላው ፡ ክፍል ፡ እየገባ ፡ ሲነገር ፡ ይገኛል ። ይህንኑም ፡ ለማስረጃት ፡ ጥቂቶቹን ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ በረደል ፡ ተራ ፡ ጽፏን ፡ በምሳሌ ፡ እየገለጽን ፡ እናስረዳለን ።

ቃሎች ፡	የንግግር ክፍሎች ፡	ማስረጃ ፡
ሁሉ ፡	ቅጽል (የመጠን) ፡ > (ስለ ፡ ስም ፡ የገባ) ፡ > > ፡ ተ ፡ ስ ፡	ዓለም ፡ ሁሉ ፡ ተከተለው ፡ (የባለቤት ፡ ቅጽል) ፡ ሁሉ ፡ የየራሱን ፡ ጉዳይ ፡ ያስበል ። (በቂ ፡ በለቤት) ፡ ሁሉን ፡ መርምሩ ፡ የተሻለውንም ፡ አጽኑ ፡ (በቂ ፡ ተሳቢ) ፡ ፈረሰኞችና ፡ አገረኞች ፡ ሲጫወቱ ፡ ውለው ፡ ሁሉም ፡ ሳይሆኑ ፡ ሸናኝ ፡ ገዡ ።
ሆነ ፡	ግሥ ፡ መጣ (፡ ወይም) ፡	ከንድር ፡ የጅዝመራ ፡ ጊዜያት ፡ ሆነ ። ፡ ሕይወት ፡ ሆነ ፡ ሞት ፡ በእግዚአብሔር ፡ ፈቃድ ፡ ነው ።

ቃላት	የንግግር ክፍሎች	ማስረጃ
ሌላ	መዋ. (=በቀር)	ከመከፋፈል ሌላ የሚበልጠኝ፣ የለም ። ዛሬ ሌላ መጽሐፍን፣ ተቀበልሁ ።
ልክ	ቅጽል፣ ተ. ግ.	እርሱ ልክ ምልክት፣ ይናገራል ። እኔኛ፣ እርሱ ልክ ለገንዘብ ።
ጸሎት	ቅጽል፣ > (ሰለጠን፣ የገባ)	መጀመሪያው ማዕርግ፣ ክቡር፣ ነው ። የጥበብ፣ መጀመሪያ ለግዚአብሔርን፣ መፍራት፣ ነው ። ሽማግሌ፣ መጀመሪያ፣ (በመጀመሪያ) ይናገራል ።
ሰለ	መዋ.	አስተማሪው ሰለ፣ አገራዊ ስራ ይናገራል ።
በቀር	መዋ.	እርሱ ደግሞ ለገንዘብ ስለተማረ ሽልማትን ለገንዘብ ከብሽተኛ በቀር ሁሉም ይሰራ ።
ብቻ	ቅጽል፣ ተ. ግ.	ከብቻ ለጠፋብኝ በቀር እኔ ደግሞ ነኝ ። እኔ ትምህርትን ብቻ ለውደኛለሁ ።
ና	ግሥ (ትእዛዝ) መዋ. (አሳይ)	ትንህ፣ ስለሆንህ፣ በዚህ ብቻ ትበልጠኛለህ ። ለዛሬው ምሪክህ ብቻ ለውደረጃ ተጠንቀቅ ውደዚህ ና ።
ን	ቅጽል (ጠቃሽ) ተ. ስ.	ከበደ ና፣ ገጣሚነት ይሳደግሁ ። ቤተን፣ ከፈተኛ፣ (ከፍተኛ) ገባ ። ዳዊት ጎልድን፣ ገደለ (ጋንገ ጎልድን) ወደ ቤት ገባን፣ (=እኛ) ወደ ቤት ወሰደን፣ (=እኛን) መጽሐፍን ስጠን፣ (=ለእኛ) ነገ ትመጣለህን?
አንዳች	ቅጽል፣ ተ. ግ. (=ምንም)	አንዳች የምንበላው አንዳች ለንጀራ አላችሁን? በዚህ ነገር አንዳች አላውቅም።
አንድ	ቅጽል (የተወሰነ) .. (ያልተወሰነ)	አንድ ፈረስ አለኝ። አንድ አምስት ፈረሶች አሉኝ፣ (=ያህል)
አንደ	መዋ.	አንደ አብርሃም ገር፣ የለም።
አንጂ	መዋ.	ዓለም አንደ ተፈጠረ በሃይማኖት እናውቃለን። ወደ ፈተኛ አታገባን፣ ከከፋ አደንን አንጂ። አደናለሁ አንጂ አላሞትም። ትናንት የመጣው እርሱ አንጂ ነው።
አጅ	ሰም፣ ተ. ግ.	አጅ ያለው ሠርቶ ይብላል። ዳድታን በመንግሥት ሰማይ ከፀሐይ ፤ እጅ ያበራሉ ።

ቃላት	የንግግር ክፍሎች	ማስረጃ
ከ	መዋ.	ከጎንደር መጣ።
ከ-ጀምር	ተ. ግ.	የግይዘት፣ ከሙት፣ ይቆጠራል።
የ	መዋ. (ዘርፍ)	ከጎንደር ጀምሮ ተከትሎኝ መጣ። ከመጣሁ ጀምሮ አላገኘሁትም።
ያህል	ቅጽል	የዳዊት ቤት እየሰፋ ሄደ። በአሸዋ ላይ የተሠራ ቤት ፈጥኖ ይፈርሳል። አምስት ያህል መጽሐፍ ተምራለሁ። አንተን ያህል ልጅ ወልጃለሁ።
ይልቅ	ተ. ግ.	በልንጀራህን የራስህን ያህል ወደደው።
ወደ	መዋ. (ጥገኛ)	ከሚቀታ ይልቅ ትምህርትን ለመርጣሁ።
ወዲያ	.. (ወደረፍ)	ገንዘብ በማጣትህ አትዘን፤ ይልቅ ጠንክረህ ሥራ።
ጥቂት	ቅጽል	ወደ አገሩ ሄደ። ነፋስ ወደ ወደደው ይነፍሳል።
ፈጽሞ	መዋ.	ከወንዙ ወዲያ ዛሬ አለ። ከፊት ወዲያ ሄድ።
	ተ. ግ.	ጥቂት ገንዘብ አለኝ። አባዘህ ጥቂት ታገወኝ።
	ግሥ (በዝ)	ጌታችን በጌኛው ቀን ሥራውን ፈጽሞ ዐረፈ። አናንተን ፈጽሞ አላውቃችሁም።
	ተ. ግ.	

ምዕራፍ ፲፫

የቃላት ግርግር አፈታት

መግለጫ

በወረራት፣ ነገር፣ ተቀንብሰረው፣ የሚገኙ ቃላት፣ በየዓይነታቸው እየተፋቱ የሚነገሩባቸው ዋና ዋናዎቹ፣ እርሻነት፣ ነገሮች፣ ክዚህ፣ በታች፣ በየክፍሉ፣ ተለይተው፣ ተጽፈዋል። በየአንዳቸው የየነገሩ ማስረጃ፣ በምሳሌ፣ እየተጻፈ፣ ተገልጸዋል።

— 317 —

ስም ፡

ማንኛውንም ፡ ነገር ፡ በተለይ ፡ ወይም ፡ በጥቅል ፡ አድርጎ ፡ ለመጥሪያ ፡ የሚሰጥ የመው ፡ ስያሜ ፡ « ስም » ይባላል ።

ስሞች ፡ ወይም ፡ ስሞችን ፡ የመሰሉ ፡ ነገሮች ፡ በሚከተሉት ፡ አርእስቶች ፡ ይፈታሉ ።

የስም ፡ ጥያቄዎች ።	1—የተጻውዎ ፡ ስም ፡ (ይኸውም ፡ አንድ ፡ የታወቀ ፡ ነገር ፡ በልዩ ፡ የሚጠራበት ፡ ነው ።) አጅ ፡ — ገበየሁ ፡ ጎበና ፡ ጡጋይን ፡ ገቤ ፡ ጣና ፡ . . . ድርብ ፡ የተጻውዎ ፡ ስም ፡ (ይኸውም ፡ የማዕርግ ፡ ወይም ፡ የአክብሮት ፡ ስም ፡ ነው ።) አጅ ፡ — አዴ ፡ ኦቲቲ ፡ ደጃዝማች ፡ አቶ ፡ አባባ ፡ አማማ ፡ . . .
	2—የወል ፡ ስም ፡ (ይኸውም ፡ ዓይነቱ ፡ ሸየሆነ ፡ ሁሉ ፡ በዘጎብረት ፡ የሚጠራበት ፡ ነው ።) አጅ ፡ — አገር ፡ ወንዝ ፡ ተራራ ፡ አንበሳ ፡ ስንዴ ፡ . . .
	3—የጥቅል ፡ ስም ፡ (ይኸውም ፡ የግሳብር ፡ ወይም ፡ የነገድ ፡ ስም ፡ ነው ።) አጅ ፡ — ሠራዊት ፡ እንስሳ ፡ እንጨት ፡ እህል ፡ . . .
	4—የቂሳቀሱ ፡ ስም ፡ (ይኸውም ፡ ለሰው ፡ አገልግሎት ፡ የሚገባ ፡ የቤት ፡ ዕቃ ፡ ነው ።) አጅ ፡ — ልብስ ፡ አልጋ ፡ መጽሐፍ ፡ ቤት ፡
	5—የነገር ፡ ስም ፡ (ይኸውም ፡ የማይታይ ፡ ወይም ፡ የማይሳሰስ ፡ የነገር ፡ የግብር ፡ ስም ፡ ነው ።) አጅ ፡ — ብርሃን ፡ ጨለማ ፡ ክፋት ፡ ደግነት ፡ ሕልም ፡

1—ተባዕት ፡ (ወንድ) — አባት ፡ ወንድም ፡ በሬ ።
 2—እንስት ፡ (ሴት) — እናት ፡ እናት ፡ ላም ።
 3—የወል ፡ (ወንድ ፡ ወይም ፡ ሴት) — ልጅ ፡ አያት ፡ አስተማሪ ።
 4—ግዑዝ ፡ (ወንድ ፡ ወይም ፡ ሴት ፡ ያልሆነ) — ጠረጴዛ ፡ ቤት ፡ ከከብ ።
 ማስገንዘቢያ ፡ በወል ፡ ጾታ ፡ የሚነገር ፡ ስም ፡ ሁሉ ፡ በአፈታት ፡ ጊዜ ፡ የአንቀጽ ፡ ጾታ ፡ መውረስ ፡ አለበት ። እነሆ ፡ ለምሳሌ ፡ አስተማሪ ፡ ቤትም ፡ ወንድም ፡ የሚጠራበት ፡ ቃል ፡ ስለሆነ ፡ የወል ፡ ስም ፡ ተባላል ። በንግግር ፡ ውስጥ ፡ ግን ፡ አስተማሪ ፡ ይናገራል ፡ የተባለ ፡ አንደሆነ ፡ አንቀጽ ፡ ተባዕት ፡ ስለሆነ ፡ ስሙም ፡ ተባዕት ፡ ይባላል ። አስተማሪ ፡ ትናገራለች ፡ የተባለ ፡ እንደሆነም ፡ አንቀጽ ፡ እንስት ፡ ስለሆነ ፡ ስሙም ፡ እንስት ፡ ይባላል ፡ ግለት ፡ ነው ።

— 318 —

ተውላጠ ፡ ስም ።

የስም ፡ ምትክ ፡ ሆኖ ፡ የሚነገር ፡ ቃል ፡ ሁሉ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ ይባላል ። ተውላጠ ፡ ስም ፡ በሚከተሉት ፡ አርእስቶች ፡ እየተዘረዘረ ፡ ይፈታል ።

የተውላጠ ፡ ስም ፡ ጥያቄዎች ።	1—ምድብተኛ ፡ ስም ፡ (ወንድ ፡ ተ.ስ. — እኔ ፡ አንተ ፡ እርሱ ፡ እኛ . . . ድርብ ፡ ተ.ስ. — እኔ ፡ ራሴ ፡ አንተ ፡ ራሱ ፡ እኔ ፡ በገዛ ፡ እኛ . . . መዘክር ፡ ተ.ስ. — እገሌ ፡ እገሌት ፡ እንትን ፡ እንተን . . . አጻፋ ፡ — ይህ ፡ ያ ፡
	2—አልመከችተኛ ፡ ስም ፡ (ሴት ፡ ተ.ስ. — ሆ ፡ ሆ ፡ ሽ ፡ ሆ ፡ ሆ . . . እገናዛቤ ፡ — ሆ ፡ ሽ ፡ ሆ ፡ (— ቤት ሆ ፡ ቤት ሽ . . .)
	3—መጠይቅ ፡ ተ.ስ. — ግን ፡ ምን ፡ የቆ ፡

1—ተባዕት ፡ (ወንድ) አንተ ፡ እርሱ ፡ እገሌ . . .
 2—እንስት ፡ (ሴት) አንቺ ፡ እርሷ ፡ እገሌት . . .
 3—የወል ፡ (ወንድ ፡ ወይም ፡ ሴት) እኔ ፡ እኛ ፡ አንተ ፡ እንእርሱ ፡ እርሷም ፡ እንተን ፡
 ማስገንዘቢያ ፡ የወል ፡ ተ.ስ. — ከሁን ፡ በሬት ፡ በስም ፡ ክፍል ፡ አንደተን ፡ ረው ፡ አኳኋን ፡ በአፈታት ፡ ጊዜ ፡ የአንቀጽ ፡ ጾታ ፡ ይወስዳል ።

መደብ፡	ጃኛ፡ መደብ፡—እኔ፣ እኛ፣ ጃኛ፡ መደብ፡—አንተ፣ አንቺ፣ እናንተ፣ እርሶም፣ እንተን፣ እንትን። ጃኛ፡ መደብ፡—እርሱ፣ እርሷም፣ እነርሱ፣ እንተን፣ እንትን።
ቁጥር፡	1—ነጠላ =—እኔ፣ አንተ፣ እርሱ፣ እገሌ፣ እንተን፣ እንትን፣ 2—የብዙ =—እኛ፣ እናንተ፣ እነርሱ፣ እነእገሌ፣ እነእንተን፣ እንትኖች።
ውይይት፡	1—ባለቤት፡ ሀ—የአንቀጽ፡ ባለቤት =—“እርሱ፡” ሄደ = ልብስዋን፣ ለበሰ “ኛ” ቦ—ሰሚ፡ ባለቤት =—አንተ፡ ወደቤት፡ ግባ። ሐ—ተጣጣሪ፡ ባለቤት፡—እኔ፡ ራሴ፡ አይቸዋለሁ። 2—ተሳቢ፡ ሀ—የአንቀጽ፡ ተገዥ =—ከበደ፡ “እኔን፡” ጠራኝ። ከበደ፡ መታ “ኛ” ተጣጣሪ፡ ተገዥ =—እርሱን፡ ራሱን፡ አይቸዋለሁ። ለ—የመስተዋድድ፡ ተገዥ =—መጽሐፉን፡ ለእኔ፡ ሰጠኝ። ተጣጣሪ፡ ተገዥ =—መጽሐፉን፡ ለእኔ፡ ለራሴ፡ ሰጠኝ። ሐ—ቤተኛ፡ ተሳቢ =—ልብስን፡ ለበሰ፡ (መልበስን፡ ለበሰ፡) 3—ዘርፍ፡ ሀ—የባለቤት፡ ዘርፍ =—የእርሱ፡ ቤት፡ ታንጾ። ተጣጣሪ፡ የባ፡ ዘ =—የእርሱ፡ የራሱ፡ ቤት፡ ታንጾ። ለ—የተሳቢ፡ ዘርፍ =—ከበደ፡ የእኔን፡ መጽሐፍ፡ ወሰደ። ተጣጣሪ፡ የተ፡ ዘ =—ከበደ፡ የእኔን፡ የራሱን፡ መጽሐፍ፡ ወሰደ።

የንግግር፡ አሳብ፡ የሚጠቀሙት፡ የማድረግና፡ የመደረግ፡ ምግባርም፡ የሚገለጹት፡ ቃል፡ ግሥ፡ ይባላል። ግሥ፡ በሚከተሉት፡ አርአክቶች፡ እየተዘረዘረ፡ ይፈታል።

የግሥ፡ አሰማድ፡	1—አደራጊ =—(ራሱ፡ የሚያደርግ) —ገደለ፣ ፈለገ፣ ተወ፣ አዘመ። 2—አስደራጊ =—(ሌላውን፡ የሚያስደርግ) አስገደለ፣ አስፈለገ። 3—አደራ-ራጊ፡ (ምክንያት፡ ሆኖ፡ አንዱንና፡ ሌላውን፡ የሚያደራርግ) አጋደለ፣ አፈላለገ፣ አማግለ። 4—አዳራጊ = (ረዳት፡ ሆኖ፡ አንዱን፡ ከሌላው፡ ጋር፡ የሚያዳርግ) አጋደለ፣ አፋለገ፣ አጋጠመ። 5—ተደራጊ = (ራሱ፡ የሚደረግ) ተገደለ፣ ተፈለገ፣ ግለ፣ ዘመ፣ 6—ተደራ-ራጊ፡ (እርስ፡ በርስ፡ መደራረግ) ተገዳደለ፣ ተፈላለገ፣ ተግለለ፣ 7—ተዳራጊ = (አንዱን፡ ሌላውን፡ መደራረግ) ተጋደለ፣ ተፋለገ።
------------	---

ግድታት፡	1—ተሻጋሪ = (ድርጊቱ፡ ወደሌላ፡ የሚያልፍ) —ገደለ፣ ፈለገ፣ አስተማረ፣ 2—የግድባኛ = (ድርጊቱ፡ በራሱ፡ የሚፋር) —ሄደ፣ ለበሰ፣ ወረሰ፣ 3—የግሥ፡ ረዳት = — አለ፣ ነበር፣ ጀመር።
ጠባይ፡	1—ገቢር = — ፈለገ፣ አስፈለገ፣ አፈላለገ፣ አፋለገ። 2—ተገብር = — ተፈለገ፣ ተፈላለገ፣ ተፋለገ።
ጸጸ፡	1—ተባዕት = — (ለወንድ፡ የሚነገር) ፈለገህ፣ ፈለገ፣ 2—እንስት = — (ለሴት፡ የሚነገር) ፈለግኸ፣ ፈለግኸ፣ 3—የወል = — (ለሴትም፡ ለወንድም፡ የሚነገር) ፈለግሁ፣ ፈለግን፣ ፈለጋችሁ፣ (ፈለጉ፡ “ለአክብሮት፡”) 4—ሰያፍ = (ጸታ፡ ሳይሰደ፡ የሚነገር) ይፈልጋል፣ ይመለከቷል፣ ይጋል።
መደብ፡	ጃኛ፡ መደብ = — ፈለግሁ፡ — ፈለግን፣ ጃኛ፡ መደብ = — ፈለግህ፣ ፈለግኸ፣ ፈለጋችሁ። (እርሶም፡ ፈለጉ፡) ጃኛ፡ መደብ = — ፈለገ፣ ፈለግኸ፣ ፈለጉ።
ቁጥር፡	1—ነጠላ = — ፈለግሁ፣ ፈለግህ፣ ፈለግኸ፣ ፈለገ፣ ፈለግኸ። 2—የብዙ = — ፈለግን፣ ፈለጋችሁ፣ ፈለጉ።
ጊዜያት፡	1—ጎላፈ፡ ጊዜያት፡ { የዋህ፡ ጎላፈ = — ፈለገ፣ ተፈለገ፡ የቅርብ፡ ጎላፈ = — ፈልጎአል፣ ተፈልጎአል። የሩቅ፡ ጎላፈ = ፈልጎ፣ ነበር፣ ተፈልጎ፣ ነበር። 2—የአሁን፡ ጊዜያት = — ነኝ፣ ነህ፣ ነሽ፣ ነው። አለሁ፣ አለህ፣ . . . 3—የአሁንና፡ የትንቢት፡ የዋህ = — ይፈልጋል። ጊዜያት፡ የቅርብ = — ሊፈልግ፣ ነው።
ስልጠና፡	1—ዐቢይ፡ አንቀጽ = — ፈለገ፣ ፈልጎአል፣ ፈልጎ፣ ነበር። ይፈልጋል። 2—ትእዛዝ፡ አንቀጽ = — ፈለግ፣ ይፈልግ፣ እንዲፈልግ፣ ይሁን። 3—አዋቀይ፡ { መስተጻምራዊ = — በፈልግኛር፣ ፈልጎቢሆንኛር። ተምኔታዊ = — ይፈልግ፣ ነበር፣ በፈለግ፣ ነበር። ምክንያታዊ = — (ዘንድ፡ አንቀጽ፡ ለብቻው፡ ተሠርቷል፡ ቁ. 320 እይ።) 4—ገዕዝ፡ አንቀጽ = — (ለብቻው፡ ተሠርቷል፡ ቁ. 321 እይ።)

ዘንድ፡ አንቀጽ፡

ዘንድ፡ አንቀጽ፡ በአዋቂ፡ ክፍል = "ውለተኛ፡ ምክንያተኛ"፡ ተብሎ፡ እንደ ሚነገር፡ ከሁን፡ በፊት፡ አሳይተናል፡ (ገጽ፡ ፪፻፳፡ እይ) = አሁንም፡ ከግሥ፡ የሚሰይዙትን፡ ሙያ፡ በሚከተለው፡ እናሳያለን።

ዘንድ፡ አንቀጽ፡ የግሥ፡ ወገን፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ በአዕማድ፡ በዓይነት፡ በጠባይ፡ በጸታ፡ በመደብ፡ በቁጥር፡ ከዋናው፡ ከአናቱ፡ ግሥ፡ ልዩነት፡ የለውም፡ ቃላትንም፡ ሲሰብ፡ ይገኛል። ነገር፡ ግን፡ በሙያ፡ የሚከተለውን፡ ሥርዓት፡ ይከተላል።

ዘንድ፡ አንቀጽ፡ በምሥጢር፡ ከአርአስት፡ ይተባበራል፡ በጠባይም፡ ወደ፡ ተውሳክ፡ ግሥ፡ የሚሰብዘውን፡ ጊዜ፡ ይገኛል።

ሙያ	1—ውለተኛ = "ዘንድ" — ገበሬ ምግብን ያገኛ፡ ዘንድ፡ (=አገኛ፡ ብሎ) ይሠራል። ልብሌን፡ አጥብ፡ ዘንድ፡ (=አጥብ፡ ብዬ) ሳሙና፡ ገዛሁ።
	2—ምክንያተኛ፡ — "አንዲ" — ገበሬ ምግብን አንዲ ያገኛ (=ለማግኘት፡ ሲል) ይሠራል። "አንዳ" — ከንደኞቹ፡ አንዳ ላንስ፡ (=ላለማንስ፡ ስል) አጠናሁ። "አንድ" — አገራን፡ አንድ ሄድ፡ (=ላሂድ፡ ብዬ) ተሰናብቻለሁ። "ሊ" — እርሱ፡ ታሞ፡ ሊሞት፡ በጭንቅ፡ ዳን። "ላ" — እርሱ፡ በጭንቅ፡ ታሞ፡ ላይሞት፡ ዳን። "ል" — ሥራህን፡ ከጨረሰህ፡ ልትሄድ፡ (=መሄድን) ትችላለህ።

ንኡስ፡ አንቀጽ፡

ከንኡስ፡ አንቀጽ፡ ክፍል፡ ዘር፡ የሚባለው፡ በስም፡ ደንብ፡ በሌሚነገር፡ ከዚህ፡ አናገራውም = አሁን፡ የምንጽፈው፡ (ሀ) ስለ፡ (አርአስት)፡ (ለ) ስለ፡ ቦጧ፡ (ሐ) ስለ፡ ሳቢ፡ ዘር፡ (መ) ስለ፡ ግግጭ፡ ቅጽል፡ ነው።

(በ) አርአስት፡

አርአስት፡ የግሥ፡ ወገን፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ በአዕማድ፡ በዓይነት፡ በጠባይ፡ ከዋናው፡ ከአናቱ፡ ግሥ፡ ልዩነት፡ የለውም፡ በግሥ፡ ደንብ፡ የሚነገሩት፡ (ጸታ፡ መደብ፡ ቁጥር፡ ጊዜያት)፡ በአርአስት፡ ላይ፡ አይገኝም። እንደ፡ ግሥ፡ ኃይል፡ ቃላትን፡ ይሰባል።

አርአስት፡ የነገር፡ ስም፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ የስም፡ ሙያዎችን፡ ይዘ፡ ይገኛል። ስም፡ እንደሚዘረዝርም፡ ይዘረዘራል። ይኸውም፡ መፈለጊ፡ መፈለግህ፡ መፈለግህ፡ . . . ይላል፡ ማለት፡ ነው። ሙያውን፡ በሚከተለው፡ ተመልከት።

ሙያ	1—የአንቀጽ፡ ባለቤት = «ማየት»፡ ከመስማት፡ ይበልጣል። ዝ.ክ. «መሄድ»፡ ሁሉን፡ ያሳያል። ዝ.ክ. ከፋን፡ «መስማት»፡ ያሳዝናል።
	2—የአንቀጽ፡ ተሳቢ = እርሱ፡ ማስተማርን፡ ይወድዳል። ዝ.ክ. የአባቱን፡ መሞት፡ ገና፡ አልሰማም።
	3—የመስተዋድድ፡ ተገኝ = ለመስማት፡ የፈጠንህ፡ ለመናገር፡ የዘገየህ፡ ሁን። ዝ.ክ. በመቆም፡ መሞት፡ አለ። ዝ.ክ. መከራን፡ በመታገሥ፡ ክብር፡ ይገኛል።
	4—የአንቀጽ፡ መሙሊያ = በቡሩ፡ እንደ፡ መቆም፡ አለ፡ ተጓዥ። ቀኑ፡ እንደ፡ መምሸት፡ ብሏል። ጠንክር፡ እንደሥራት፡ ይግግጣል።

(ለ) ቦጧ፡ አንቀጽ፡

ቦጧ፡ አንቀጽ፡ የግሥ፡ ወገን፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ «በአዕማድ፡ በዓይነት፡ በጠባይ፡ በጸታ፡ በመደብ፡ በቁጥር፡ በጊዜያት፡ ከዋናው፡ ከአናቱ፡ ግሥ፡ ልዩነት፡ የለውም። አሁን፡ የምናሳየው፡ ሙያውን፡ ብቻ፡ ነው።

ሙያ	1—የግሥ፡ ረዳት፡ (አል፡ ነዘር፡ ጀመር፡ . . . ይጨመሩበታል። በዚህም፡ ጊዜ፡ ማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ ይሆናል።) ፈልጎአል፡ ይፈልግአል፡ ፈልጎ፡ ነበር፡ ይፈልግ፡ ነበር።
	2—መሙሊያ፡ — (በፎቱም፡ መደቦች፡ እየረባ፡ ይገባል።) ቤቱን፡ ከፍቶ፡ (=ከከፈተ፡ በኋላ) ገባ። ቤቱን፡ ከፍቶ፡ (=ከከፈትሁ፡ በኋላ) ገባሁ።
	3—ምክንያትን፡ ሰጭ፡ (ይኸውም፡ በገኛው፡ መደብ፡ እርሱ፡ በሚለው፡ ብቻ፡ ይነገራል። መርቶ፡ መብላት፡ (=እየወሩ፡ መብላት) ያስመለግናል። እውነትን፡ ተናግሮ፡ (=እየተናገሩ) ከመሸበት፡ ያድሯል። ለፍቶ፡ ለፍቶ፡ መና፡ መቅረት፡ ያሳዝናል።

(ሐ) ግሣዊ፣ ቅጽል ።

ግሣዊ፣ ቅጽል፣ በሥረ፣ ነገሩ፣ የግሥ፣ ወገን፣ እንደመሆኑ፣ መጠን፣ በአፅ ግድ፣ በዓይነት፣ በጠባይ፣ በጸታ፣ በመደብ፣ በቀጥር፣ በጊዜያት፣ «ከዋናው» ከእናቱ ግሥ፣ ልዩነት፣ የለውም ።

ግሣዊ፣ ቅጽል፣ በግብሩ፣ የቅጽል፣ ወገን፣ እንደመሆኑ፣ መጠን፣ የቅጽልን፣ ደንብ፣ ይከተላል ። የመስተጻፍር፣ ቃል፣ «የ»፣ ስለሚጨመርበትም፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ መስተጻፍራዊ፣ ቅጽል፣ ተብሎ፣ ይጠራል ።

ውስጠ፣ የ፣ የሚባለው፣ ቅጽል፣ የግሥ፣ ወገን፣ እንደመሆኑ፣ መጠን፣ ተሳቢን፣ ሲሰብ፣ ይገኛል ። በአፈታት፣ ግን፣ የቅጽልን፣ ደንብ፣ ብቻ፣ ይከተላል ። ስለዚህም፣ ውስጠ፣ የ፣ ከዚህ፣ አልተነገረም ። —አሁን፣ የምንጽፈው፣ ግሣዊ፣ ቅጽል፣ የሚገባበትን፣ አኳኝን፣ ለማሳየት፣ ብቻ፣ ነው ።

የአኳኝ፣	1—ተከታይ፣ — የአለፈ፣ ክረምት፣ እይመስሰም ።
	ዝ.ከ. የተጀመረ፣ ነገር፣ መፈጸሙ፣ አይቀርም ።
	ዝ.ከ. የሚሞት፣ ሽማግሌ፣ አይርገምህ፣
የአገባቡ፣	2—በቂ— ውኃን፣ የተጠጣ፣ (ሰው)፣ መጥቶ፣ ይጠጣ ።
	ዝ.ከ. ብልህ፣ ሰው፣ ያለፈውን፣ (ነገር)፣ አይዘንጋም፣
	ዝ.ከ. የሚሄድ፣ (ሰው)፣ ይሂድ፣
	3—አረጋጋዊ፣ (ይኸውም፣ በመሆን፣ ግሥ፣ የሚያሳስር፣ ሲሆን፣ ነው) ወደ፣ ሰማይ፣ ያረገው፣ ከሰማይ፣ የወረደው፣ ነው ።

(መ) ሳቢ፣ ዘር ።

ሳቢ፣ ዘር፣ በሥረ፣ ነገሩ፣ የግሥ፣ ወገን፣ እንደ መሆኑ፣ መጠን፣ ተሳቢን፣ ሲሰብ፣ ይገኛል ። ነገር፣ ግን፣ «በአፅ ግድ፣ በዓይነት፣ በጠባይ፣ በጸታ፣ በመደብ፣ በጊዜያት» የግሡን፣ ደንብ፣ ፈጽሞ፣ አይከተልም ። በሌላውም፣ ግብሩ፣ የሰም፣ ወገን፣ ነው ። የአንድና፣ የብዙ፣ ቅጥር፣ አለው ። በሙያም፣ እንደሚከተለው፣ ሆኖ፣ ይነገራል ።

ሙያ፣	1—ባለቤት — የሽማግሌ፣ «አካሄድ» በዝግታ፣ ነው፣
	2—ተሳቢ — ብልህ፣ ሰው፣ «አንጋገርን» ያውቃል፣ የጎንደር፣ ደብተራ፣ «ዘቅ» አወራረድን ያሳምራል ።
	3—ዘርፍ — ለከሀናት፣ «የአጽጻፍ» ተራ፣ አላቸው ። የአጽጻፍ፣ ሥርዓትን፣ «ሰሳሌ» ላይ፣ ተግርሀው ።
	4—መሙሴያ — ለአካሄድ፣ ቁጥጥ፣ አለው ። ከአንጋገር፣ ይፈረዳል፣ ከአያያዝ፣ ይቀደዳል ።

ቅ ጽ ል ።

በስሞች፣ ወይም፣ ስሞችን፣ መስለው፣ በሚነገሩ፣ ቃላት፣ ላይ፣ እየተጨመረ፣ የነገሩን፣ ተግባርና፣ ዓይነት፣ የሚገልጽ፣ ቃል፣ «ቅጽል»፣ ይባላል ። ቅጽል፣ በሚከተሉት፣ አርአክቶች፣ እየተዘረዘረ፣ ይፈታል ።

ዓይነት፣	1—የዓይነት፣ ቅጽል፣	{ ዓይነት፣ — “ቅይ፣ ጥቁር፣ ረጅም፣ አጭር” ። ግብር — “መልክም” ጥር፣ ክፉ፣ እውነተኛ” ። ወገን — “እስራኤላዊ፣ ተጉለቴ፣ አማርኛ” ። የተወሰነ፣ አገንዘብ — “አንድ፣ ሁለት፣ ስነ፣ ልካ” ። ያልተወሰነ፣ አገንዘብ — “አያሌ፣ ጥቂት፣ ሁሉ” ። የተወሰነ — “ይህ፣ ያህን፣ ያህን፣ ይኸኛው፣ ያኛው” ። ያልተወሰነ — “ምንም፣ ማንኛውም፣ አንዳች፣ ሌላ” ። ጠቃሽ፣ “ን”፣ መጽሐፍን፣ ያዘ ። መስተጻፍራዊ — የወደቀ፣ ሰው፣ ይነሣል ።
	2—የመጠን፣ ቅጽል፣	
	3—አመልካች፣ ቅጽል	
ግዕዝ፣	1—ተንጸጸሪ — (ቀላል፣ ቅጽል) — “ብዙ፣ ጥቂት፣ ክፉ”፣	
	2—አብላጭ — እጅግ፣ ብዙ፣ እጅግ፣ ጥቂት፣ እጅግ፣ ክፉ” ። ወይም፣ “የብዙ፣ ብዙ፣ የጥቂት፣ ጥቂት፣ የክፉ፣ ክፉ” ።	
	3—አበላላጭ — “እጅግ፣ በጣም፣ ብዙ፣ እጅግ፣ በጣም፣ ጥቂት” ። ወይም፣ “በጣም፣ የብዙ፣ ብዙ፣ በጣም፣ የጥቂት፣ ጥቂት” ።	
የአኳኝ፣	1—ተከታይ — “እውነተኛ፣ ሰው፣ የተከበረ፣ ነው ።»	
	2—በቂ — “እውነተኛ፣ ይወደዳል፣”	
	3—አረጋጋዊ — (በመሆን፣ ግሥ፣ የሚያሳስር፣ ነው ።) “አባቴ፣ ርገሩን፣ ነው” ። “መጽሐፌ፣ አዲስ፣ ነው” ።	

ተውሳክ፣ ግሥ ።

በግሥና፣ በቅጽል፣ ላይ፣ እየተጨመረ፣ የንግግሩን፣ ስሜት፣ እያጉላ፣ የሚገልጽው፣ ቃል፣ ተውሳክ፣ ግሥ፣ ይባላል ። ተውሳክ፣ ግሥ፣ በሚከተሉት፣ አርአክቶች፣ እየተዘረዘረ፣ ይፈታል ።

ዓይነት	<p>1—የጊዜ፣ ተ. ግ. = (ጊዜን፣ የሚያመለክት)፣ አሁን፣ እንግዲህ፣ ትናንትና፣</p> <p>2—የቦታ፣ ተ. ግ. = (ወይንትን፣ የሚያመለክት)፣ እዚያ፣ እዚያሃች፣ በላይ፣ በታች፣</p> <p>3—የግብር፣ ተ. ግ. = (አንድነትን፣ የሚያመለክት)</p> <p>በቀጥታ፣ በገገታ፣ ክፍኛ፣</p> <p>4—የቁጥር፣ ተ. ግ. = አንድ፣ ሁለት፣ ስግመኛ፣ በጎብረት፣ በተለይ፣</p> <p>5—የመጠንና የግብረሰብ፣ ተ. ግ. = እጅግ፣ በጣም፣ በጥቂት፣ አንዳች።</p> <p>6—የጥርጥር፣ ተ. ግ. = ምናልባት፣ እንደተቻለ፣ ያህል።</p> <p>7—የአዎንታ፣ ተ. ግ. = አዎን፣ በእርግጥ፣ በእውነት፣</p> <p>8—የአሉታ፣ ተ. ግ. = እንኳን፣ እንቢ፣</p> <p>9—ተጣጣሪ፣ ተ. ግ. = ቀስ፣ በቀስ፣ ጥቂት፣ በጥቂት፣ ፊት፣ ለፊት፣ መላ፣ ለመላ፣ ግግሽ፣ በግግሽ፣ ቀን፣ በቀን፣ . . .</p>
የግብር ስምጥ	<p>1—ተነጻጻሪ = (ቀላል፣ ተ. ግ.) ክፍኛ፣ ታላላቅ = በገገታ፣ ይሄዳል።</p> <p>2—አብላጭ = በጣም፣ ክፍኛ፣ ታላላቅ = በጣም፣ በገገታ፣ ይሄዳል።</p> <p>3—አበላላጭ = እጅግ፣ በጣም፣ ክፍኛ፣ ታላላቅ = እጅግ፣ በጣም፣ በገገታ፣ ይሄዳል።</p> <p>ማስገንዘቢያ ፣ አብዛኞቹ ተውሳክ ግሆች፣ የመወዳደር፣ ደረጃ፣ ሳይፈልጉ፣ እንዲያው፣ በቀላሉ፣ ይነገራሉ።</p>
የስም ስምጥ	<p>1—ተከታይ፣ ክፍኛ፣ ታላላቅ፣ በእርግጥ፣ አይቻልም፣ ፈርቶ ሸሸ።</p> <p>2—አረጋጋጭ፣ (በመሆን፣ ግሥ፣ የሚያሳስር፣ ነው።)</p> <p>የምመስክረው፣ በእውነት፣ ነው። የታመመው፣ ክፍኛ፣ ነው።</p>

— 324 —

መስተዋድድ።

ስምችና፣ ተውላጠ፣ ስምች፣ ከሌላው፣ ቃል፣ ጋር፣ የሚዛመዱበት፣ ወይም፣ የሚዋዋዱበት፣ ቃል፣ መስተዋድድ፣ ይባላል።

መስተዋድድ፣ በሚከተሉት ሳይነት፣ ይዘረዘራል።

ዓይነት	<p>1—የዋሀ፣ መዋ፣</p> <p>2—ተደራራቢ፣</p>	<p>ሀ—መነሻ፣ —ከ፣</p> <p>ለ—መገሰሻ፣ —ወደ፣ እ፣</p> <p>ሐ—መድረሻ፣ —እስከ፣</p> <p>መ—ማድረጊያ—በ፣</p> <p>ሠ—ማንጸሪያ—እንደ፣</p> <p>ረ—አቀባይ፣ —ለ፣</p> <p>ሀ—በመነሻ፣ የሚገባ፣ —ከወደ፣</p> <p>ለ—በመነሻና በመድረሻ የሚገቡ፣ ከ—ጋር፣ በ—ላይ።</p>
------	-----------------------------------	--

— 325 —

መስተዋድድ።

ሐረጎች፣ ወይም፣ ዐረፍተ፣ ነገሮች፣ የሚያያዙበት፣ ቃል፣ መስተዋድድ፣ ይባላል። መስተዋድድ፣ በሚከተሉት ሳይነት፣ ይዘረዘራል።

ዓይነት	<p>1—ወደረፍ፣ መግ. — (ም፣ ፍ፣ ነገር፣ ግን)፣ ወይም፣ ይሁን፣ እንጂ፣</p> <p>አጅ. እርሱ፣ ጎበዝ፣ ነው፣ ይሁን፣ ንንጂ፣ አቅድ፣ አያውቅም፣</p> <p>2—ጥገኛ፣ መግ. (ሰለ) እንደ፣ ከ፣ ቢ፣ ሲ፣ እስከ—ድረስ፣</p> <p>አጅ. ተማሪ፣ ቤት፣ ስለተከፈተ፣ ደስ፣ ብሎኛል፣</p>
------	---

— 326 —

የአፈታት ምሳሌ።

የአፈታት፣ አኳኋን፣ እንደት፣ እንደሆነ፣ በሚከተለው ምሳሌ እናሳያለን።

(ሀ)፣ በድቡሽት፣ ላይ፣ የተሠራ፣ ቤት፣ ከባድ፣ ዝናም፣ ሲዘንም፣ /ወዲያው፣ በቀሉ፣ ይፈርሳል።

በድቡሽት ላይ፣	<p>(1) በ—ላይ፣ ተደራራቢ፣ መስተዋድድ፣ ነው። ድቡሽት፣ የሚለውን ስም፣ ተገዥ፣ አድርጎ፣ በመከከሉ፣ ይዘ፣ ገብቶ፣ «የተሠራ» ከሚለው ግግጥ፣ ቅጽል፣ ጋር፣ አዛም ይል።</p> <p>(2) ድቡሽት — የወል፣ ስም፣ ነው። ግዑዝ፣ ጸታ፣ ነጠላ፣ ቁጥር፣ ነው። መ.ያው፣ ተሳቢ፣ ነው። መስተዋድድ፣ በ—ላይ፣ በመነሻውና በመድረሻው፣ ገብቶ፣ ተገዥ፣ አድርጎታል። «የተሠራ» ለሚለውም፣ ግግጥ፣ ቅጽል፣ “እርቀዕ፣ ተሳቢ”፣ ሆኖአል።</p>
የተሠራ፣	<p>ግግጥ፣ ቅጽል፣ ነው። በተከፈተ፣ ጸታ፣ በነጠላ፣ ቁጥር፣ በጎላፊ፣ ጊዜያት፣ ተነግሮአል። «ቤት» በሚለው ስም ላይ፣ ተከታይ፣ ውስጠ፣ የ፣ ሆኖ፣ ተቀጽሎአል። «በድቡሽት ላይ» የሚለውም፣ የመስተዋድድ፣ ተገዥ፣ አድርጎ፣ ተሳቢ፣ ሆኖታል። — በግሥነት፣ ባሕርይም፣ —ተደራራቢ፣ ዐምድ፣ የማይሻገር፣ ሳይነት፣ ተገብሮ፣ ጠባይ፣ ነው።</p>
ቤት፣	<p>የቂሳቀስ፣ ስም፣ ነው። በግዑዝ፣ ጸታ፣ በነጠላ፣ ቁጥር፣ ተነግሮአል። መ.ያው፣ ባለቤት፣ ነው። ባለቤትነቱም፣ ለማሰሪያ፣ አንቀጽ፣ ለ «ይፈርሳል» ነው።</p>
ከባድ፣	<p>የግብር፣ ቅጽል፣ ነው። በነጠላ፣ ቁጥር፣ ተነግሮአል። ዝናም፣ በሚለው ስም ላይ፣ ተከታይ፣ ውስጠ፣ የ፣ ሆኖ፣ ተቀጽሎአል። ቅጽል፣ ተቀባይ፣ «ዝናም» በወንድ አንቀጽ፣ ከመነገሩ፣ የተነሣ፣ የቅጽሉ፣ ጸታ፣ ተባዕት፣ ነው። ይባላል።</p>

ገናኖ ፡ የወል ፡ ስም ፡ ነው ፡ በግዑዝ ፡ ጾታ ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ተነገርክል ፡ ሙያው ፡ ባለቤት ፡ ነው ፡ ባለቤትነቱም ፡ መስተፃምር ፡ ለተጫነው ፡ ። ይዘንም ፡ ፡ ለሚለው ፡ ለባዙ ፡ አንቀጽ ፡ ነው ።

ሲዘንም ፡ (1) "ሲ" ፡ (= ስ) ጊዜን ፡ የሚያመለክት ፡ ጥገኛ ፡ መስተፃምር ፡ ነው ። ይዘንም ፡ በሚለው ፡ ትንቢታዊ ፡ ቦዝ ፡ ላይ ፡ ተጭኖ ፡ ገብቶአል ፡ ፡ ጥገኛም ፡ ይዘንም ፡ የሚለውን ፡ «ቤት ፡ ይፈርሳል ፡» የሚለውን ፡ ሐረግ ፡ አያይዘአል ። «ስ» የነበረው ፡ መሠረታዊ ፡ ቃሉ ፡ «ይ» የሚለውን ፡ የአርባታ ፡ መሪ ፡ ውጤ ፡ «ሲ» ተብሏል ። ስለዚህም ፡ ስይዘንም ፡ በመባል ፡ ፈንታ ፡ «ሲዘንም ፡» ተብሏል ።

(2) "ይዘንም" ፡ ትንቢታዊ ፡ ቦዝ ፡ ነው ። በተባዕት ፡ ጾታ ፡ በገኛ ፡ መደብ ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ተነገርክል ። መስተፃምር ፡ «ስ» ወደቆበት ፡ «ሲዘንም ፡» ተብሎ ፡ ተነገርክል ።

(1) ወዲያው ፡ የጊዜ ፡ ተውሳክ ፡ ግሥ ፡ ነው ። ተደራርቦ ፡ ተነገር ፡ የማሰሪያ ፡ አንቀጽ ፡ የያዘረሰላን ፡ ፡ ሁኔታ ፡ ገልጾአል ።

(2) በቶሎ ፡ ይፈርሳል ፡ ግሥ ፡ ነው ። ተደራጊ ፡ ዐምድ ፡ የማይሻገር ፡ ዓይነት ፡ ተገብሮ ፡ ጠባይ ፡ ነው ። በተባዕት ፡ ጾታ ፡ በገኛ ፡ መደብ ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ በአውን ፡ በትንቢት ፡ ጊዜያት ፡ የተነገረ ፡ ሀቢይ ፡ አንቀጽ ፡ ነው ። «ቤት ፡» ለሚለው ፡ ለዐረፍተ ፡ ነገሩ ፡ ባለቤት ፡ ማሰሪያ ፡ አንቀጽ ፡ ሆኖ ፡ ተነገርክል ።

(A) ያለ ፡ ሀገር ፡ /ሕይወታዊ ፡ ኑሮን ፡ ማገኘትና ፡ /ተጠቃሚ ፡ መሆን ፡ /የማይገኝ ፡ መሆኑን ፡ /ስንኳን ፡ እኛ ፡ /ሌላውም ፡ ቢሆን ፡ ሊያውቀው ፡ ይችላልና ፡ /ስለ ፡ ሕይወት ፡ /ሕይወት ፡ ዘልተወዋ ፡ /ሕይወት ፡ አይገኝም ።

ያለ ፡ ሀገር ፡ (1) "ያለ" ፡ - የዋህ ፡ መስተዋድድ ፡ ነው ፡ የአሉታ ፡ ምግባር ፡ ይገለጽበታል ። "ሀገር" ፡ የሚለውን ፡ ስም ፡ "የማይገኝ" ፡ ከሚለው ፡ ግግዊ ፡ ቅጽ ፡ ጋር ፡ አዛምዶታል ።

(2) "ሀገር" ፡ የወል ፡ ስም ፡ ነው ፡ -ግዑዝ ፡ ጾታ ፡ -ነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ነው ፡ ሙያው ፡ የመስተዋድድ ፡ ተገኝ ፡ ነው ። መስተዋድድ ፡ "ያለ" ፡ በመነሻ ፡ ወደቆበት ፡ ተገኝ ፡ አድርጎታል ። "የማይገኝ" ፡ ለሚለውም ፡ ግግዊ ፡ ቅጽ ፡ አርቶ ፡ ተሳቢ ፡ ሆኖ ፡ ገብቶአል ።

ሕይወታዊ ፡ ተከታይ ፡ የግብር ፡ ቅጽ ፡ ነው ። - ተባዕት ፡ ጾታ ፡ ነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ነው ። "ኑሮ" ፡ በሚለው ፡ የነገር ፡ ስም ፡ ላይ ፡ ተቀጽሎአል ።

ኑሮን ፡ (1) "ኑሮ" ፡ - የነገር ፡ ስም ፡ ነው ። - ግዑዝ ፡ ጾታ ፡ ነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ነው ። ሙያው ፡ ተሳቢ ፡ ነው ። "ማገኘት" ፡ ለሚለው ፡ የግሥ ፡ አርእስት ፡ ርቱ ፡ ተሳቢ ፡ ሆኖ ፡ ገብቶአል ። ርቱ ፡ ተሳቢ ፡ በመባልም ፡ ፈንታ ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ቀጥተኛ ፡ ተሳቢ ፡ ይባላል ።

(2) "ን" ፡ በቅጽ ፡ ክፍል ፡ ጠቃሽ ፡ አመለካከት ፡ ነው ። "ኑሮ" ፡ በሚለው ፡ የነገር ፡ ስም ፡ መድረሻ ፡ ላይ ፡ ተጫምሮ ፡ ለግሥ ፡ አርእስት ፡ ለ "ማገኘት" ፡ ርቱ ፡ ተሳቢነቱን ፡ የሚያመለክት ፡ ሆኖአል ። አንዳንድ ፡ ጊዜም ፡ የገቢር ፡ ምልክት ፡ ይባላል ።

ማገኘትና ፡ (1) "ማገኘት" ፡ የግሥ ፡ አገኘ ፡ አርእስት ፡ ነው ። በግብር ፡ የነገር ፡ ስም ፡ ይባላል ። "ና" ፡ የሚለው ፡ ወደረኛ ፡ መስተፃምር ፡ "መሆን" ፡ ከሚለው ፡ ከገኛው ፡ ሐረግ ፡ ጋር ፡ አያይዘታል ። ሙያው ፡ ባለቤት ፡ ነው ። ባለቤትነቱም ፡ "የማይገኝ" ፡ ለሚለው ፡ ለግግዊው ፡ ቅጽ ፡ ነው ። በግሥነት ፡ ባሕርዩም ፡ አድራጊ ፡ ዐምድ ፡ ተሻጋሪ ፡ ዓይነት ፡ ገቢር ፡ ጠባይ ፡ ነው ። ስለዚህም ፡ "ሕይወታዊ ፡ ኑሮን" የሚለውን ፡ ቃል ፡ ቀጥተኛ ፡ ወይም ፡ ርቱ ፡ ተሳቢ ፡ አድርጎታል ።

(2) "ና" ወደረኛ ፡ መስተፃምር ፡ ነው ። በግብር ፡ አጫፍ ፡ ይባላል ። "ማገኘት" ፡ የሚለውን ፡ የፈተኛውን ፡ ሐረግና ፡ "መሆን" ፡ የሚለውን ፡ የገኛውን ፡ ሐረግ ፡ አያይዘአቸዋል ። ይህም ፡ መስተፃምር ፡ በንባብ ፡ አጫፍ ፡ ሲመስል ፡ በምሥጢር ፡ አዳጋሚ ፡ ነው ። ትርጓሜውም ፡ "ወይም" ፡ ማለት ፡ ነው ። ምክንያቱም ፡ የቃሎቹ ፡ አንቀጽ ፡ በነጠላ ፡ ስለተነገረ ፡ ነው ።

ተጠቃሚ ፡ የግብር ፡ ቅጽ ፡ ነው ። ውስጠ ፡ የ ፡ የወል ፡ ጾታ ፡ ነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ነው ፡ ሙያው ፡ ተሳቢ ፡ ነው ። "መሆን" ፡ ለሚለው ፡ የግሥ ፡ አርእስት ፡ ርቱ ፡ ተሳቢ ፡ ሆኖ ፡ ገብቶአል ። በቂ ፡ ሆኖ ፡ ተነገርክል ። ይኸውም ፡ "ተጠቃሚ ፡ ስውን ፡ መሆን ፡ ሌላ ፡ በተገባው ፡ ነባር ፡ ግለት ፡ ነው ። የገቢሩ ፡ ምልክት ፡ "ን" ፡ ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ሆኖ ፡ ቀርቶአል ።

(ሰው) ፡ ተጠቃሚ ፡ በሚለው ፡ ውስጠ ፡ የ ፡ ቅጽ ፡ ላይ ፡ ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ሆኖ ፡ ቀርቶአል ።

መሆን ፡ የግሥ ፡ ሆነ ፡ አርእስት ፡ ነው ። "ና" ፡ በሚለው ፡ ወደረኛ ፡ መስተፃምር ፡ "ማገኘት" ፡ ከሚለው ፡ ከፍተኛው ፡ ሐረግ ፡ ጋር ፡ ተጫምሮ ፡ ተያይዞአል ። ሙያው ፡ ባለቤት ፡ ነው ። ባለቤትነቱም ፡ «የማይገኝ ፡» ለሚለው ፡ ለግግዊው ፡ ቅጽ ፡ ነው ። - በግሥነት ፡ ባሕርዩም ፡ ተደራጊ ፡ ዐምድ ፡ የማይሻገር ፡ ዓይነት ፡ ገቢር ፡ ጠባይ ፡ ነው ። ስለዚህም ፡ "ተጠቃሚ" የሚለውን ፡ በቂ ፡ ቅጽ ፡ ርቱ ፡ ተሳቢ ፡ አድርጎታል ።

የማይገኝ ፡ ግግዊ ፡ ቅጽ ፡ ነው ። በአሉታ ፡ ተነገርክል ። - ገልጻ ፡ የ ፡ ተባዕት ፡ ጾታ ፡ ነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ነው ። ሙያው ፡ ተሳቢ ፡ ነው ። "መሆኑን" ፡ ለሚለው ፡ የግሥ ፡ አርእስት ፡ ርቱ ፡ ተሳቢ ፡ ሆኖ ፡ ገብቶአል ። በቂ ፡ ሆኖ ፡ ተነገርክል ። ይኸውም ፡ «የማይገኝ ፡ ነገር ፡ ሌላ ፡» በተገባው ፡ ነባር ፡

ማለት ፡ ነው ። የገቢ ፡ ምልክት ፡ ርንዎስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ሆኖ ፡ ተርቶ አል ። — በግሥነት ፡ በሕርድም ፡ ተደራጊ ፡ ፀምድ ፡ የግድሻገር ፡ ዓይነት ፡ ተገብሮ ፡ ጠባይ ፡ ተባዕት ፡ ጸታ ፡ ነጠላ ፡ ቁጥር ፡ የአሁንና ፡ የትንቢት ፡ ጊዜያት ፡ ነው ። ስለዚህም ፡ ሕይወታዊ ፡ ኑሮን ፡ ማግኘትና ፡ ተጠቃሚ ፡ መሆን ፡ የተባሉት ፡ በመስተጻምር ፡ የተያያዙት ፡ የቱ ፡ የተሳቢ ፡ ሐረጎች ፡ ባለቤቶች ፡ ሆነው ለታሉ ። «ያለ ፡ ሀገር ፡» የሚለውም ፡ የመስተጻምር ፡ ተገዥ ፡ አርቱዕ ፡ ተሳቢው ፡ ነው ።

(ነገር ፡) የማይገኝ ፡ በሚለው ፡ ግሳዊ ፡ ቅጽል ፡ ላይ ፡ ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ሆኖ ፡ ቀርቷል ።

መሆኑን ፡ 1 «መሆን ፡» የግሥ ፡ ሆነ ፡ አርአስት ፡ ነው ። በግብሩም ፡ የነገር ፡ ስም ፡ ነው ። በስም ፡ ደንብ ፡ ስለተዘረዘረ ፡ ሳድስ ፡ የነበረው ፡ የቃሉ ፡ መድረሻ ፡ ክፍለ ፡ ሆኖ አል ። (ቁ. 180) እይ ፡ ገቢ ፡ የሚያደርገው ፡ ጠቃሽ ፡ አመልካቹ ፡ ርንዎስጠ ፡ ምልክት ፡ ሆኖ ፡ ተሳቢ ፡ ነው ። — «ሊያውቀው ፡» ለሚለው ፡ አዋቂ ፡ አንቀጽ ፡ ርቱዕ ፡ ተሳቢ ፡ ሆኖ ፡ ገብቶአል ። መስተጻምር ፡ «ና» (= ይችላልና) ፡ ለሚያያይዘው ፡ ለዋናው ፡ ሐረግ ፡ ቀጥተኛ ፡ ተሳቢው ፡ ይኸው ፡ ቃል ፡ (= መሆኑን) ነው ። — የግሥነት ፡ በሕርድም ፡ ከላይ ፡ አንድ ተነገረው ፡ ነው ። የግሥ ፡ ወገን ፡ ከመሆኑ ፡ የተነሣ ፡ «የማይገኝ ፡» የሚለው ፡ በቂ ፡ ቅጽል ፡ ከነገሱ ፡ ተሳቢ ፡ ሆኖ ታላ ።

ስንኳን ፡ የምክንያት ፡ ተውሳክ ፡ ግሥ ፡ ነው ። ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ሆኖ ፡ የቀረውን ፡ የአዋቂ ፡ አንቀጽ ፡ ርቱዕ ፡ ይገልጻል ። ይኸውም ፡ «ስንኳን ፡ እኛ ፡ ልናጣው ፡» ያሰኘ ፡ ነበር ፡ ማለት ፡ ነው ።

እኛ ፡ ምድብ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ ነው ። — የወል ፡ ጸታ ፡ — ጆደኛ ፡ መደብ ፡ የብዙ ፡ ቁጥር ፡ ነው ። — ሙያው ፡ ባለቤት ፡ ነው ። ባለቤትነቱ ፡ ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ሆኖ ፡ ለቀረው ፡ አዋቂ ፡ አንቀጽ ፡ ነው ። ይኸውም ፡ «ስንኳን ፡ እኛ ፡ ልናጣው ፡» ያሰኘ ፡ ማለት ፡ ነው ።

ልናጣው ፡ ምክንያተኛ ፡ አዋቂ ፡ ነው ። ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ሆኖ ፡ ቀርቷል ። ይኸውም ፡ «ሊያውቀው ፡» በሚለው ፡ በተከታዩ ፡ ቃል ፡ ይታወቃል ።

ሌላውም ፡ በዚህ ፡ ንግግር ፡ አምስት ፡ ቃላት ፡ ይገኙበታል ። (ሌላ — ው — ም — (ሰው) ብ — ይሆን ።)

(ሀ) «ሌላ» ፡ — አመልካች ፡ ቅጽል ፡ ነው ። ጠያቂውን ፡ ስለተነገረ ፡ በቂ ፡ ሆኖ አል ። ሙያው ፡ ባለቤት ፡ ነው ። ባለቤትነቱ ፡ መስተጻምር ፡ ለተጫነው ፡ «ይሆን ፡» ለሚለው ፡ ለትንቢታዊው ፡ ጸዝ ፡ ነው ።

(ለ) «ው» ፡ — ያልተወሰነ ፡ አመልካች ፡ ነው ። ትርጓሜው ፡ ማንኛውም ፡ ማለት ፡ ነው ። በቂ ፡ ሆኖ ፡ በተነገረው ፡ «ሌላ ፡» በሚለው ፡ ቃል ፡ ላይ ፡ ተጭኖ ፡ ያልተወሰነ ፡ አመልካች ፡ ሆኖ አል ።

(ሰው) ፡

(ሐ) «—(ም)» ፡ — አዳጋሚ ፡ መስተጻምር ፡ ነው ። በግዕዝ ፡ ሰዋሰው ፡ ትምህርት ፡ ቤት ፡ የተለመደው ፡ ስሙ ፡ ዋዌ ፡ ይባላል ። «እኛ» በሚለው ፡ በፈተኛው ፡ ቃል ፡ ላይ ፡ ይህ ፡ «ሌላ» የሚለው ፡ ቃል ፡ መደገሙን ፡ ያሳያል ።

(መ) «ሰው» ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ሆኖ ፡ ቀርቷል ። ይኸውም ፡ ሰላውም ፡ ሰው ፡ ቢሆን ፡ ያሰኘ ፡ ነበር ፡ ማለት ፡ ነው ። —

(ሠ) «ቢ» (ብ) አጋኖኝ ፡ መስተጻምር ፡ ነው ። «ይሆን» በሚለው ፡ በትንቢታዊ ፡ ጸዝ ፡ ላይ ፡ ተጭኖ ፡ ገብቶአል ። «ብ» ያሰኘ ፡ የነበረው ፡ መሠረታዊ ፡ ቃሉ ፡ «ይ» የሚለውን ፡ የአርባታ ፡ መሪ ፡ ውጤት ማለት ፡ ሆኖ ፡ «ቢ» ተብሏል ። ስለዚህም ፡ ባይሆን ፡ በመባል ፡ ረንታ ፡ «ቢሆን» ፡ ተብሎ ፡ ተነግሮአል ። ይህ ፡ መስተጻምር ፡ አጋኖኝ ፡ መባሉ ፡ ስም ምርጫ ፡ «እንኳ» የሚል ፡ ስሜት ፡ ስለሚገኝበት ፡ ነው ። ይኸውም ፡ «ሌላውም ፡ ቢሆን ፡ እንኳ» ፡ ያሰኘ ፡ ማለት ፡ ነው ። በዚህ ፡ መስተጻምር ፡ «ስንኳን ፡ እኛ» የሚለው ፡ «ሌላውም ፡ ቢሆን ፡» የሚለው ፡ ሐረግ ፡ ተያይዞበታል ።

(ረ) «ይሆን» ፡ ትንቢታዊ ፡ ጸዝ ፡ ነው ። በተባዕት ፡ ጸታ ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ በፈተኛው ፡ መደብ ፡ ተነግሮአል ። የግሥነት ፡ በሕርድም ፡ ከላይ ፡ «መሆን» ፡ ከሚለው ፡ ላይ ፡ አንድ ፡ ተነገረው ፡ ነው ። «ሌላ» የሚለው ፡ በቂ ፡ ቅጽል ፡ ባለቤት ፡ ሆኖ ታላ ። መስተጻምር ፡ «ብ» ስለተጫነውም ፡ የአርባታ ፡ መሪው ፡ ተውጦ ፡ «ቢሆን» ፡ ተብሎ ፡ ተነግሮአል ።

ሊውው

ምክንያተኛ ፡ አዋቂ ፡ ነው ። በተባዕት ፡ ጸታ ፡ በፈተኛው ፡ መደብ ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ በትንቢታዊ ፡ ጊዜያት ፡ — ተነግሮአል ። በግሥነት ፡ በሕርድም ፡ አድራጊ ፡ ፀምድ ፡ ተሻጋሪ ፡ ዓይነት ፡ ገቢ ፡ ጠባይ ፡ ነው ። «ሌላ» ፡ የሚለው ፡ ቃል ፡ ባለቤት ፡ ሆኖ ታላ ። «የማይገኝ ፡ መሆኑን» ፡ የሚለውንም ፡ ቃል ፡ ርቱዕ ፡ ተሳቢ ፡ አድርጎታል ። የአገባቡ ፡ ሥርዓት ፡ በተውሳክ ፡ ግሥ ፡ ክፍል ፡ ስለሆነ ፡ ተሳቢዎቹን ፡ ጨምሮ ፡ «ይችላል» የሚለውን ፡ የአንቀጽ ፡ ተግባር ፡ ይገልጻል ። «ው» የሚል ፡ የተሳቢ ፡ ዝርዝር ፡ ተጨምሮበታል ። ዝርዝር ፡ የሚያሳየው ፡ ተሳቢውን ፡ «የማይገኝ ፡ መሆኑን» ፡ የሚለውን ፡ ቃል ፡ ነው ።

ይችላልና ፡

በዚህ ፡ ንግግር ፡ ላይ ፡ ቃላት ፡ አሉ ። (ይችላል —ና ፡)

(ሀ) ይችላል ፡ በተባዕት ፡ ጸታ ፡ በፈተኛው ፡ መደብ ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ የተነገረ ፡ የአሁንና ፡ የትንቢት ፡ ጊዜያት ፡ አንቀጽ ፡ ነው ። በአፅንዖት ፡ መደብ ፡ አድራጊ ፡ ፀምድ ፡ የማይገኝ ፡ ዓይነት ፡ ገቢ ፡ ጠባይ ፡ ነው ። «ሊያውቀው» የሚለው ፡ ምክንያተኛው ፡ አዋቂ ፡ በተውሳክ ፡ ግሥ ፡ ደንብ ፡ ገብቶ ፡ ተገባሩን ፡ ገልጾታል ። «ና» የሚለውም ፡ መስተጻምር ፡ ስለመደቀበት ፡ ከማስረጃነት ፡ ታግዶአል ።

(ላ) «ና» ምክንያት ፡ መስተፃምር ፡ ነው ። ትርጓሜው ፡ «ስለ» ፡ ማለት ፡ ነው ። (ይችላልና ። ስለሚችል) ይችላል ፡ በሚለው ፡ እንቀጽ ፡ ላይ ፡ ተዋዋ ፡ ማሰሪያነቱን ፡ አስቀርቷል ። በዚህም ፡ በላይ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮቹን ፡ እንዲያያዙ ፡ አድርጎአቸዋል ። ይኸውም ፡ እንደዚህ ፡ ነው ። (ሀ) ፡ ያለ ፡ ሀገር ፡ ሕይወታዊ ፡ ነገርን ፡ ማግኘትና ፡ ተጠቃሚ ፡ መሆን ፡ የማይገኝ ፡ መሆኑን ፡ ስንኳን ፡ እኛ ፡ ሌላውም ፡ ቢሆን ፡ ሊያውቀው ፡ ይችላል ። (ለ) ፡ «ስለሕይወት ፡ ሕይወት ፡ ካልተሠዋ ፡ ሕይወት ፡ አይገኝም» ፡ ተብሎ ፡ ቢነገር ፡ ኖሮ ፡ ደ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፡ መነገራቸው ፡ ነበር ። አሁን ፡ ግን ፡ መስተፃምር ፡ «ና» አያይዘ ፡ አንድ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ አድርጎታል ።

ስለ ፡ ሕይወት ፡ 1 «ስለ» ቀላል ፡ መስተፃምር ፡ ነው ። «ሕይወት» ፡ የሚለውን ፡ ቃል ፡ ተገዥ ፡ አድርጎታል ። «ካልተሠዋ» ፡ በሚለውም ፡ መስተፃምር ፡ ከወደቀበት ፡ ግሥ ፡ ጋር ፡ አዛምዶታል ።

2 «ሕይወት» የነገር ፡ ስም ፡ ነው ። ከግሡ ፡ ጋር ፡ በመስማማት ፡ በተባዕት ፡ ጸታ ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ በጅኛ ፡ መደብ ፡ ተነግሮአል ። ሙያው ፡ ተሳቢ ፡ ነው ። በመስተፃምር ፡ «ስለ» ፡ «ተገዥ» ፡ ካልተሠዋ ። ለሚለው ፡ ተሳቢ ፡ ሆኖአል ።

ሕይወት ፡ የነገር ፡ ስም ፡ ነው ። አዘራዘሩ ፡ እንደ ፡ ላይኛው ፡ ነው ። ሙያው ፡ በላይት ፡ ነው ። በላይትነቱ ፡ «ካልተሠዋ» ለሚለው ፡ ነው ።

ካልተሠዋ ፡ በዚህ ፡ ንግግር ፡ ህ ፡ ቃሎች ፡ አሉ ። (ከ - አል - ተሠዋ ፡ በቀር) ፡

(ሀ) «ከ» ውለታን ፡ የሚያመለክት ፡ ጥገኛ ፡ መስተፃምር ፡ ነው ። «አ» የሚል ፡ ፊደል ፡ በስተፊቱ ፡ ስለገጠመው ፡ «አ» ን ፡ ውጤት ፡ «ከ» ተብሎ ፡ ተነግሮአል ። ካልተሠዋ ፡ የሚለውንም ፡ የአሉታ ፡ አንቀጽ ፡ ከማሰሪያነት ፡ አግዶታል ። «በቀር» ፡ የሚለው ፡ ዳይኛው ፡ ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ሆኖ ፡ ቀርቷል ። ይኸውም ፡ «ካልተሠዋ ፡ በቀር» ፡ ያሰኘ ፡ ነበር ፡ ማለት ፡ ነው ። ያህ ፡ መስተፃምር ፡ ለየፈሰቸው ፡ ለነገሩ ፡ የነበሩትን ፡ ደ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፡ አያይዘዋቸዋል ። መስተፃምር ፡ በይኖር ፡ ኖሮ ፡ «ስለሕይወት ፡ ሕይወት ፡ ካልተሠዋም» ፡ «ሕይወት ፡ አይገኝም» ፡ በተባለ ፡ ነበር ፡ ማለት ፡ ነው ።

(ለ) «አል» በግሥ ፡ ላይ ፡ የሚጨመር ፡ የአሉታ ፡ በዕድ ፡ መነሻ ፡ ነው ። ተሠዋ ፡ በሚለው ፡ በአምንታው ፡ አንቀጽ ፡ ላይ ፡ ተጨምሮ ፡ አሉታ ፡ አድርጎታል ።

(ሐ) «ተሠዋ» በተባዕታይ ፡ ጸታ ፡ በጅኛው ፡ መደብ ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ የተነገረ ፡ ጎሳፊ ፡ ጊዜያት ፡ ነው ። በአሰማድ ፡ መደቡም ፡ ተደራጊ ፡ ዐምድ ፡ የማይሻገር ፡ ዓይነት ፡ ተገብሮ ፡ ጠባይ ፡ ነው ።

«አል» የሚል ፡ በዕድ ፡ መነሻ ፡ ተጨምሮበት ፡ በአሉታ ፡ ተነግሮአል ።

በመስተፃምር ፡ ምክንያት ፡ ከአሉታው ፡ ደንብ ፡ የመድረሻው ፡ ቃል «ም» ጎድሎታል ። ይኸውም ፡ «አልተሠዋም» ፡ ላይባል ፡ ቀረ ፡ ማለት ፡ ነው ። «ከ» የሚል ፡ ጥገኛ ፡ መስተፃምር ፡ ስላረፈበት ፡ ከማሰሪያነት ፡ ታግዶአል ። «ሕይወት» የሚለው ፡ በአጠገቡ ፡ የሚገኘው ፡ ቃል ፡ የዚህ ፡ አንቀጽ ፡ በላይት ፡ ነው ። በመስተፃምር ፡ የተገዛው ፡ «ስለ ፡ ሕይወት» የሚለውም ፡ ቃል ፡ ተሳቢው ፡ ነው ።

(በቀር) ፡ ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ሆኖ ፡ ቀርቷል ።

ሕይወት ፡ የነገር ፡ ስም ፡ ነው ። አዘራዘሩ ፡ እንደ ፡ ላይኛው ፡ ነው ። ሙያው ፡ በላይት ፡ ነው ። በላይትነቱ ፡ ለማሰሪያው ፡ አንቀጽ ፡ ለ «አይገኝም» ፡ ነው ። በዚህ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ሞኖው ፡ በላይት ፡ ይኸው ፡ ብቻ ፡ ነው ።

አይገኝም ፡ ግሥ ፡ በአሉታ ፡ የተነገረ ፡ ዐቢይ ፡ አንቀጽ ፡ ነው ። በተባዕት ፡ ጸታ ፡ በጅኛ ፡ መደብ ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ በአሁንና ፡ በትንቢት ፡ ጊዜያት ፡ ተነግሮአል ። በአሰማድ ፡ መደቡም ፡ ተደራጊ ፡ ዐምድ ፡ የማይሻገር ፡ ዓይነት ፡ ተገብሮ ፡ ጠባይ ፡ ነው ። በዚህ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ሞኖው ፡ ማሰሪያ ፡ አንቀጽ ፡ ይኸው ፡ ብቻ ፡ ነው ። በላይቱ ፡ በአጠገቡ ፡ የሚገኘው ፡ «ሕይወት» ፡ የሚለው ፡ ቃል ፡ ነው ። — በመስተፃምር ፡ የሚላበት ፡ «ይችላልና» «ካልተሠዋ» ከተሳሳቢያቸው ፡ ለዚህ ፡ ለማሰሪያ ፡ አንቀጽ ፡ «አል አይገኝም» ፡ መስተፃምረውያን ፡ መሙሊያዎች ፡ ሆነውታል ።

የአንቀጽ ፡ ተሳቢ ፡ የሚገባው ፡ ከበላይት ፡ በኋላ ፡ ነው ። ብለን ፡ ጠቅላላውን ፡ ውሳኔ ፡ ተናግረናል ። (ቁ. 302 ፡ እይ ። ይኸውም ፡ ዳዊት ፡ ጎልያድን ፡ በወንጭና ፡ ድንጋይ ፡ ገደለ ።) ይላል ፡ ማለት ፡ ነው ። ተውሳክ ፡ ግሥም ፡ ከሚገልጸው ፡ ቃል ፡ ሳይርቅ ፡ ይገባል ። ብለናል ። (ቁ. 311 ፡ እይ ።) ይኸውም ፡ «ወንድሜ ፡ ነገ ፡ ይመጣል ።» ይላል ፡ ማለት ፡ ነው ።

ነገር ፡ ግን ፡ ያህ ፡ ውሳኔ ፡ የሚጣሰበት ፡ ጊዜ ፡ ይገኛል ። የንግግር ፡ ኃይለ ፡ ቃል ፡ በተሳቢው ፡ ወይም ፡ በተውሳክ ፡ ግሡ ፡ ላይ ፡ እንዲገለጽ ፡ በተፈለገ ፡ ጊዜ ፡ ተሳቢው ፡ ወይም ፡ ተውሳክ ፡ ግሡ ፡ ከበላይት ፡ አስቀድሞ ፡ እየገባ ፡ ይነገራል ። ይኸውም ፡ እንደሚከተለው ፡ ነው ።

(ሀ) ቀጥተኛ ፡ ተሳቢ ፡ የኃይለ ፡ ቃል ፡ መግለጫ ፡ ሲሆን ፡

«ጎልያድን ፡ ዳዊት ፡ በወንጭና ፡ ድንጋይ ፡ ገደለ ።»

እነሆ (በዚህ ፡ ንግግር ፡ ሲገለጽ ፡ የተፈለገው ፡ ኃይለ ፡ ቃል ፡ የጎልያድ ፡ መገደል ፡ ነገር ፡ ነው ።

(A) የመስተዋድድ ተሳቢ፣ የኃይል፣ ቃል፣ መግለጫ፣ ሲሆን ።

«በወንጭ፣ ድንጋይ፣ ዳዊት፣ ጎልዖድን፣ ገደለ፤»

እነሆ፣ በዚህ፣ ንግግር፣ ለገለጽ፣ የተፈለገው፣ ኃይል፣ ቃል፣ «በወንጭ፣ ድንጋይ፣ የመግደል፣ ነገር፤» ነው ።

(ሐ) ተውሳክ፣ ግሥ፣ የኃይል፣ ቃል፣ መግለጫ፣ ሲሆን ።

ነገ፣ ወንድሚ፣ ይመጣል፤»

እነሆ፣ በዚህ፣ ንግግር፣ ለገለጽ፣ የተፈለገው፣ ኃይል፣ ቃል፣ «ድርጊቱ፣ ነገ፣ የመሆኑ፣ ነገር፤» ነው ።

ስለዚህም፣ ተሳቢና፣ ተውሳክ፣ ግሥ፣ ከበለጩት፣ የሚቀድሙት፣ የንግግር፣ ኃይል፣ ቃል፣ በነሱ፣ እንዲገለጽ፣ አስፈላጊ፣ በሆነ፣ ጊዜ፣ ብቻ፣ ነው፣ ብለን፣ እንወስናለን ።

ጸኛ፣ መልመጃ ።

የቃላት ግርዛድ ለገቢዎች ለገቢዎች ለገቢዎች፣ ከሚከተሉት፣ ዐረፍተ፣ ነገሮች፣ አንዳንዶቹን፣ እየዘረዘርህ፣ አስረጃ ።

ሀ—ቀላል፣ ዐረፍተ፣ ነገር ።

- 1—አባት፣ ልጁን፣ ያስተምራል ።
- 2—ትጉህ፣ ልጅ፣ ወደ፣ ተማሪ፣ ቤት፣ ዘወትር፣ ይሄዳል ።
- 3—ዳዊት፣ ጎልዖድን፣ ገደለ ።
- 4—ትናንት፣ ያየሁት፣ ሰው፣ ይህ፣ ነው ።
- 5—እርሱ፣ በወንበር፣ ላይ፣ ተቀምጧል ።
- 6—ከብር፣ ያለ፣ ነፃነት፣ አይገኝም ።
- 7—በጥቂቱ፣ የታመነ፣ በብዙም፣ ይታመናል ።
- 8—በትሰግሥት፣ ሁሉ፣ ይገኛል ።

ለ—ድርብና፣ ድርብርብ፣ ዐረፍተ፣ ነገር ።

- 1—ክፋ፣ ነገርን፣ ወርቆ፣ ክፋ፣ ነገር፣ አያገኘኝም፣ ማለት፣ ትልቅ፣ ስሕተት፣ ነው፣ በክፋ፣ ሥራቸው፣ የጠፋ፣ ብዙ፣ ፍቸውና ።
- 2—መክራና፣ ደስታ፣ ለአንድ፣ ሰው፣ የተሰጠ፣ ወይም፣ በአንድ፣ ሰው፣ ብቻ፣ የመጠ፣ አይደለም ።

3—ደስ፣ መሰኘትና፣ መከፋት፣ ሲዘዋወሩ፣ ስለሚኖሩ፣ ደስ፣ ያለው፣ እንደሚከፋው፣ የከፋው፣ ደስ፣ እንደሚለው፣ አያጠረጠርም ።

4—በዕድሜ፣ መሰንበትና፣ ፈተናን፣ ሁሉ፣ አልፎ፣ ወደ፣ ደኅና፣ ቀን፣ መድረስ፣ ብዙ፣ ጊዜ፣ መታደልና፣ መክበር፣ ነው ።

5—በእናት፣ ማኅበን፣ የተሰነሰ፣ ሰንሰ፣ ቀኑ፣ ለደርሰ፣ በማኅበን፣ ታግዶ፣ እንደማይቀር፣ ሥራም፣ በትጋት፣ ከተጀመረ፣ የሠራተኛው፣ አሳብ፣ ከወሰነው፣ ጊዜ፣ አያልፍም ።

6—ፍልስፍና፣ አድራሻ፣ የለውም፣ ያለ፣ ዕረፍት፣ ሲሄድ፣ የሚኖር፣ የምርመራ፣ አዎራ፣ ከመሆኑም፣ የተነሣ፣ ከሁሉ፣ ይደርሳል ።

7—ማወቅ፣ ጠጣም፣ ጠረጴሬ፣ ለመደንቅ፣ ብቻ፣ አይደለም፣ ስሕተት፣ የሌለበት፣ ሙሉ፣ ሰውን፣ ለመሆንም፣ ነው፣ እንጂ ።

8—ሥጋ፣ በመንፈስ፣ እየተንቀሳቀሰ፣ ሞንፈስ፣ በሥጋ፣ እየተዳበሰ፣ ግዙፍነትንና፣ ረቂቅነትን፣ ለመግለጽ፣ መንፈስ፣ ወደ፣ መንፈሳዊነት፣ ሥጋም፣ ወደ፣ ሥጋዊነት፣ እያዘነበለ፣ በአንድ፣ ሰው፣ አካል፣ ሁለት፣ ኃይል፣ ሲሠራ፣ ይኖራል ።

ከወልደ፣ ገግርጌ፣ ወልደ፣ ገላጌ፣ (1—8)

9—ፈተናን፣ ያላለፈና፣ ወደቆ፣ ያልተነሣ፣ አንድ፣ አገር፣ ትግሉ፣ ተፈጽሞ፣ ጠደ፣ ትክክለኛ፣ አኗኗር፣ ለደርሰ፣ ለኑርው፣ የበለጠ፣ ጣዕምን፣ ያገኛለታል ።

10—ሰው፣ ሁሉ፣ ምኞቱ፣ በፈጸምለት፣ ምኞትን፣ ይተክል፣ እንጂ፣ ቀደም፣ ብሎ፣ የነበረበትን፣ አያስተውልም ።

11—ሰው፣ ከሰው፣ ይበልጣል፣ ማለት፣ ሰው፣ ከሰው፣ ያንሳል፣ ማለት፣ አይደለም ።

12—ትግር፣ በሥራ፣ እንጂ፣ በምኞት፣ አይሸነፍም ።

13—አይወድህም፣ የሚሉህ፣ እትውደደው፣ ስሉ፣ ነው ።

ከሆደ፣ ሚካኤል፣ ደስ፣ አለን፣ (9—13)

14—ሁሉ፣ የሆነና፣ የተመሳሰለ፣ ነው፣ እንጂ፣ አዲስ፣ ነገር፣ የለም፣ ተብሎ፣ እንደተነገረ፣ እውንም፣ ሁሉ፣ ተመሳሳይና፣ የሆነ፣ ነገር፣ ነው፣ እንጂ፣ ያልሆነ፣ ነገርን፣ የሚያሳይ፣ ጊዜ፣ እንዲልታላ፣ ለአዲስም፣ አይተቀድም፣ ለክብርም፣ ማደሻ፣ ለሆን፣ የተጀመረው፣ ይህ፣ አዲስ፣ ዘመን፣ ከመጀመሩ፣ አስቀድሞ፣ ለክብርም፣ መቀነሻ፣ አንዳሆነ፣ ታስቦ፣ የነበረው፣ በዘመን፣ ነፃ፣ ም፣ በሚያዝያ፣ ጸኒ፣ የዋለው፣ ቀን፣ ለሆን፣ ለክብርም፣ ማደሻ፣ ሆኖ፣ የዋለው፣ በዘመን፣ ነፃ፣ ም፣ ሚያዝያ፣ ጸኒን፣ ቀን፣ መሆኑን፣ ሁሉም፣ ያውቀተልና፣ ጊዜና፣ ቀን፣ ማንኛውም፣ ንፃነት፣ ቀለም፣ እንደሚሰማማው፣ እንደ፣ አዲስ፣ ልብስ፣ መሆናቸውን፣ ሁሉም፣ በየራሱ፣ አሳብ፣ ይመለከታቸዋል ።

ከሆደ፣ ገግርጌ፣ ወልደ፣ ገላጌ፣

ጥቅም ጽሑፍ ፡ ፲፫ ።
ሰለ ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ነገሮች ።

ክፍል ፡ ፩ ።

በዕድ ፡ መነሻ ፡ በዕድ ፡ መድረሻ ።

— 328 —

መግለጫ ።

በዕድ ፡ መነሻ ፡ የሚባለው ፡ በስተ ፡ መጀመሪያ ፡ እየተወሰነ ፡ የሚገባ ፡ ቃል ፡ ነው ። በዕድ ፡ መድረሻ ፡ የሚባለውም ፡ በስተ ፡ መወሰን ፡ የሚገባ ፡ ቃል ፡ ነው ። በዕድ ፡ መነሻ ፡ በዕድ ፡ መድረሻ ፡ በነጥብ ፡ ሳይለይ ፡ ከዋናው ፡ ቃል ፡ ጋር ፡ በአንድነት ፡ ይጻፋል ።

በዚህ ፡ ክፍል ፡ “በዕድ ፡ መነሻ ፡ በዕድ ፡ መድረሻ” የተባለውን ፡ ቃል ፡ ከሌሎች ፡ ወገን ፡ ሥረ ፡ ገብ ፡ ጫራ ፡ ገብ ፡ ሰለው ፡ የሚሰይሙ ፡ አሉ ። አንዳንዶች ፡ ደግሞ ፡ “ቀድሞ ፡ ገብ ፡ ኋላ ፡ ገብ ፡ ሰለው ፡ ይሰይሙታል ። የሁሉም ፡ አሳብ ፡ በምሥጢር ፡ የተባበረ ፡ ስለሆነ ፡ የተመሰገነ ፡ ነው ።

እነሆ ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ ለምሳሌ ፡ ያህል ፡ ጥቂቶችን ፡ እንጽፋለን ።

— 329 —

(ሀ) በዕድ ፡ መነሻ ።

በዕድ ፡ መነሻ ፡	ተግባር ፡	ግስረጃ ።
ለ—	የአርባታ ፡ መሪ ፡	ልፈልግ ፡ ለሂድ ፡ ለግባ ፡
መ—	የግሥ ፡ አርእስት ፡	መፈለግ ፡ መሂድ ፡ መግባት ፡ ማየት ፡ ማወቅ ፡ (=መለየት ፡ መወወቅ ፡)
ተ—	የአዕማድ ፡ መነሻ ፡	ተገደለ ፡ ተፈለገ ፡ ተገዳደለ ፡ ተጋደለ ።
ት—	የአርባታ ፡ መሪ ፡	ትሂድ ፡ ትሂጂ ፡ ትሂዱ ፡ (=ትሂዳለህ ፡ ትሂጃለሽ ።)
አ—ም	አሉታ ፡	አይሂድም ፡ አትሂድም ፡ አልሂድም ፡ አንሂድም ።
አ—	የአዕማድ ፡ መነሻ ፡	አይሂድ ፡ አትሂድ ፡ አትሂጂ ፡ አልሂድ ፡ አንሂድ ።
አ—	»	አረዘመ ፡ አፈሰሰ ፡ አረዘዘም ፡ አገዳደል ።
አስ	»	አስገደለ ፡ አስገባ ፡ አስቀመጠ ።
አስተ	»	አስተዋወቀ ፡ አስታወቀ ፡ (=አስተዋወቀ ፡)
እ—	የአርባታ ፡ መሪ ፡	እሂድ ፡ እገባ ፡ እፈልግ ፡ (=እሂዳለህ ፡ እገባለሁ ።)
እን—	»	እንሂድ ፡ እንገባ ፡ እንሂድ ፡ እንገባ ፡
የም—	ቅጽል ፡	{የምፈልግ ፡ የምሂድ ፡ (=የምእፈልግ ፡ የምእሂድ ፡) {የሚፈልግ ፡ የሚሂድ ፡ (=የምይፈልግ ፡ የምይሂድ ፡) {የገደልግ ፡ የገይደ ፡ (=የገዳደልግ ፡ የገይይደ ፡)
ይ—	የአርባታ ፡ መሪ ፡	ይፈልግ ፡ ይፈልጉ ፡

— 330 —

(ለ) በዕድ ፡ መድረሻ ።

በዕድ ፡ መድረሻ ፡	ተግባር ፡	ግስረጃ ።
—ሁ ፡	የአርባታ ፡ ዝርዝር ፡	መጣሁ ፡ ፈለግሁ ፡ ገብሁ ፡ (=እኔ ፡)
—ሀ ፡	»	{ፈለግህ ፡ ገደልህ ፡ ወደደህ ፡ መጣህ ፡ (=አንተ ፡) {ፈለግህ ፡ ገደልህ ፡ ወደደህ ፡ (=አንተን ፡)
—ሀ ፡	አገናዛቢ ፡	ቤትህ ፡ አባትህ ፡ ወንድምህ ፡ (=ያንተ ፡)
—ግ ፡	ተ ፡ ግ ፡	ንገረውግ ፡ በለውግ ፡ ቄደግ ፡ (=እስቲ ፡)
—ግ ፡	ቅጽል ፡	ድንጋያግ ፡ ተራራግ ፡ ገብሰግ ፡ ዛጉልግ ።
—ም ፡	»	ድንጋያም ፡ ክፋታም ፡ እስከም ፡ ሀብታም ።
—ሽ ፡	የአርባታ ፡ ዝርዝር ፡	{መጣሽ ፡ ሂድሽ ፡ ፈለግሽ ፡ (=አንቺ ፡) {አገንሽ ፡ ፈለግሽ ፡ ተከተለሽ ፡ (=አንቺን ፡)
—ሽ ፡	አገናዛቢ ፡	ቤትሽ ፡ ልብሽ ፡ አባትሽ ፡ (=ያንቺ ፡)
—ታ ፡	ስም ፡	ዝግታ ፡ ቀጥታ ፡ ጸጥታ ፡ (=ጸዋ ፡ ግለት ፡)
—ቲ ፡	ቅጽል ፡	ቀያቲ ፡ ነጫቲ ፡
—ት ፡	ስም ፡	ክፋት ፡ ጠላት ፡ ወጣት ፡ መግባት ፡ መብላት ፡ ግየት ፡
—ት ፡	የአርባታ ፡ ዝርዝር ፡	ፈለጉት ፡ ወወቁት ፡ ተከተሉት ፡ (=እርሱን ፡)
—ች ፡	የአርባታ ፡ ዝርዝር ፡	ፈለግች ፡ መጣች ፡ ገባች ፡ (=እርስዋ ፡)
—ነት ፡	ስም ፡	ሰውነት ፡ ደግነት ፡ ክፋነት ፡ ጉልቅነት ፡ (=መሆን ፡)
—ን ፡	የአርባታ ፡ ዝርዝር ፡	{ፈለግን ፡ ገደልን ፡ መጣን ፡ (=እኛ ፡) {ፈለግን ፡ ገደልን ፡ ወወቀን ፡ (=እኛን ፡)
—ኛ ፡	ቅጽል ፡	እውነተኛ ፡ ኃጢአተኛ ፡ ወንጀለኛ ፡ ደመኛ ፡
—ኛ ፡	ተ ፡ ግ ፡	ክፋኛ ፡ ሰው ፡ —ሰውኛ ፡
—ኝ ፡	የአርባታ ፡ ዝርዝር ፡	ፈለግኝ ፡ ፈለጉኝ ፡ ፈለግኝኝ ፡ (=እኔን ፡)
—(አ)ት ፡	»	ፈለጋት ፡ ፈለጋት ፡ (=እርስዋን ፡)
—(አ)ቸው ፡	»	ፈለጋቸው ፡ ፈለግላቸው ፡ (=እነርሱን ፡)
—(አ)ችሁ ፡	»	ፈለግክችሁ ፡ መጣችሁ ፡ (=እኛንተ ፡)
—(አ)ቸው ፡	አገናዛቢ ፡	ቤታቸው ፡ በቅሉአቸው ፡ (=የእነርሱ ፡)
—(አ)ችሁ ፡	»	ቤታችሁ ፡ በቅሉአችሁ ፡ (=የእኛንተ ፡)
—(አ)ችን ፡	»	ቤታችን ፡ በቅሉአችን ፡ (=የእኛ ፡)
—ዋ ፡	»	ቤትዋ ፡ ጌታዋ ፡ በቅሉዋ ፡ (=የእርስዋ ፡)
—ዊ ፡	ቅጽል ፡	ኢትዮጵያዊ ፡ ወንጌላዊ ፡ (ተባ.ጸታ ፡ ነጠላ ፡)
—ዊት ፡	»	ኢትዮጵያዊት ፡ ወንጌላዊት ፡ (አን.ጸታ ፡ ነጠላ ፡)
—ውያን ፡	»	ኢትዮጵያውያን ፡ ወንጌላውያን ፡ (ተባ.ጸታ ፡ የብዙ ፡)

—ውያት፡	ገጽ	አገራዊ ጥያቄዎች፡ ወንጌላውያት፡ (አንድ ገጽ፡ የብዙ)
—ው፡	የአርባታ፡ ዝርዝር	ፈለገው፡ ሀወቀው፡ ተከተለው፡ (=አርባት፡)
—ው፡	አገናዛቢ፡	ጌታው፡ በቅሎው፡ (=የአርባት፡)
—ዎች፡	ስም፡	ገበሬዎች፡ በሬዎች፡ (ለማንኛውም፡ ገጽ፡ የብዛት፡) ምልክት፡)
—ያ፡	ተ. ግ.	አንድያ፡ ሁለትያ፡ አምስትያ፡ ነፍስያ፡
—ዩ፡	አገናዛቢ፡	ጌታዩ፡ በቅሎዩ፡ እማማዩ፡ አባትዩ፡ ወንድምዩ፡ (=የእኔ፡)
—ዩ፡	ተ. ግ.	አንድዩ፡ ሁለተዩ፡ ሁለዩ፡ (=ጸ፡ ጊዜ፡ ጸ፡ ጊዜ፡)

ክፍል ፡ ጸ ፡

ከግዕዝ ፡ የተወረሱ ፡ ቃላት ።

መግለጫ ።

አማርኛ ፡ ከግዕዝ ፡ የተወለደ ፡ ስለ ፡ ሆነ ፡ በዙሪያ ፡ የግዕዝ ፡ ቃላት ፡ ወርሶአቸው ፡ ይገኛል ። የአወራረሱም ፡ ዓይነት ፡ በጽ ፡ አካሄድ ፡ ይመደበል ።

ሸኛ ፡ የፊደላቸውን ፡ ዘር ፡ ላይለውጥ ፡ አማርኛ ፡ በቀጥታ ፡ የወረሰባቸው ፡ የግዕዝ ፡ ቃላት ፡ ይገኛሉ ። ይኸውም ፡ «ዓይን ፡ እግር ፡ ምድር ፡ ቀደስ ፡ ተቀበለ ፡ ተቀየመ ።» እንደማለት ፡ ያለው ፡ ነው ። ጸረ ፡ ግን ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ንባባቸው ፡ በማጥበቅና ፡ በማላላት ፡ ድምፅ ፡ ልዩነትን ፡ ሊያደርግ ፡ ይገኛል ። እነሆ ፡ ለምሳሌ ፡ «ለጎመ» ፡ በረከ ፡ ፈጠረ ፡ እኒህን ፡ የመሰሉት ፡ ሁሉ ፡ በግዕዝም ፡ በአማርኛም ፡ የሚነገሩ ፡ ቃላት ፡ ናቸው ። በማላላት ፡ ድምፅ ፡ ሲነገሩ ፡ ግዕዝ ፡ ይሆናሉ ። የመካከል ፡ ቀለማቸው ፡ በማጥበቅ ፡ ድምፅ ፡ ሲነገር ፡ ግን ፡ አማርኛ ፡ ይሆናሉ ።

አጅ ፡ ፈጠረ ፡ ዓለመ ፡ (ግዕዝ ።)

ዓለምን ፡ ፈጠረ ፡ (አማርኛ ።)

ጸኛ ፡ የፊደላቸውን ፡ ዘር ፡ ጥቂት ፡ ጥቂት ፡ እየለወጠ ፡ አማርኛ ፡ የወረሰባቸው ፡ የግዕዝ ፡ ቃላት ፡ ይገኛሉ ። ይኸውም ፡ መሐለ ፡ ያለውን ፡ ግለ ፡ — ጎደረ ፡ ያለውን ፡ አደረ ፡ — አድ ፡ ያለውን ፡ አጅ ፡ እያለ ፡ ወርሶታል ፡ ግለት ፡ ነው ።

ይህንንም ፡ ሁሉ ፡ በምሳሌ ፡ ለማሳየት ፡ ከያይነቱ ፡ ጥቂት ፡ ጥቂት ፡ ቃል ፡ በፊደል ፡ ተፈ ፡ እንጽፋለን ።

ንግግራቸው ፡ ሳይለወጥ ፡ እማርኛ ፡ በቀጥታ ፡ የወረሰባቸው ፡ ቃላት ፡ ለምሳሌ ፡ ያህል ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ ተጽፏል ። (*) ይህ ፡ ምልክት ፡ የሚገኝባቸው ፡ ቃላት ፡ «በፎታኛው ፡ መደብ ፡ በተባዕት ፡ ጽታ ፡ በነጠላ ፡ ቀጥሮ» ፡ የሚነገሩት ፡ ግሦች ፡ ናቸው ።

(ሀ)	ሐይወት፡	መንግሥት፡	ምዕራፍ፡
ሀገር፡	ሐግ፡	መንፈስ፡	ምድር፡
ሀብት፡	ሐግን፡	መካን፡	ምግብ፡
ሀኩት፡	(መ)	መኩንን፡	ምጽዋት፡
ሃይማኖት፡	*መለስ፡	መኳንንት፡	*ሞተ፡
(ለ)	መልሐት፡	መፀልት፡	ሞተ፡
*ለመደ፡	መልእክ፡	መሳርግ፡	ሞገስ፡
*ለቀመ፡	መምህር፡	መዝሙር፡	(ሠ)
*ለበጠ፡	መሠረት፡	መዝገብ፡	ሠረጭት፡
*ለከፈ፡	መሥዋዕት፡	መድረክ፡	ዎልማን፡
*ለጉመ፡	*መረገ፡	መድኃኒት፡	ዎረዳ፡
ሊቅ፡	መሪር፡	*መገብ፡	ዎርገት፡
ላህይ፡	መሪት፡	መገባት፡	ዎቃዳ፡
ሌሊት፡	*መሰለ፡	መግባቅ፡	ዎፀል፡
ልማድ፡	መሰንቆ፡	መጽሐፍ፡	ዎጋ፡
ልብ፡	መስመር፡	መፀው፡	(ረ)
ልብስ፡	መስቀል፡	መፀው፡	ረቂቅ፡
ልቡል፡	መስከረም፡	መ-ጻይ፡	ረብብ፡ (ርብ)
ልደት፡	መስከት፡	ሚያዝያ፡	ረኃብ፡
ልገም፡	መስፍን፡	ሚኅሌት፡	*ረገመ፡
(ሐ)	መሰብ፡	ሚኅተም፡	*ረፈደ፡
ሐሜት፡	መሰብር፡	ሚኅበር፡	ረጎሰ፡
ሐምሌ፡	መቅሠፍት፡	ሚፀድ፡	ረጎሰ፡
ሐረግ፡	መቅደም፡	ምሐረት፡	ረክት፡
ሐተታ፡	መበለት፡	ምሥረቅ፡	ርጉም፡
ሐዋርያ፡	መብረቅ፡	ምረቅ፡	ርገብ፡
ሐውልት፡	መናፍቅ፡	ምሳሌ፡	ርማን፡
ሐልም፡	መንበር፡	ምስል፡	(ሰ)
ሐንጻ፡	መንገድ፡	ምስል፡	*ሰለብ፡
ሐብ፡	መንፈቅ፡	ምትሐት፡	ሰላም፡
		ምክንያት፡	ሰማይ፡
		ምዕራብ፡	*ሰረቀ፡
			ሰረገላ፡

*ከደገ፡	ዝግራ፡	*ጠፈረ፡	ፍትሐ፡ ብሔር፡
*ከፈኅ፡	ዝፍም፡	ጠፈር፡	ፍትሐ፡ ነገሥት፡
ከፈኅ፡	(ደ)	ጣዕም፡	ፍዳ፡
ከፈኅ፡	ደመረ፡	ጣጥ፡	ፍጥረት፡

- 333 -

የየሬደላቸው፡ ዘር፡ ጥቂት፡ ጥቂት፡ እየተለወጠ፡ አጣርኛ፡ የወረሰቸው፡ የገወዝ፡ ቃላት፡ በጣም፡ ብዙ-ዎች፡ ፍቸው፡ ከነርሱም፡ ጥቂቶቹን፡ እነዚህ፡ ለምሳሌ፡ ከዚህ፡ በታች፡ ጽፏል፡ በአጣርኛ፡ ውስጥ፡ ከመቸው፡ ፮፡ ያህል፡ የሚሆነው፡ ቃል፡ ከገወዝ፡ በቀጥታ፡ ወይም፡ በዘወርዋራ፡ መነገድ፡ የተወረሰ፡ ነው፡ ተብሎ፡ በቅርብ፡ ግምት፡ ያገመታል።

ገወዝ፡	አጣርኛ፡
ፀጋ፡	አገት፡
ለብስ፡	ለብስ፡
ላህም፡	ላም፡
ላህብ፡	ሳብ፡
ላጸዩ፡	ላጩ፡
ሉስ፡	ለወሰ፡
ሐለመ፡	አለመ፡
ሐወዳዩ፡	አማ፡
ሐረባ፡	አረባ፡
ሐንከሰ፡	አንከሰ፡
ሐደሰ፡	አደሰ፡
ሐገጦ፡	አገጦ፡
ሐፍኅ፡	አፍኅ፡
መሪ፡	መረረ፡
መርሐ፡	መሪ፡
መኑ፡	ማኅ፡
መከየድ፡	መካዳ፡
መዋድህ፡	ዋድያት፡
መግር፡	ማር፡
መዝገሐ፡	መዝገያ፡
መጽዋት፡	መጻውት፡
ማእለር፡	ማሰሪያ፡
ምቅዳሐ፡	መቅዳ፡
ሠንላ፡	ሣላ፡
ሣሊመት፡	ሹመት፡
ሜሪ፡	ሾሪ፡

ገወዝ፡	አጣርኛ፡
ሦር፡	ሦር፡
ሦክ፡	አሾህ፡
ሦዕ፡	ወዋ፡
ረቀዩ፡	ረቁ፡
ረድክ፡	ረዳ፡
ረጥብ፡	ረቆብ፡
ርጎዳ፡	ቶሪዳ፡
ርእስ፡	ሩስ፡
ሰሐላ፡	ሳላ፡
ሰሐቀ፡	ሳቀ፡
ሰዕመ፡	ሳመ፡
ሰራውር፡	ሱራ፡
ሰአመ፡	ሳመ፡
ሰገኛ፡	ሰገን፡
ሰ.ሰት፡	ሸሰት፡
ሰንዳሌ፡	ሰንዶ፡
ሰዝር፡	ሰንዝር፡
ቀሊል፡	ቀለል፡
ቀረመ፡	ቃረመ፡
ቀርብ፡	ቀረብ፡
ቀብ፡	ቃብ፡
ቀያሕ፡	ቃያ፡
ቆቃሕ፡	ቆቃ፡
ቆስለ፡	ቆለለ፡
በል፡	በላ፡
በረቀ፡	ባረቀ፡
በርህ፡	በራ፡

ገወዝ፡	አጣርኛ፡
በቀል፡	በቅሎ፡
በቂል፡	በቀለ፡
በዝጎ፡	በዛ፡
በጥሐ፡	በጣ፡
ቤረሌ፡	ቤርሌ፡
ብሩር፡	ብር፡
ተመነዩ፡	ተመን፡
ተመዝገን፡	ተመሰገን፡
ተንሥኦ፡	ተነጣ፡
ተፀገሠ፡	ታገሠ፡
ተያፍን፡	ወያረን፡
ተግህ፡	ተጋ፡
ተጠብ፡	ተጠበበ፡
ተፍኦ፡	ተፋ፡
ትንንያ፡	ትንኛ፡
ትያጥርን፡	ትያትር፡
ነቅሐ፡	ነቃ፡
ነደ፡	ነደደ፡
ነድኦ፡	ነዳ፡
ነግሠ፡	ነገሠ፡
ነጸዩ፡	ነጪ፡
ነፍሐ፡	ነፋ፡
አምነ፡	አመነ፡
አብ፡	አባት፡
አጎዘ፡	ያዘ፡
አንጠረ፡	አንጠረ፡
ከየደ፡	ሄደ፡
ከፍኦ፡	ከፋ፡
ክር፡	ክርዎ፡
ከላያት፡	ከላላት፡
ከሐል፡	ከሐ፡
ወራሲ፡	ወራሽ፡
ወቅ፡	ወቃ፡
ወደቀ፡	ወደቀ፡

ገወዝ፡	አጣርኛ፡
ወገዐ፡	ወጋ፡
ዋሕስ፡	ዋስ፡
ዐብደ፡	ዐበደ፡
ዐጠሰ፡	ዐነጠሰ፡
ዘርዕ፡	ዘር፡
ዘገራ፡	ሄገራ፡
ዘገባ፡	ዝገባ፡
ዝእብ፡	ኛብ፡
ደምሰሰ፡	ደመሰሰ፡
ደክመ፡	ደክመ፡
ደፍኦ፡	ደፋ፡
ደኅነ፡	ዳነ፡
ዶርሆ፡	ዶር፡
ገፍ፡	ገፋ፡
ገሚ፡	ገም፡
ጋይሶ፡	ጋሻ፡
ገፍዕ፡	ገፍ፡
ጎር፡	ጎረቤት፡
ጠቀበ፡	ጠቀመ፡
ጠብሰ፡	ጠበሰ፡
ጠፍኦ፡	ጠፋ፡
ጠስ፡	ጭስ፡
ጥዲያ፡	ጤያ፡
ጸልመ፡	ጨለመ፡
ጸረብ፡	ጠረብ፡
ጸደቀ፡	ጸደቀ፡
ጸጉር፡	ጠጉር፡
ጸሕም፡	ጠም፡
ጸርሰ፡	ጥርሰ፡
ጸፍር፡	ጥፍር፡
ራሐቀ፡	ሩቀ፡
ራትሐ፡	ራቃ፡
ፋጸዩ፡	አፍጥጦ፡
ፍሕም፡	ፍም፡

ከውጭ ፡ ቋንቋ ፡ የተወረሱ ፡ ቃላት ።

መግለጫ ፡

በአሁኑ ፡ ዘመን ፡ ከላዩ ፡ ላዩ ፡ ቋንቋ ፡ የተወረሱ ፡ ቃላት ፡ በአግርኛ ፡ ውስጥ ፡ እየገቡ ፡ ሲገኙ ፡ ይሰማሉ ። ወደፊትም ፡ አዲሱ ፡ የሥልጣኔ ፡ ትምህርት ፡ በአገራችን ፡ ላይ ፡ እየሰፋ ፡ በሄደ ፡ ቁጥር ፡ ከውጭ ፡ ቋንቋ ፡ የሚወረሰው ፡ ቃል ፡ እየበዛ ፡ መሄዱ ፡ የሚያቀርብ ፡ ነው ። ምክንያቱም ፡ ትምህርቱ ፡ የሚያስገኘው ፡ አዲስ ፡ አዲሱ ፡ ነገር ፡ ሁሉ ፡ ከሁን ፡ በፊት ፡ በሀገራችን ፡ ያልነበረና ፡ ስም ፡ ያልተሰየመለት ፡ ስለሆነ ፡ ነው ። አንዳንድ ፡ ሰዎች ፡ የውጭ ፡ ቋንቋ ፡ ከመበደር ፡ ይልቅ ፡ በቋንቋችን ፡ አዲስ ፡ ስያሜን ፡ ብንፈጥርለት ፡ ብለው ፡ የሚመኙ ፡ አሉ ። ይህ ፡ አሳብ ፡ ስህተት ፡ ረገድ ፡ ምንም ፡ እንኳ ፡ ደስ ፡ የሚያለኝ ፡ ቢሆን ፡ አሁን ፡ ለጊዜው ፡ በትምህርት ፡ እንደገና ፡ ጻ ፡ ያደርገናል ። ስለዚህም ፡ አዲሱ ፡ ዘመን ፡ የወለዳቸውን ፡ የጥበብ ፡ ትምህርት ፡ ያለባቸውን ፡ ቃላት ፡ ከውጭም ፡ ብንወርስ ፡ የሚጎዱ ፡ አለመሆኑን ፡ እንመለከታለን ።

ጻፍ ፡ ግን ፡ አንጋገሩን ፡ በአንድ ፡ ዓይነት ፡ መወሰን ፡ የተገባ ፡ ነው ። ማለት ፡ ሁሉም ፡ በየፊናው ፡ በላዩ ፡ ላዩ ፡ ቋንቋ ፡ የሚናገር ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ ቅጥ ፡ አምላኩ ፡ የጠፋ ፡ እንዳይሆን ፡ ነው ። እነሆ ፡ ለምሳሌ ፡ «ዲሬክተር ፡» የተባለው ፡ ቃል ፡ በሀገራችን ፡ ከዛሬ ፡ ጽኑ ፡ ዓመት ፡ በፊት ፡ ጀምሮ ፡ ተለምዶአል ። በመጀመሪያው ፡ ጊዜ ፡ በሕዝብ ፡ አፍ ፡ «ድልክቴር ፡ ድርክቴርም ፡» ይባል ፡ ነበር ። አሁን ፡ ግን ፡ ዲሬክተር ፡ በጣ ባል ፡ የታወቀ ፡ ሆኖአል ። እንግዲህ ፡ እንግሊዝኛ ፡ የተማረው ፡ «ዲሬክተር» ፡ እጅ ስሁ ፡ ቢል ፡ ወይም ፡ ኢጣሊያንና ፡ በዋቂው ፡ «ዲሬቶራ» ፡ አላለሁ ፡ ቢል ፡ ተዘበራረቀ ፡ ማለት ፡ ነውና ፡ በ፩ ፡ ውሳኔ ፡ መጽናት ፡ አለብን ።

ከውጭ ፡ ቋንቋ ፡ ለንበደራቸው ፡ የሚያስፈልጉትን ፡ ቃላት ፡ ሁሉ ፡ «የመዝገብ ፡ ቃላት ፡ ደራሲው» ፡ በየጊዜው ፡ እየወሰነ ፡ በፊደል ፡ ተራ ፡ ይጽፋቸዋል ። ከየት ፡ መጣውንና ፡ ትርጓሜውንም ፡ በየፊቱ ፡ እየገለጸ ፡ ይጽፈዋል ። እንዲህ ፡ ከሆነ ፡ በኋላ ፡ ውሳኔውን ፡ ጠብቆ ፡ አስመናገር ፡ ተናጋሪውን ፡ ስለተታዘቀ ፡ ያደርገዋል ።

በአግርኛችን ፡ ተለምደው ፡ ከቆዩት ፡ ከውጭ ፡ ሀገር ፡ ቃላት ፡ እነሆ ፡ ጥቂቶቻችን ፡ ለምሳሌ ፡ ያህል ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ በፊደል ፡ ተራ ፡ ጽፈን ፡ እናሳያለን ።

ፀሐፊታል ።	ባገን ፡	ኢንዱስትሪ ፡	ዩኒቨርስቲ ፡
ሀቴል ፡	ቤንዚን ፡	ኤሊስ ፡	ዲሬክተር ፡
ሊትር ፡	የርጌስ ፡	ኤሌክትሪክ ፡	ዲፕሎማቲክ ፡
ሳጋር ፡	ቴሌፎን ፡	ኪሎሜትር ፡	ደክተር ፡
ሌጋሲዮን ፡	ቴሌግራም ፡	ኪሎ ፡ ግራም ፡	ጀምላትሪ ፡
ሉተሪ ፡	ትራንስፖርት ፡	ካሚዮን ፡	ጀግን ፡
ሚኒስቴር (ቤተ)	ቶርፕዶ ፡	ካርታ ፡	ሬዚክ ፡
ሚኒስትር (ሰ-ሙ)	አልጄብራ ፡	ካፒቲን ፡	ፋርማሲ ፡
ሚጀር ፡	አምባሳደር ፡	ኬሚስትሪ ፡	ፋብሪካ ፡
ሚትር ፡	አናቶሚ ፡	ኮሌጅ ፡	ፎረገክ ፡
ሞተር ፡	ኦሎምፒክ ፡	ኮሎኔል ፡	ፓውንድ ፡
ቪ.ሊ.ግን ፡	አይርፕላን ፡	ኮሙኒካሲዮን ፡	ፖሊስ ፡
ቢስክሌት ፡	አድሚኒስትራሲዮን ፡	ኮር ፡ ዲፕሎማቲክ ፡	ፕሮፊተር ፡

ከፍል ፡ ር ፡ ነጥቦችና ፡ ምልክቶች ።

ነጥቦች ፡ (: ;) ፡ የቃላትን ፡ ወሰን ፡ ድንበር ፡ በመለየት ፡ የሚያገለግሉ ፡ ናቸው ። ምልክቶችም ፡ የቃላትን ፡ ተግባር ፡ በመገለጽ ፡ ያገለግላሉ ። እነሆ ፡ ሁሉንም ፡ በሚከተለው ፡ እናሳያለን ፡

ትርጓሜው ፡	ስማሚው ፡	ውጭ ፡
፡	ነጥብ ፡	የቃል ፡ መለያ ፡ ነው ።
፡	ነጠላ ፡ ወረዝ ፡	በወረዘቱ ፡ ነገር ፡ ውስጥ ፡ እነሱትኛ ፡ የቃል ፡ መክፈያ ፡ ማሳረፊያ ፡ ነው ።
፡	ድርብ ፡ ወረዝ ፡	በወረዘቱ ፡ ነገር ፡ ውስጥ ፡ ከፍተኛ ፡ የቃል ፡ መክፈያ ፡ ወይም ፡ ማሳረፊያ ፡ ነው ።
፡	ሙሉ ፡ ነጥብ ፡	በሙሉ ፡ ቃል ፡ የሚነገር ፡ የወረዘቱ ፡ ነገር ፡ መግቢያ ፡ ነው ። አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ፡ ነጥብ ፡ ይበላል ።
፡	ይዘት ፡	የክፍለ ፡ ቃል ፡ ነጥብ ፡ ነው ። አጅ ፡ ተ ፡ ስ ፡ = ተውላጠ ፡ ስም ፡ በዚህ ፡ መጽሐፍ ፡ በስተራሲን ፡ እየዋለ ፡ ላዩ ፡ ሙያ ፡ ይዘ ፡ ይገኛል ። (በፊደላት ፡ ራሱንም ፡ እየዋለ ፡ የግጥሞቹ ፡ ምልክት ፡ እንዲሆን ፡ ሊቆ ፡ አለቃ ፡ ኪዳን ፡ ወልድ ፡ ክፍሌ ፡ ወስነዋል ።)
፡	ነጠብ ፡	የተጀመረው ፡ ነገር ፡ መቀነሱን ፡ ወይም ፡ በውጥን ፡ መቅረቱን ፡ ያመለክታል ።
፡	ትእምርት ፡ ጥያቄ ፡	የጥያቄ ፡ ምልክት ፡ ነው ።
፡	ትእምርት ፡ አገሮ ፡	የአገሮ ፡ ምልክት ፡ ነው ።
፡	ትእምርት ፡ ሥላቅ ፡	የነቀፋ ፡ ምልክት ፡ ነው ።
፡	ትእምርት ፡ ጥቅስ ፡	ትኩረት ፡ ጥቅስ ፡ ያለበትን ፡ ቃል ፡ ይገልጻል ።
፡	ቅንፍ ፡	የነገርን ፡ ፍ ፡ ች ፡ ያመለክታል ።
፡	ጭረት ፡	በቃልና ፡ በቃል ፡ መክከል ፡ ሲገባ ፡ «አስክ» ማለት ፡ ይሆናል ። በወረዝ ፡ ላይ ፡ ተጨምሮ ፡ ሲገባ ፡ ግን ፡ ተከታይ ፡ ቃል ፡ መኖሩን ፡ ያመለክታል ። በድን ፡ ደንብ ፡ ጭረት ፡ የሚባለው ፡ አፖስቶሎችን ፡ የመሰል ፡ () በስተራሲን ፡ የሚውል ፡ ምልክት ፡ ነው ።
፡	ንኡስ ፡ ጭረት ፡	ቃልንና ፡ ቃልን ፡ አጋጥሞ ፡ በአንድነት ፡ የሚያናገር ፡ ነው ። አጅ ፡ ላዩ ፡ ወለድ ፡ ሥራ ፡ ረት ፡ እ ፡ ማ ፡ = በዚህ ፡ ጊዜ ፡ ነጥብ ፡ ከተጋጣሚው ፡ ቃል ፡ ላይ ፡ ይቀራል ።

የአገባባቸውን ፡ አኳኋን ፡ በሚከተሉት ፡ ወረዘቱ ፡ ነገሮች ፡ ላይ ፡ ይመለከታል ።

ግ ስ ረ ጃ

ስትሰቢተኛ፣ ፈላስፋ፣ ትጉህ፣ ገበሬ፣ ይኸላል ማወቅ፣ ወገን፣ ወረደ፣ ለመደ ነቅ፣ ብቻ፣ አይደለም ፤ ስህተት፣ የሌለበት፣ ሙሉ፣ ሰውን፣ ለመምገም፣ ነው፣ ለእንጂ ማንፈላዊ፣ ኃይልን፣ የሚያደክሙት፣ ሐሰተኛነት፣ ፅብለተኛነት፣ ጨዋታነት፣ አድላዊነት፣ ናቸው ሰው፣ ከሌለት፣ ጥቅም፣ ይልቅ፣ ለዘላለም፣ ጥቅም፣ በያህዝብ ርዕይ፣ በተስፋ፣ የተቀመጠውን፣ ንግድ፣ ቅድሳት፣ (የተቀደሰ፣ ዋጋ)፣ ሊያገኝ፣ በቻሉ፣ ነበር ስትጉህ፣ ገበሬ፣ ሆይ፣ የአዝመራህን፣ ወራት፣ አትዘንጋ ስራን፣ የሚዘንጋ፣ ማነው? ራሱን፣ የማይወድ፣ ስራ፣ ፈት፣ ይሆናላ፣ ጊዜ፣ አይሥራብን ጊዜን፣ ገን፣ እንሥራበት እንደተባለው፣ ጊዜን፣ የሥራ፣ መሣሪያ፣ ማድረግ፣ አለብን ።

ከወለ፣ ጊዮርጊስ፣ ወለ፣ የላንብ፣ ተቀብሎ ።

ከፍል፣ ፀ፣ የአግርኛ፣ መዝሙር ።

መግለጫ

በግልዙ፣ የዜማ፣ ትምህርት፣ ደንብ ፤ መዝሙር፣ የሚባለው፣ ከቅኝቱ፣ አንሥቶ፣ እስከ፣ ጽፋቱ፣ ድረስ፣ በአሥሩ፣ አውታረ፣ መዝሙር፣ ምሳሌ፣ ፤ ጊዜ፣ በዜማ፣ የሚዘለ ቀው፣ ምስጋና፣ ነው ለርሱም፣ “መዝሙር፣ ዘሌሊት፣ መዝሙር፣ ዘአርያም፣” ተብሎ፣ በሁለት፣ መደቦች፣ ይመደባል ።

አሁንም፣ “የአግርኛ፣ መዝሙር፣” የምንለው፣ የዜማው፣ በሀል፣ በመምህራን፣ ብያቱ፣ ተቀርጾ፣ በሕግ፣ በሥርዓት፣ ተወሰኖ ፤ በርጋታ፣ በጸጥታ፣ የሚነገረው፣ ምስጋና፣ ወይም፣ ጨዋታ፣ ነው ለአዲሱ፣ ዘመን፣ ያስገኘው፣ ይህ፣ የሥልጣኔ፣ አካሂድ፣ በትምህርት፣ ሚኒስቴር፣ ትጋት፣ እየተስፋፋ፣ ሊወፈ፣ ተጀምርክል ።

ጨዋው፣ ጀግና፣ ወጊው፣ እየቀሰቀሰውና፣ ሲታ፣ እየያዘው፣ በጉብዝና፣ መንፈስ፣ እየቀተራ፣ በዜማ፣ የሚገልጸው፣ ቃል፣ “ሸላላ፣” ወይም፣ “ቀረርቶ፣” ይባላል ። በትክክል፣ ወይም፣ በደስታ፣ ቀስ፣ ቀስ፣ እያለ፣ የሚያዘመውም፣ “እንጉርጉር፣” ይባላል ።

አንዳገር፣ ልማድ ፤ በእሌሊታ፣ በእስክስታ ፤ በአታሞ፣ በቻቻታ፣ የሚዜመው፣ ነገር፣ “ዘፈን፣” ይባላል ። ለእርሱም፣ ለዩ፣ ለዩ፣ ስልትና፣ ቤት፣ አለው ።

ጉልማሶች፣ በገና፣ ጨዋታና፣ በሌላም፣ በልዩ፣ ለዩ፣ ምክንያት፣ በዜማ፣ የሚጫወቱት፣ ነገር፣ “ሆታ፣” ይባላል ። አጫዋቾች፣ (ወይም፣ አዝማሪዎች፣) በመሰንቆ፣ በበገና ፤ በዋሽንት ፤ በእምቢልታ፣ የሚገልጹት፣ ነገር፣ “ጨዋታ፣” ወይም፣ “ምስጋና፣” ይባላል ።

እነዚህም፣ ሁሉ፣ በጠቅላላ፣ የአግርኛ፣ መዝሙሮች፣ ተብለው፣ ይጠራሉ ። ለያንዳንዱም፣ በየስልት፣ በየስልቱ፣ የግጥም፣ ቃል፣ እንደ፣ ደንቡ፣ ይገባለታል ።

መዝሙር፣ ወይም፣ ዘፈን፣ ማለት፣ የጨዋታው፣ ጠቅላላ፣ ስም፣ ነው ። በየዘፈኑ፣ ውስጥ፣ እንደ፣ ዚቅ፣ የሚገባውና፣ ቤት፣ እየተመታለት፣ የሚነገረው፣ ቃል፣ “ግጥም፣” ይባላል ። አብዛኛውን፣ ጊዜ፣ ግጥም፣ በጉደሉ፣ ቤት፣ አይነገርም ፤ በደ፣ በደ፣ በደ፣ . . . ቤቶች፣ ይነገራል ። የቃል፣ ማሳረፊያውና፣ የዜማ፣ መግቻው፣ “ቤት፣” ይባላል ። በመጀመሪያ፣ የሚገኘው፣ የግጥሙ፣ ቤት፣ “ቤት፣ መምቻ፣” ይባላል ፤ የመጨረሻውም፣ “መድሬያ፣” ይባላል ።

በግጥም፣ ውስጥ፣ ቃላት፣ ተሰክክተው፣ የሚገለጹበት፣ ምግባር፣ “ስንኝ” ይባላል ። ከየቤቱ፣ በፊት፣ የሚገኘው፣ የሰንኝ፣ እኩሌታ፣ “ሐረግ፣” ይባላል ። ይዘውም፣ አነስተኛ፣ የቃል፣ መግቻ፣ ነው ።

የዘፈኑ፣ ቀንቃኝ፣ “አውራጅ” ይባላል ። “መሬ”፣ ቢሉትም፣ የተመቻ፣ ነው ። ዘፈኑን፣ እንደ፣ ተሰጥሞ፣ የሚቀበሉት፣ ሰዎች፣ “ተቀባዮች፣” ይባላሉ ። አውራጅ፣ በግጥም፣ መግጠሚያ፣ የሚያዘምተውና፣ ቃላት፣ ሳይለውጥ፣ የሚመላልሰው፣ ቃል፣ “አዝማች”፣ ይባላል ። ተቀባዮች፣ በዘንብረት፣ የሚሉት፣ ቃል፣ “በዘይብል፣ ወይም፣ መቀበያ”፣ ይባላል ። ዘፈኑ፣ ሲደምቅ፣ በዘንብረት፣ ተደጋግሞ ፤ የሚዜመው፣ ቃል፣ “ኑብቸቦ”፣ ይባላል ፤ የዚህን፣ ምሳሌ፣ “አይፈራም፣ ጋሚ”፣ በሚለው፣ ዘፈን፣ ይመለከታል ።

ስለመዝሙሮች፣ ሥርዓት፣ አሁን፣ የምንጽፈው ፤ ዓይነታቸውን ፣ በጭፍ፣ ለመግለጽ፣ ብቻ፣ ነው ። ዝርዝር፣ ሙያቸውን ፣ ግን፣ ለመዝሙር ፤ ደራሲ፣ ትተነው፣ እናላፋለን ።

የዜማ ስልት

በሀገራችን፣ እንደቆየው፣ ትምህርት፣ የዜማ ስልቶች ስለት፣ ናቸው ። እነርሱም፣ (ደ)፣ ግፅዝ፣ ዜማ፣ (ዩ)፣ አራራይ፣ ዜማ፣ (ደ)፣ ፅዝል፣ ዜማ፣ ይባላሉ ። ምልክቶቻቸው፣ ግን፣ ብዙዎች፣ ናቸው ።

ከቅዱስ፣ ያሬድ፣ የተደረሱት፣ የዜማ፣ መጻሕፍት፣ በነዚህ፣ በፍቱ፣ የቆማ፣ ስልቶች፣ ጣፍጠው፣ ተቀምመው፣ ሲነገሩ፣ ይኖራሉ ። እነዚህም፣ ስለቱ፣ የዜማ ስልቶች፣ በያንዳንድ፣ መዝሙር፣ ላይ፣ በተለይ፣ ይነገራሉ ። አንዳንድ፣ ጊዜ፣ ደግሞ፣ በደ፣ በዘይብል፣ ላይ፣ ተቀላቅለው፣ ሲነገሩ፣ ይገኛሉ ።

የአግርኛ ዘፈን

የአግርኛ፣ ዘፈን፣ ምንም፣ እንኳ፣ ዜማው፣ በቅሬዎችና፣ በደንገጥሮች፣ በአረሆችም፣ ቅጠጠነት፣ ከወሰን፣ ቢዘል ፤ ቢቀጥጥ ፤ ቢሸቀረቀር ፤ መደቡ፣ ከሶስቱ፣

የዜማ ስልጠና፣ አደጋ ጊዜ ስርዓት፣ የሥራ ስርዓት፣ ዲጂታላይዥን፣ አሁን፣ እያሰናዳ፣ ያወጣቸው፣ ዘረፍቶች፣ በጣሪ ስርዓት፣ ዜማቸውና፣ በሥርዓታቸው፣ ውሳኔ፣ የተመሰገኑ፣ ሆነ ሞል። ወደፊትም፣ እየተሻሻለ፣ እንዲሁም፣ ዲጂታላይዥን፣ አስቦበታል።

— 340 —

የአገር ስርዓት ስርዓት =

የአገር ስርዓት ስርዓት፣ በሰብአዊ፣ የዜማ ስልጠና፣ በግዕዝ፣ በአራጊ፣ በሶ ግል፣ እየተዘመነ፣ አዲሱን፣ የሥልጣን፣ አካሄድ፣ መከታተል፣ ጀምረዋል። የመጀመሪያ ስርዓት፣ የአገር ስርዓት፣ በገጠማዊ፣ ግ፣ ም፣ ዘተ፣ ለራራ፣ መከፈት፣ ተግባር፣ ቤት፣ በዜማ፣ የተዘመኑት፣ ናቸው። እነርሱንም፣ ከዚህ፣ በታች፣ መገኘት፣ መንሻቸውን፣ ብቻ፣ ጠቅሰን፣ እናሳያለን።

መዝሙር፣ ዘሥነ፣ በዓል፣ (ሐምሌ፣ (፲፯፣ ቀን፣ ፲፱፻፲፮፣ ግ፣ ም፣)
የኢትዮጵያን፣ ብርሃን፣
ዘለዓለም፣ ያኑርልን፣ . . .

መዝሙር፣ ዘርእስ፣ በውደ፣ ግመት፣ (መስከረም፣ ፩፣ ቀን፣ ፲፱፻፲፮፣ ግ፣ ም፣)
ለኢትዮጵያ፣ እናታችን፣
ለነፃነት፣ ትምክህታችን፣ . . .

መዝሙር፣ ዘመስቀል፣ (መስከረም፣ ፲፮፣ ቀን፣ ፲፱፻፲፮፣ ግ፣ ም፣)
መስቀሉ፣ የጌታችን፣
መታሰቢያው፣ ያምላካችን፣ . . .

መዝሙር፣ ዘበዓለ፣ ልደት፣ (ታኅሣሥ፣ ፳፱፣ ቀን፣ ፲፱፻፲፮፣ ግ፣ ም፣)
ከሰብአዊ፣ አካል፣ አንዱ፣ አካል፣
መሬት፣ ወርዶ፣ ለኛ፣ ሲል፣ . . .

የሚባሉት፣ ናቸው።

ከዚህ፣ በኋላ፣ ግን፣ በጥንቃቄ፣ ምኒልክ፣ ትምህርት፣ ቤትና፣ በየሌላውም፣ ተግባር፣ ቤት፣ ልዩ፣ ልዩ፣ መዝሙር፣ እየወጣ፣ ይዘመር፣ ጀመር። ይልቁንም፣ ከአቶ፣ የፍታሌ፣ ንጉሤና፣ ከአቶ፣ መልአክ፣ በጎ፣ ሰው፣ የተዘመሩት፣ መዝሙርች፣ በጣም፣ የታወቁና፣ የተመሰገኑ፣ ሆኑ። በዚያውም፣ ላይ፣ የትምህርት፣ ሚኒስቴር፣ የዜማና፣ የሙዚቃ፣ ትምህርት፣ እንዲሁ፣ ስለተጋበዙት፣ የመዝሙርች፣ ዜማ፣ በያይነቱ፣ ያፈለሰፍ፣ ጀመር።

የአገር ስርዓት ስርዓት፣ ከሰብአዊ፣ የዜማ ስልጠና፣ በገጠማዊ፣ ብቻ፣ ወይም፣ በሰብአዊ፣ ሁሉ፣ እየተዘመነ፣ ይነገራሉ። በግዕዝ፣ በአራጊ፣ በሶ ግል፣ ከተዘመኑት፣ መዝሙርች፣ እነሆ፣ ለምሳሌ፣ አንዱን፣ ጠቅሰን፣ የንባዕን፣ ስልት፣ እንደፋለን። በሌላውም፣ ምልክት፣ የተቀረጸ፣ ፊደል፣ ስለሌለ፣ አሁን፣ ለግላየት፣ አልቻልንም።

የሥነ፣ በዓል፣ መዝሙር፣ እንደ፣ መፋቂያ፣ . . .

ሞት፣ ቢፈረድበት፣ / ሕዋን፣ እንደዋዘ፣
መጣ፣ ተወለደ፣ / የወገኑ፣ ቤዛ፣
ሊያደን፣ ወገኖቹን፣ / ደሙን፣ እየነዘ፣
እናት፣ ኢትዮጵያ፣ / ደስታዋ፣ በዛ/ደስታዋ፣ በዛ፣

} በአራጊ፣ ዜማ፣

ያገራ፣ ጉበዝ፣ ያ፣ ክልፍል፣ ያ፣ ክልፍል፣
እንደ፣ መፋቂያ፣ / ጦር፣ ይዟል፣ በፋ፣

} በግዕዝ፣ ዜማ፣

ሂሮድስ፣ ሰማና፣ / ጌታ፣ መወለዱን፣
ከልደቱ፣ ይልቅ፣ / ጠላው፣ መሰደዱን፣
ሳይፈረድበት፣ / ተመልክቶ፣ ፍርዱን፣
ፈርሶ፣ ተልቶ፣ ሞተ፣ እያመመው፣ ሆዱን፣ እያ፣ ሆ።

} በሶ ግል፣ ዜማ፣

ከፍታሌ፣ ንጉሤ፣ ተዘመረ።

— 341 —

የዜማ ስርዓት ስርዓት =

በሀገራችን፣ የዜማ ስርዓት ስርዓት፣ እሱ፣ በዱር፣ ዘመን፣ ግንኛውም፣ ግደነት፣ ዜማ፣ ልዩ፣ ቅርፅ፣ በላቸው፣ በጌ፣ ምልክቶች፣ ብቻ፣ እየተቃኘ፣ ይዜም፣ እንደነበረ፣ ይነገራል። በኋላ፣ ዘመን፣ ግን፣ ደቀ፣ መዝሙር፣ ለጥናት፣ ግስታወሽ፣ እንዲሆነው፣ ከተመላለሱት፣ ታላት፣ አንዱን፣ ለሌሎቹ፣ ምልክት፣ አያደረገ፣ ስለመደበው፣ ምልክቶች፣ እየበዙ፣ ይሄዱ። ጀመር። እነዚያም፣ የጥንቶች፣ ምልክቶች፣ ተጨማሪ፣ ሆነው፣ አሁንም፣ በአንድነት፣ ሲያገለግሉ፣ ይኖራሉ። እነሆ፣ የስምንቱን፣ ምልክቶች፣ ስምና፣ ቅርፅ፣ በሚከተለው፣ እናሳያለን።

ቅናት፣)	ጥረት፣)
ድፋት፣)	ቅርፅ፣ ።
ደረት፣)	ርክርክ፣ ፤
ይዘት፣)	ሂድ፣ (መንገድ) . . . ።

ምልክቶች፣ ሁሉ፣ ከታላ፣ በስተራሽ፣ እየገቡ፣ ይውላሉ። (ከሌታውንት፣ ወገን፣ “ድርስ ለንብር”፣ የተባሉትን፣ ሁለት፣ ምልክቶች፣ ጨምረው፣ የዱርምቹ፣ ምልክቶች፣ በሥር፣ ነበሩ፣ ብለው፣ የሚተርኩ፣ አሉ።) እነዚህም፣ ምልክቶች፣ በግዕዝም፣ በአራጊም፣ በሶ ግልም፣ የሚገቡ፣ ናቸው።

- ለአገር ስርዓት ስርዓት፣ ስለምልክቶች፣ ነገር፣ የሚታሰቡ፣ ሁለት፣ አሳቦች፣ አሉ።
- (ሀ) የአገር ስርዓት ስርዓት፣ የድጋውን፣ ምልክት፣ እንዲወርስ፣ የሚፈቅዱ፣ አሉ። ምክንያቱም፣ የድጋ፣ ዜማ፣ በአጼ፣ ገብረ፣ መስቀል፣ ዘመን፣ (በጌጸ፣ ግ፣ ም፣ ያህል፣) ከያሬድ፣ ተጀምሮ፣ በሀገራችን፣ የኖረ፣ የከፈታችን፣ ምልክት፣ ስለሆነ፣ ነው፣ ብለው፣ ያስረዳሉ።
 - (ለ) ለዘመኑ፣ ሥልጣን፣ እንዲሰማማ፣ ነገር፣ ከአውሮፓውያን፣ የዜማ፣ መጽሐፍ፣ የሚገኘውን፣ ምልክት፣ (ኖታ)፣ እንዲወርስ፣ የበየኑ፣ አሉ።

የሆነ ሆኖ ለዘመኑ አካሄድ የሚሰማውንና በአጭር መንገድ የሚታወቀውን ምልክት (ናታ) ተቀብሎ ጣራው ለሆነ ለሆነ ከድንገት መጥቀስና ግለሰብነት እንደሚከተል የተገለጠ ነገር ነው ይኸውም አሳብ በገቢር ሊገለጥ ተጀምሮአል

— 342 —

የግጥም ግዴታዎች

ግጥሞች ለትጥቅ ለንደሚነገሩ ከሁን በራት ተናግረናል

(ቁ. 337 ለይ) አሁንም ግዴታዎችን እንገልጻለን የግጥሞች ስንኝ እንደተመደበ ስትገባ ለማን መጠን እንዳንዳ ረጅም አንዳንድም አጭር ሆኖ ይገኛል በዘር በነበረው የሚመሳሰሉትን ሁሉ ወዳንድ ወገን እየጠቀሱልን በሚከተሉት በስምንት መደቦች መደበኛቸዋል

- (ሀ) የወል ግጥም (ተራ ወይም ደንበኛ ግጥም)
- (ለ) ስንት መገንጠይቅ
- (ሐ) ወዳጅ ዘመድ ምንውይይት
- (መ) ኢዮሃ አበባዬ ሌት
- (ሠ) ሆያሆዬ ሌት
- (ረ) በሃይ ሌት
- (ሰ) የበገና ሰላምታ
- (ቀ) ሕገ ወጥ ሌት

እነርሱንም ለማስረዳት ከደረሰው ጥቂት ጥቂት ምሳሌ እናመለክት

(ሀ) የወል ግጥም ሌት የወል በማለት ረንታም ተራ ወይም ደንበኛ ግጥም ሊባል ይቻላል ይኸውም በሁሉ ዘንድ የተለመደው ስንኝ ለብዙዎች ዘራዎች ተስማሚ የሆነው ግጥም ነው

አጅ 1— አርበኞች መሞትን / ማን አስተማረቸው ሁሉ ጸግሮ ስንው / ባርክ የሰጣቸው ሚካኤል መንገዱን / ቀድሞ በመራቸው በጸግሮ ጉዳይ / ብርሃን ወጣላቸው

2— አይዘህ የኔ፣ ጌታ / ነገርህን አጥርላል አለሰልሰህ ገራ / የስንደውን ማሳ የተዘረቸው ዘር / ረርሰና በስጠሳ ታፈራለች ፍሬ / ሙታ ስትነግ በጊዜው የዘራ / መልካም ዘር አቅርፎ ከገባዎች ጋር / ማታ ከጥላ አርፎ በቸርነት ታጥቆ / በቀን ተሰልፎ ዳግም ዘሩን ዘራ / መከር አሳልፎ

(ለ) ስንት መገንጠይቅ ስንኝ ከወል ግጥም ያንሳል በዚህ መደብ የሚነገረው ግጥም ተስማሚ በሚሆንበት በሌላም ክፍል ሲገባ ይገኛል

አጅ ገለል በሉሰት / አንደዜ ለሱ ግልግል ያውቃል / ከነፈረሱ በሻህ አቦዩ / አባ ደፋር እያየህ ውጋ / እያየህ ማር ከ ፈረሰኞች / አሉ በልዩ ግኝል አገዳ / የሚለያዩ

ከ ፈረሰኞች / የምናውቃቸው በ ሻህ አቦዩ / ኃይሌ አንዳርቻቸው

(ሐ) ወዳጅ ዘመድ ምንውይይት የመሰንቆ ለማን ነው ሌት አሜጭር ነው አንዳንድ ጊዜ ከበገና ግጥም ይተባበራል

አጅ— ሠራ ፍጥረቱን አታሰለ በኖራ ሠራሁ እያለ አይረርም ነበር ሌታችን አውነት ኖራ ቢሆን

(መ) ኢዮሃ አበባዬ ሌት— ለመስቀል ድምር የሚዘፈን የጨዎች ዘፈን ነው ሐረጎች ሌት አሜጭር ነው ሐረጎች ሌት እየመታ ይሄዳል ስለዚህም ሐረጎች ያልቆጠሩት እንደሆነ በሽ ሌት የሚነገር ግጥም ይባላል ሐረጎች ሊቆጠር ግን ይ ሌት ይሆናል

አጅ— አትኩራ ገብሰ / ጎመን በወጣው ነፍስ አይሆኑ ነፍሱ / ደረሰልክ ጥብሌ

(ሠ) ሆያሆዬ ሌት— ይኸውም ጉልማሶች በዘመን መለወጫ ላይ የሚጫወቱት ነው ግጥሙ ከስንኝ መገንጠይቅ አንዳንድ ጊዜ ይገጣጠማል

አጅ— ሰገና ብሉ / የሰጠኝ መክት በለጭማ ነው / ባለምልክት መስከረም ጠባ / ያንን ሳነክት

አበባዬ ሆይ የተባለው የልቶች ልጆች ዘፈን ከዚህ መደብ ነው

አጅ— ከአበባ ጋር / ስጫወት ውዩ የማታ ማታ / ንፍሮ ቀቅዩ ላቶ ባለሌት / ብላ ብለው ጉልታ አንስቶ / ጉኔን አለው

ባልገጅርጅ / ቁሙ በተራ እንጨት ሰብረ / ሌት እስትሠራ እንኳን ሌትና / የለኝም አጥር እንዲያው እድራላሁ / ከክብ ስፍጥር

(ረ) ስም፡ በሉ፡ በት፡ ይኸው፡ ወንዶች፡ ልጆች፡ ለሰራ፡ የሚረዱት፡ ነው። የግጥም፡ ስንት፡ አራት፡ ነው። አንዳንድ፡ ጊዜ፡ ሐረግም፡ በት፡ እየመታ፡ ይነገራል።

- አጅ = ስም፡ በሉ፡ / ልጆች፡ ሁሉ።
- አንዳንድ፡ አምጪው፡ / አትሰውጪው።
- እዚያ፡ ግድ፡ / ጭስ፡ ይጨሳል።
- አጋፋሪ፡ / ይደግጣል።
- ያንን፡ ደግሰ፡ / ውጪ፡ ውጪ።
- በደንክ፡ አልጋ፡ / ተገልጧል።
- ያች፡ ደንክ፡ / አመለኛ።
- አላንድ፡ ሰው፡ / አታስተኛ።

(ሰ) የበገና፡ ግጥም።

- አጅ = በስሙ፡ አብ፡ / ወወልድ፡ ወመንፈስ፡ ቀዳስ።
- አሐዳ፡ አምላክ፡ / ብዬ፡ ሰላምታ፡ ላደርሰ።
- ለጊታዬ፡ / ላንተ፡ ሰላይኛው፡ ንጉሥ።
- እስክትጠራኝ፡ / መጥቼ፡ እስከደሀ፡ ድረስ።

(ቀ) ሕገ፡ ወጥ፡ ቤት፡ — ይኸውም፡ አካሄድ፡ ግጥም፡ ሲመስል፡ ቤት፡ የሚያፈርስና፡ የግጥምችን፡ ሕግ፡ የማይጠብቅ፡ ነው። አንደዚህ፡ ያለው፡ ግጥም፡ ሀዳር፡ ዘመን፡ በበላገርች፡ ዘንድ፡ ይነገር፡ ነበር። በሁኑ፡ ዘመን፡ ግን፡ እንደ፡ መሳቂያ፡ ነው። አንዲ፡ ለሥራ፡ አያገለግልም። ቢሆንም፡ ለገዢው፡ ነገር፡ ጥቂቶችን፡ እንደሚሉን።

- አጅ = አትሰውጭዬ፡ / ማጅር፡ ማጅሩን።
- አንተ፡ ምንቸንጊህ፡ / እሱን፡ ታላመመው።
- የማነው፡ በራ፡ / አግዚር፡ የማረው።
- አቀብቅብ፡ ገብቶ፡ / ይነፈገፋል።
- ከኔውም፡ እንደሆንን፡ / ተውቃለሁ።
- ሎሚ፡ ስይዘው፡ / ይኸውግኛል።
- ያውኖ፡ እዚያ፡ ግድ፡ / ታሪያ፡ በርበሬ።
- በደረ፡ እንጀራ፡ / በከሸኮሾት።
- ዝናብ፡ ዘንቦ፡ ዘንቦ፡ / ደጁ፡ ጭቃ፡ ነው።
- ያን፡ እያነሱ፡ / አግደግዳ፡ ልጥፍ።
- እንዲህ፡ ብታየኝ፡ / መስዩህ፡ ድኃ።
- ያማቶቼ፡ ቤት፡ / በለጉልላት።
- የጠጣ፡ ጅራት፡ / ከወደረላዎ።
- ሐሰቲም፡ እንደሁ፡ / ዘረህ፡ እይብኝ።
- አፋፍ፡ ላፋፍ፡ ጨድ፡ / አጥህ፡ ሚገታ።
- ጅራታን፡ ብይዛት፡ / ጻይ፡ ፍጥጥ፡ አለ።

ሰምና፡ ወርቅ።

የአማርኛ፡ መዝሙር፡ አንድ፡ ግዕዝ፡ ቅጂ፡ በሰምና፡ በወርቅ፡ በፋብርና፡ በአንደር፡ ይነገራል። በዚህም፡ የተነሣ፡ የአማርኛ፡ ቅጂ፡ ተብሎ፡ ይጠራል። የዩስጥጃን፡ ትርጓሜ፡ በሚከተለው፡ እናሳያለን።

- ሰም፡ ማለት፡ ለወርቅ፡ አምሳል፡ መርገ፡ ሆኖ፡ የሚነገር፡ ቃል፡ ነው።
- ወርቅ፡ ማለት፡ ቅጂው፡ የሚደርስለት፡ ዋናው፡ አሳብ፡ ነው።
- ሰም፡ ለበስ፡ ማለት፡ የቅጂው፡ ዋና፡ አሳብ፡ (ወርቅ) ሳይገለጽ፡ ምሥጢር፡ በሰሙ፡ ብቻ፡ የሚታወቀው፡ ነው።
- ወርቅ-ወርቅ፡ ማለት፡ ቅጂው፡ ያለምንም፡ ምሳሌ፡ በግልጽ፡ የሚነገር፡ ነው።
- ጎብር፡ የሚባለው፡ አንዱ፡ ቃል፡ ሰሙንም፡ ወርቅንም፡ የሚያስተባብር፡ ሲሆን፡ ነው።
- አንደር፡ የሚባለው፡ ለምሥጢር፡ ተነጻጻሪ፡ የሚሆን፡ ሌላ፡ ቃል፡ የሚጠቀስለትና፡ ምሳሌ፡ ሆኖ፡ የሚነገርለት፡ ነው።
- አፍራሽ፡ የሚባለው፡ አስቀድሞ፡ የተነገረውን፡ አሳብ፡ ተከታይ፡ የሚለው፡ ጠው፡ ሲሆን፡ ነው።
- ውስጠ-ወይራ፡ የሚባለው፡ ኃይለ፡ ቃሉ፡ በሰሙ፡ ተሰውሮ፡ ለሕልፍ፡ የሚሰማ፡ ሲሆን፡ ነው።
- የቅጂ፡ መንገድ፡ ከነዚህም፡ ሌላ፡ ላይ ላይ፡ ስልቶች፡ አሉት። ዳር፡ ግን፡ ውስጥ፡ ማብዛት፡ ተግሪን፡ ማታከት፡ ይሆናልና፡ እነዚህ፡ ይበቃሉ፡ ብለን፡ እናቆማለን። እነርሱም፡ እርስ፡ በራሳቸው፡ እየተዛመዱ፡ ሲገቡ፡ ይገኛሉ። ይልቁንም፡ ፋብርና፡ ውስጠ-ወይራ፡ ከሁሉ፡ ይገኛሉ።
- እነሆ፡ ሁሉንም፡ በሚከተሉት፡ ማስረጃዎች፡ እናሳያለን።

- 1- ሰምና፡ ወርቅ፡ የአማርኛ፡ ቅጂ።
- (ሀ) ወላድ፡ ኢትዮጵያ፡ / ለልጆቿ፡ ብላ፡
- አጅግ፡ ሳይጥሩበት፡ / ሳይዘሩዋት፡ አብቅላ፡
- ስንደውን፡ ጠብቃ፡ / እንክርዳዳን፡ ነቅላ፡
- ስትመግበን፡ እየን፡ / በፀሓይ፡ አብስላ።
- ምሳሌ፡ ዘር፡ ሀገራችን፡
- ንደሕ፡ ዝናም፡ መንግሥታችን፡ / አዝማች፡)

- (ለ) ልጅነት፡ የያዘው፡ / ምላሳችን፡ መንክ፡
- ከቋንቋችን፡ በፊት፡ / ሌላ፡ ቋንቋ፡ አይንክ፡
- ግለህ፡ ከማርኛ፡ / አስተባብሮ፡ ሲያውቅ፡
- ከውጭ፡ አገር፡ ቋንቋ፡ / ያንጊዜ፡ ይንጠቅ።

2—ሰም፣ ለበስ፣ የአግርኛ፣ ቅኔ፣

(ሀ) ሰፊ፣ ደፍ፣ ወንፊት፣ / እያለ፣ በጃችን፣
ያልተነፋ፣ ዳብ፣ / ምንው፣ ማቡካታችን ።

እ፣ ሲፋ፣ ወልድ፣ ዘፍላ ።

(ለ) ያ፣ ማዶ፣ ተራራ፣ / ረጅም፣ ነው፣ በጣም፣
በከብት፣ ነው፣ እንጂ፣ / በአግር፣ አያስወጣም፣
ያ፣ ልጅ፣ ተራራውን፣ / ሊወጣ፣ ያስባል፣
ሀብቱ፣ ሲያቅተው፣ / ደኽ፣ እንዴት፣ ይዘልቃል ።

ግንተው፣ ወርቅ፣ እጅቴ ።

3—ሰም፣ ለበስ፣ ውስጠ— ወይራ፣ የአግርኛ፣ ቅኔ ።

(ሀ) ተሰቦ፣ ገብቷል/ ከቤታችን፣
መቼ፣ ይወጣል፣ / በስታችን ።

ጥናታሌ፣ ንጉሜ፣ (ገገገርኛ፣ ግ፣ ም ።)

(ለ) እምቢልታ፣ መለከት፣ / የሚሰማው፣ የት፣ ነው፣
አንድም፣ በስርቆሽ፣ ጦር፣ / አንድም፣ በግቢ፣ ነው ።

ግንተው፣ ወርቅ፣ እጅቴ፣ (ገገገርኛ፣ ግ፣ ም ።)

(ሐ) ሰንበቴያችን፣ ደርሶ፣ / ደግሰ፣ አለብን፣
እንደትረጂን፣ ይሁን፣ / እህል፣ ቅመሙን፣
እሸ፣ ምን፣ ቸገረኝ፣ / ያለኝ፣ ጉልበቴን፣
ለምለም፣ ወጥቤታችን፣ / ታውቃለች፣ ምጥን፣
እኛ፣ ነጭ፣ አዝመዳን፣ / እንችላለን፣
አንተ፣ ጥቁር፣ ቅመም፣ / አበሱዳን፣ ሁን ።

ጥናታሌ፣ ንጉሜ፣ (ገገገርኛ፣ ግ፣ ም ።)

4—ወርቃ—ወርቅ፣ የአግርኛ፣ ቅኔ ።

(ሀ) አጥንቱን፣ ልልተመው፣ / መቃብር፣ ቆፍሬ፣
ጎበናን፣ ከሸዋ፣ / አሉላን፣ ተትግሬ፣
ስመኝ፣ አድራረክሁ፣ / ትናንትና፣ ዛሬ፣
አሉላን፣ ስጥይት፣ / ጎበናን፣ ለጭሬ፣
ተሰበሰቡና፣ / ተማማሉ፣ ማላ፣
አሉላ፣ ተትግሬ፣ / ጎበና፣ ተጋላ ።
ጎበና፣ ሴት፣ ልጁን፣ / ሊያስተምር፣ ፈረሰ፣
አሉላ፣ ሴት፣ ልጁን፣ / ጥይት፣ ሊያስተኮስ ።
አገሬ፣ ተባብራ፣ / ከልረገጠች፣ እርኩብ፣
ነገራችን፣ ሁሉ፣ / የእንባይ፣ ከብ፣ የእንባይ፣ ከብ ።

ትምህርት፣ እንዲሰፋ፣ / ጉልበት፣ እንዲጠና፣
አራቱ፣ ጉበኤ፣ / ይነሱልንና፣
መኩንን፣ ደረሰ፣ / አሉላ፣ ጎበና፣
አገራችን፣ ትማር፣ / አሁን፣ እንደገና፣
ጎበና፣ ከፈረሰህ፣ ጋራ፣ ተነሥ፣ እንደገና፣ (አዝማች)፣

ጥናታሌ፣ ንጉሜ፣ (ገገገርኛ፣ ግ፣ ም ።)

የጥገና፣ ጉበኤ፣ በጦር፣ ተግባር፣ በቱ፣ በአደጋጋይ፣ ስረት፣ የሚገጥሙ፣ ወርቃ ወርቅ፣ ግጥም ።

(ለ) ውረድ፣ እንውረድ፣ / ተባባሉና፣
አስደበደቡት፣ / አፋፍ፣ ቆሙና፣
የጥጃ፣ ማሩ፣ / መምሬ፣ ማምሻ፣
ወዲህ፣ በዳግት / ወዲህ፣ በጋሻ፣
ፈሪ፣ ፊራና፣ / እጉድባ፣ ቢኛ፣
ጆሮውን፣ በላው፣ / ያይዋ፣ ቀበኛ፣
ቂውን፣ ደግመው፣ / የአባብ፣ ሸረኛ፣

(ሐ) በስም፣ ብቻ፣ መክበር፣ / ሥራውን፣ ሳይሠሩ፣
የግብጦች፣ ዱለት፣ ነው፣ / መቼ፣ የማጎበሩ ።
በሀገራችንም፣ / ኑበሪድና፣ አዉጌ፣
የላላት፣ ስም፣ ነው፣ / መቼ፣ የባለጌ፣
ነፃነት፣ ከሌላት / ክህነት፣ በሀገሯ፣
ፍደም፣ አይባልም፣ የነፃነት፣ ክብሯ ።
ንጉሥ፣ ሳይኖራቸው፣ / ስርያና፣ አርመን፣
መርጠው፣ ይሾማሉ፣ / በትረክና፣ አቡን፣
ከወገኑ፣ መርጠ፣ / ጳጳስ፣ የማይሾም፣
ከጠቢያችን፣ በቀር፣ / ሌላ፣ ሕዝብ፣ የለም፣

እ፣ ሲፋ፣ ወልድ፣ ዘፍላ ።

5—ጎብር፣ የአግርኛ፣ ቅኔ፣

(ሀ) አሁን፣ ምን፣ ይጠቅማል፣ / ሱሰኛ፣ መሆን፣
ብዙ፣ ሴት፣ ፈረሰ፣ / ትናንት፣ በዚያ፣ ቡን፣

ግንተው፣ ወርቅ፣ እጅቴ፣ (ገገገርኛ፣ ግ፣ ም ።)

(ለ) ቍርሳችን፣ እንጠጠ፣ / ምሳችን፣ ዐባይ፣
ሻይ፣ ግብዣችን፣ ዳዋት፣ / ቡሬ፣ አደባባይ፣
ራታችን፣ ጎንደር፣ / አጣጣሚ፣ ላይ፣
አቶሞቢላችን፣ / ላንቻይይለሞይ፣

ጥናታሌ፣ ንጉሜ፣ (ገገገርኛ፣ ግ፣ ም ።)

አንድም፡ ነት፡ አጥቼ፡ ከንተ፡ ቤት፡ / እንዲት፡ ወደቀ፡ ልቅር፡
 ከባዶ፡ መሬት፡ በቆረቆር፡
 ወእር፡ ኢታገብሶ፡ ሲተ፡ / ለምድረ፡ ጎንደር፡
 ግሳፀንተ፡ ልበኛከ፡ ምድር።

(A) ጥንቦር፡ ደባተሩ፡ ለወሀ፡ ቤት፡ አካኛ፡ ወልደ፡ ዳድቅ፡ በጋልኛ፡ የተተኘው፡ (ከውጥ፡ ጸጸጸጸ፡ ጎ፡ ም፡ ፡ ለሀል፡ ይመስላል።)

ናገርሲሲ፡ ከራ፡ ሐዘሎ፡ / ጂኛ፡ ምኒልክ፡ ወልደ፡ ደድቅ፡
 አኒ፡ ቤኬ፡ ኢንጅሩ፡ ጎፍታክ፡ / ከራ፡ ሐዘሎ፡ ሁንዲማ፤
 ጽቢን፡ ኬቲ፡ ዳዲ፡ / አፋን፡ ኬቲ፡ ደማ፤
 ሴንጫ፡ ጎፍታክ፡ / አርካ፡ ምኒልክ፡ ይልማ፤
 ወረሞ፡ አቡልቱ፡ ምስለ፡ ሲዳማ፤
 ጂኛ፡ ጎፍታ፡ ኬኛ፡ ከጥቲ፡ / ቢፍቱ፡ ዲረማ፤
 አዕይንተ፡ ይሰብር፡ በግርማ።

የአማርኛ፡ መወደስ፡

(B) ተንሳሕ፡ በው፡ የተተኘው።

እግዚአብሔር፡ አንተን፡ በመበደል፡ ጊዜ፡ /
 የሚያህለኝ፡ የለም፡ እኔን፡ / ከፈጠርኸው፡ ሁሉ፡ ፍጡር፤
 እመስላለሁና፡ መቼም፡ / ይሁዳን፡ ወንድሜን፡ በግብር፡
 ምንም፡ ብበልጠው፡ በጥበብ፡ በነውር፡
 ከባቲ፡ ከነዌ፡ ጋር፡
 የተከከልሁ፡ ነኝ፡ እኔም፡ / ወርቅና፡ ብርን፡ በማፍቀር፡
 እንብላ፡ እንብላ፡ ሲሉ፡ በምች፡ / ሥጋ፡ መልከኛው፡ ቢቀር፡
 ቆርጠው፡ የሄዱ፡ ብዙ፡ ናቸው፡ / እኔን፡ ጨለሞኝ፡ ስድበረበር፡
 ከነጋም፡ ወዲያ፡ እንዳልሄድ፡ / እኔያ፡ በሄዱበት፡ አገር፡
 ይጠብቀኛል፡ በኋላይ፡ / የሁሉ፡ ጠላት፡ መቃብር።

(A) አቶ፡ ጥፍታሌ፡ ገንጭ፡ በጸጸጸጸ፡ ጎ፡ ም፡ ለካርቶም፡ ሳሉ፡ ለኢትዮጵያ፡ ጉዳይ፡ በጀኔብ፡ ላይ፡ ቀርቦ፡ ነገ፡ ተነገ፡ ወዲያ፡ እየተባከ፡ በመዘገፍት፡ እያዘኑ፡ የዘረፉት፡ መወደስ፡ ምሥጢሩ፡ እጂ፡ ነገ፡ ወደ፡ ጂኔብ፡ ሄደ፡ ከራይትን፡ ተምርን፡ እፍተር፡ ተምርን፡ ወለደኛ፡ ግለት፡ ነው። (ከራይት፡ እጂ፡ ተምር፡ ፡ ነገ፡ እፍተር፡ ተምር፡ ፡ ተነገ፡ ወዲያ።)

ምንተ፡ ንግበር፡ የዐመፅ፡ ልጆች፡ /
 ለእመ፡ ዐረፍት፡ ይአቲ፡ / ቃለ፡ አፋን፡ ወስላታ፡
 ወተድባበ፡ ብናር፡ ልብን፡ / ስታጫውተን፡ ጨዋታ፡
 ንግበር፡ ማለያ፡ / ቃለ፡ ጽድቅ፡ ወቃለ፡ ሐሰት፡ ወአኩ፡ ባሕቲታ፡
 ወዲያና፡ ወዲህም፡ ሳትንገላታ፡
 በየበራችን፡ ለትቁም፡ / የዝግብ፡ ሣንቃ፡ ይሉንታ፡
 በጀኔብሂ፡ እመ፡ ተፀንሰ፡ / ከአትዮጵያ፡ አለኝታ፡
 የቱሞሮ፡ እናት፡ እሺ፡ ነገ፡ / ለብሂላ፡ አራይት፡ ወለደታ፡
 ወእሺ፡ ነገ፡ እሳትን፡ / እምድጎረ፡ ወለደት፡ መንታ፡
 ሕማማ፡ ኢትዜክር፡ / ወእፍተር፡ ቱሞሮ፡ ተቀበለታ፡

ምሳሌ፡ (ተረት፡)

በአማርኛ፡ ከቀድሞ፡ ጀምሮ፡ ከአብው፡ ሲያያዝ፡ የመጣ፡ ብዙ፡ የምሳሌ፡ ንግግር፡ አለ። ከሚገባሉዎቻችን፡ “እከሥት፡ በምሳሌ፡ አፋዩ” ያለውን፡ ሲገልጡ፡ ነገር፡ በምሳሌ፡ ጠጅ፡ በብርሌ፡ ብለው፡ ይተርታሉ። በግብሩ፡ ምሳሌ፡ ይበላል፤ በጥንታዊነቱም፡ ተረት፡ ይበላል። በእርሱም፡ ሕግና፡ ምክር፡ ሌላም፡ ልዩ፡ ልዩ፡ ዓይነት፡ ትምህርት፡ ይገኛበታል። የሕግ፡ ትምህርት፡ ከመሆኑ፡ የተነሣ፡ በዳር፡ ዘመን፡ ጨዋው፡ ሲተችና፡ ሲፈርድ፡ ለነገሩ፡ የሚሰማውን፡ አንዳንድ፡ ምሳሌ፡ እየጨመረ፡ ይናገር፡ ነበር። ይኸውም፡ አንቀጽ፡ ጠቅሶ፡ እንደ፡ መፍረድ፡ መሆኑ፡ ይመስላል።

ለፍርድ፡ ጉዳይ፡ ሲጠቀሱ፡ ከነበሩት፡ ምሳሌዎች፡ አብዛኞቹ፡ ከፍርድ፡ መጻሕፍት፡ ጋር፡ በምር፡ የተባበሩና፡ የተሰማሙ፡ ናቸው። እነሆ፡ ስለ፡ ሕግ፡ ከሚጠቀሱት፡ ምሳሌዎች፡ ጥቂቶቹን፡ በሚከተለው፡ ጽፈን፡ እናሳያለን።

ምሳሌ፡ (ተረት)

ጥቅስ፡

- ሸ — ሺ፡ በመክር፡ አንድ፡ በወረመር፡
- ፪ — ካያያዝ፡ ይቀደዳል፡ ከነጋገር፡ ይፈረዳል፤
- ፫ — ባንድ፡ ራስ፡ ሁለት፡ መላስ፤
- ፬ — ባፍ፡ ይጠፋ፡ በለፈለፋ፤
- ፭ — ሳይገድሉ፡ ጎረፈ፡ ሳያስረግጡ፡ ወሬ፤
- ፮ — ዓሣ፡ ጎርጎሪ፡ ዘንዶ፡ ያወጣል፡ የሰው፡ ፈላጊ፡ የራሱን፡ ያጣል፤
- ፯ — ለወሬ፡ የለው፡ ፍሬ፡ ላበባ፡ የለው፡ ገለባ፤
- ፰ — ደባ፡ ራሱን፡ ስለት፡ ድጉሉን፤
- ፱ — ተልጅ፡ አትጫወት፡ ይወጋሃል፡ በንጨት፤
- ፲ — ተዋጊ፡ በሬህን፡ ተናክሽ፡ ውሳህን፡ (ያዝ)
- ፲፩ — አንድ፡ አያንድ፡ አንድ፡ አይፈርድ፤
- ፲፪ — በፈሳ፡ ይታፈሳል፡ በነጠር፡ ይመሰሳል፤
- ፲፫ — የአባት፡ ዕዳ፡ ለልጅ፡ የአፍንጫ፡ እድፍ፡ ለአጅ፡ (ቢወርስ፡ ነው።)
- ፲፬ — ከኩግ፡ የተገኘህ፡ ሰሊጥ፡ አብረህ፡ ተወቀህ፤
- ፲፭ — የሌባ፡ ዋሻ፡ የቀማኛ፡ መሸሻ፤

